

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 1 [34]/2010

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5

Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro; Adrese web: <http://impactstrategic.unap.ro>, <http://cssas.unap.ro>

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

Consiliul editorial:

Prof.univ.dr. Teodor Frunzeti, președinte

Prof. univ. dr. Marius Hanganu

C.S. I dr. Constantin Moștoflei

Prof. dr. Hervé Coutau-Bégarie (Institutul de Strategie Comparată, Paris, Franța)

Prof. dr. John L. Clarke (Centrul European pentru Studii de Securitate "George C. Marshall")

Prof. univ. dr. ing. Adrian Gheorghe (Old Dominion University, Norfolk, Virginia, SUA)

Dr. Libor Frank (Institute for Strategic Studies, Defence University, Brno, Cehia)

Dr. Dario Matika (Institute for Research and Development of Defence Systems, Zagreb, Croația)

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Mihai Velea

C.S. II dr. Petre Duțu

C.S. III dr. Alexandra Sarcinschi

C.S. III dr. Cristian Băhnăreanu

Colegiul de redacție:

Redactor șef: C.S. I dr. Constantin Moștoflei

Redactor șef adjunct: A.C.S. Cristina Bogzeanu

Secretar de redacție: Corina Vladu

Redactor: dr. George Răduică

Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27.05.2004 referitoare la buna conduită în cercetarea științifică.

ISSN 1842-810X (ediție online)

CUPRINS

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Științele militare în sprijinul acțiunilor militare

Dr. Teodor FRUNZETI.....7

Puterea aeriană între războaie limitate și războaie totale

Dr. Florian RÂPAN.....16

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII PE TRAIECTORIA VIITORULUI

Un scut pentru un nou echilibru

Dr. Gheorghe VĂDUVA.....21

Unele considerații privind gestionarea mediului de securitate internațional din perspectiva amplificării procesului globalizării

Dr. Cornel CRIȘAN, Dr. Gabriela MĂRIEȘ LEȘ.....26

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Uniunea Europeană – actor global?

Elemír NEČEJ, Vladimír TARASOVIČ.....35

Uniunea Europeană – câteva considerații asupra statutului de actor relevant de securitate

Dr. Gheorghe IORDACHE.....44

NATO în anul 2009 și noul său concept strategic: între oportunități și provocări

Dr. Alexandra SARCINSCHI.....50

Progrese și obstacole în procesul de integrare europeană a statelor din Balcanii de Vest

Cristina BOGZEANU.....59

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Locul și rolul armatelor în noile democrații

Dr. Constantin MOȘTOFLEI.....69

Schimbările climatice și securitatea mediului, noua paradigmă a mileniului trei

Dr. Francisc TOBĂ.....81

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

Considerații privind perspectivele migrației internaționale în secolul XXI

Ionel STOICA.....86

Despre strategia navală

Dr. Marius HANGANU.....94

Criza economică. Realități și perspective ale economiei mondiale

Dr. Cristian BĂHNĂREANU.....99

Evoluția actorilor internaționali importanți în anul 2009

Mihai-Ștefan DINU.....106

PUNCTE DE VEDERE

Chestiunea pașapoartelor biometrice și libertățile de gândire, de opinie și cea religioasă

Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU.....112

NOTE DE LECTURĂ

Imperialisme naționale: neoconservatorismul și neoeurasianismul în perspectivă comparativă
.....129

AGENDA CSSAS

Activități ale CSSAS ianuarie-martie 2010
Irina CUCU.....132

*În atenția autorilor.....*133

CONTENTS

THE POLITICAL-MILITARY PRESENT

Military sciences in support of military actions, Teodor FRUNZETI, PhD/p.7
The air power between limited wars and total wars, Florian RĂPAN, PhD/p.16

GEOPOLITICS AND GEOSTRATEGIES ON THE FUTURE'S TRAJECTORY

A shield for a new equilibrium, Gheorghe VĂDUVA, PhD/p.21
Certain aspects on managing the international security environment in terms of increasing globalization, Cornel CRIȘAN, PhD, Gabriela MĂRIEȘ LEȘ, PhD/p.26

NATO AND EU: POLITICS, STRATEGIES, ACTIONS

The European Union - A global actor?, Elemír NEČEJ, Vladimír TARASOVIČ/p.35
European Union - some considerations on its status as a relevant security actor, Gheorghe IORDACHE, PhD/p.44
NATO in 2009 and its new strategic concept: between opportunities and challenges, Alexandra SARCINSCHI, PhD/p.50
Progresses and obstacles in the process of European integration of Western Balkan States, Cristina BOGZEANU/p.59

SECURITY AND MILITARY STRATEGY

The militaries' place and role in new democracies, Constantin MOȘTOFLEI, PhD/p.69
Climatic changes and environment security, the new paradigm of the third millenium, Francisc TOBĂ, PhD/p.81

ANALYSIS. SYNTHESIS. EVALUATIONS

Considerations related to the international migration perspectives in the 21st century, Ionel STOICA/p.86
About the naval strategy, Marius HANGANU, PhD/p.94
The economic crisis. Facts and prospects of world economy, Cristian BĂHNĂREANU, PhD/p.99
Dynamics of the main international actors in 2009, Mihai-Ștefan DINU/p.106

POINT OF VIEWS

The matter of biometric passports and the freedom of thought, opinion and religion, Mădălina Virginia ANTONESCU/p.112

REVIEWS

National imperialisms: neoconservatism and neo- Eurasianism in comparative perspective/p.129

CDSSS' AGENDA

The activities of the Centre for Defence and Security Strategic Studies, January - March 2010, Irina CUCU/p.132

Instructions for authors/p.133

ȘTIINȚELE MILITARE ÎN SPRIJINUL ACȚIUNILOR MILITARE

Dr. Teodor FRUNZETI

Științele militare se află într-o relație biunivocă de interdependență cu acțiunile militare derulate în diferite teatre de operații. Acestea oferă legități, principii, norme și criterii pentru conceperea, organizarea și conducerea acțiunilor militare. La rândul lor, acțiunile militare oferă date și informații necesare îmbogățirii științelor militare. În acest sens, un rol semnificativ revine lecțiilor învățate, atât ca expresie sintetică a punerii în practică a cunoștințelor oferite de științele militare, cât și ca feed-back, între acțiunile din teatrele de operații și științele militare.

Cuvinte-cheie: științe militare; acțiuni militare asimetrice; lecții învățate; simulare și modelare.

1. Științele militare - sursă a noi metode și procedee ale acțiunii militare în conflictele asimetrice

Științele militare, ca ansamblu coerent de cunoștințe științifice sub forma teoriilor, concepțiilor, metodelor, tehnicilor și procedeelelor de investigare a domeniului militar, se fundamentează pe datele și informațiile referitoare la conflictele armate trecute, în vederea dezvoltării de strategii de apărare sau de atac. În acest sens, ele studiază strategiile și tacticile de luptă, armamentul folosit pentru a răspunde mai bine problemelor cu care țara se va confrunta într-un posibil conflict armat în viitor. De asemenea, științele militare caută să adapteze mai bine instrumentele militare ale națiunii la politica guvernamentală de apărare și de securitate a țării.

În esență, științele militare oferă fundamentele științifice ale conceperii, elaborării, organizării, conducerii și desfășurării oricărui acțiuni militare,

ca practică, inclusiv ale celor denumite acțiuni asimetrice. La rândul său, practica militară, în care includem toate acțiunile materializate de instituția militară în atingerea obiectivelor strategice, operaționale și tactice stabilite, joacă un dublu rol în raport cu științele militare. Mai întâi, este vorba de verificarea, testarea și validarea formelor și procedeelelor de acțiune militară propuse de știința militară. Apoi, practica militară îndeplinește rolul de feed-back între ea și științele militare, furnizându-i acesteia din urmă informațiile necesare și suficiente optimizării și completării teoriilor, strategiilor, tacticilor, precum și elaborării de noi forme și procedee de ducere a acțiunilor militare.

Acțiunile de luptă moderne dau tot mai mult dimensiunea reală a aportului științelor militare la obținerea succesului strategic, operativ și tactic. Războaiele cele mai recente, avem în vedere cel puțin conflictele din Iugoslavia, Afganistan și Irak (1991 și 2003), au probat pe deplin valențele determinante ale binomului științe militare-practică militară. S-a demonstrat, indubitabil, mai ales în aceste ultime conflicte de mare amplitudine și dinamică acțională, că, fără o susținere teoretică, orice acțiune militară este sortită eșecului. Punând la lucru științele militare - în conducerea, organizarea, asigurarea operației și luptei, cercetarea, mascarea și manevra strategică sau tactică, în folosirea de forme și procedee inedite de acțiune -, coroborată cu valențele remarcabile ale lecțiilor învățate, tacticienii și strategii decid soarta acțiunilor militare asimetrice și nu numai.

Lupta armată modernă a cunoscut, în ultimul deceniu, mutații de anvergură, într-o evoluție ascendentă, de la prima mare confruntare din Golf până la războiul din fosta Iugoslavie și, de aici, la

cel din Afganistan și, apoi, cel din Irak. Această realitate a impus științelor militare cercetarea și elaborarea a noi forme și procedee de acțiune compatibile cu solicitările actualului câmp de luptă, definit de preponderența acțiunilor asimetrice.

În același timp, fizionomia conflictelor s-a schimbat extrem de mult, complexul factorilor care o individualizează incluzând: noi situații politico-economice și strategice de insecuritate; noi scopuri politice și strategice; noi obiective, forțe și mijloace de acțiune specifice; o altă concepție și intensitate; o altă atitudine față de adversar; spații diferite de desfășurare; o paletă foarte vastă de tipuri dominante de acțiune și moduri tot mai sofisticate și neașteptate de manifestare a violenței.

Lumea acestor conflicte este una a confruntărilor asimetrice. Scopul lor politic a vizat și vizează gestionarea crizelor, lichidarea conflictelor deschise și prevenirea apariției unor noi conflicte. Obiectivele conflictelor invocate aici au fost: eliberarea de sub dominația străină; schimbarea regimului politic; înlăturarea de la putere a unor conduceri fundamentaliste islamice, a unor dictatori. Forțele regulate, îndeosebi speciale, s-au confruntat cu forțe regulate, dar și neregulate, cu luptători de gherilă, teroriști, elemente etnice, religioase ș.a.

Analiztii militari au inventariat, în războaiele de la granița mileniilor II și III, și previzionează că va fi folosită și în conflictele armate viitoare o multitudine de mijloace de acțiune specifice conflictelor asimetrice¹, sistemele strategice ale confruntării relevând o asimetrie majoră, permițând realizarea supremației aeriene, dar și elemente de echivalență, mai ales în plan informațional, mediatic și în spectrul electromagnetic, ceea ce a compensat și va compensa superioritatea obținută în alte domenii ale luptei. De aici, sublinierea necesității rolului crescând al științelor militare de punere la dispoziția comandanților de structuri armate aflate în diferite teatre de operații din lume a noi forme și procedee de ducere a acțiunilor militare asimetrice.

De asemenea, înțelegerea mecanismelor asimetriei presupune ca științele militare să explice cu claritate natura obiectivelor urmărite și identificarea logicii ce permite atingerea acestora. Se știe că orice adversar în toate tipurile de război, cu atât mai mult în cel asimetric, își construiește strategia globală pe trei dimensiuni: *finalitatea acțiunii* (răsturnarea unui regim, punerea în loc

a noii puteri etc.), *resursele disponibile* (finanțe, personal, armament ș.a.) și *calea selecționată* pentru a atinge obiectivul (prin forță, politică etc.)². Acțiunea militară asimetrică se produce între adversari diferiți ca natură. De fapt, războiul asimetric este acela în care inamicul nu folosește doar aceleași arme ca noi, ci în care el duce lupta pe un alt teren decât cel pe care se derulează acțiunea militară.

Lupta împotriva strategiilor asimetrice se situează concret la trei niveluri (informația, strategia și acțiunea), care nu mai trebuie percepute în mod individual, ci se înscriu realmente într-o abordare globală, integrată și mai ales ofensivă³.

- **informația.** Scopul este mai puțin cunoașterea normativă a oamenilor și structurilor, ci înțelegerea motivației, obiectivelor și liniilor lor de forțe, pe scurt penetrarea universului lor mintal, ceea ce presupune să se sprijine mai puțin pe resursele tehnologice decât pe oameni și să integreze total informația în procesul de decizie;

- **strategia de acțiune.** Se cuvine să se adopte o abordare „holistică”, globală, ce combină mijloacele ofensive și defensive, civile și militare, contrateroriste și antiteroriste, politice, dar și economice și sociale. Într-adevăr, scopul nu se limitează la eliminarea condițiilor sale de acțiune, deci, a legitimității sale pe lângă o parte a populației, care îi aduce susținere politică, morală, chiar logistică;

- **acțiunea propriu-zisă.** Ea presupune stăpânirea informației în amonte și în aval de decizie (cunoașterea câmpului de luptă și difuzarea acesteia la toate eșaloanele operaționale), dar, totodată, comunicarea propriu-zisă. Dincolo de „infodominanță” conceptualizată de SUA la ieșirea din primul Război din Golf (1991), ce privilegia stăpânirea datelor și cunoașterea, ambele favorizând influența (capacitatea de interacțiune între instituții, spațiul uman și infosfera), care constituie cheia luptei asimetrice, un rol semnificativ are comunicarea operativă între militarii implicați într-o acțiune sau alta.

În acest context, revine științelor militare sarcina de a concepe și elabora noi forme și procedee de ducere a acțiunilor militare de tip asimetric. În acest context, se înscriu, în mod cumulativ: măsurile de dezvoltare și de implicare activă a unor structuri de acțiuni psihologice (PSYOPS) în ducerea acțiunilor militare asimetrice; conceperea și derularea unor activități de cunoaștere de către militari a populației din zona acțiunilor de luptă,

însistându-se pe respectarea tradițiilor, obiceiurilor și religiei acesteia; folosirea în teatrele de operații a unor forțe speciale; organizarea și desfășurarea de către militari a unor activități civile în sprijinul populației din zonă (reparații de drumuri, refacerea unor școli distruse, repararea unor spitale, acordarea de asistență medicală).

2. Simplificarea procedurilor de stat major prin utilizarea tehnologiilor informației și comunicației (TIC)

Statul major este elementul de bază al oricărui comandament, prin care comandantul realizează conducerea forțelor din subordine. El concepe și organizează o multitudine de activități⁴ atât *rutinier* (de exemplu, furnizarea de informații către comandant, repartizarea sarcinilor în funcție de competențe și atribuții, elaborarea documentelor pentru conducere și informare), cât și *creative* (de exemplu, evaluări/estimări pentru sprijinirea comandantului în luarea deciziei, identificarea problemelor ce afectează îndeplinirea misiunii, identificarea și calculul riscurilor în conducere). Toate aceste activități presupun consum de timp, de energie și concertarea eforturilor personalului ce încadrează statul major spre îndeplinirea operativă a tuturor sarcinilor ce îi revine în mod legal. Pe de altă parte, statul major are obligația de a colecta, compara, analiza, procesa, interpreta și distribui informația în flux continuu către nivelurile ierarhice superioare și către cele subordonate. De asemenea, în tot ceea ce întreprinde, statul major trebuie să respecte o serie de proceduri strict reglementate prin diferite acte normative. Astfel, atunci când elaborează documente operative de conducere și de informare se ține seama de procedurile de lucru în vigoare prin care se asigură compatibilitate și interoperabilitate atât la îndeplinirea misiunilor în plan intern, cât și la executarea celor externe multinaționale sau în cadrul Alianței Nord-Atlantice.

Prin urmare, întregul ansamblu de activități pe care statul major al unei structuri militare îl îndeplinește impune eficacitate, flexibilitate și creativitate din partea tuturor persoanelor care îl încadrează. În acest context, de un real folos și cu efecte benefice este apelul la tehnologiile informației și comunicației (TIC) sau la noile tehnologii ale informației și comunicației (NTIC)⁵. TIC sunt tehnologii care au proprietatea de a interveni asupra mecanismelor de coordonare,

crescând posibilitățile de a trata, de transmite sau acumula informațiile necesare coordonării activității unității militare, mării unități sau comandamentului.

Necesitatea folosirii TIC în activitatea statului major este cerută de: asigurarea operativității în îndeplinirea atribuțiilor acestuia, prin realizarea unei veritabile comunicări interne; *simplificarea procedurilor de lucru ale statului major în materie de culegere, stocare, analiză, interpretare și distribuire a informațiilor pentru comandant și celelalte compartimente al comandamentului; facilitarea elaborării diferitelor documente pe care statul major are obligația să le întocmească într-un timp mai scurt decât folosind modalitățile „clasice” de procesare a informațiilor; creșterea calității și vitezei de realizarea a tuturor documentelor de stat major; imperativul transformării instituției militare în sensul modernizării ei și al adaptării ei flexibile atât la schimbările din societatea în care ființează, cât și la modificările intervenite în fizionomia câmpului de luptă actual; dialectica relației între TIC și structura militară în care acestea se introduc. Practic, introducerea TIC în armată nu-și propune restructurarea comandamentului, mării unități sau unității militare, ci ameliorarea eficacității acesteia printr-o mai bună procesare și întrebuițare a informațiilor ce intră și ies din sistem.*

În esență, introducerea TIC în armată aduce cu sine o serie de consecințe. Mai întâi, modifică eficacitatea relativă la mecanismele organizaționale. De exemplu, TIC face să crească eficacitatea adoptării deciziei în cadrul structurii militare prin scurtcircuitarea unor niveluri intermediare de colectare a informației sau de transmitere a directivelor și ordinelor. Apoi, TIC face ca structura în care este folosit să evolueze din punct de vedere organizațional, adoptând modelul cu cea mai mare eficacitate funcțională. Practic, se poate vorbi de o compatibilitate între introducerea TIC în armată și principiile de organizare și funcționare a structurilor militare. Mecanismele ce garantează această compatibilitate sunt *natura activităților* (de regulă, rutinier) și *principiul autorității*. În principiu, prin *caracter rutinier a activității statului major* avem în vedere comportamentele, maniera de relaționare a personalului din structura militară și obligativitatea îndeplinirii sarcinilor încredințate și a atribuțiilor care sunt riguros definite prin legi, regulamente, dispoziții și instrucțiuni. *Sistemul de autoritate* definește comportamentele celor

din structura militară prin obligația acestora de a îndeplini necondiționat ordinele primite, sarcinile și misiunile încredințate. Prin urmare, respectarea angajamentelor de către personalul militar și civil din armată se conformează rutinelor și autorității ierarhice.

În plus, TIC este favorizat de structura ierarhică ce există în armată. Aceasta deoarece într-o asemenea structură, fluxul de informații dintre diverse niveluri ierarhice sunt importante, frecvente și se efectuează în general prin proceduri definite dinainte. De altfel, procedurile de lucru ale statului major sunt standardizate, pe de o parte, și privesc și maniera în care se culeg, prelucrează, analizează, interpretează și difuzează informațiile, pe de altă parte. În fine, folosirea TIC poate duce la apariția și manifestarea unor sentimente de teamă, de frustrare sau de nemulțumire la o parte dintre cei afectați de acest sistem modern de culegere, procesare și difuzare a informațiilor.

3. Rolul activ al simulării și modelării în instruirea trupelor

Atingerea standardelor de interoperabilitate cu structurile militare NATO reprezintă obiectivul modelării și simulării. Îndeplinirea acestuia din urmă presupune eficientizarea metodelor și tehnicilor de pregătire, în cadrul cărora instruirea prin simulare ocupă locul central. Obiectivul general al structurilor din Ministerul Apărării Naționale, Statul Major General și Statele Majore ale categoriilor de forțe ale armatei este realizarea unui mediu unic, integrat, unitar și valid din punct de vedere operațional care să sprijine desfășurarea tuturor activităților militare⁶.

Una din condițiile de bază ale existenței acestui mediu integrat o reprezintă standardizarea modelelor, simulărilor, procedurilor, algoritmilor, tehnicilor și a tuturor celorlalte aspecte ale modelării și simulării. Modelul este o reprezentare fizică, matematică sau logică a unui sistem, entitate, fenomen sau proces. Simularea este evoluția în timp a unui model. Rolul principal al instrumentelor de modelare și simulare în procesul de instruire este de a reproduce condițiile câmpului de luptă cât mai realist posibil și cu costuri reduse, comparative cu procedeele clasice de instruire.

Aptitudinile operaționale definite prin conceptul de folosire a forțelor trebuie să permită acestora din urmă în toate cadrele de angajament

posibil și să pună în aplicare toate modurile de acțiune avute în vedere. Ele privesc stăpânirea informației, participarea la comandamentul unei operații multinaționale, constituirea unei forțe, desfășurarea și susținerea sa, comandamentul unui grup de forțe interarme naționale sau multinaționale. Angajamentul unor structuri militare românești într-un cadru interaliat face parte din conceptul de întrebuintare. Astfel, pregătirea (mai ales, planificarea și antrenamentul acestor forțe) trebuie să fie posibil într-un context interaliat și interarme.

În acest cadru, simularea operațională interarme trebuie să fie interoperabilă cu sistemele de simulare aliate, în principal la nivel operativ. Această interoperabilitate necesită respectul standardelor în diverse domenii cum ar fi modelele de simulare, datele, schimburile cu sistemele de informații operaționale.

Într-un mediu în plină schimbare (politică, mediatică, juridică, tehnologică), numai simpla stăpânire a procedurilor operaționale nu mai este suficientă. Cunoașterea aprofundată a teatrului de operații în toate dimensiunile sale, stăpânirea culturilor și obiectivelor politico-militare sunt astăzi indispensabile pentru a asigura o gestionare optimă a acestor evenimente. În acest sens, informatica reprezintă un aport primordial pentru a favoriza transferul de cunoștințe operaționale și a accelera aptitudinea de conducere a operațiilor în special la nivel operativ. Conceptul de simulare în pregătirea diferitelor structuri militare românești, prin intermediul a diferite exerciții de simulare, antrenează comandanții în luarea deciziei, prin practica procedurilor PC, la coordonarea acțiunilor între diferite compartimente ale structurii legate în rețea. Pentru a face acest lucru, modelele de simulare sunt folosite pentru a plasa comandanții forțelor, statele majore, sistemele de comandament și de comandă într-un mediu operațional realist.

Practic, simularea se desfășoară în două faze:

- **stimularea**: scopul urmărit este de a forma diferenții actori, atât de repede pe cât este posibil, deprinderi, priceperi și abilități legate de îndeplinirea atribuțiilor specifice funcției lor, în condiții simulate similare celor reale din diferitele teatre de operații. Această fază se articulează în jurul a două activități derulate în paralel: 1) stimularea pasivă, ce permite accelerarea procesului de transfer al cunoștințelor operaționale (teatru, ordinea exercițiului, istoricul crizei etc.). Această activi-

tate este disponibilă pe toată durata exercițiului; 2) stimularea activă, ce permite însușirea de către participanții la exercițiu a informațiilor despre mediul operațional de lucru.

- **simularea**: scopul acesteia este de a antrena personalul în lucrul cu PC-ul în luarea deciziei și conducerii operațiilor. Această fază începe atunci când PC-ul este gata să ia controlul operațional al crizei. Este vorba de a conduce, via celule de răspuns, o animație coerentă a comportamentului uman și al sistemelor de arme în funcție de scenariul politico-militar. Această fază se adresează actorilor procesului de decizie cu PC care astfel se antrenează în condiții similare celor reale din teatrele de operații viitoare.

Sistemele de antrenament prin simulare a statelor majore la nivel operativ pentru a-și atinge obiectivele propuse trebuie să îndeplinească următoarele funcții: *funcția de conducere a exercițiului* (definirea obiectivelor, tema și organizarea exercițiului, programarea pregătirii exercițiului și validarea datelor din această fază, conducerea exercițiului și validarea evenimentelor și incidentelor injectate, asigurarea coerenței analizei după acțiune și validarea rezultatelor); *funcția de pregătire*. Îndeplinirea acesteia impune existența următoarelor instrumente destinate să: gestioneze dinamic disponibilitatea instrumentelor de stimulare și simulare legate de un exercițiu sau altul; alegerea modelului de simulare; participarea la geneza scenariului și a bazelor de date asociate; date pentru transferul cunoștințelor operaționale; scenariul ales pentru faza de stimulare; scenariul complet pentru faza de simulare; datele despre mediu; lista evenimentelor și incidentelor create pe timpul exercițiului; *funcția de conducere*. Aceasta necesită instrumente menite să: asigure transferul cunoștințelor operaționale, prin punerea la dispoziția participanților la exercițiul de simulare sursele de documentare; permită derularea antrenamentului propriu-zis; *funcția de analiză după terminarea exercițiului*. Aceasta vizează trei obiective: culegerea de date pertinente relative la derularea scenariului și a observațiilor efectuate; analiza reacțiilor actorilor; sinteza rezultatelor analizei pentru a trage învățăminte privind: formarea și pregătirea actorilor; conceptele, doctrinele și procedurile în vigoare; modelul de simulare folosit; sistemul de antrenament operativ și orientarea asupra datelor viitoarelor exerciții.

4. Utilitatea lecțiilor învățate în procesul de perfecționare profesională a militarilor

Începând cu anul 1990, subunități, detașamente și unități din Armata României au participat la misiuni internaționale în diverse zone ale lumii – Orientul Apropiat, Somalia, Angola, Balcani, Afganistan și Irak.

Fiecare misiune a însemnat o acumulare de informații, învățăminte și experiențe de viață atât în ceea ce privește natura, conținutul și formele de instruire a militarilor, cât și o serie de constatări care s-au materializat în modificarea unor norme privind dotarea, echiparea și utilizarea diferitelor echipamente.

Practic, experiențele teatrului de operații atât cele din domeniul pregătirii trupelor, cât și cele din zona comunicațiilor și a asigurării logistice, acum, sunt o bună oportunitate pentru militarii români de a actualiza procedurile de acțiune și calitățile produselor, a tehnicii și armamentului întrebuintate în luptă. Aceste experiențe îmbracă forma lecțiilor învățate care au ca scop adaptarea și perfecționarea conducerii și derulării operațiilor structurilor militare românești ce execută misiuni în diferite teatre de operații, a instruirii și a procesului de învățământ, a mentenanței și performanțelor tehnicii și echipamentelor, a înzestrării forțelor, modernizarea și adaptarea regulamentelor și doctrinelor în raport cu fiecare nouă cerință identificată în evoluția fenomenului militar.

Învățămintele dobândite de către militarii români în misiunile externe pe care le-au îndeplinit, începând cu 1990, în diferite teatre de operații au contribuit la îmbogățirea procesului instructiv-educativ al efectivelor, prin folosirea acelor forme, metode și proceduri de instruire a militarilor ce și-au dovedit eficacitatea în acțiunile practice. Accentul s-a pus atât pe perfecționarea unor deprinderi, abilități și priceperi de luptă, cât și pe conceperea, elaborarea și adoptarea de noi doctrine, precum și strategii de formare a personalului armatei. Totodată, lecțiile învățate în teatrele de operații de către structurile românești, la revenirea în țară a acestora s-au materializat în elaborarea și adoptarea unor acte normative privind durata de exploatare a unor categorii de bunuri.

În ceea ce privește acumularea de experiență în folosirea lecțiilor învățate în diferite teatre de operații, astăzi, se pot releva o serie de

câștiguri în materie de perfecționare a formării personalului militar. Practic, lecțiile învățate constituie o modalitate de relaționare de tip feedback între practica militară și procesul de formare profesională a personalului din instituțiile militare de învățământ.

În esență, lecțiile învățate se constituie în: *surse de date și informații* ce urmează a fi transformate de către cei interesați în cunoștințe, priceperi și deprinderi necesare în timpul executării viitoarelor misiuni internaționale; *material documentar* ce se adaugă unei baze de date în formare despre participarea structurilor militare românești la executarea de misiuni internaționale; *elemente fundamentale în conceperea exercițiilor; antrenamentelor și aplicațiilor tactice* de către statele majore ale diferitelor unități și mari unități ce pot participa la executarea unor misiuni în diverse teatre de operații în cadrul NATO, a Uniunii Europene sau al ONU.

4. Valorificarea în învățământul militar a rezultatelor obținute de structurile militare în teatrele de operații

Învățământul militar a fost întotdeauna într-o relație strânsă cu beneficiarii produselor sale. În prezent, această legătură devine din ce în ce mai apropiată, având în vedere noile misiuni pe care armata le are de îndeplinit pe plan extern, pe de o parte, și complexitatea mediului de securitate național, regional și internațional, pe de altă parte.

Astăzi, planurile de învățământ, programele analitice ale disciplinelor de studiu, stabilirea structurii fiecărei discipline științifice pe prelegeri, seminarii și activități practice se elaborează în strânsă concordanță cu solicitările beneficiarilor învățământului militar. Aceștia din urmă pretind ca cei pe care îi primesc din instituțiile de învățământ militar – ofițeri, maiștri militari și subofițeri - să cunoască formele și procedurile de acțiune militară în teatrele de operații în care este posibil să fie trimiși pentru îndeplinirea unor misiuni internaționale.

În scopul realizării unei asemenea pregătiri teoretice, dar mai ales practice, Universitatea Națională de Apărare „Carol I” acționează pe următoarele direcții:

- stabilirea unor obiective realiste în ceea ce privește formarea profesională a absolvenților săi;

- modernizarea tehnologiilor didactice în derularea planurilor de învățământ, a programelor analitice ale disciplinelor de studiu;

- cunoașterea aprofundată a modului de acțiune, a structurilor militare tactice, din compunerea altor armate, prin însușirea procedurilor și standardelor Alianței Nord-Atlantice, inclusiv dezvoltarea competențelor lingvistice, potrivit nevoilor de interoperabilitate, pentru lucrul în structurile militare multinaționale. În acest scop, se folosesc pe scară largă „lecțiile învățate” elaborate atât de către cadrele didactice din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, care au participat la diferite misiuni internaționale, cât și celor care au fost publicate sub diferite forme (articole în reviste de specialitate, comunicări științifice, studii de sine stătătoare⁷);

- cunoașterea și utilizarea mijloacelor informatice pentru conducerea unităților și marilor unități tactice la pace și în operații multinaționale;

- fundamentarea metodelor de bază în analiza aprofundată a fenomenelor politico-militare interne, zonale și internaționale;

- participarea cadrelor didactice, studenților și absolvenților în teatre de război. Periodic, cadre didactice și studenți din Universitatea Națională de Apărare „Carol I” participă activ la îndeplinirea unor misiuni internaționale. Experiența acumulată cu acest prilej este împărtășită de către cadrele didactice implicate în astfel de misiuni, prin diverse metode didactice, atât colegilor de catedră, cât și studenților și cursanților. Evident se transmit acele elemente de experiență personală ce se disting prin valoare, claritate și utilitate pentru cei care sunt receptorii unor asemenea informații și date;

- cadre didactice de specialitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, au participat la procesul de ratificare a unor acorduri de standardizare, precum și la rotirea unor contingente românești în Teatrele de operații din Afganistan și Irak, Kosovo, Djibouti, Republica Congo, Coasta de Fildeș. Și acest tip de experiență este folosit de către cadrele didactice în activitatea de învățământ.

În opinia noastră, o direcție prioritară a învățământului militar, inclusiv a celui din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, ar trebui să o constituie **identificarea competențelor** pe care absolvenții acestor instituții se impune să le dobândească în procesul de învățare, pe de o parte, și **formarea acestor competențe** la nivelul

exigențelor conținutului și naturii funcțiilor pe care ei le pot îndeplini în executarea misiunilor în țară și în afara acesteia. Apreciem că datele și informațiile privind comportamentul profesional individual și colectiv al militarilor români pe durata îndeplinirii unor misiuni în diferite teatre de operații sunt un indicator pentru a cunoaște ce competențe profesionale și psihosociale se cer absolvenților instituțiilor militare de învățământ.

Apelul la experiența din teatrele de operații se face și trebuie făcută în continuare cu discernământ, întrucât aceasta are puternice accente subiective⁸. După cum se cunoaște, experiențele subiective posedă componente cognitive, afective și sociale ce sunt legate unele cu celelalte într-un proces continuu. Totodată, multe acțiuni individuale și/sau colective se perfecționează prin intermediul experienței dobândite de om, în timp, într-un domeniu sau altul de activitate. Învățarea prin experiență este subiectivă, concretă, interactivă și complexă.

5. Perfecționarea structurilor NATO și explorarea unor noi acțiuni militare

NATO este o organizație politico-militară dinamică, aflată într-o constantă evoluție, ceea ce semnifică derularea unui proces de adaptare a sa la realitatea secolului al XXI-lea. De altfel, după căderea zidului Berlinului, aceasta a intrat treptat într-un proces de transformare. Practic, NATO vrea să se transforme dintr-o alianță militară europeană-americană într-o organizație de securitate colectivă globală⁹.

De fapt, perenitatea Alianței Nord-Atlantice se fondează pe adaptarea sa rapidă la noua realitate politică, socială, economică și militară mondială. Această adaptare, percepută ca o mutație în evoluția NATO, se organizează în jurul a *trei linii de forță*. Mai întâi, *NATO s-a lărgit* pentru a reflecta evoluția geopolitică din Europa. Această lărgire a Alianței nu s-a încheiat. Ea dovedește atracția pe care o are Alianța încă, pentru numeroase țări europene, garanția de securitate prin apartenența la organizație. Apoi, *NATO a intrat în domeniul acțiunii militare concrete*, prin intermediul a numeroase operații ce relevă o gamă destul de largă de misiuni ce nu intră nici în cadrul apărării colective, nici, pentru unele dintre ele, în câmpul geografic al Tratatului. În fine, *NATO încearcă să servească drept catalizator pentru transformarea*

forțelor armate a țărilor sale membre, favorizând capacitatea de desfășurare în teatrele externe¹⁰.

Pentru a duce la bun sfârșit misiunile sale, NATO a intrat astfel într-un proces de transformare, al cărui obiectiv principal este de a dispune de capacități militare și de forțe interarme și multinaționale, desfășurabile, oriunde, oricând și interoperabile. Aceste forțe sunt necesare Alianței pentru a fi capabilă să conducă operații, să gestioneze crize mai ales, într-o zonă geografică ce se întinde dincolo de frontierele statelor sale membre. În acest sens, Comandamentul Aliat pentru Transformare (*Allied Command for Transformation*) a fost însărcinat să definească capacitățile necesare NATO pentru a putea să-și îndeplinească misiunile încredințate. De asemenea, o altă schimbare semnificativă în NATO a fost decizia de a crea o Forță de reacție rapidă (NRF) a Alianței, foarte modernă, suplă și ce dispune de o capacitate de desfășurare rapidă, toate acestea asociind interoperabilitatea cu capacitatea de susținere.

Pentru NATO, transformarea este un proces și nu un scop în sine. Gestionarea transformării presupune cercetarea constantă a noi noțiuni, idei și tehnologii și integrarea rapidă a acestora ce se dovedesc utile, este vorba de capacități, doctrină, formarea și educarea personalului. În cadrul NATO, transformarea subînțelege o nouă concepție a operațiilor militare interarme și interaliate. Acesta este un proces ciclic care pretinde o nouă mentalitate și o nouă cultură¹¹. Acest proces are un impact semnificativ asupra armatelor statelor membre ale Alianței determinându-le să se transforme la rândul lor.

Transformarea NATO a fost cerută de evoluția contextului securitar internațional și din dorința acestei organizații de a-și asuma un rol global în materie de securitate. Asemenea obiectiv presupune o lărgire a domeniilor de competență, o mai accentuată flexibilitate a organizării activității, adoptarea unei game largi de acțiuni militare și civilo-militare și concertarea cu partenerii exteriori Alianței. În acest sens, NATO își păstrează facultatea de a executa evantaiul său complet de misiuni, de la cele de înaltă intensitate la cele de joasă intensitate, concentrându-se asupra operațiilor celor mai probabile, răspunzând nevoilor operaționale actuale și viitoare și rămânând capabilă să execute misiunile cele mai exigente. Aceasta înseamnă că ar trebui ca NATO să tragă învățăminte din misiunile executate în diferite teatre de operații. În

prezent, Alianța este implicată în teatre de operații unde „inamicul” nu mai este un stat național, ci un adversar de tip nou care își are izvorul forței sale în ideologie sau religie. Practic, noul inamic este mobil și invizibil. De aici extrema dificultate, chiar cvasi-imposibilitatea de a-l combate, fără a recurge la forme noi de acțiuni militare de tip asimetric. Războaiele din Irak și Afganistan au demonstrat că folosirea exclusivă a forței împotriva unui inamic atipic nu este suficientă, ci este nevoie de adaptarea flexibilă a formelor de acțiune la contextul luptei. De altfel, începând cu 2006, NATO în războiul din Irak a frânat acțiunile militare și a privilegiat negocierile cu opozanții înarmați și a lansat acțiuni civile de reconstrucție¹².

Concluzii

Științele militare și activitatea practică de instruire a trupelor și de îndeplinire a unor misiuni diverse în diferite teatre de operații se află într-o strânsă relație de interdependență. Pe temeiul datelor și informațiilor oferite prin diferite modalități, dar mai ales prin intermediul lecțiilor învățate, științele militare vor continua să evolueze, elaborând noi legități, principii, paradigme și norme ce vor fundamenta strategii, concepții sau doctrine cerute de noile realități ale câmpului de luptă modern.

Folosirea modelării și simulării, a lecțiilor învățate în instruirea trupelor, apelul la TIC și valorificarea experienței din teatrele de operații în învățământul militar vor conduce la creșterea eficacității, flexibilității și creativității militarilor români în îndeplinirea diverselor misiuni externe ce le pot fi încredințate.

Transformarea NATO va continua și va exercita o influență semnificativă atât asupra capacității sale de îndeplinire a misiunilor diverse asumate în întreaga lume, cât și asupra armatelor statelor sale membre determinându-le să cunoască, la rândul lor, aceleași mutații.

BIBLIOGRAFIE:

1. BAUD Jacques, **La guerre asymétrique ou la Défaite du vainqueur**, Éditions du Rocher, 2003.
2. BROUSSEAU Eric, Alain RALLET, **Le rôle des technologies de l'information et de la communication dans les changements**

organisationnels, http://www.brousseau.info/pdf/1997_L_EBARAixTIC&Org.pdf

3. Les enjeux de l'évolution de l'OTAN, <http://parlement-ue2008.fr/rap/r06-405/r06-4050.html>

4. La guerre asymétrique, <http://www.polemia.com/article.php?id=330>

5. **F.T.-2. Manualul pentru organizarea de stat major și operații ale forțelor terestre**, București, 2005.

6. LAMMERANT Hans, Fabien RONDAL, **Une nouvelle OTAN pour un nouvel ordre mondial?**, http://www.csotan.org/textes/texte.php?art_id=291&type=articles

7. Le lieutenant général J. O. Michel MASONNEUVE, **L'institutionnalisation du changement au sein de l'OTAN**, <http://www.journal.dnd.ca/vo4/no4/nato-otan-fra.asp>

8. Metodologia privind elaborarea lecțiilor învățate în Armata României, București, 2007.

9. OTAN: Vers un nouveau concept stratégique, <http://www.operationspaix.net/OTAN-Vers-un-nouveau-concept>

10. Gl. bg. dr. ROMAN Nicolae ș.a, **Lecții învățate. Operații EOD**, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2007.

11. Strategia de dezvoltare a domeniului modelare-simulare în Armata României, Direcția pentru Doctrină și Instrucție din Statul Major General, București, 2003.

12. KREPINEVICH Andrew, **An Army at the Crossroads**, Center for Strategic and Budgetary Assessments, Washington D.C, 2008, <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA491440&Location=U2&doc=getTRDoc.pdf>.

13. SLOAN Elinor, **Military Transformation and Modern Warfare: A Reference Handbook**, Greenwood Publishing Group, Santa Barbara, 2008.

14. SHEA Jamie, **Reflexions on NATO's Political and Military Transformation since 9/11**, în „Turkish Policy Quarterly”, vol. 5, nr.3, Toamna 2006, http://www.turkishpolicy.com/index.php?option=com_content&task=category§ionid=33&Itemid=72.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Jacques BAUD, **La guerre asymétrique ou la Défaite du vainqueur**, Éditions du Rocher, 2003.

2 *La guerre asymétrique*, <http://www.polemia.com/article.php?id=330>, p.3.

- 3 Ibidem, p.4.
- 4 Vezi **F.T.-2. Manualul pentru organizarea de stat major și operații ale forțelor terestre**, București, 2005, p.25.
- 5 Vezi Eric BROUSSEAU, Alain RALLET, *Le rôle des technologies de l'information et de la communication dans les changements organisationnels*, http://www.brousseau.info/pdf/1997_L_EBARAixTIC&Org.pdf
- 6 **Strategia de dezvoltare a domeniului modelare-simulare în Armata României**, Direcția pentru Doctrină și Instrucție din Statul Major General, București, 2003.
- 7 Vezi gl.bg. dr. Nicolae ROMAN ș.a, **Lecții învățate. Operații EOD**, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2007.
- 8 Vezi *Metodologia privind elaborarea lecțiilor învățate în Armata României*, București, 2007.
- 9 Hans LAMMERANT, Fabien RONDAL, *Une nouvelle OTAN pour un nouvel ordre mondial?*, http://www.csotan.org/textes/texte.php?art_id=291&type=articles
- 10 *Les enjeux de l'évolution de l'OTAN*, <http://parlement-ue2008.fr/rap/r06-405/r06-4050.html>
- 11 Le lieutenant général J. O. Michel, MAISONNEUVE, *L'institutionnalisation du changement au sein de l'OTAN*, <http://www.journal.dnd.ca/vo4/no4/nato-otan-fra.asp>, p.3.
- 12 OTAN, *Vers un nouveau concept stratégique*, <http://www.operationspaix.net/OTAN-Vers-un-nouveau-concept>.

Generalul-locotenent prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI (tfrunzeti@unap.ro) este rectorul (comandantul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”. Cu doctorate în științe militare și științe politice, remarcabil om de știință, este autor și coautor a mai multor cărți cu tematică militară, de securitate și apărare, a peste 100 articole de specialitate și comunicări științifice.

PUTEREA AERIANĂ ÎNTRE RĂZBOAIE LIMITATE ȘI RĂZBOAIE TOTALE

Dr. Florian RĂPAN

Un stat are la dispoziția sa mai multe mijloace pentru îndeplinirea obiectivelor dorite: diplomația, alianțele, comerțul, ajutorul extern, schimburile științifice și culturale, politicile de imigrare/emigrare sau alte politici interne, activitățile sub acoperire sau folosirea armatei. Artă și știința dezvoltării, aplicării și coordonării, la pace și război, a acestor instrumente pentru asigurarea obiectivelor naționale, utilizând sursele tangibile ori intangibile ale puterii țării, este tocmai strategia securității naționale.

Tendința militară de durată către proiectarea diferențiată a influenței și vulnerabilității favorizează dezvoltarea capacităților aerospațiale, menținându-se ferm în sfera tehnologiilor avansate. Progresele în viteză, rază de acțiune, agilitate, precizie și letalitate, completate de tehnologiile „stealth”, independență/autonomie, informații și transmisiile de date, sporesc gradul de exploatare a celei de-a treia dimensiuni în scopuri militare prin aplicarea a ceea ce numim puterea aeriană.

Cuvinte-cheie: putere aeriană; strategie; eficacitate; control politic.

1. Natura și scopul aplicării puterii aeriene

Înțelegerea diferențelor dintre războaiele cu obiective politice limitate și cele totale este esențială pentru alegerea instrumentelor militare cele mai potrivite, în particular pentru stabilirea modalităților care să asigure eficacitatea utilizării puterii aeriene. Reprezintă amploarea violenței, extinsă și asupra populației civile, sau mobilizarea întregii societăți, inclusiv trecerea la economia de război, suficiente elemente de deosebire între cele două tipuri de războaie? Sau diferențele de fond sunt date de obiectivele războiului, care poate urmări fie distrugerea totală a regimului inamic, fie doar rezolvarea unei stări conflictuale, ceea ce

nu pune în pericol supraviețuirea acestuia? Dacă războiul total este definit în sensul violenței extinse la nivelul întregii societăți, atunci puterea aeriană este arma celei mai bune alegeri.

Așa cum scria pionierul strategiei aeriene, italianul Giulio Douhet, în 1921, „Nu mai există de mult timp domenii în care să se poată trăi liniștit și în siguranță, nici câmpuri de bătălie limitate la actualii combatanți. Dimpotrivă, câmpul de bătălie va fi limitat numai de frontierele națiunilor în război și toți cetățenii, devenind combatanți, vor fi expuși ofensivei aeriene a inamicului. Nu va mai fi mult timp o deosebire între soldați și cetățeni”¹.

Criticii care atribuie fiecare insucces militar restricțiilor impuse puterii aeriene, spre exemplu interdicția de a bombarda China intervenționistă în timpul războiului coreean sau eșecul scoaterii din funcțiune a rețelei electrice a Belgradului, în prima noapte a războiului din Kosovo, definesc acele conflicte ca războaie limitate, întrucât nivelul violenței nu a fost maximizat. Este însă dificil de demonstrat dacă o utilizare nerestrictivă a puterii aeriene ar fi schimbat în așa măsură cursul războiului, încât argumentul să câștige validitate. Mult mai importantă pare a fi stabilirea finalității posibile cu mijloacele militare la dispoziție.

Există, la începutul acestui secol, state care dețin suficientă putere militară pentru a proiecta operații aeriene cu mult dincolo de frontierele lor și a-și impune obiectivele în câteva zeci de ani. Aceasta nu face victoriile lor mai ușoare sau mai ieftine și, ceea ce este mai important, nici pacea mai durabilă. **Problema nu este a lipsei de mijloace, ci a absenței strategiilor.**

Situația dificilă a Statelor Unite ale Americii la începutul secolului XXI, ca exemplu, seamănă mult cu cea a Romei secolului doi înainte de Hristos, descrisă astfel de un istoric al lumii antice: „Moderația a reprezentat ideea centrală a

politicii externe tradiționale a Romei și rezultatul a fost deseori înfrângerea unor inamici cu care era obligată să lupte și a doua oară. Opinia generală era că Roma dovedise prea multă generozitate în trecut²². Schimbându-și strategia de la războiul limitat la cel total, Roma a distrus Cartagina în nordul Africii și Corintul grec, a impus regimuri loiale în zonă și a asigurat astfel pacea în următoarele secole. Similitudinea cu situația celor două războaie din Golful Persic (1991; 2003) sau războiul din Afganistan și obiectivele politice asociate este izbitoare, dar existența unei opinii publice interne și internaționale tot mai active, alimentată instantaneu și influențată de mass-media, ori puternice considerente morale reprezintă deosebiri de esență.

Irak și Kosovo sunt două zone geografice în care superioritatea militară a aliaților a fost indubitabilă, dar și o demonstrație a lipsei strategiei adecvate, așa cum a reformulat Raymond Aron adevărul gândit de marele strateg german Carl von Clausewitz: „Dacă strategia are o finalitate, ea ar putea fi numită într-un singur cuvânt – pace. Finalitatea unei strategii sau a ducerii războiului este pacea, nu victoria militară, chiar dacă fiecare dintre beligeranți dorește o pace diferită, ori conține pacea în termeni diferiți²³”.

O astfel de pace cere o schimbare politică fundamentală pentru a fi stabilă. Beligerantul învingător trebuie nu numai să impună pacea, ci și să stabilească versiunea sa de pace, asigurându-se că beligerantul care a pierdut a abandonat orice intenție de luptă. Ca urmare, starea „peacekeeping” nu reprezintă o situație de pace, ci dovedește, de fapt, că războiul nu s-a încheiat. Clausewitz a luptat în războaiele napoleoniene și, timp de două decenii, victorii răsunătoare s-au obținut de ambele părți. Pace a fost numai după înlăturarea definitivă a lui Napoleon.

În timpul Războiului Rece, strategia Moscovei, indiferent dacă era aplicată prin intervenție militară, lovitură de stat sau revoluție, urmarea de fiecare dată instalarea unor regimuri prietene, care să guverneze în acord cu politica sovietică. Din Polonia până în Angola și din Nacaragua până în Afganistan, ceea ce se urmărea era întotdeauna victoria totală.

După conflictul coreean, administrația americană a renunțat la războiul convențional în favoarea doctrinei ripostei masive bazată pe armele nucleare. La sfârșitul anilor 1950, când

URSS devenise deja o putere nucleară, teoreticienii militari au îmbrățișat conceptul războiului limitat, văzând operațiile militare ca parte a procesului de negociere. Victoria, în înțelegerea anilor anteriori, era prea scumpă și prea riscantă.

Forța urma să fie aplicată gradual pentru a trimite un mesaj care să convingă adversarul că victoria va fi la fel de costisitoare și pentru el. Liderii politici opuși și regimul lor nu erau considerați obiective prioritare, iar escaladarea ar fi urmărit doar limita convingerii celeilalte părți să accepte renunțarea reciprocă la conflict. În cele mai multe cazuri, obiectivul războiului ar fi fost restaurarea situației anterioare.

În practică, diferența dintre doctrina Eisenhower de ripostă masivă și „noua” teorie a războiului limitat nu era chiar așa de mare cum se pretindea. Puterea aeriană continua să fie alegerea politică, iar bombardierele preferate ca instrument de coerciție sau armă a victoriei, când coerciția eșua. Chiar dacă încărcăturile nucleare erau înlocuite de napalm și, mai târziu, de armele ghidate de precizie, strategia în impunerea obiectivelor politice rămânea aceeași.

Teoria războiului limitat a atins apogeul în timpul războiului din Vietnam, când 500.000 de soldați americani se limitau să aplice o strategie defensivă, ocupând poziții în Vietnamul de Sud, fără nicio intenție să mășăluiască spre Hanoi. În schimb, o costisitoare campanie aeriană încerca să constrângă un regim a cărui supraviețuire nu a fost, de fapt, nicio clipă pusă în pericol. După 1968, atacurile aeriene s-au limitat la a interzice misiunile la sud de paralela 20, departe de zonele vitale și guvernul vietnamez.

În campania aeriană din 1972, restricțiile au fost ridicate, iar orașele Hanoi și Haifong, precum și alte ținte importante, lovite, în sfârșit, de bombardierele B-52. Șase portavioane și mai mult de 1.000 de avioane de luptă au fost dislocate în zonă, iar decembrie a marcat perioada de maximă intensitate a atacurilor aeriene. Semnarea Acordului de la Paris în ianuarie anul următor a creat impresia falsă a unei victorii impuse de puterea aeriană, dar nimic nu s-a schimbat în componerea sau intențiile guvernului nord vietnamez de a cuceri sudul. În doi ani, regimul de la Saigon a fost distrus și războiul total purtat de Nord a ajuns, în sfârșit, la finalitatea sa reală.

În bună măsură, eșecul campaniei „aeronaute” americane purtate în scop de constrângere s-a

datorat regulilor restrictive de angajare a forței, dar și așteptărilor eronate că puterea aeriană ar putea face totul. Rețelele și infrastructura fizică folosite pentru control politic pot fi distruse relativ ușor de către forțe aeriene bine echipate și instruite, dar inabilitatea de a exploata oportunitatea creată și de a schimba profund regimul politic inamic duce cu siguranță la eșec pe termen mediu și lung.

Războiul înseamnă politică și politica presupune guvernarea unor teritorii și popoare. Este evident că forțele aeriene nu pot face asta, dar și mai evident că reprezintă o formă a puterii militare nepereche, cel puțin în prezent și viitorul apropiat, preferabilă politic de orice regim democratic atunci când celelalte instrumente ale puterii de stat eșuează în impunerea obiectivelor proprii. Situația curentă din Irakul postbelic, prin numărul neașteptat de mare de victime civile și militare, dovedește că, atunci când forța este inadecvat utilizată, nici forțele de suprafață nu sunt capabile să impună o soluție durabilă.

2. Eficacitate și control politic în aplicarea puterii aeriene

Așa cum mulți observatori militari au afirmat după războiul din Golf, probabilitatea ca puterea aeriană să determine decisiv finalitatea războiului dintre statele naționale a crescut. Viteza, manevrabilitatea și raza de acțiune generează o capacitate de reacție, putere de nimicire și flexibilitate neîntâlnite la nicio altă formă de putere militară anterioară. Pe scurt, forțele aeriene au capacitatea de a ataca oricare din instrumentele puterii naționale a statului inamic, asigurând decidenților politici o importantă gamă de opțiuni.

Democrațiile liberale au găsit în dezvoltarea puterii aeriene măsura de excepție care să minimizeze pierderile proprii în război, păstrând capacitățile militare corespunzătoare angajamentelor politice. Alte democrații împărtășesc valorile similare sau identice ale prosperității și progresului tehnic. Cetățenii acestor state democratice se așteaptă ca guvernele lor, în eventualitatea unui război, să utilizeze întregul potențial al forțelor aeriene pentru a minimiza riscurile și costurile. Forțele aeriene asigură democrațiilor instrumentele necesare corespunzătoare valorilor lor comune.

Una din schimbările notabile aduse în războiul actual de puterea aeriană este extraordinara eficiențare a operațiilor multinaționale. În războaiele

din Golf sau Iugoslavia, forțele aeriene a numeroase națiuni au desfășurat acțiuni aeriene complexe, fără erori, urmând ordine de acțiune comune, elaborate, transmise, monitorizate în timp real de către un singur centru de operații aeriene.

Dificultățile și provocările, care au însoțit de-a lungul istoriei militare încercarea coalițiilor de a concentra, în timp și spațiu, forțe diferite, au dispărut odată cu apariția forțelor aeriene, care pot să concentreze efectele, fără a fi necesar să fie dispuse într-o zonă unică (fără obligația de a concentra și forțele). Fluiditatea operațiilor aeriene în războiul de coaliție adaugă un alt avantaj utilității puterii aeriene a statelor democratice. În alte cuvinte, puterea aeriană este în acord cu ideile democratice, facilitează reacția colectivă și tăria independentă.

Potențialul complet al puterii aeriene poate fi realizat de acele forțe armate care acceptă și aplică sistemic valorile libertății de expresie, competiție de idei și libertății individuale. Este puțin probabil ca regimurile autoritare să prefere sporirea eficacității puterii aeriene cu prețul reducerii controlului asupra forțelor aeriene. În situația conducerilor politice autoritare, utilitatea puterii aeriene ca instrument al statului este, de regulă, limitată de instituțiile politice, consecințele investițiilor importante presupuse de crearea și menținerea forțelor aeriene fiind minime sau, uneori, considerate periculoase pentru interesele regimului. Chiar și în cazul statelor care au încurajat dezvoltarea tehnică generală (Uniunea Sovietică, Germania nazistă), crearea unor armate aeriene foarte puternice a fost însoțită de impunerea doctrinelor care să sporească dependența față de partidul unic aflat la putere sau controlul supercentralizat.

Războaiele recente evidențiază cu claritate că influențele culturii politice asupra dezvoltării și întrebuițării forțelor aeriene persistă. Astfel, conflictul din Golf, din 1991, dovedește convingător nu numai că puterea aeriană a devenit dominantă războiului modern, ci și contrastul șocant între eficacitatea aeriană a forțelor aeriene aparținând democrațiilor occidentale și cele în slujba regimurilor autoritare. Cazul cel mai potrivit să exemplifice cum puterea aeriană modernă operează sub conducerea liderilor politici autoritari este însă războiul Iran – Irak, cea mai lungă confruntare militară convențională a secolului XX.

Una din primele măsuri impuse de regimul revoluționar islamic iranian după venirea la

puterea a fost controlul politic asupra elitei militare. Ca urmare, Forțele Aeriene Imperiale Iraniene, create, echipate și instruite după modelul american, au fost transformate în Forțele Aeriene Iraniene Islamice, impunându-li-se restricții tot mai mari. Măsurile represive au amplificat spirala părăsirii țării de către aviatorii educați în Vest, până în 1982 mai mult de 180 fugind, cu sau fără avioane, dar 55 erau rezultatul fratricidului, ca urmare dramatică a interdicției impuse în folosirea echipamentelor de identificare reciprocă, IFF. Un comitet format din trei personalități religioase a fost împuternicit să supravegheze operațiile aeriene, cantitatea de combustibil de la bord era limitată la minimumul necesar misiunii, iar echipajele obligate să pregătească misiunea imediat anterior decolării.

Măsurile impuse de regimul islamic forțelor sale aeriene au continuat să le erodeze permanent eficacitatea în luptă, pe durata întregului război. Ostilitatea extremă manifestată de regimul Khomeini față de statele industrializate, principalul furnizor de tehnică militară, a complicat semnificativ efortul de război, dar efectul cel mai corosiv asupra puterii aeriene l-au avut tensiunile și suspiciunile neconținute dintre elita politică și forțele aeriene. Restricțiile impuse au făcut ca, în ultimele luni de război, aviația iraniană să execute câteva ieșiri pe zi, în timp ce Bagdadul raporta de ordinul sutelor.

Revenind la războiul din 1991, eșecul aproape complet al forțelor aeriene irakiene a dus la concluzia greșită că ele atinseseră nivelul caracteristic unei structuri militare neperformante⁴. De fapt, pe parcursul celor opt ani de război cu Iranul, forțele aeriene irakiene s-au dezvoltat până la a reprezenta o adevărată amenințare regională. În realitate, deși a investit în domeniul material, Bagdadul nu a beneficiat de potențialul aerian disponibil, chiar și în războiul cu Iranul, mai degrabă din motive nemateriale. Câteva precizări generale de ordin istoric sunt utile pentru a înțelege cum această finalitate poate fi posibilă.

În general, statele militarizate tind să-și proiecteze forțele armate nu pentru a lupta în război, ci pentru a preveni o eventuală lovitură de stat. Caracteristicile de *operare autonomă* și *concentrarea letală de putere*, specifice forțelor aeriene, s-au dovedit cheia loviturilor de stat din Guatemala (1954), Chile (1972) și Filipine (1989), partidul Baath având, de asemenea, motive serioase să se teamă de militari, îndeosebi de forțele aeriene.

Forțele aeriene Irakiene au reprezentat instrumentul principal în câteva schimbări de regim, inclusiv lovitură de stat din 1936 și revoluția republicană din 1958. Partidul Baath a dat prima lovitură de stat în februarie 1963, capturând și executând comandantul forțelor aeriene. Acel guvern, care l-a adus pe Saddam Hussein în prima sa poziție la putere, a fost răsturnat după opt luni prin revolta militarilor și puternicul atac aerian asupra statului major al Gărzii Naționale Baath, la Bagdad. Partidul Baath a revenit la putere în 1968 printr-o lovitură de stat căreia i-a urmat o adevărată „purificare” a elitei militare, orchestrată de șeful securității, Saddam Hussein. În 1979, acesta îl înlătură pe președintele Bakr și, chiar în prima săptămână de asumare a puterii, pretinde că a descoperit o conspirație a militarilor. Epurarea ce a urmat în toate categoriile de forțe armate a acordat o „atenție” deosebită forțelor aeriene. După aceea, admiterea în Academia Forțelor Aeriene Irakiene presupunea, ca o condiție obligatorie, apartenența la partidul Baath, iar locația academiei a fost schimbată la Tikrit, orașul natal al celui înlăturat de la putere abia în 2003⁵.

Odată războiul Iran – Irak declanșat, în septembrie 1980, ambele forțe aeriene urmează strategia israeliană din 1967 și încearcă să-și distrugă reciproc cele mai importante baze aeriene, deși Iranul, aplicând modelul NATO, își construise adăposturi betonate pentru aeronave încă din anii 1970. Din omisiune intenționată, pentru a evita riscul sau datorită unei erori strategice, nici unul dintre beligeranți nu insistă în a elimina sau a reduce semnificativ capacitatea aeriană a celuilalt. Mai mult, Saddam ignoră criticile vestice asupra modului în care își folosește puterea aeriană și adoptă o atitudine originală/personală. Comandanții structurilor de forțe aeriene sunt pedepsiți când pierd avioane, chiar dacă efectul acțiunilor aeriene asupra inamicului era pozitiv, rapoartele optimiste sunt recompensate, în timp ce avertizările nefavorabile, chiar dacă erau foarte precise, sunt pedepsite. Decizia de a utiliza forțele aeriene pe părți (descentralizat) mărește și mai mult pierderile și reduce rata de îndeplinire a misiunilor.

În ciuda acestor erori (politice) impuse în întrebuițarea forțelor aeriene pe durata a opt ani de realitate nemiloasă a luptei, puterea aeriană irakiană a devenit una reală, bazată pe structuri și piloți care acumulaseră practică de luptă, inclusiv

în tehnici avansate, cum ar fi realimentarea în zbor sau utilizarea armelor inteligente. Tot acest câștig în capabilități transformă însă forțele aeriene într-o amenințare serioasă la adresa regimului Baath.

Deși puterea aeriană irakiană nu a fost suficient exploatată pentru a câștiga victoria, ea a prevenit înfrângerea, având un rol indispensabil în stăvilirea ofensivei iraniene. În 1988, forțele aeriene irakiene dețineau, probabil, mai mulți oameni cu experiență de luptă decât toate celelalte forțe aeriene la un loc. Dar elita politică irakiană a continuat să controleze cu grijă acest foarte capabil instrument al puterii, temătoare să accepte că i-ar rămâne loial. Suficient de bine folosite pentru a preveni înfrângerea în războiul cu Iranul, forțele irakiene, afectate profund de restricțiile politice impuse, au eșuat în conflictul din 1991 cu forțele aeriene ale coaliției democratice și au fost, practic, inexistente, în războiul din 2003, după o prezență autoritară permanentă a aviației anglo-americane în zonă, în perioada dintre cele două războaie.

Evaluarea potrivit căreia „acesta este un război pe care Irakul nu poate să-l câștige, iar Iranul nu poate să-l piardă”⁶ devenise evidentă în 1988, când Irakul a lansat o serie de ofensive care au schimbat radical cursul războiului. Pe lângă liniile interioare create (rețea de drumuri și căi ferate paralele cu frontiera, care permitea deplasarea rapidă a forțelor pentru limitarea atacurilor iraniene sau contraatacului), Irakul a extins utilizarea forțelor aeriene pentru acoperire și pentru a câștiga timp pentru manevra/întărirea forțelor externe avantajoase. Investițiile în tehnologie militară modernă au vizat cu prioritate echipamentele necesare forțelor aeriene. Cu toate acestea, atitudinea represivă și concentrarea eforturilor forțelor aeriene pentru sprijinul operațiilor terestre defensive a afectat vizibil atingerea potențialului pe care l-ar fi permis abundentele echipamente militare achiziționate.

Concluzii

Puterea aeriană, înțeleasă ca abilitatea unei națiuni de a zbura, de a opera în spațiul aerian și de

a controla zborul⁷, reprezintă cea mai utilă formă a forței militare dezvoltată vreodată, cu o capacitate de reacție neegalată în prezent. În mod constant crescător, puterea aeriană își demonstrează capacitatea de a domina războiul, iar nivelul diferit de eficiență demonstrează că forțele aeriene ating rareori adevăratul lor potențial.

Deși eficacitatea puterii aeriene este clar dependentă de instruire, echipare, organizare și strategii, multe studii comparative privind puterea aeriană tind să pună accentul în primul rând pe aspectele tehnice și materiale. În realitate, **factorii politici și organizarea socială pot, de asemenea, să influențeze semnificativ valoarea puterii aeriene ca instrument al puterii, amplificând sau atenuând potențialul său material.**

Sistemul de valori promovate de stat determină în mare măsură capabilitățile militare în lumea modernă, în timp ce o orientare politică rigidă tinde să marginalizeze utilizarea forțelor aeriene ca instrument în război.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Douhet, Giulio, *The Command of the Air*, Washington, Office of Air Force History, 1983, pp. 9-10.

2 Caven, Brian, *The Punic Wars*, London, Weidenfeld and Nicholson, 1980, p. 271.

3 Aron, Raymond, *Clausewitz, Philosopher of War*, Englewood Cliffs, N. J., Prentice Hall, 1985, p. 97.

4 Jeffrey Record, *Hollow Victory: A Contrary View of the Gulf War*, Washington, D.C., Brassey's Inc, 1993, p. 64 și Miron Rezun, *Sadam Hussein's Gulf Wars: Ambivalent Stakes in the Middle East*, Westport, Conn., Praeger, 1992, p. 47.

5 Hallion și Samir al-Khalil (pseudonim), *Republic of Fear: The Politics of Modern Iraq*, Berkeley, University of California Press, 1989, p. 36.

6 Miron, Rezun, *Sadam Hussein's Gulf Wars: Ambivalent Stakes in the Middle East*, Westport, Conn., Praeger, 1992, p. 36.

7 "The Fundamentals of Air Power", în Eugene M. Emme, *The Impact of Air Power: National Security and World Politics*, Princeton, D. van Nostrand Company, Inc., 1959.

Generalul de flotilă aeriană prof. univ. dr. Florian RĂPAN (frapan@unap.ro) este locțiitorul comandantului Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

UN SCUT PENTRU UN NOU ECHILIBRU

Dr. Gheorghe VĂDUVA

Din păcate, sistemul de apărare antirachetă de teatru (TMD), cunoscut și sub denumirea de scut antirachetă, că despre acesta-i vorba, nu poate fi privit doar în sine, ca un sistem benefic pentru toată lumea, ci mai ales ca o soluție de siguranță strategică europeană și, în același timp, ca o componentă a sistemului național american de apărare antirachetă (NMD).

Noi considerăm că un astfel de scut reprezintă o necesitate, întrucât rachetele balistice create și aflate în silozuri, pe submarine, pe avioane de bombardament strategic sau pe alți vectori (deși ele însele sunt vectori care poartă fel de fel de încărcături, inclusiv nucleare) amenință pe toată lumea, inclusiv pe cei care le au. Acest sistem nou sistem antirachetă ține de raporturile de putere și, în același timp, de o arhitectură de securitate complicată și foarte sensibilă, bazată pe un echilibru mișcător și vulnerabil. Un TMD este necesar, atât pentru Statele Unite și pentru partenerii săi strategici, cât și pentru NATO și partenerii săi europeni.

Dar realizarea, extinderea sau perfecționarea oricărui sistem antirachetă, ca și a oricărui sistem de rachete ofensive (de fapt, toate rachetele sunt ofensive!) ridică numeroase probleme. Și actualul TMD american, care se dorește a fi unul consonant sau chiar integrat cu un posibil TMD al Alianței, ridică destule probleme. Dincolo de costuri și de reacțiile mai mult sau mai puțin vehemente ale Rusiei, deși sistemul nu vizează rachetele ofensive ale Federației Ruse, viitorul scut antirachetă american, care va fi operațional în 2015, se dorește a fi – și este – un factor de stabilitate strategică, de echilibru strategic.

Cuvinte-cheie: scut; rachetă; antirachetă; sistem; implicare; protecție; securitate

1. Rațiunea unui scut antirachetă

Se știe, Scutul Antirachetă este un produs al Războiului Rece, de fapt, al conflictualității lumii din vremea cursei înarmărilor. Este un proiect american care a apărut în timpul administrației Ronald Reagan. La 23 martie 1983, s-a creat proiectul Inițiativa pentru Apărare Strategică („Războiul Stelelor”), al cărui principal scop era apărarea teritoriului american împotriva rachetelor sovietice. Era vorba de un proiect extrem de complex, cu desfășurări în spațiul cosmic, în spațiul terestru, maritim, aerian și virtual, dar care și-a pierdut rațiunea în ultimul deceniu al secolului trecut, când Uniunea Sovietică s-a autodizolvat, iar Federația Rusă a realizat un parteneriat strategic cu Statele Unite.

Și totuși, la un astfel de proiect nu se putea renunța, din cel puțin trei motive:

- perfecționarea, dezvoltarea și extinderea arsenalului nuclear și creșterea pericolului unui posibil atac, chiar declanșat prin surprindere sau dintr-o eroare catastrofală;

- creșterea numărului țărilor care dețin arme nucleare și posibilitatea unui conflict nuclear între acestea;

- posibilul acces al grupărilor și rețelelor teroriste la componente ale arsenalului nuclear (chiar la rachete cu încărcătură nucleară) și posibila folosire a acestor arme împotriva Statelor Unite și a aliaților și partenerilor săi.

De aceea, proiectul Bush viza tocmai crearea și menținerea unor componente de cercetare (intelligence adecvat, precum și senzori și radare de mare putere) și de lovire (vectori Patriot și SM 3) care să protejeze teritoriul Statelor Unite și bazele sale militare din Europa și din lume, deopotrivă, împotriva unui atac cu rachete nucleare peste

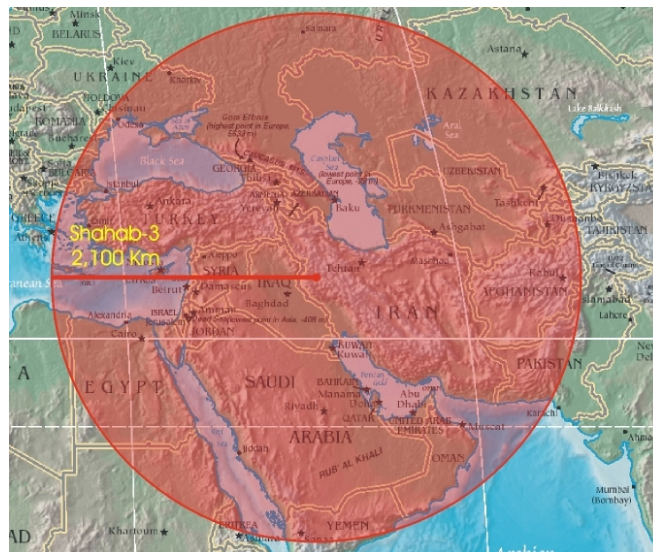

Fig. nr. 1 Raza de acțiune a rachetel Shahab 3

Sursa: <http://images.google.ro/imgres?imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cb/Shahab-3>

calota polară, dar de mai mică amploare, și a unor eventuale atacuri cu rachete nucleare declanșate de unele posibile viitoare puteri nucleare emergente, dar nesigure. Administrația americană de atunci (ca și cea de acum, de altfel) avea în vedere politicile și strategiile nucleare ale Chinei, ale Coreii de Nord și, îndeosebi, ale Iranului. China și Coreea de Nord au ieșit cumva din aceste evaluări, dar a rămas Iranul. Programul nuclear al Iranului îngrijorează, mai ales că racheta Shahab 3 (greutate 16.250 kg, încărcătură utilă 1158 kg, lungime 16 m), în variantele 3B, 3C și 3D, testată chiar la jumătatea anului 2008, a fost deja perfecționată, bătaia ei crescând de la o mie cinci sute de kilometri la peste două mii de kilometri. (Fig. nr. 1)

Proiectul Bush viza amplasarea unui radar în Cehia și a unor receptori în Polonia, în complementaritate cu componentele de cercetare și lovire amplasate în Alaska și în California. Dar dispersarea provocărilor, pericolelor și amenințărilor și, deci, a vulnerabilităților, costurile mari și reacțiile Rusiei au determinat renunțarea la acest proiect și găsirea unei variante acceptabile pentru toată lumea, inclusiv pentru Federația Rusă. Pericolul rachetelor cu rază medie de acțiune, la care se pare că au acces tot mai multe țări, dar și alte pericole care se pot ivi, datorită degradării situației internaționale și creșterii tensiunilor în zonă, justifică un astfel de proiect, la care sunt invitate să participe și alte țări, inclusiv Rusia.

O zonă destul de întinsă, care cuprinde și o parte din țara noastră, este vulnerabilă la un posibil atac cu rachete cu rază medie de acțiune. Sistemele antirachetă de tip Patriot (care sunt, de fapt, sisteme integrate în apărarea aeriană), achiziționate de unele țări din NATO nu acoperă întreaga zonă, ci doar o parte din teritoriile țărilor care le-au achiziționat și din arealul NATO. La un astfel de sistem ar trebui să contribuie, într-o formă sau alta, toate statele din zonă. Pentru că toate sunt vulnerabile.

Este și motivul pentru care secretarul de stat american, Hilary Clinton, a declarat că „Statele Unite sunt gata să coopereze cu Rusia la implantarea unui scut antirachetă în Europa, dar se opun concluziei tratatului asupra securității europene propus de Moscova”.¹

Acest proiect de tratat european, care face parte din viziunea Rusiei asupra construcției parteneriatului strategic cu Uniunea Europeană, este foarte important pentru această țară și, de aceea, a fost postat chiar pe site-ul președintelui Federației Ruse². El exprimă, de fapt, una dintre modalitățile prin care conducerea acestei țări înțelege securitatea europeană. Secretarul de stat american a subliniat că, în materie de securitate, este mai bine să fie urmărite și realizate obiectivele comune, în cadrul instituțiilor deja existente – OSCE, NATO –, decât să se negocieze noi acorduri propuse de Moscova. Procesul acestor negocieri

este lung și complicat, iar beneficiile nu sunt și nu pot fi mai mari decât cele generate sau care pot fi generate de instituțiile deja existente.

De asemenea, secretarul de stat american a reafirmat opoziția Statelor Unite la independența Osetiei de Sud și Abhaziei și a precizat că Washingtonul nu caută să creeze linii de partaj între vecini și parteneri: „Nu există decât o singură Europă. O Europă parteneră a Statelor Unite, o Europă care include Rusia”. Dar, după cum stau lucrurile, se pare că Rusia nu dorește să fie pur și simplu inclusă în Europa, ca o țară europeană oarecare, întrucât ea se întinde pe două continente, este o țară eurasiatică, cu cea mai mare suprafață din lume, cu resurse, îndeosebi energetice, cu mijloace nucleare strategice, cu vocația de *heartland* eurasiatic, cu parteneriate strategice active cu Statele Unite, cu China, cu India și cu alte mari țări. Ea dorește egalitate cu Uniunea Europeană, un parteneriat strategic activ și nu doar o politică de vecinătate și un rol secundar într-o arhitectură pe care n-o consideră foarte potrivită pentru orgoliul, prestigiul și realitățile ei.

De aceea, problema scutului antirachetă, mai exact a realizării unui sistem american antirachetă de teatru în spațiul european nu este privită cu ochi buni de Moscova, chiar dacă, față de proiectul Bush, derivat din „Războiul stelelor”, proiectul Obama a fost considerat, de către Federația Rusă, mai realist și mai acceptabil

Desigur, administrația Obama are nevoie de sprijin european în implementarea acestui nou proiect de sistem antirachetă de teatru. Convingerea partenerilor americani este aceea că un scut antirachetă este indispensabil aliaților din NATO pentru a se proteja împotriva rachetelor iraniene. Sistemul propus de guvernul Bush pentru Europa (un radar puternic în Cehia și zece receptori în Polonia) era complementar bazelor de interceptie din Alaska și din California. Dar un astfel de sistem, în afara faptului că era foarte costisitor, a generat ostilitate din partea Rusiei, care amenința deja cu amplasarea unor rachete în enclava Kaliningrad.

S-a revenit asupra planului Bush, tocmai datorită unor probleme de impact strategic în spațiul eurasiatic. Noul proiect Obama prevedea inițial amplasarea de interceptoare îndeosebi pe navele americane din Mediterana. În cazul în care se constata că programul balistic al Iranului ar cunoaște o intensificare percepută ca o amenințare pentru Europa și pentru forțele americane de pe

continentul european, nu se excludea eventualitatea amplasării unor vectori antirachetă și în spațiul terestru european.

Cumerași firesc, administrația americană a vizat, desigur, să dea acestui nou plan și o dimensiune NATO, asociind și alți parteneri din Alianță atât în faza de dezvoltare, cât și în cea de desfășurare. Este vorba, în principiu, în primul rând, de crearea unui lanț de comandament NATO similar celui care există în cadrul apărării aeriene aliate. Dar aceasta înseamnă ceva mai mult decât implicarea, în sistemul antirachetă american, a unor parteneri din NATO. Înseamnă crearea unei „coloane vertebrale NATO” a sistemului antirachetă, a unui lanț de comandă-control, precum și alăturarea, la sistemul american amplasat pe navele din Mediterana, nu doar a unor noi vectori amplasați în diferite țări NATO, ci și a unor interceptori Patriot cu bătaie scurtă, achiziționați de Germania, Olanda și Grecia, pentru a se crea un sistem multistratificat.

Se speră ca un astfel de proiect să fie aprobat la summit-ul NATO prevăzut pentru 19-20 noiembrie la Lisabona, unde va realiza și un acord asupra noului concept strategic ce va defini rolul Alianței în secolul al XXI-lea.³

Moscova a primit inițial favorabil noul plan al administrației de la Washington. Un scut din mici scuturi părea să nu deranjeze această putere nucleară, în sensul că nu ar fi afectat echilibrul strategic și nu ar fi diminuat puterea vectorilor strategici ai Rusiei. Un astfel de sistem, care vizează rachetele de genul Shahab 3, nu este îndreptat împotriva rachetelor rusești, nici ca tehnologie, nici ca strategie. Probabil că strategii ruși s-au gândit că, la urma urmei, pe navele lor, americanii pot să-și amplaseze ce vor, cu condiția să respecte echilibrul strategic hotărât prin tratatele în vigoare.

Ulterior, Rusia a revenit. La finele anului 2009, Vladimir Putin a calificat acest scut ca un factor de dezechilibru în armele strategice și a specificat că Rusia ar putea să dezvolte noi arme ofensive pentru a contracara efectul acestui scut. Se spera că, la conferința asupra apărării internaționale prevăzută pentru 5 sau 7 februarie 2010 la München, să fie aplanate divergențele privind securitatea europeană, dar și alte probleme, cum ar fi noul concept strategic NATO și capacitatea Alianței de a realiza o apărare teritorială rapidă și eficientă pentru statele membre din Estul Europei, mai ales pentru țările baltice. Până acum, NATO a evitat să elaboreze planuri oficiale de intervenție

în sprijinul Estoniei, Letoniei și Lituaniei. Desigur, pentru a nu ofensa Moscova. Dar intervenția Rusiei din Georgia din vara anului 2008 a schimbat datele problemei.

Totuși, Rusia, Alianța Nord-Atlantică și Statele Unite participă la o nouă construcție de securitate în care Rusia joacă un rol foarte important. Rusia poate sprijini NATO în ofensiva din Afganistan, în general, în rezolvarea situației din Afganistan, dar și în soluționarea altor probleme care țin de noul concept strategic al Alianței, de noile coordonate de securitate în secolul al XXI-lea. Patru țări NATO sunt implicate direct, alături de Rusia în problemele energetice ale Arcticii, iar toate țările europene au nevoie de resursele energetice care se găsesc pe teritoriul Rusiei. NATO discută toate aceste probleme atât direct, mai ales în cadrul Consiliului NATO-Rusia, cât și indirect, prin intermediul țărilor care au relații foarte strânse cu Rusia (Germania, Franța, Italia, Turcia). Rusia nu poate rămâne indiferentă față de scutul antirachetă care se realizează într-o zonă considerată vulnerabilă la atacurile cu rachete cu rază medie de acțiune, dar soluția nu este neapărat opunerea, ci, în opinia noastră, negocierea și participarea.

2. O implicare posibilă, onorabilă și, mai ales, necesară

Printre posibilele argumente strategice care determină realizarea unui sistem antirachetă în zona noastră, practic, în zona extinsă a Mării Negre, considerăm că ar putea fi situate și următoarele:

- această zonă se află cel mai aproape de focarul perturbator care se întinde din Irak până în Afganistan și devine vulnerabilă la un atac cu rachete cu rază medie de acțiune, altele decât cele pe care le dețin puterile nucleare recunoscute;

- zona este străbătută de numeroase culoare ale traficantilor, iar conflictualitatea ei, pe falia dintre arealul NATO și cel al unor posibile puteri emergente, altele decât Rusia, ar putea să genereze un nou tip de amenințare, inclusiv prin folosirea unor rachete cu încărcătură clasică sau nucleară;

- opoziția Rusiei la varianta anterioară a sistemului antirachetă (cu radar în Cehia și vectori în Polonia) și renunțarea americană și, evident, europeană la aceste locații mută centrul de greutate al sistemului spre sud-est, adică mai aproape de zona critică, reprezentată de Orientul Apropiat și de Orientul Mijlociu;

- în această zonă se pot integra mai bine sistemele ISR, cu amplasamente probabile în Turcia, pe navele americane din Mediterana și, posibil, din Marea Neagră și vectorii de lovire, amplasați pe nave americane din Mediterana și, posibil, Marea Neagră, în variantă navală și în România (sistemele SM 3) și Bulgaria (probabil, Patriot);

- interesul țărilor de aici de a realiza o apărare aeriană și antirachetă consistentă pe care, singure, nu o pot face.

Există, desigur, și obiecția că zonele în care se amplasează radare și vectori devin ținte pentru eventualii atacatori și că mult mai avantajoasă ar fi neimplicarea. După opinia noastră, o astfel de viziune corespundea perioadei celui de-Al Doilea Război Mondial. Acum izolarea, neutralitatea, așteptarea să facă ceilalți, iar tu să beneficiezi, izolarea sau neimplicarea nu mai sunt de actualitate. Toate, dar absolut toate țările – nucleare sau nu, cu sisteme antirachetă sau fără astfel de sisteme – sunt vulnerabile la un posibil atac cu rachete nucleare. Țara pe teritoriul căreia se află astfel de sisteme nu este mai vulnerabilă decât o țară pe teritoriul căreia nu se află astfel de sisteme. Și chiar dacă o astfel de afirmație pare paradoxală sau scoasă din logica războaielor de până acum, inclusiv din cea a războaielor actuale (în Irak, în Serbia și în Afganistan au fost lovite, în primul rând, sistemele de apărare aeriană), în ceea ce privește apărarea antirachetă lucrurile sunt mult mai nuanțate.

În afară de aceasta, un parteneriat strategic te obligă să-ți asumi și responsabilități, să te implici în politicile și strategiile de alianță și de parteneriat, să nu aștepti mereu să facă alții ce tu nu poți sau nu vrei să faci. Noi considerăm că opțiunea țării noastre de a permite amplasarea unor vectori antirachetă (probabil trei baterii SM 3) este nu numai corectă și onorabilă, ci și necesară. Secretarul general al NATO spunea, la conferința asupra securității internaționale, din 7 februarie 2010, că, în momentul de față, Alianța ar trebui să se implice în securitatea globală, să accepte și să adopte o nouă filozofie, cea a participării la soluționarea unor probleme globale, fără substituirea ONU, desigur. Această afirmație a stârnit controverse. Reprezentanții unor țări puternice au privit cu rezerve și chiar au combătut o astfel de afirmație, întrucât, potrivit Tratatului de la Washington din 1949, NATO este o alianță defensivă și așa ar trebui să rămână. Cele două curente din cadrul Alianței – un NATO cu interese și efecte globale

și un NATO cu interesele celor 28 de țări membre – generează dezbateri serioase în ceea ce privește drumul NATO în secolul al XXI-lea, dar, dincolo de controverse, trebuie văzută și analizată esența noii construcții (probabil, o sinteză sau o intersecție între cele două) și rolul ei în apărarea și securitatea arealului euroatlantic. Cum va participa NATO la scut? Se va realiza o fuziune sau o sinteză între TMD-ul american și un TMD tip NATO? Un TMD tip NATO ar trebui să fie un sistem de apărare antirachetă doar european sau euro-atlantic? Cum trebuie să se comporte acest sistem la frontierele NATO și la cele ale UE?

Oficialitățile ruse consideră, chiar în Strategia de securitate națională a Rusiei, că „dezvoltarea și instalarea sistemelor de apărare antirachetă, ce subminează stabilitatea globală și perturbă echilibrul strategic al puterii”, precum și „încercările de extindere a infrastructurii NATO înspre granițele Rusiei”⁴ reprezintă amenințări directe la securitatea națională a Rusiei.

Această prevedere nu este circumstanțială, ci ea trebuie luată ca atare. Probabil că ea constituie și va constitui o problemă în negocierile START, aflate în derulare, dar de aici nu rezultă că țările din NATO și țările partenere cu Statele Unite nu-și pot urma și exprima interesele și opțiunile lor.

De aceea, aprobarea de către CSAT, la 4 februarie 2010, a amplasării în România a unor vectori ai sistemului apărare antirachetă de teatru (TMD) reprezintă un pas important în securitatea reală a teritoriului nostru. Pentru noi, acesta nu este un simplu joc strategic, ci o chestiune de implicare în construirea și dezvoltarea unui sistem de securitate viabil și coerent. După părerea noastră, nicio țară din lume nu poate să rămână multă vreme în afara unui sistem coerent și consistent de apărare antirachetă. Acest sistem nu este în contradicție cu interesele României și ale partenerilor săi strategici, ci, dimpotrivă, este în deplină consonanță. Spre exemplu, în cadrul parteneriatului strategic dintre România și Franța semnat în februarie 2008, țara noastră a antamat unele discuții în legătură cu achiziționarea unor sisteme de rachete cu bătaie scurtă și medie în valoare de 400 de milioane de

euro. Vizita planificată pentru luna martie a președintelui Nicolas Sarkozy are în vedere, desigur, și această problematică.⁵

Considerăm că un radar de mare putere și câteva interceptoare amplasate pe nave sau pe teritoriile României, Bulgariei și Turciei nu pot schimba esențial echilibrul strategic negociat, hotărât și realizat de marile puteri nucleare. Pot, în schimb, să reducă vulnerabilitățile acestei zone foarte importantă pentru securitatea continentului european, inclusiv pentru securitatea energetică. Probabil că nu se va produce niciodată un atac cu rachete asupra României sau a țărilor din Europa de Sud-Est. Dar prezența unui TMD are un puternic rol de descurajare și, în acest fel, un semnificativ efect de stabilitate. Mai mult, odată cu amplasarea acestor vectori, zona devine importantă din punct de vedere strategic, iar beneficiile, probabil, nu vor întârzia să se arate.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 *Washington prêt à associer Moscou au bouclier antimissile (Clinton)*, <http://fr.rian.ru/world/20100129/185961723.html> (accesat la 27.02.2010)

2 Președintele Federației Ruse, Dimitri Medvedev, a formulat, la forumul de la Evian din octombrie 2008, principiile tratatului pentru securitatea europeană. Este vorba de garantarea unei securități egale pentru toate statele care fac parte din spațiul euroatlantic. Occidentul consideră că un astfel de tratat urmărește, de fapt, scindarea NATO.

3 Par Paul Ames, *Bouclier antimissile: Washington cherche l'appui de l'UE*, 20 janvier 2010, <http://www.europolitique.info/bouclier-antimissile-washington-cherche-l-appui-de-l-ue-art260482-68.html> (accesat la 27.02.2010)

4 *Strategia de securitate națională a Federației Ruse până în 2020*, Указом Президента Российской Федерации от 12 мая 2009 г. № 537, <http://www.scrf.gov.ru>

5 *Sous le bouclier franco-américain*, <http://www.courrierinternational.com/revue-de-presse/2010/02/05/sous-le-bouclier-franco-americain> (accesat la 27.02.2010)

Generalul de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA (vaduvageorge@yahoo.fr) este cercetător științific principal la Institutul de Studii de Securitate din cadrul Universității Creștine “Dimitrie Cantemir”.

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND GESTIONAREA MEDIULUI DE SECURITATE INTERNAȚIONAL DIN PERSPECTIVA AMPLIFICĂRII PROCESULUI GLOBALIZĂRII

Dr. Cornel CRIȘAN
Dr. Gabriela MĂRIEȘ LEȘ

Evoluția stării actuale și de perspectivă a mediului de securitate este marcată decisiv de interesele politice și economice ale marilor puteri. Unul din elemente care influențează stabilitatea și securitatea mondială este procesul globalizării, ce poate fi o șansă oferită „actorilor” politici responsabili, care trebuie să trateze cu prudență aspectele „delicate” și să caute soluții adecvate pentru concordia mondială.

Cuvinte-cheie: factori de risc; insecuritate; terorism; globalizare; ordine mondială; război economic; resurse energetice; securitate.

Introducere

Istoria, ce se scrie în zilele noastre, scoate în evidență faptul că relațiile internaționale sunt rezultatul unei permanente înfruntări, alinieri și realinieri de forțe colective, state sau organisme para-statale. În cadrul complex al mediului internațional de securitate, supus unor schimbări importante în ultimul timp, atenția comunității internaționale este îndreptată spre punerea în practică a unei viziuni care să contribuie la o consolidare a păcii și securității mondiale, prin identificarea la scară globală a vulnerabilităților, a posibilelor riscuri și amenințări ce ar putea

conduce la apariția unor noi surse de instabilitate sau agravarea unora deja existente.

În primii ani ai secolului XXI, se conturează o nouă eră în politica internațională, în care securitatea și, implicit, competiția pentru afirmarea și consolidarea noilor centre de putere, ocupă locul central în determinarea evoluției lumii și stabilirea noii **ordini mondiale**. Distingem în aceasta etapă numeroși **factorii de risc**, iar mutațiile strategice care s-au produs brusc în domeniul politic, economic, social și cultural, au generat nevoia de a reconfigura fizionomia conflictului non-militar și a celui militar.

Procesul globalizării, integrarea europeană și euroatlantică, **preocupările Rusiei de a dobândi un rol de decizie în problemele internaționale**, afirmarea tot mai puternică a țărilor asiatice în viața politică mondială, la care se adaugă criza din golf, caracterizează evoluția actualului mediu de securitate. Efectele fenomenelor naturale (încălzirea climei, lipsa apei potabile, **inundațiile**, cutremurele), **epuizarea resurselor**, evoluția demografică, terorismul, epidemiile (**vezi noile forme de gripă**), proliferarea armelor de distrugere în masă, crima organizată și sărăcia, continuă să influențeze tot mai mult stabilitatea și securitatea mondială. În această etapă, în care omenirea

traversează o perioadă ale cărei procese constructive determinante sunt regionalizarea și globalizarea, elementele etnice și religioase constituie, încă, puternice repere de definire a comunităților umane, ce-și au baza în tradiție și religie.

Extinderea fenomenului terorist și periculozitatea acestuia, au determinat acțiuni conjugate pentru contracararea lui și realizarea unei coaliții de amplitudine globală. Asistăm la o concentrare impresionantă de forțe și capacități, dublată de un consens politic greu de imaginat cu câțva timp în urmă. State, aflate până mai ieri pe poziții divergente, considerate chiar ireconciliabile, se găsesc acum pe același front al luptei împotriva terorismului, generând semnale pozitive, speranțe și optimism în vederea soluționării gravelor probleme care afectează aproape întreaga planetă.

Gestionarea mediului de securitate

Este cunoscut faptul că acțiunea factorilor de risc la adresa statului, ca actor de bază pe scena internațională, are loc la nivel de teritoriu și de identitate națională cu posibilitatea de a genera crize care să capete caracter multidimensional, cu implicații economice și socio-politice ce pot provoca reacții diferite și complexe, strâns legate de aria de civilizație în interiorul căreia se manifestă.

Creșterea numărului de conflicte de natură etnico-religioasă, din ultimele decenii, a condus la o abordare mai atentă a acestui domeniu, la însușirea de către comunitatea internațională a unor „lecții învățate”, care au permis dezvoltarea unor strategii, ce au ca obiect rezolvarea conflictelor existente, dar și îndepărtarea cauzelor ce duc la apariția stărilor de instabilitate de origine culturală. Progresele, care se înregistrează pe multiplele planuri ale devenirii umane, determină societatea actuală să ajungă la o identitate caracterizată prin pluralism politic, participare socială, respect al diversității, concurență liberă și loială, supremația legii și primordialitatea **drepturilor omului**.

Remarcăm faptul că unele state care, paradoxal, deși posedă resurse energetice impresionante (aici ne referim în special la petrol), au un grad de dezvoltare socio-economică puțin peste pragul, sau chiar la pragul sărăciei. Această stare este favorizată de existența unor regimuri nedemocratice sau cu o structură instituțională fragilă, fluxuri masive de refugiați, dezechilibre ecologice sau

catastrofe naturale majore, insecuritate economică, conflicte etnice, regionale sau locale, perpetuarea stărilor de conflict.

Estomparea unor astfel de **riscuri**, cu un potențial de distrugere masiv, antrenează strategii și politici militare sau non-militare din ce în ce mai complexe. La aceasta contribuie divergența de interese, percepția diferită asupra strategiilor și procedurilor de urmat, având în vedere faptul că interesele actorilor implicați nu converg întotdeauna.

Înțelegerea cauzelor, manifestărilor și a consecințelor acestor conflicte, a preocupat factorii politici de decizie și opinia publică, constituind o adevărată provocare. Se pune în mod firesc întrebarea: care este rolul comunității internaționale atunci când relațiile dintre diferite grupuri etnice devin violente și scapă de sub control? Declarația Universală a Drepturilor Omului are ca ideal comun principiul potrivit căruia numai prin învățură și educație se poate dezvolta respectul pentru drepturile și libertățile cetățenești, prin măsuri progresive de ordin național și internațional se poate acționa pentru recunoașterea și aplicarea universală și efectivă a acestora, atât în cadrul statelor membre, cât și în al celor din teritoriile aflate sub jurisdicția lor. Dar, toate aceste aspecte par să fie ignorate când interesul pentru supremația privind deținerea sau accesul la anumite resurse materiale sau energetice devin prioritare; atunci, granița dintre securitate și insecuritate devine foarte fragilă, pe primul plan situându-se interesul propriu al celui care deține puterea (sub orice formă ar fi: economică, politică sau militară).

Uniunea Europeană a adoptat decizii importante și a dat un nou impuls eforturilor sale de întărire a securității și dimensiunii de apărare. Dezvoltarea unei politici externe și de securitate comune include definirea progresivă a unei politici comune de apărare. În același timp, Uniunea Europeană este tot mai mult preocupată de finalizarea propriilor reforme instituționale interne, precum și de eficiența dezbaterilor declanșate pe tema viitorului Europei, a construcției politice pe continent. Nu trebuie să oitem riscurile la care sunt supuse îndeosebi statele NATO de pe continentul european - expansiunea rețelelor și activităților teroriste, proliferarea și diseminarea necontrolată a tehnologiilor și materialelor nucleare, a mijloacelor de distrugere în masă, a armamentelor și altor mijloace letale neconvenționale.

Terorismul constituie, însă, unul dintre cele mai periculoase fenomene, fiind încurajat de virulența curentelor fundamentaliste, care se sprijină pe starea de frustrare și sărăcire extremă a unor zone largi ale planetei. Prin imprevizibilitatea sa, prin sfidarea normelor și rațiunii vieții civilizate, prin efectele sale emoționale asupra opiniei publice, **terorismul** poate genera ipostecare să destabilizeze comunitatea internațională, să deturneze omenirea spre izolare, suspiciune și soluții unilaterale. Sfidarea virulentă a terorismului, precum și celelalte provocări sau riscuri nonmilitare ale lumii de astăzi pot fi eliminate numai prin cooperare deschisă, multilaterală, echilibrată și perseverentă, îndreptată spre eradicarea rădăcinilor și cauzelor profunde, în special a sărăciei extreme. Inegalitățile sociale, creșterea numărului celor care trăiesc sub pragul sărăciei pot produce intoleranță, afectează solidaritatea socială, favorizează populismul, alimentează manifestările radicale și extremiste, cu efecte dintre cele mai grave asupra instituțiilor și mecanismelor de funcționare a statului.

Constituie deja o certitudine faptul că momentul care a marcat **globalizarea insecurității**, este reprezentat de atacurile teroriste asupra Statelor Unite ale Americii, din 11 septembrie 2001. Atenția, pe care mass-media o acordă evenimentelor de acest tip multiplică și mai mult impresia că nivelul de securitate este din ce în ce mai scăzut. Efectul mass-media nu face decât să sporească vizibilitatea atacurilor, iar evenimentele nu trebuie să aibă dimensiuni apocaliptice pentru a impresiona. Nu este etic, nici profesional, ci „doar” eficient, din punct de vedere economic, ca mass-media să reia în mod ostentativ aspectele oribile și morbide, chiar în cazul atacurilor mai puțin spectaculoase. Astfel, se ajunge la supradimensionarea efectelor de percepție socială, făcându-le un serviciu nesperat teroriștilor care vizează inducerea unei stări de panică.

Terorismul internațional adaugă noi caracteristici insecurității, atrăgând în această sferă noi teritorii și populații. În plus, măsurile, ce sunt luate pentru contracararea fenomenului, pot afecta cele mai importante valori și principii democratice și, implicit, viețile a milioane de oameni. Actuala arhitectură de securitate reflectă trăsăturile esențiale ale mediului geopolitic și geostrategic în care se derulează: competiția între puteri, în spațiul euroatlantic, pentru redistribuirea rolurilor; tranziția fără echivoc către sistemul internațional

multipolar; lărgirea NATO și a Uniunii Europene; tentativele Federației Ruse de a-și reafirma statutul de mare putere pe arena internațională; erodarea capacității de control și influență a guvernelor pe fondul procesului de globalizare accelerată, acestea fiind doar câteva, dintr-o paletă mult mai largă.

Condiția *sine qua non* pentru un management cooperativ al securității nu este reprezentată doar de reformele instituționale, ci și de principiile indivizibilității securității, transparenței și angajamentului global și regional al comunității internaționale. O caracteristică tot mai evidentă a actualului **mediu internațional de securitate** este și faptul că statele și națiunile, în contextul **procesului de globalizare**, trebuie să conceapă realizarea securității într-o altă idee, cu totul diferită de cea existentă în perioada Războiului Rece, concepție în care rolul instituțiilor internaționale și regionale de securitate să fie mai pregnant, iar relațiile cu acestea să fie puse pe noi baze științifice.

În ciuda faptului că există unele diferențe între europeni și partenerul de peste ocean (SUA), privind modul de întrebuintare a forței militare pentru a face față provocărilor din mediul de securitate internațional, relațiile dintre SUA și Uniunea Europeană, în ansamblul lor, converg spre un scop comun și anume acela de a asigura **pacea și securitatea în lume**. Perpetuarea terorismului internațional și tendința tot mai evidentă de multiplicare a polilor de putere la nivel mondial pe termen mediu și lung, pot avea consecințe importante asupra evoluțiilor în materie de securitate. Evident că, în acest context, impunerea de hotărâri de către un anumit stat, la nivel planetar sau în interiorul sferelor de influență a acestuia, are din ce în ce mai puține șanse de instalare, datorită numărului mare de combinații ce-și au originea în dorința de prezervare a intereselor naționale ale statelor, în condițiile diversificării interdependențelor stabilite la nivel global, ca urmare a amplificării fenomenului globalizării.

Pe de altă parte, poziția privilegiată a marilor puteri în relațiile internaționale, interdependențele lor și interesele particulare, pot conduce, în unele situații, la evoluții care afectează securitatea statelor cu un potențial mai mic, prin: impunerea, de către una dintre puteri, a soluției dorite; tolerarea neaplicării dreptului internațional în anumite cazuri cu mare grad de similitudine; acceptarea motivațiilor fabricate pentru a acoperi acțiuni

agresive; încălcarea flagrantă a unor norme general acceptate; blocarea sau ignorarea organismelor cu rol internațional etc.

Totodată, **dispariția bipolarității** a făcut ca societatea internațională să intre într-un proces de trecere de la o ordine bazată pe echilibrul forțelor, la o ordine bazată pe principiile valorilor democratice, ale drepturilor omului și respectului culturii și civilizațiilor existente. Mediul de securitate astfel obținut este fluid, flexibil, permițând orice fel de construcții, de organizări și reorganizări în funcție de anumite predominanțe, tendințe sau de interesele și schimbările fizionomiei poliilor de putere la nivel global.

Lumea **multipolară** a noului secol, dominată, la nivel global, de goana după resurse strategice (controlul și stăpânirea lor), de fuga de efectele negative ale globalizării și ale unor procese naturale (încălzirea climei, lipsa apei, deșertificarea, inundațiile, cutremurele, epuizarea resurselor naturale ș.a.), de evoluțiile demografice necontrolate, ce vor genera procese destabilizatoare ample în diverse zone de pe mapamond, va fi o lume a conflictelor predominant **asimetrice**. Ele se vor naște din situații strategice multiple, care au la bază tendințele de regionalizare, creatoare de decalaje grave, manifestările sociale cu consecințe negative, de proliferare a riscurilor regionale (situații conflictuale, diseminarea armamentelor și altor mijloace de luptă neconvenționale, a terorismului și crimei organizate, a traficului de droguri, a conflictelor etnice și religioase, a degradării continue a mediului înconjurător).

Amplificarea importanței actorilor de securitate nonstatali (organismele internaționale de securitate, organizațiile neguvernamentale și mișcările de natură pacifistă, umanitară, de protecție a mediului, cât și grupările transnaționale, mass-media, mișcări etnico-religioase, științifice, precum și cele teroriste sau elemente ale crimei organizate) va constitui, probabil, tendința cea mai consistentă a secolului XXI, aceasta putând fi intuită chiar din ultimul deceniu al mileniului doi, când aceștia au apărut și au executat acțiuni care au afectat interesele altor actori importanți de securitate, atât în plan internațional, cât și intern.

În acest sens, putem remarca unele aspecte, astfel:

- organizații internaționale sau grupuri, constituite pe diverse problematice ori domenii, au jucat și, probabil, vor continua să joace un rol important

în evoluția lumii, provocând schimbarea cursului unor procese, cum este cazul mediului înconjurător sau al folosirii armelor sofisticate (nucleare, bacteriologice etc), în unele cazuri afectând valorile internaționale sau naționale;

- altele au acționat pentru rezolvarea, cu armele specifice terorismului, a unor interese particulare, determinând apariția unor fenomene globale, ca migrația clandestină a unor mase importante de oameni, traficul de armament, produse strategice ori droguri;

- actorii nonstatali de securitate vor putea influența, în măsură tot mai mare, deciziile organismelor internaționale ori ale guvernelor naționale și vor putea determina schimbări esențiale ale fenomenului militar în sine, ale naturii și configurației arhitecturii de securitate, la nivel global și regional, precum și apariția unor noi forme de acțiune pentru contracararea evoluției negative a unora dintre acești actori.

În această perioadă extrem de „delicată”, pe care omenirea o parcurge, observăm cu ușurință că mediul de securitate se află într-un amplu proces de transformare și remodelare, caracterizat de manifestarea a două tendințe antagoniste. Pe de o parte, extinderea procesului de democratizare, afirmarea drepturilor omului și a principiilor economiei de piață, concomitent cu lărgirea cooperării și integrării în structurile europene și euroatlantice; pe de altă parte, un proces de dezintegrare și fragmentare a entităților statale multinaționale. În paralel, se constată menținerea și diversificarea riscurilor de natură militară și nemilitară, în primul rând, a terorismului, precum și creșterea vulnerabilităților instituțiilor internaționale și naționale față de acestea.

În acest context, se poate aprecia că actualul mediu de securitate este marcat de următoarele trăsături¹:

- dispariția bipolarității și intrarea într-o nouă fază. În această perioadă, doar Statele Unite ale Americii au dovedit capacități și posibilități reale de implicare eficientă în gestionarea problemelor majore ale omenirii, fiind considerate ca singura superputere politică, economică, financiară și militară, credibilă și viabilă. În aceste condiții, caracteristica actualii perioade o reprezintă unipolaritatea;

- evidențierea Uniunii Europene ca factor de stabilitate și progres, dezvoltarea economică și militară accelerată a Chinei, precum și ofensiva

diplomatică a Rusiei, pentru care starea de „veghe” față de problemele majore ale lumii nu s-a terminat, sugerează că pe termen lung, noua structură internațională va fi edificată pe un sistem multipolar;

- consacrarea unor actori internaționali nonstatali. Aceștia au ca principale trăsături lipsa apartenenței la un areal geografic, conducerea după reguli și norme specifice și raportarea la alte valori decât cele naționale (tind să controleze și să gestioneze domeniile și sectoarele emblematiche ale puterii: tehnologia ultraperformantă, economia, finanțele și, nu în ultimul rând, **resursele energetice**);

- aplicarea unor soluții și tehnologii noi în dezvoltarea și funcționarea instituțiilor și organizațiilor politice, economice și de securitate internaționale.

Ca atare, NATO se transformă, își dezvoltă și își perfecționează atât strategia de integrare și cooperare, cât și pe aceea de consultare cu Federația Rusă și Ucraina, concomitent cu asumarea de responsabilități dincolo de aria sa tradițională.

În aceste condiții, este evident că noua ordine mondială se edifică pe baza unor principii cu vocație și inspirație globalistă:

- gestionarea unor resurse energetice cu un potențial de risc foarte ridicat, a determinat atât amplificarea competiției pentru controlul lor, cât și intensificarea eforturilor de cooperare internațională în direcția dezvoltării unui sistem de gestionare a fenomenelor, de proliferare și diseminare a acestora;

- aplatizarea tot mai mare a distincției dintre problemele interne care aparțineau domeniului suveranității fiecărui stat și problemele externe, determină soluționarea acestora într-un cadru internațional instituționalizat;

- redefinirea conceptului de putere în funcție de apariția unor noi criterii de referință: capacitatea de deținere, prelucrare și diseminare a informațiilor, gestionarea economiei transfrontaliere; deținerea și accesul la înalta tehnologie; existența unor surse simbolice de putere, cum ar fi etnicitatea sau valorile umane individuale.

Din această perspectivă, cel puțin în plan teoretic, se deschid mai multe șanse pentru realizarea de relații mai stabile în interiorul sistemului internațional de securitate, în măsura în care fiecare țară are posibilități multiple să-și găsească un echilibru relațional, bazat pe

compromis și cooperare în raporturile cu ceilalți actori care activează pe scena politică a lumii.

Prin aderarea fermă la valorile europene și euroatlantice, România și-a asumat un nou profil strategic, afirmându-se ca un important furnizor de stabilitate regional și participant activ la dezvoltarea unor inițiative zonale.

Noul statut asumat, a dobândit legitimitate internațională datorită succesului reformei interne, România fiind o democrație stabilă, bazată pe statul de drept, pe supremația legii, pe respectarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în care cetățenii, indiferent de apartenența etnică, religioasă, de sex sau rasă au drepturi egale.

Impactul globalizării asupra mediului de securitate

Globalizarea reprezintă o etapă a procesului general de dezvoltare politico-economică, socială și culturală, trăsătura fundamentală a economiei mondiale la începutul secolului XXI. În esență, acest proces se caracterizează prin accentuarea tendinței de reducere și eliminare a barierelor dintre economiile naționale, precum și intensificarea legăturilor și interdependențelor dintre acestea. Acest proces, a depășit paradigma tradițională a utilizării și combinării factorilor de producție clasici doar la scară națională, aceasta extinzându-se și la scară mondială. Dintre toate definițiile date **globalizării**, cea dată de Banca Mondială sintetizează cel mai elocvent acest proces: „*Globalizarea se referă la faptul observabil că, în ultimii ani, o parte din ce în ce mai mare a activității economice la nivel mondial se derulează între persoane și firme din țări diferite*”.²

Ideea globalizării a fost lansată în anii '80, în cadrul școlii americane de gestiune Harvard, și s-a înscris în spiritul doctrinei neoliberale, care promovează comerțul liber între statele lumii. Principalii actori instituționali ai globalizării sunt: statul, corporațiile transnaționale și organizațiile nonguvernamentale.

Efectele fundamentale ale globalizării se regăsesc în creșterea gradului de liberalizare economică, deschiderea economiilor naționale și interacțiunea dintre acestea, în condițiile dezvoltării fără precedent a tehnologiilor informatice, a telecomunicațiilor și mișcarea transfrontalieră a capitalurilor.

În viziunea unor specialiști, globalizarea este considerată ca un ultim stadiu de lărgire a spațiului activităților economice, cu efect în formarea unei piețe globale unice, proces prin care distanța geografică devine un factor mai puțin important în stabilirea și dezvoltarea relațiilor transfrontaliere tot mai diversificate.

Procesul globalizării se manifestă în toate domeniile vieții, conduce la lărgirea piețelor de desfacere, permite utilizarea selectivă a resurselor globului, creează premisele realizării unor produse mai ieftine prin concentrarea producției la firmele globale, asigurând, în același timp, creșterea potențialului competițional. Globalizarea este favorizată de progresele tehnologice din transporturi, telecomunicații (dezvoltarea infrastructurii) și informatică, de amplificarea cooperării internaționale, dezvoltarea științei managementului și asigurarea comunicării, prin folosirea mai multor limbi de circulație internațională.

În 1992, Glyn și Sutcliffe³ caracterizau globalizarea ca o extindere a relațiilor capitaliste de producție (procesele de tranziție postcomunistă) sau ca interdependența crescută în cadrul sistemului economic mondial (accesul universal la informație). De aceea, conform direcției de mers a societății și datorită avantajelor, respectiv, forțelor care îl propulsează, **procesul globalizării nu poate fi oprit.**

În acest deceniu, procesul de globalizare s-a accelerat, determinând o creștere tot mai evidentă a nivelului de interdependență și interacțiune economică a statelor lumii. Globalizarea este marcată, în etapa actuală, de o dublă tranziție: **tranziția politică**, de la stat la bloc, și **tranziția axiologică**, de la valorizarea economicului la cea a socialului.

Din cele mai vechi timpuri, economicul, în ansamblul său, a reprezentat fundamentul capacității de apărare al puterii militare, adică, într-un fel sau altul, a influențat pregătirea și ducerea războiului clasic; aserțiunea este adevărată și din celălalt unghi de vedere: pe lângă scopul declarat al războiului (de pedepsire, eliberare, purificare etc.), a existat și unul „ocult”, nedeclarat, care urmărea aspecte economice (prăzi de război, surse de materii prime sau produse, piețe de desfacere, forță de muncă supusă sau chiar anexarea completă a teritoriilor ocupate). Scoaterea din context a războiului economic, pentru a-l singulariza și a-i

analiza implicațiile din perspectiva globalizării, poate părea inadecvată ținând cont că, de cele mai multe ori, războaiele pe care le-a cunoscut omenirea au avut constant o componentă economică.

În actuala etapă politico-economică, două sunt tendințele pe plan mondial; prima, competiția dintre state și grupuri de state pentru cucerirea de noi piețe de desfacere și zone bogate în resurse, tendință ce poate duce la conflicte de interese, chiar violente în unele cazuri; cealaltă, pune accentul pe cooperare și integrare, fiind implementată de noile cuceriri ale științei și tehnicii. Pe de altă parte, implicarea companiilor transnaționale a schimbat fundamental peisajul politico-economic global. Acționând în întreaga lume, și-au creat un spațiu economic propriu, dominant, pe care îl și controlează; foarte multe din ele sunt mai puternice decât statele în care acționează și își impun cu ușurință condițiile în actul negocierii; nu de puține ori, companiile se implică în viața politică a unei țări oarecare, cu condiția ca politicianul, odată ce a câștigat puterea, să favorizeze economicul, prin intermediul politicilor fiscale protecționiste.

Războiul economic⁴ este astăzi omniprezent; de cele mai multe ori el nu se vede, pentru că, la suprafață, lucrurile par a se desfășura pașnic, în condițiile în care el este brutal și lipsit de scrupule, în profunzime. **Întotdeauna, obiectivul strategic** al războiului economic este puterea economică, întrucât aceasta determină, implicit, și puterea politică, militară, etc. De regulă, în această competiție, sunt atrași oameni și instituții bine pregătiți/pregătite, pe baza unor strategii permanent perfecționate, în care resursele informaționale și psihologice, dar și propaganda oficială și neoficială, sunt folosite din plin.

În vederea câștigării războiului economic, sunt uzitate toate mijloacele economice, indiferent dacă se găsesc sau nu la dispoziție, dintre care enumerăm: infrastructurile (rețelele fizice sau virtuale), societățile comerciale, componentele IT, arma competitivității (reducerea cheltuielilor de producție, lansarea de noi produse, calitatea superioară, publicitatea agresivă, condiții avantajoase de desfacere) etc. De asemenea, se folosesc și mijloacele extraeconomice, precum: spionajul industrial, sabotarea, denigrarea concurenței, concurența parazită, concurența ilicită, fraudarea fiscală, dumpingul, care sunt tot atâtea fațete ale concurenței nelocale, ce sunt folosite, din plin, pe altarul războiului economic.

Chiar dacă acest proces de globalizare vizează, în mod deosebit, sfera economicului, efectele sale au conotații esențiale asupra tuturor domeniilor, de la cel socio-cultural la cel politico-militar. Remarcăm faptul că, între fenomenul globalizării și procesele de integrare, există o legătură indisolubilă.

Globalizarea are și va avea tot mai pregnant o serie de **consecințe colaterale și contradictorii**, atât pozitive cât și negative, care vor afecta toate țările, inclusiv pe cele aflate în plin proces de confirmare sau reconfirmare a puterii lor pe arena regională sau globală. Aceste consecințe evidențiază câteva aspecte esențiale:

- procesul globalizării determină amplificarea solidarității dintre statele lumii. Tot mai multe guverne și organizații internaționale își dau seama că menținerea păcii regionale și mondiale, prevenirea și menținerea sub control a conflictelor și crizelor ca și soluționarea unor probleme umanitare majore nu mai sunt posibile decât prin implicarea și creșterea contribuției tuturor actorilor statali și nonstatali, inclusiv a celor mai puțin dezvoltați. Consensul larg al majorității acestora în lupta împotriva terorismului, precum și sprijinul umanitar acordat în cazul unor calamități și catastrofe reprezintă, în acest sens, exemple concludente;

- interdependența economică sporită dintre țările lumii determină creșterea stabilității la nivel global și regional. Această evoluție pozitivă spre o lume mai pașnică și mai prosperă, în care riscurile izbucnirii unor conflicte interstatale s-au diminuat considerabil, are drept fundament proliferarea tehnologiilor, îndeosebi în domeniul cunoașterii, comunicațiilor și informaticii. Tot mai multe state sunt interesate de atragerea de investiții în domenii de vârf ale științei și tehnicii, precum și în participarea la circuitul mondial de capital și valori;

- pe o durată mai lungă, globalizarea va avea ca efect întărirea spiritului regional. Acesta va determina o creștere a conștiinței regionale, a apartenenței la anumite zone de civilizație, o dezvoltare a solidarității dintre statele aparținând aceleiași regiuni, care împărtășesc valori comune. În antiteză, se manifestă o atenuare a conștiinței naționale și a sentimentului patriotic, ca urmare a exodului de valori spre țările puternic industrializate;

- procesul globalizării are ca efect o creștere a sensibilității economiei mondiale față de orice

disfuncționalitate sau dificultate locală sau regională. Interacțiunea economiilor internaționale determină reducerea posibilităților de anticipare și de prevenire a crizelor economico-financiare de către instituțiile statale. De asemenea, sincopel în relațiile politico-economice internaționale pot amenința și perturba capacitatea tehnologică și militară a unei țări sau a mai multora;

- dependența față de resursele, informațiile și tehnologiile din alte țări determină reducerea nivelului suveranității naționale. Dependența financiară de relațiile de parteneriat și colaborarea externă nu permit, uneori, guvernelor să ia decizii potrivit interesului național, ceea ce poate avea repercusiuni negative asupra altor domenii decât cel economic, cum ar fi identitatea culturală, ținerea sub control a elementelor și grupurilor infracționale și mafiote transfrontaliere etc.;

- etapele de destructurare și restructurare ale actualului sistem internațional pot determina apariția unor crize. Este posibil ca, sub impactul consecințelor globalizării și, mai ales, a disputelor pentru un loc cât mai avantajos în ierarhia puterii mondiale, sistemul actual să se deterioreze și să capete o altă fizionomie, care poate genera dispute și crize de natură economică, etnică, religioasă sau națională. Unele entități statale insuficient structurate, instabile și neperformante economic riscă să eșueze în marea concurență mondială, nu vor putea face față nevoilor sociale tot mai mari, se vor diviza ori vor fi nevoite să intre în componența sau subordonarea unor formațiuni statale puternice, ori a unor actori de pe scena internațională, fiind posibil ca debutul să se producă sub „privirile” noastre neputincioase;

- procesul globalizării, desfășurându-se concomitent cu confirmarea unor noi lideri planetari, favorizează apariția și proliferarea unor amenințări și riscuri asimetrice, ale căror efecte negative sunt resimțite de numeroase țări. Dintre acestea cele mai reprezentative se referă la:

- diversificarea rețelelor teroriste și mafiote de trafic ilegal de persoane, droguri, armamente, tehnologii militare și nucleare;

- penetrarea sistemelor informaționale și bancare, dezinformarea și manipularea informațiilor;

- diminuarea autorității statului și favorizarea creării unor structuri autonome, de tip mafiot, cu puternice ramificații internaționale, ceea ce va duce la globalizarea crimei organizate;

- accentuarea decalajelor existente între nivelul

de dezvoltare a diferitelor țări, restricționarea accesului pe piața unică globală și amplificarea dependenței financiar-economice și politice, pentru o lungă perioadă de timp, a țărilor în curs de dezvoltare față de cele dezvoltate;

- amplificarea imigrației clandestine și, în situații de criză, a exodului în masă, precum și a problemelor legate de mediul înconjurător, de calamitățile naturale sau industriale, de epidemii, care pot cuprinde zone și regiuni întinse.

Procesul globalizării economiei ne apare ca o rezultată a intensificării activității companiilor multinaționale și transnaționale, cât și o cauză a afirmării lor tot mai puternice pe plan internațional. Deși activitatea acestora este concentrată, în cea mai mare parte, în statele dezvoltate, nu trebuie neglijat impactul lor asupra economiilor în curs de dezvoltare. Pe fondul diversificării și globalizării producției, **valoarea adăugată creată** în activitățile desfășurate **în străinătate** a crescut în ritmuri mai înalte decât cea obținută pe piața internă. În ultimul deceniu, a crescut numărul așa numitelor **megafirme** care realizează vânzări în străinătate de peste 1,5 miliarde de dolari anual. De asemenea, se remarcă o tendință de concentrare a afacerilor în sectoarele care prezintă cele mai mari avantaje competitive și spre piețele cu un potențial înalt de creștere a cererii, amplificat de un grad mai mare de *liberalizare și deschidere*.

Acest val al **mondializării capitalului**, ai cărui promotori sunt, în primul rând, corporațiile multinaționale, se deosebește, sub mai multe aspecte, de cele precedente, deoarece cuprinde o gamă largă de activități dominate de servicii facilitate de instrumente financiare foarte sofisticate. *Procesul globalizării*, pe lângă faptul că este discutat și tratat sub diferite forme, din perspectiva tuturor palierele societății, a devenit **inevitabil**. De aceea, globalizarea există pur și simplu, iar noi suntem, într-un fel, predestinați să trăim sub semnul acesteia, motiv pentru care, trebuie să abordăm acest fenomen ca o evoluție firească a vieții social-economice la scară mondială.

Concluzii

Evoluția securității globale din ultimul deceniu, a confirmat faptul că succesul acțiunilor și stabilitatea pot fi numai rezultatul cooperării multidimensionale a comunității internaționale,

prin punerea în valoare a dialogului într-un cadru instituționalizat și prin activarea rolului decisiv pe care marile organizații internaționale îl au în definirea stării de securitate a lumii.

În condițiile internaționale actuale, este tot mai evident că abordarea securității, numai prin prisma strictă a factorului militar, nu mai este suficientă. În același timp, se constată o consolidare a **mediului de securitate**, ca urmare a deciziilor politice precum și a multiplicării eforturilor țărilor democratice pentru edificarea noii arhitecturi de securitate europeană, fapt ce favorizează construirea unei noi ordini mondiale.

Transformările profunde ale primului deceniu din secolul XXI, se află într-o relație de proporționalitate directă, atât cu creșterea rolului comunității internaționale în prevenirea conflictelor, managementul și soluționarea crizelor, cât și cu extinderea geografică a procesului de democratizare și globalizare.

Se poate concluziona faptul că, **procesul globalizării va coexista**, în mod paradoxal, atât cu procesele de integrare și unificare a unor state, cât și cu cele de fragmentare și divizare a altora, iar afirmarea centrelor de putere va căpăta conotații pe cât de acute pe atât de imprevizibile. Dacă pe termen lung se poate contura o construcție multipolară, pe termen scurt și mediu, unipolaritatea rămâne caracteristica de bază, în condițiile în care SUA reprezintă unica superputere credibilă și viabilă pe scena mondială.

BIBLIOGRAFIE:

1. ADAMS, J., **Următorul, ultimul război mondial**, Ed. Antet, București, 1998
2. ARĂDĂVOAICE, Gh., NAGHI, G., NIȚĂ, D., **Sfârșitul terorismului?**, Ed. Antet, București, 2002
3. Vaclav HAVEL, **Lecțiile comunismului**
4. Zygmunt BAUMAN, **Globalizarea și efectele ei sociale**, Ed. Antet, 2002
5. *** *Colecția revistei Lumea Magazin/2006-2009*

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 TOMA, Gh., BRAUN Nicoleta Daniela, MĂCIUCĂ, M., **Managementul insecurității**, Ed. Scaiul, București, 2004, p.12.
- 2 CRIȘAN, C., *Rolul corporațiilor multinaționale*

și transnaționale în procesul de globalizare din perspectiva crizei financiar-economice, *Finanțe publice și contabilitate* nr.4/2009, pp.60.

3 Andrew GLYN, Bob SUTHCLIFFE, *Global but Leaderless? The New Capitalist Order*, în *Socialist*

Register, vol. 28, 1992.

4 BOCIOACĂ, Ș., *Războiul economic, realitate sau himeră*, <http://ro.altermedia.info/internațional/războiul-economic-realitate-sau-himeră-6404.html>

5 CRIȘAN, C., *op.cit.*, p. 63.

Dr. Cornel CRIȘAN (cornel_crisan25@yahoo.com) este lector universitar la Universitatea Bogdan-Vodă, din Cluj-Napoca, doctor în științe economice, autor unic, prim-autor și coautor a patru cărți, autor și coautor a 28 articole de specialitate, publicate în diverse reviste sau în volume ale unor conferințe naționale/internaționale, respectiv, sesiuni de comunicări științifice (inclusiv în cadrul UNAp).

Dr. Gabriela MĂRIEȘ LEȘ (mariesles@yahoo.com) este lector universitar la Universitatea Bogdan-Vodă, din Cluj-Napoca, doctor în filologie, autor unic a trei cărți, autor și coautor a 21 de articole de specialitate, publicate în diverse reviste sau în volume ale unor conferințe naționale/internaționale, respectiv, sesiuni de comunicări științifice.

UNIUNEA EUROPEANĂ –ACTOR GLOBAL?

Elemír NEČEJ
Vladimír TARASOVIČ

Lucrarea prezintă concluziile discuțiilor din cadrul Forumului Strategic slovac (22-23 mai 2009), referitoare la Politica Europeană de Securitate și Apărare. Aceste concluzii au fost publicate în volumul PANORAMA of global security environment 2009 de către Center for European and North Atlantic Affairs¹, care analizează dimensiunea de securitate a relațiilor bilaterale dintre Uniunea Europeană și Rusia, cu un accent pe propunere Președintelui rus Medvedev de creare a unui sistem de securitate pan-european. Lucrarea accentuează și semnificația energiei în relațiile mutuale, examinează opțiunile pe care le are Republica Slovacia, în calitate de membru UE, atunci când își formulează interesele față de Rusia, face un rezumat al opiniilor experților în chestiuni de securitate vizavi de Strategia Europeană de Securitate, la cinci ani de la apariție, și ajunge la concluzia că e necesar să se dezvolte un nou document în concordanță cu pregătirea noului Concept Strategic al NATO și se concentrează pe misiunile UE și importanța Grupurilor de Luptă ale UE, în termeni de comparație cu puterea soft și puterea hard ale UE. Articolul presupune că vor fi întărite capacitățile și capacitățile UE, incluzând aici și participarea Slovaciei. În ciuda problemelor actuale legate de angajarea comună a forțelor civile și militare, se admite posibilitatea conectării lor în viitor.

Cuvinte-cheie: putere hard; Parteneriat Estic; misiuni UE; scenarii UE; Strategia Europeană de Securitate; conceptul armatei europene; noul Concept Strategic al NATO; Strategia Națională de Securitate a Federației Ruse; Sistemul pan-european de securitate.

Introducere

În comparație cu întâlnirile anterioare, cel de-al treilea Forum Strategic Slovac², organizat în 2009

de către Center for European and North Atlantic Affairs (CENAA), s-a concentrat mai mult pe Uniunea Europeană și Politica sa de Securitate și Apărare. În anul în care s-au aniversat zece ani de la inițierea Politicii Europene de Securitate și Apărare (PESA), participanții la forum s-au concentrat în special pe chestiunea Strategiei Europene de Securitate (ESS) și misiunile UE. Acestea fac parte dintr-o discuție mai largă, legată de importanța Tratatului de la Lisabona, pentru o dezvoltare ulterioară a Politicii Externe și de Securitate Comune a Uniunii Europene, pentru îndeplinirea ambițiilor sale și îmbunătățirea capacităților operaționale necesare. Discuția legată de adăugarea sau schimbarea completă a ESS s-a purtat în contextul pregătirilor legate de lansarea noului Concept Strategic al NATO, ce se va afla, cu siguranță, în centrul atenției analiștilor pe probleme de securitate în perioada următoare. Cu privire la discuția despre posibila dezvoltare a Rusiei, și în legătură cu noua sa Strategie Națională de Securitate 2020, Forumul Strategic Slovac s-a concentrat pe relația dintre Uniunea Europeană și Rusia.

Scopul Forumului Strategic Slovac nu a fost acela de a se concentra pe formularea unor răspunsuri fără echivoc la unele întrebări. Cu toate acestea, datorită unor opinii pozitive și negative, este posibil să se tragă unele concluzii parțiale, ce sunt prezentate în această lucrare.

Uniunea Europeană și Rusia

În ciuda câtorva crize, mai mari sau mici, recent, Uniunea Europeană și-a dat seama că dezvoltarea ulterioară a parteneriatului strategic cu Rusia cere adăugarea pe agendă a unui dialog semnificativ despre securitate. Cu toate acestea, dimensiunea de securitate a relațiilor mutuale nu poate fi separată de o structură europeană de securitate mai largă.

Acest lucru implică următoarele interogații: În ce măsură poate Uniunea Europeană să accepte propunerea Președintelui Medvedev, de creare a unui nou sistem european de securitate? Cine a fost mai slăbită de pe urma conflictului georgiano-rus – Rusia sau UE? Și ce lecții ar trebui să învețe UE de aici? UE ar trebui să abordeze Rusia independent sau în coordonare cu NATO (SUA)? Care este rolul pe care îl joacă energia în cadrul relațiilor mutuale? Discuțiile nu au determinat răspunsuri clare. Cu toate acestea, ele au arătat unele tendințe în înțelegerea acestor chestiuni de către comunitatea de securitate din Slovacia. În acești termeni, câțiva participanți au subliniat vulnerabilitatea Ucrainei în relație cu conflictul ruso-ucrainean și, în același timp, s-a subliniat cadrul transatlantic și importanța cooperării cu SUA.

Un dialog semnificativ între Uniunea Europeană și Rusia

În cursul discuțiilor despre o poziție tot mai consolidată a Rusiei pe scena internațională, participanții au subliniat nevoia unei abordări echilibrate a poziției Rusiei față de Europa. Pe de o parte, ei au fost de acord că este necesar să se abțină de la o evaluare stereotipă a Rusiei (Rusia conservatoare, nedemocrată, naționalistă, cu o înclinație spre dictatură etc.), dar, pe de altă parte, au remarcat că e necesar să se țină cont de faptul că Rusia își urmărește interesele, și, în cadrul consolidării influenței sale, încearcă să se întoarcă spre Europa de Nord și Europa de Est. Cu privire la observația legată de lipsa mutuală de încredere dintre UE și Rusia, unii experți au susținut că lipsa de încredere a Rusiei față de o dezvoltare a UE ar putea proveni din îngrijorările legate de o posibilă oboseală și de fărâmițarea internă ale Uniunii. Pe de altă parte, deși UE este conștientă de nevoia unei abordări de cooperare cu Rusia, nu crede în acțiunile Rusiei, din moment ce, pentru europeni, „a coopera” înseamnă „a nu trece de *linia roșie*” (Georgia, criza gazului, lărgire etc.). De asemenea, s-a pus întrebarea dacă o abordare de cooperare a UE este întotdeauna cea corectă.³ Cel mai probabil, nicio dezvoltare care duce la „statutul” Uniunii de actor de securitate nu este în interesul Rusiei. Pentru Rusia ar reprezenta un nou rival, puternic, diferit de NATO, pentru că aceasta depinde substanțial de UE.

Atunci când judecăm relațiile mutuale dintre Uniune și Rusia, este necesar să ținem cont de

importanța pe care și-o acordă reciproc acești doi actori. În termenii priorităților Politicii Externe și de Securitate ruse, UE se situează în urma Comunității Statelor Independente și a SUA. În plus, Strategia Națională de Securitate a Rusiei din 2009 menționează parteneriatul strategic doar în privința SUA⁴. În relație cu UE, s-a menționat consolidarea cuprinzătoare a mecanismelor relațiilor mutuale, incluzând aici o creare graduală a unor arii comune în domeniul economiei, securității interne și externe, educației, științei și tehnologiei⁵. Cu toate acestea, Rusia recunoaște că 50% din mărfurile sale merg spre UE și că Uniunea reprezintă un partener stabil.

Pe de altă parte, în Strategia de Securitate a UE, Rusia este considerată un jucător important cu care este necesar să se stabilească un parteneriat strategic⁶. În mod paradoxal, Parlamentul European a respins o formulă de parteneriat strategic. În această privință, un participant a afirmat că UE ar trebui să fie mai concisă în abordarea Rusiei, să îi susțină valorile și să abandoneze „atitudinea de alb și negru”. În privința Slovaciei, ca stat membru al structurilor euro-atlantice, ar trebui să fie în favoarea unei abordări clare a Uniunii față de Rusia, pentru că aceasta poate sesiza cea mai mică incertitudine a partenerului, la masa negocierilor, și poate profita. Acesta este unul dintre motivele pentru care UE ar trebui să fie de acord asupra unor „cataloge comune de interese și scopuri”, care să caracterizeze necesitatea anumitor politici ale Uniunii față de Rusia. De exemplu, câțiva participanți au vorbit despre proiectul UE, Parteneriatul Estic, ca despre unul destul de problematic. Este foarte important ce tip de încredere va invoca acest proiect din partea țărilor participante, în viitor, pentru că în prezent se constată o răceală. Rusia consideră că acest proiect este, mai degrabă, competitorul său și îl percepe drept un obstacol în eforturile sale de întărire a poziției sale în aceste state.⁷

În cadrul discuției legate de propunerea președintelui rus Medvedev de creare a unui nou sistem european de securitate, un grup de participanți a fost de acord că este necesar să se țină cont de punctul de vedere rus care critică (in)competența structurilor instituționale și face apel la reînnoirea arhitecturii europene de securitate. Dar, acest punct de vedere se bazează pe opiniile actualei administrații politice din Rusia, care încearcă, în toate felurile, să își întărească poziția în lume.⁸ Rusia nu mai preferă OSCE și

Încearcă să impună un nou model, pe care Rusia nu a putut încă să îl definească. Participanții au considerat că efortul Rusiei de slăbire a NATO în cadrul acestui sistem ar putea fi important. Discuția va fi influențată de faptul că Rusia nu este parte a Europei, în concordanță cu viziunile UE, dar, în același timp, Rusia însăși vede unele probleme din perspectiva statutului de membru al UE. Rusia nu vrea să aibă relații pure de afaceri cu UE și, de aceea, este o discuție legată de înlocuirea Tratatului privind Parteneriatul și Cooperarea. Rusia ar prefera un document mult mai generos, care să ofere spațiu de manevră. Rusia este cunoscută pentru politica sa duplicitară față de Europa – acționează diferit față de UE, ca întreg, și, în același timp, acționează de o altă manieră atunci când vine vorba de relațiile sale bilaterale, în special cele cu Germania și Franța, și folosește aceste relații pentru slăbirea solidității UE.

Punctele de vedere asupra problemelor referitoare la politica de energie a UE față de Rusia au fost și ele ambigue. Discuția a confirmat importanța energiei în cadrul relațiilor bilaterale, iar participanții au fost de acord că actuala Cartă a Energiei nu era un garant al securității energetice – la începutul lui 2009, Slovacia și alte state au resimțit acest lucru. Cu toate acestea, în cadrul discuțiilor, nu s-a menționat o direcție clară a politicii energetice dintre UE și Rusia sau despre posibilitățile prin care Slovacia o poate influența în vreun fel.

Printr-un dialog semnificativ cu Rusia, Uniunea ar trebui să continue să se coordoneze cu ambii actori importanți din zona euro-atlantică – Alianța și SUA. Cu toate acestea, comunitatea slovacă și-a dat seama că punctul de vedere rus este mult mai critic față de Alianță, și, astfel, relația Slovaciei cu Rusia ar trebui să se bazeze pe premisa că Slovacia este un stat membru al ambelor organizații. Deși discuția nu a oferit propuneri sau soluții concrete, o parte dintre participanți au considerat că Republica Slovacia nu ar trebui să fie atât de „pro-extremă”, precum Polonia sau Republica Cehă.

Concluzii parțiale

În relația sa cu Federația Rusă, UE ar trebui să țină cont de următoarele:

- Rusia depune toate eforturile pentru o restaurare reală a puterii și influenței sale pe scena regională și globală și e necesar să se analizeze în

detaliu această nouă realitate și să se țină cont de ea atunci când se formulează o anumită politică.

- Există în continuare o lipsă mutuală de încredere între Uniunea Europeană și Rusia. În plus, Rusia încă privește dezvoltarea UE cu nesiguranță și la fel face și Uniunea Europeană cu privire la dezvoltarea viitoare a Rusiei.

- Există unele probleme legate de Sistemul Internațional (European) de Securitate, care nu a fost (nu este) capabil să răspundă la dezvoltarea situației de securitate într-un mod adecvat. Propunerea președintelui Medvedev, de creare a unui nou sistem pan-european de securitate, ar trebui luată în considerare, dar UE ar trebui să își pregătească propriile propuneri și cereri.

Concluzia a fost aceea că e necesar să se trateze propunerea președintelui Medvedev, dar, în același timp, ar trebui să se țină cont și de unele diferențe în interpretarea securității globale, și de opiniile referitoare la modelele de guvernare ce țin de domeniul „vecinătății comune” a UE și Rusiei.

Republica Slovacia (SR) ar trebui:

- să susțină o abordare neechivocă a UE față de Rusia, Slovacia ar trebui să influențeze o formulare a intereselor UE față de Rusia ținând cont de respectarea intereselor SR;

- să susțină o politică de cooperare, și nu de confruntare, a UE față de Rusia, și, în același timp, să susțină o soliditate a Europei și o unificare a unor politici particulare;

- să își formuleze interesele și politica față de Rusia pe termen mai lung.

Strategia Europeană de Securitate după cinci ani – Cum să se meargă mai departe

În decembrie 2008, s-au aniversat cinci ani de la adoptarea Strategiei Europene de Securitate, primul document din domeniul securității al UE. De atunci, au existat câteva discuții legate de viitoarea dezvoltare a PESA, iar cele legate de chestiunile securității europene au fost discutate și de către Consiliul UE și Parlamentul European. De asemenea, discuția a ridicat câteva întrebări: Este necesar să se dezvolte o nouă Strategie Europeană de Securitate, sau doar să se actualizeze cea din 2003? Mai are sens aceasta fără să se definească interesele europene comune din domeniul securității? Ar trebui Strategia să rezulte dintr-o

comparare a strategiilor naționale de securitate? Cât de des ar trebui revizuită Strategia Europeană de Securitate? Cum să se facă față chestiunilor despre „multilateralismul eficient” și tuturor polarităților?

Este necesar să se dezvolte o nouă Strategie Europeană de Securitate, sau doar să se actualizeze cea din 2003?

În timpul discuțiilor, experții s-au concentrat pe evaluarea aspectelor pozitive și a „punctelor slabe” ale Strategiei din cei cinci ani de existență. Opiniile legate de Strategie au fost împărțite – au existat și critici aduse existenței și procesului său de revizuire, dar, de asemenea, au fost și voci care au susținut că Strategia Europeană de Securitate este un document suficient, de care este nevoie, și că Raportul din decembrie 2008⁹ a creat suficiente condiții pentru îmbunătățirea sa.

Discuția a generat formarea a două grupuri de opinie. Criticii au subliniat, în special, insuficientul consens care a însoțit Strategia Europeană de Securitate din etapa pregătirii sale și, în final, a determinat ca Strategia să fie redactată de către un grup redus de persoane care nu au ținut cont de opiniile mai largi europene (regionale). Acest lucru s-a produs în timpul conferințelor organizate pentru o posibilă revizuire a Strategiei Europene de Securitate în 2008, la care participanții nu au reușit să ajungă la un consens asupra politicii externe și de securitate. S-au constatat opinii împărțite și cu privire la abordarea UE a noilor amenințări de securitate și decizia dacă o nouă Strategie Europeană de Securitate ar trebui să fie dezvoltată sau este suficient să se completeze cea veche.

Susținătorii consideră că, din punctul de vedere al structurii și scopului, Strategia Europeană de Securitate este un bun document, cu o bună parte analitică și viziune, care a creat o bază pentru înțelegerea amenințărilor și a relațiilor din lumea exterioară. Ei consideră că Strategia Europeană de Securitate este un document necesar și Raportul Consiliului asupra Implementării Strategiei Europene de Securitate este un bun punct de plecare pentru un nou document. Grupul de critici consideră că Uniunii îi lipsește „o gândire strategică cuprinzătoare”, iar discuția de la nivel european – deși, pe de o parte, mai sunt unele presiuni legate de sancționarea unor interese naționale mai înguste. Cu toate acestea, s-a afirmat că PESA, per

ansamblu, a înregistrat câteva succese, de exemplu, primele misiuni din Balcani sau din afara Europei, care elimină unele valuri de „pesimism”.

De asemenea, participanții la Forum au fost de acord că Tratatul de la Lisabona va juca un rol important în implementarea Strategiei Europene de Securitate, ca răspuns la amenințări, deși opiniile legate de importanța Tratatului au fost eterogene, unele dintre ele fiind destul de sceptice. Oricum, majoritatea participanților a fost de acord că Tratatul aduce o nouă perspectivă asupra capacităților și structurii și că va reprezenta un progres al implementării Strategiei Europene de Securitate.

Ceea ce reprezintă un obstacol în evoluția securității europene este absența unor interese strategice de securitate și a unei insuficiente „prioritizări”¹⁰. Deși Raportul Consiliului asupra Implementării Strategiei Europene de Securitate a fost actualizat și s-au extins amenințările, unitatea voinței politice pe parcursul procesului de adoptare a deciziei, vizavi de răspunsul la amenințări, rămâne în continuare o problemă. Pentru început, UE trebuie să ajungă la o unitate în ceea ce privește definirea intereselor de securitate, ce ar putea deveni un punct de plecare pentru definirea „identității europene de securitate”¹¹.

De asemenea, experții au discutat, în paralel, influența Conceptului Strategic al NATO asupra Strategiei Europene de Securitate. Au fost de acord că va fi foarte important de văzut ce loc se va acorda UE (posibilităților și modalităților de cooperare) în cadrul conceptului mai sus-menționat și ce atitudine va avea față de o dimensiune nonmilitară. În ceea ce privește Slovacia, ea trebuie – în calitate de membru NATO – să susțină menținerea și viitoarea dezvoltare a NATO. În mod similar, în timp ce se pregătește noua Strategie Europeană de Securitate, este necesar să se garanteze și acceptarea intereselor Republicii Slovacia, în cursul armonizării intereselor tuturor statelor membre UE.¹²

Întrebarea referitoare la dimensiunea și complexitatea Strategiei Europene de Securitate a stârnit puncte de vedere opuse. Unii participanți au subliniat că dacă documentul va fi extins și se va adopta „aspectul implementării”, adesea criticat, Strategia Europeană de Securitate ar putea să devină foarte vastă și, astfel, documentul ar fi folosit rar. Noua Strategie Europeană de Securitate ar trebui să reprezinte un nou punct de plecare

pentru strategiile viitoare – fie că vorbim de una antiteroristă sau energetică etc.

Concluzie parțială

În rândurile de mai jos, redăm răspunsurile la întrebările adresate de participanții la Forum:

- S-a căzut de acord că e necesar să se dezvolte un nou document ce ar trebui pregătit în același timp cu redactarea noului Concept Strategic al NATO.

- Fără definirea intereselor europene comune din domeniul securității, Strategia Europeană de Securitate va rămâne un document căruia îi lipsește abilitatea de a fi implementat.

- În ceea ce privește pregătirea Strategiei Europene de Securitate, ar trebui să se țină mai mult cont de punctele de vedere ale experților din statele membre (în comparație cu 2003). Compararea strategiilor naționale de securitate ar putea reprezenta un punct de plecare fundamental.

- Revizuirea Strategiei Europene de Securitate (sau, cel puțin, evaluarea sa) s-ar putea face în spiritul Parlamentului european, într-un ciclu de cinci ani.

- Deși implementarea „multilateralismului eficient” este justificată, este o chestiune destul de complicată față de care Forumul nu a luat atitudine.

Misiunile UE – experiențe

În cadrul furnizat de PESA, Uniunea Europeană a condus până în prezent 22 de misiuni, iar 16 dintre acestea au fost civile. Experiența a arătat că, dacă UE vrea să își ducă la îndeplinire hotărârile ce țin de managementul crizelor internaționale, trebuie să își construiască nu numai capacități civile, ci și militare. Evenimentele din ultimii șase ani au evidențiat multe noi provocări și au determinat UE să se confrunte cu noi decizii: Ar trebui să acționăm în mod unic sub mandat ONU sau și sub comandă regională (NATO, OSCE)? Există limite geografice pentru misiunile UE? Reprezintă Africa o zonă de interes pentru întreaga Uniune Europeană?

Conceptul UE de grupuri de luptă este în declin și va înlocui cu conceptul de armată europeană?

Suntem dispuși să trimitem grupul de luptă ceho-slovac oriunde?

Conceptul UE de grupuri de luptă versus conceptul de armată europeană

Pe durata discuțiilor, s-au evaluat atât aspectele pozitive, cât și negative ale creării capacităților civile și militare ale PESA și utilizarea lor în condițiile reale ale angajării. Participanții s-au concentrat, în principal, pe ambițiile UE, pe noile scenarii și capacități ale grupurilor de luptă ale UE. Susținătorii atitudinii critice au subliniat că Uniunea își pregătește capacitățile și structurile fără o politică externă coezivă sau fără o viziune legată de ceea ce ar trebui ele să facă. Acest lucru ridică o întrebare legată de scopul grupurilor de luptă ale UE. Majoritatea participanților au susținut punctul de vedere potrivit căruia, fără construcția de capacități, UE nu își poate îndeplini ambiția de a fi un jucător respectat, cu atât mai puțin unul global. Importanța capacităților a fost subliniată și în Strategia Europeană de Securitate din 2003, iar Consiliul și Parlamentul European au înțeles acest lucru¹³. Recent, a crescut cererea de asistență din partea UE, iar Uniunea și-a fixat ambiții și mai mari și se pregătește pentru scenarii mult mai solicitante¹⁴.

Discuția legată de misiunile și capacitățile UE a fost marcată de o atmosferă pozitivă. Majoritatea participanților la Forum a fost de acord cu evaluarea potrivit căreia UE se angajează tot mai mult în misiuni și operațiuni, își crește numărul de operațiuni și aria de acțiune, îmbunătățindu-și, în același timp, și calitatea¹⁵. În special în Balcanii de Vest, UE și-a asumat responsabilitatea stabilității și securității, și, totodată, a rezolvat problemele ce nu fuseseră rezolvate în cursul acțiunilor anterioare ale ONU sau NATO.

Odată cu evaluarea progreselor înregistrate de UE în domeniu, s-a subliniat și că puterea *soft* a fost cea care a prevalat. Acesta a fost considerat un avantaj comparativ al UE, pentru că este singura organizație în măsură să angajeze astfel de capacități. Stabilizarea este un proces pe termen lung, iar mijloacele *puterii soft* joacă un rol din ce în ce mai important. Deși operațiunile civile au dominat în managementul crizelor, există unele probleme legate de pregătirea capacităților. Acest lucru este cauzat de diferențele cantitative și calitative ale contribuțiilor naționale.

Același lucru se aplică și Slovaciei, care are mari probleme cu prevederea asigurării capacităților civile. Discuția a arătat că cel mai mare obstacol

este reprezentat de insuficiența legislației slovacă pentru acest tip de angajament. Personalului nostru nu i se asigură aceleași condiții, același tip de protecție, aceeași asigurare și asimilarea ulterioară în societate după sosirea personalului din celelalte state participante la aceste misiuni¹⁶. Deși acum UE nu este capabilă să pregătească sau să lanseze o operațiune mixtă civil-militară¹⁷, în prezent, instrumentele de planificare create cresc această probabilitate.

Toți participanții au fost de acord că este legitimă creșterea ambițiilor UE. Cu toate acestea, una din restricțiile importante este legată de intenția politică a îndeplinirii ambițiilor și angajarea capacităților civile și militare. În același timp, a apărut întrebarea dacă grupurile de luptă ale UE pot să îndeplinească sarcinile celor șase scenarii presupuse¹⁸, pentru că, din perspectivă militară, mărimea și structura nu corespund noilor ambiții ale Uniunii. Grupurile de mărimea unui batalion sunt mult mai adecvate pentru crize și conflicte de joasă intensitate. Rămân o serie de diferite restricții naționale și mai sunt și alte probleme, de exemplu, transportul strategic. În privința unei viitoare dezvoltări a grupurilor de luptă, au fost diferite puncte de vedere. Acestea sunt considerate un element pozitiv în dezvoltarea capacităților militare. Dizolvarea lor pe termen scurt ar reprezenta un risc, în ciuda faptului că nu au fost încă angajate. Potrivit participanților, Forța de Răspuns a NATO presupune o deplasare spre forțe mai mici, pentru că s-a dovedit că dimensiunea unui grup de luptă al UE nu joacă un rol negativ. De asemenea, necesitatea grupurilor de luptă a fost susținută în termenii nevoii de pregătire a forțelor statelor membre ale UE în concordanță cu ideea de „cultură militară europeană” – în ciuda faptului că are niște criterii stricte. S-a mai adus în discuție și faptul că este posibil să se ia în calcul înlocuirea conceptului UE de grupuri de luptă, dar nu se presupune că acest lucru s-ar putea întâmpla pe termen scurt. Recentele declarații ale politicianilor europeni au vorbit despre acest lucru, de exemplu, cancelarul Germaniei, Angela Merkel, menționa efortul de creare a unei armate europene comune, sau declarația președintelui polonez, Lech Kaczyński, despre armata europeană legată de NATO. De asemenea, Marea Britanie se opune angajării grupurilor de luptă în timp real.

Experții consideră că unul dintre cele mai slabe puncte ale acestei concepții, la nivel politic, ar putea fi, de exemplu, posibilitatea de a paraliza angajarea

grupurilor de luptă, de către unele state membre ale UE. Această idee a fost ilustrată de punctele diferite de vedere ale Cehiei și ale Slovaciei legate de Kosovo – două state care formează un grup de luptă comun din a doua jumătate a anului 2009.

De asemenea, participanții la Forum acordă atenție continentului african, în special în legătură cu acțiunile Slovaciei în grupurile standby din 2009 și 2010. Au fost sceptici cu privire la abordarea politicianilor și Parlamentelor din Slovacia și Cehia vizavi de angajarea unui grup de luptă comun în Africa. Deși continentul african nu intră în sfera de interes a țărilor din Europa Centrală, câțiva experți au subliniat că amenințarea potențială vine de pe acest continent. Ca un exemplu, putem menționa migrația ilegală în masă care amenință în prezent sudul Europei, dar, care, treptat, se îndreaptă spre nord. Acest lucru înseamnă că Africa devine o provocare ca Afganistanul. De aceea, Slovacia ar trebui să țină cont de neomogenitatea intereselor și priorităților regionale și de faptul că nu este posibil să ne orientăm exclusiv asupra priorităților limitate ale Slovaciei. E necesar să se țină seama de amenințările legate de întreaga UE și de coordonarea intereselor noastre. Nu ar trebui să acționăm împotriva intereselor UE.

Concluzie parțială

Ca urmare a opiniilor pozitive și negative, Forumul Strategic a trebuit să găsească răspunsuri unele întrebări:

- UE și-a confirmat capacitatea de a planifica și conduce operații. În ultimii zece ani, a îndeplinit mai mult de 20 de operații cu specializări diferite – de la operații lansate de către NATO și preluate de UE la operațiuni și misiuni lansate de UE însăși. Subliniază ambiția Uniunii Europene de a fi un actor global.

- Capabilitățile și capacitățile UE, incluzând aici și participarea Slovaciei, ar trebui să fie întărite în viitor. Este important să se utilizeze avantajele comparative ale UE, în special în ceea ce privește capacitățile civile, dar, de asemenea, în viitor, potențiala legătură dintre forțele civile și militare, în ciuda obstacolelor din cursul angajării lor comune.

- Actuala Strategie Europeană de Securitate pornește de la premisa că UE va răspunde în situații de criză doar sub mandat ONU. De asemenea,

există și premisa unei acțiuni fără mandat ONU mai larg – pe baza acordurilor bilaterale (în special din aria europeană, după cum a arătat experiența EULEX).

- În ciuda ambivalenței de opinii, Grupurile de Luptă ale UE au reprezentat o componentă pozitivă, și, datorită capacității lor, ele pot fi utilizate pentru îndeplinirea unora dintre ambițiile UE. Dimensiunea și compunerea lor încă reprezintă o problemă, pentru că nu sunt în concordanță cu ambițiile existente, lucru care ar putea complica angajarea în anumite scenarii.

- Forumul nu a exclus posibilitatea înlocuirii Strategiei de Securitate a Uniunii Europene. Cu toate acestea, s-a presupus că formarea unei armate comune, pe termen scurt, sau pe termen mediu, nu este o opțiune realistă.

- Nu s-a găsit răspuns la întrebarea legată de limitarea geografică a misiunilor UE. Participanții au fost de acord cu faptul că există o eterogenitate a intereselor și priorităților regionale și că rezultatul final va depinde de consensul legat de Politica Externă și de Securitate Comună.

- Până în prezent, Africa nu a fost în atenția statelor din Europa Centrală, în ciuda unor amenințări venite de pe acest continent. Deși PESA a înregistrat unele progrese în relație cu Africa, potențiala angajare a Grupului de Luptă ceho-slovac este în continuare marcată de un oarecare scepticism: Va exista dorința politică de angajare a acestui Grup de Luptă în Africa?

- Voința politică, dorința de a angaja aceste Grupuri de Luptă, reprezintă în continuare o problemă legată de abilitatea UE de a acționa și de utilizarea capacităților existente. În privința angajării capacităților civile, capacitatea UE de acțiune este restricționată de insuficienta adaptare a sistemelor juridice din anumite state – aceasta este o problemă continuă și în Slovacia.

UE ca actor global – mit sau realitate?

În cursul Forumului Strategic Slovac 2006, reprezentanții comunității de securitate din Slovacia au fost de acord că Uniunea Europeană ar trebui să joace un rol mai important în asigurarea păcii și securității în lume. Cu toate acestea, nu au căzut de acord asupra instrumentelor folosite de UE pentru a acționa ca actor global. Potrivit opiniilor experților slovaci, Uniunea a înregistrat progrese în calitate de actor global – dar numai atunci

când luăm în calcul toate instrumentele. Atunci când iau în calcul PESA și studiază tendințele globale, experții se uită și la dezvoltarea viitoare a angajării europene în acest domeniu, care este mult mai precaută. Dilema „*putere soft vs. putere hard*” nu a fost încă rezolvată în UE. Specialiștii slovaci consideră că puterea Uniunii Europene se regăsește mai ales în utilizarea mijloacelor *puterii soft*. Totuși, Forumul a sesizat progrese în formarea *puterii hard power* și, parțial, în efortul de creare a unor condiții adecvate pentru angajarea comună a ambelor capacități. Atât experții militari, cât și cei civili și-au dat seama că, fără formarea capacităților specifice *puterii hard*, UE va rata ocazia de a-și duce la îndeplinire ambițiile globale.

Nu există un răspuns clar la întrebarea în ce măsură statele membre sunt interesate, individual, să contribuie la rolul UE de actor global. Numai statele-cheie au o viziune strategică cuprinzătoare. Însă, viziunea lor strategică este adesea diferită, uneori chiar opusă, ceea ce reprezintă cea mai mare problemă legată de alcătuirea unei viziuni strategice europene comune sau a unei culturi strategice. În același timp, există și state care nu au o gândire strategică globală. Această ambiție este susținută, în general, de publicul european, iar Slovacia ar trebui și ea să susțină această tendință.

În loc de concluzie

Din anumite puncte de vedere, Uniunea Europeană este deja un actor global. Printre argumentele de susținere se numără și acela referitor la capacitatea UE de a proiecta o viziune care a unit, până în prezent, cele 27 de state europene și a reprezentat un exemplu pentru celelalte state (Turcia, Ucraina, țările din zona Balcanilor de Vest). Participanții s-au identificat cu argumentele potrivit cărora Strategia Europeană de Securitate a confirmat influența globală a Uniunii Europene¹⁹. Există zone geografice unde Uniunea a obținut succese mai mari, pentru că acolo instrumentele UE (politice, economice, de civilizație sau instrumentele specifice managementului crizelor) sunt mai atractive și mai eficiente. Totuși, există multe alte zone în care acest scop nu a fost atins. Realitatea managementului crizelor este aceea că UE are succes în angajarea elementelor de *putere soft*. Din perspectiva *puterii militare tradiționale*, Uniunea Europeană nu este o putere globală,

deși acest lucru nu înseamnă că nu ar trebui să își construiască capabilități militare. În același timp, cei care susțin UE ca actor global au subliniat incertitudinile viitorului, printre care se numără cele legate de dinamica multivectorială a tendințelor globale la care statele membre ale Uniunii Europene nu pot răspunde. Viziunea desprinsă poate fi frânată sau chiar anulată de populismul în creștere. Agenda a ridicat problema intereselor și scopurilor politice pe termen scurt, care ar putea influența, de la instanțiere, consensul și implementarea Politicii Externe și de Securitate Comune. În legătură cu aceasta, s-au discutat influențele crizei globale economice și financiare, dar și influența sa asupra unificării sau divizării Europei. Câțiva participanți au fost de acord că această criză ar putea fi un stimulent pentru a se produce o oarecare schimbare în interiorul Uniunii Europene, ce ar putea influența efortul de îmbunătățire și creștere a eficienței funcționării sale și a eliminării acelor activități și instrumente care nu sunt eficiente. De asemenea, au fost de acord că, pentru o perioadă de timp, criza va slăbi *puterea hard*, în special în ceea ce privește reducerea bugetelor pentru apărare sau managementul crizelor, în ansamblu. UE poate juca un rol semnificativ în reglementarea internațională a piețelor financiare și a comerțului. S-a amintit polemica reprezentată de punctele de vedere care ar putea fi caracterizate drept conservatoare. Susținătorii lor au afirmat că actualul progres al UE este prea rapid, astfel, nu este posibil să se armonizeze toate elementele, sau să se excludă ceva ce ar putea sta în calea unei Europe *à la carte* sau în folosirea unei coaliții a voinței. Potrivit acestor voci, ar fi mult mai ușor să se ajungă la consens prin formularea unei politici de soluții în situații de criză și utilizarea mecanismelor și instrumentelor pe care Uniunea (coaliția de state) le are la dispoziție. Cu toate acestea, majoritatea participanților a fost de acord că acest lucru ar reprezenta un pas în urmă, s-ar forma din nou centre tradiționale de putere, iar abordarea securității și a elementelor sale va fragmenta.

În ceea ce privește Slovacia, o viziune negativă asupra dezvoltării UE ar fi o problemă. Participanții au fost de acord că noi, slovacii, încă luăm mai mult în calcul argumentele critice decât pe cele specifice unei viziuni optimiste. Slovaciei îi lipsește o clasă politică capabilă să lege interesele țării de cele ale Uniunii Europene. De asemenea, participanții la Forum au fost de acord că Slovacia nu are o altă

alternativă – poziția UE este importantă pentru noi, indiferent de variațiile între care oscilează.

BIBLIOGRAFIE:

Security Strategy of the RF, Article 18, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>

ESS, p. 14, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

EU-Russia summit ends with prickly exchange over energy, Euobserver, 23.5.2009, <http://euobserver.com/9/28173/?rk=1>

The European Parliament resolution of 19 December 2008 – the development of the European security autonomy, building-up of new security structures, including integration of civilian and military capacities.

Conclusions of the Brussels European Council of 11 and 12 December 2008 on the European Security and Defence Policy (17121/08).

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Internet URL: www.cenaa.org

2 Forumul Strategic Slovac (SSF) este o masă rotundă exclusivistă, la care participă reprezentanți ai Parlamentului, ai structurilor guvernamentale, experți, cu scopul de a iniția o discuție deschisă despre viitorul Politicii Transatlantice de Securitate. Scopul SSF este de a construi o rețea a comunității strategice slovace, care, dincolo de evaluarea profesională a Politicii de Securitate și Apărare a Slovaciei, va avansa puncte de vedere progresiste despre securitatea transatlantică. SSF se organizează de către CENAA o dată sau de două ori pe an. Discuțiile libere și intense sunt garantate de către regulile Chatham House.

3 Potrivit informațiilor apărute după întâlnirea UE - Rusia de la Khabarovsk, UE nu va semna un nou parteneriat strategic cu Rusia până când aceasta nu va deveni membră a Organizației Mondiale a Comerțului (dificultăți legate de exportul de cherestea, importurile de automobile, oțel și lapte). Europa consideră că este o problemă respectarea acordului de pace cu Georgia, siguranța reactoarelor nucleare și a submarinelor, dar și corupția și abuzurile drepturilor omului din Caucazul de Nord. Sursă: *EU-Russia summit ends with prickly exchange over energy*, Euobserver, 23 mai, 2009, <http://euobserver.com/9/28173/?rk=1>.

4 Rusia va face tot posibilul să construiască cu SUA un parteneriat echilibrat și pe deplin apreciat, bazat pe interese identice și ținând cont de influența relațiilor ruso-americane asupra situației internaționale. Strategia Națională de Securitate a Federației Ruse, articolul 18, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>.

5 Ibid., articolul 16.

6 Vom continua să lucrăm pentru întărirea relațiilor cu Rusia, un factor major în asigurarea securității și prosperității noastre. Respectul pentru valorile comune va consolida progresele spre un parteneriat strategic, ESS, p. 14, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.

7 Țările partenere sunt: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova și Ucraina – n.a.

8 Potrivit analizelor rusești, expansiunea (și pacea) spre Vest au fost posibile datorită slăbiciunii Rusiei. Cu toate acestea, acum situația se schimbă – Rusia a depășit consecințele crizei politice și social-economice și devine un subiect-cheie în cadrul relațiilor internaționale multipolare, Strategia Națională de Securitate a Federației Ruse, articolul 1, <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>

9 The report on the Implementation of the European Security Strategy, p. 14. Rezoluția Parlamentului European din 19 decembrie 2008 – dezvoltarea autonomiei europene de securitate, dezvoltarea noilor structuri de securitate, incluzând aici integrarea capacităților civile și militare.

10 Strategia Europeană de Securitate conține o gamă largă de măsuri derivate din interesele statelor, ceea ce face imposibilă obținerea aceluiși tip de răspuns la fiecare amenințare - terorism, piraterie, crimă organizată, state eșuate ș.a.m.d. De asemenea, este destul de problematic punctul de vedere ambiguu referitor la alegerea unui anumit tip de instrumente pentru anumite tipuri de amenințări – n.a.

11 În cazul redactării unei noi Strategii Europene de Securitate, două aspecte vor trebui luate în considerare: unul *teoretic*, care este reprezentat în mod adecvat în actuala strategie și unul *practic* – o politică reală a UE, care caută instrumente adecvate pentru tipurile date de amenințări, consens legat de folosirea puterii soft și a celei hard. În plus, în partea teoretică, este, de asemenea, necesar să se explice fără echivoc termeni precum securitate, amenințare la adresa securității, risc la adresa securității, strategie de securitate și apărare – n.a.

12 În cursul dezbaterilor, armonizarea intereselor a reprezentat o problemă. Participanții au vorbit despre un „minim de consens strategic”, afirmând că se va manifesta cu siguranță influența „marilor jucători europeni”. De asemenea, este posibil ca Strategia Europeană de Securitate să nu fie mai clară și doar să menționeze interesele „cunoscute” ale unor state sau grupuri de state – n.a.

13 Battle groups and Civilian Response Teams have enhanced our capacity to react rapidly, în Report on the implementation of the European Security Strategy, p. 14. Rezoluția Parlamentului European din 19 decembrie 2008 – dezvoltarea autonomiei securității europene, construcția unor noi structuri de securitate, incluzând aici integrarea capacităților civile și militare.

14 Conclusions of the Brussels European Council of 11 and 12 December 2008 on the European Security and Defence Policy (17121/08).

15 Din 1999, a crescut numărul operațiunilor, s-a trecut de la operații mai ușoare, pe care UE le prelua de la NATO, la operațiuni independente în condiții dificile – n.a.

16 Ministerul de Externe al Slovaciei a demarat acțiunile de pregătire a unei legislații care să creeze cel puțin aceleași condiții cu cele de care beneficiază militarii din Ministerul Apărării. Această chestiune nu este rezolvată pe termen lung – n.a.

17 Experiența Crisis Management Exercise CMX 2008 a confirmat acest lucru.

18 Noile scenarii includ: două operațiuni majore de stabilizare și reconstrucție, cu o componentă civilă adecvată, susținută de maxim 10000 militari pe doi ani; două operațiuni de răspuns rapid, cu o durată limitată, folosind inter alia Grupurile de Luptă ale UE; o operațiune de urgență pentru evacuarea europenilor; o misiune maritimă sau o misiune de supraveghere aeriană/interdicție; o operațiune civil-militară de asistență umanitară, care nu durează mai mult de 90 de zile; zeci de misiuni civile PESA, cu diferite formate, într-o situație ce necesită reacție rapidă.

19 Numărul cetățenilor UE, PNB, instrumentele avute la dispoziție – n.a.

Elemír NEČEJ (elemirnecej@gmail.com) este cercetător științific în cadrul Centre for European and North-Atlantic Affairs (CENAA) din Slovacia.

Vladimír TARASOVIČ (vtarasovic@cenaa.org) este cercetător științific în cadrul Centre for European and North-Atlantic Affairs (CENAA) din Slovacia.

UNIUNEA EUROPEANĂ – CÂTEVA CONSIDERAȚII ASUPRA STATUTULUI DE ACTOR RELEVANT DE SECURITATE

Dr. Gheorghe IORDACHE

Dimensiunea de securitate și apărare a Uniunii Europene este o componentă relativ nouă în acest cadru organizațional. Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA) a fost cristalizată în cadrul Consiliului European de la Köln, din 1998 și a fost gândită ca parte integrantă a Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC). PESC și PESA constituie veritabile instrumente de afirmare a Uniunii pe scena internațională ca actor relevant de securitate, fiind mijloace prin care aceasta își poate asigura propria securitate, dar și prin care se poate implica în garantarea securității mediului internațional.

Lucrarea de față își propune să identifice elementele care recomandă Uniunea ca actor internațional relevant în ce privește aspectele care țin de securitate și pe cele care pot constitui obstacole în calea conturării unui astfel de rol.

Cuvinte-cheie: Uniunea Europeană; securitate; NATO; SUA; PESA; percepția din interior; percepția din exterior.

1. O nouă configurație a ordinii mondiale

După finalul Războiului Rece, lumea a fost definită drept un sistem unipolar, având ca principal centru de putere Statele Unite ale Americii. Totuși, începând cu anii '50, un nou actor pe scena internațională începea să își contureze forma și obiectivele. Este vorba despre Comunitățile Europene și, mai apoi, despre Uniunea Europeană.

Statele Unite au jucat rolul de principal centru de putere mondial pentru mai bine de jumătate de secol, fiind percepute drept unicul actor de

pe scena internațională care avea capacitatea economică, militară, politică, culturală de a-și avansa interesele în orice parte a globului. Deși hegemonia Statelor Unite este bazată pe cooperarea cu ceilalți actori internaționali statali sau nonstatali, care sunt fundamentate pe o serie de tratate, care le reglementează comportamentul pe scena internațională, SUA au confirmat, fără îndoială, faptul că ordinea mondială, de la finalul Războiului Rece și până în prezent, a fost constituită dintr-un sistem unipolar, cu America în centru. Au existat chiar voci¹ care au asociat Statele Unite, cu tot ceea ce înseamnă ele – cultură, modul de organizare socială și politică, economie – cu globalizarea însăși.

Însă, recent, studiile specialiștilor anunță o schimbare a fizionomiei scenei internaționale. Statele Unite încep să își piardă treptat atât din influența pe care o au asupra celorlalte state ale lumii, cât și din capacitatea economică, militară și politică de a-și asuma rolul de jucător global pe scena internațională. Cheltuielile masive cu operațiunile conduse sub egida NATO în diferite zone ale mapamondului, criza economică și financiară mondială constituie factori care au contribuit la slăbirea rolului SUA de principal actor global. Un raport recent al National Intelligence Council (NIC), „Global Trends 2025: A Transformed World”², anunță un declin al puterii SUA, ascensiunea unor puteri emergente, dispariția lumii unipolare și înlocuirea ei cu una multipolară. În ecuația analizată de cei de la NIC nu intră însă și UE, ca mare putere globală, este tratată marginal, doar atunci când se fac referiri la scăderea rolului asumat de SUA în Europa. Din

perspectiva americană, UE nu este văzută drept o potențială viitoare mare putere a lumii, ci China, India, Rusia.

În același timp, se vehiculează din ce în ce mai mult ideea că UE și-a construit și continuă să își construiască o imagine de mare putere pe scena internațională. Imediat după crearea Comunităților Europene, legături puternice au fost create între statele membre și între Comunități și statele din exteriorul acestora. În plus, forma actuală a Uniunii Europene, analizând numărul de state membre, numărul de locuitori pe care îi înglobează, suprafața, capacitatea economică, nivelul de pregătire al populației, nivelul tehnologic, vizibilitatea ei crescută în ce privește implicarea în rezolvarea unor situații de criză din afara granițelor sale etc. reprezintă indici de ordin cantitativ și calitativ relevanți pentru clarificarea faptului că Uniunea constituie, la momentul de față, un actor internațional ce merită luat în seamă. Acești indici vor constitui criteriile de analiză, care vor sta la baza eforturilor noastre de a stabili dacă Uniunea Europeană reprezintă sau nu o mare putere.

2. Evoluția Uniunii Europene ca actor internațional

Constituirea Uniunii Europene a echivalat cu constituirea unei perioade de pace și stabilitate fără precedent în istoria continentului european. Primele tratate care au stat la baza Uniunii Europene, cele care instituiau Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (1950)³, Comunitatea Economică Europeană (CEE) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (Euratom) (1957) au avut la bază, dincolo de nevoia gestionării în comun a materiilor prime pentru armament pentru evitarea unei noi confruntări, interese economice. Arhitecții Uniunii aveau drept obiectiv construirea bunăstării într-o serie de state puternic afectate economic de conflagrația mondială pe care tocmai o depășiseră, de a crea un context propice dezvoltării prosperității. UE este definită astfel drept un important actor economic pe scena internațională. PESC și PESA reprezintă mijloace pentru constituirea unei dimensiuni politice, de securitate și apărare pe măsura puternicei componente economice.

Premisa de la care trebuie să pornim atunci când analizăm capacitatea militară a UE este aceea

că PESA nu este încă un proces încheiat, ci unul în plină evoluție. O încercare de a pune bazele unei structuri supranaționale de apărare a existat și în 1950, René Pleven, care atunci era prim-ministrul Franței și Președinte al Consiliului Europei, a propus crearea unei Comunități Europene de Apărare, care trebuia să conducă la constituirea unei armate europene integrate. Proiectul a fost respins însă de către Franța. Actualmente, Politica Europeană de Securitate și Apărare presupune capacitate de decizie autonomă, lansarea și coordonarea unor operațiuni militare sub conducerea UE ca răspuns la situații de criză, angajarea resurselor de către statele membre în asemenea operațiuni bazându-se pe decizii suverane. Inițializarea și dezvoltarea ei constituie primii pași făcuți de Uniunea Europeană către instituirea unei forme de apărare comună, consolidându-și astfel și dimensiunea politică. PESA este un instrument de afirmare a UE pe scena internațională. Un progres notabil către construirea unui sistem de apărare comună a fost înregistrat chiar la începutul anului 2009, când Parlamentul European a votat pentru crearea SAFE (*Synchronised Armed Forces Europe – Forțele Armate Sincronizate Europene*). Synchronised Armed Forces Europe reprezintă, de fapt, primul pas făcut către crearea unei armate europene. Același act susține crearea unui Consiliu de Miniștri pentru a favoriza un grad mai mare de coerență între diferitele politici naționale. Acest efort vizează în mod evident problematica relației dintre suveranitate și securitate la nivel european și subliniază încă o dată dificultatea cu care se face transferul de suveranitate de la nivel național la cel supranațional.

Același document vizează crearea unui Centru European Operațional, care „să aibă capacitatea de planificare strategică și să conducă operațiunile și misiunile PESA” (punctul 53/ Report on the European Security Strategy and ESDP). Din punctul de vedere al securității, Uniunea merge, în mod evident, către crearea unui sistem de apărare colectivă, menținând, însă, în continuare garantarea securității statelor membre între granițele naționale. Totuși, propunerile UE, schițate de parlamentarul european de origine germană, Karl von Wogau, urmăresc o „dezvoltare viitoare dinamică a cooperării între forțele armate naționale astfel încât să devină din ce în ce mai sincronizate” [*The Telegraph*, Blueprint for EU army to be agreed, 18 februarie 2009]. SAFE

presupune crearea unui corp militar european, care să fie permanent disponibil.

3. Relația UE-NATO

Deși UE și-a dezvoltat propria dimensiune de securitate și politică externă, rolul NATO, în ce privește securitatea europeană, este de netăgăduit. Dacă, PESK/ PESA au fost constituite după terminarea Războiului Rece și s-au dezvoltat simultan cu schimbările ce au avut loc în mediul internațional de securitate, NATO a fost supus necesității de transformare, proces axat în principal pe schimbarea obiectivului fundamental al Alianței, valabil în perioada de dinainte de 1991 – apărarea Europei Occidentale împotriva amenințărilor sovietice și pe concentrarea asupra noilor tipuri de amenințări, riscuri și pericole la adresa securității euro-atlantice, ele trebuind să acționeze împotriva „amenințărilor neconvenționale asimetrice”⁷⁴. Angajamentul NATO în Europa nu mai este același ca înainte de 1989, supraviețuirea organizației depinzând într-o oarecare măsură și de construirea unui potențial militar european. În condițiile în care Europa, văzută în special din perspectiva formei organizaționale pe care o capătă prin UE, nu mai este percepută ca un izvor al instabilității și, având în vedere emergența unor noi tipuri de riscuri și amenințări care pun în pericol, în egală măsură, securitatea tuturor, UE trebuie să demonstreze că poate constitui un generator de securitate pe continent și chiar în întreaga lume.

Cooperarea cu NATO reprezintă un fir roșu al întregii abordări a UE în ce privește capacitatea militară. NATO, care continuă să rămână principalul garant al securității la nivel european și mondial, s-a angajat direct în constituirea dimensiunii de apărare și securitate europene. „Alianța este angajată în consolidarea coloanei sale europene, prin dezvoltarea unei Identități Europene de Securitate și Apărare (ESDI) eficiente, capabilă să răspundă cerințelor europene, care să contribuie, în același timp, și la întărirea securității Alianței”⁷⁵. Același document recunoaște și nevoia asumării unei responsabilități crescute de către țările europene în ce privește securitatea, care va conduce la îmbunătățirea relațiilor transatlantice și la consolidarea Alianței în întregul ei. Dezvoltarea capacităților militare și de implicare în asigurarea securității a țărilor europene face parte chiar din declarația din 1999 asupra noului con-

cept strategic al NATO, Organizația afirmându-și susținerea pentru dezvoltarea acestei identități în cadrul ei, punând la dispoziție capacități și instrumente pentru operațiunile conduse de Uniunea Europeană Occidentală⁶. În 2002, NATO și UE încheie acordurile „Berlin +” prin care se stipulează faptul că Alianța permite Uniunii accesul la mijloacele NATO pentru gestionarea crizelor⁷. Acordurile reprezintă un cadru general de cooperare între cele două organizații și oferă o bază pentru cooperarea NATO-UE, în materie de gestionare a situațiilor de criză, specificând modul în care Uniunea poate folosi capacitățile NATO în activitățile de planificare și comandament, în cadrul propriilor misiuni. Evitarea funcțiilor duble s-a dovedit cu atât mai importantă cu cât majoritatea statelor membre ale Alianței sunt și membre ale Uniunii. Practic, aceste acorduri permit Alianței să susțină operațiunile conduse de UE, operațiuni în care NATO, ca întreg nu este angajată. Cooperarea dintre NATO și UE are ca fundament primar, însă, un set de valori comune conform cărora își conduc acțiunile, dar și interese de securitate și economice globale. În plan practic, colaborarea NATO-UE, ca organizații furnizoare de securitate, s-a dovedit a fi fructuoasă în gestionarea crizelor din Balcanii de Vest. Misiunile lor s-au completat reciproc și s-au continuat una pe cealaltă. Spre exemplu, în FYROM, misiunea NATO, Operation Allied Harmony, a fost continuată de operațiunea Concordia condusă de UE, prima misiune derulată în baza acordurilor Berlin Plus. În Bosnia-Herțegovina, misiunea NATO Stabilisation Force (SFOR) a fost continuată de Althea, operațiune condusă de Uniune. Cele două au colaborat și în gestionarea situației din Kosovo, unde UE a trimis cea mai importantă misiune civilă (EULEX), cu scopul de a asista autoritățile kosovare în reinstaurarea statului de drept. În plus, Uniunea a inițiat și derulat misiuni proprii în Congo și Darfur.

Astfel, dimensiunea de securitate și apărare a UE s-a dezvoltat cu aprobarea și sprijinul direct al NATO, cele două având un aport important pentru securitatea europeană. În plus, majoritatea statelor membre ale NATO sunt și membre UE, acest statut asigurând și garantând existența unor state stabile, predictibile din punctul de vedere al comportamentelor lor pe scena internațională. În aceste condiții, simplul statut de stat membru al UE și NATO garantează starea de securitate. Însă, dezvoltarea PESA a implicat și necesitatea

definirii relației dintre EU și NATO în special în ce privește definirea clară a cadrului intervenției europene sub egida NATO sau în afara acesteia și stabilirea plus-valorii aduse de PESA la NATO⁸. Clarificarea acestor probleme a fost necesară atât din cauza nevoii de a evita suprapunerea funcțiilor, cât și a dificultăților pe care UE le-a întâmpinat în cursul dezvoltării acestei dimensiuni.

În ceea ce privește modalitatea de gestionare a situațiilor de criză, NATO și UE au avut abordări diferite. Alianța s-a axat mai mult pe acțiuni militare unilaterale sau prin coaliții, menite să soluționeze o anumită situație de criză (atitudine specifică politicii de securitate americane), iar Uniunea a pus în aplicare mijloace mult mai complexe, încercând o abordare holistică a managementului situației de criză, concentrându-se și asupra cauzelor, inclusiv asupra aspectelor culturale și socio-economice.

Totuși, relația dintre dimensiunea de apărare și securitate a Uniunii și NATO înseamnă mai mult decât o problemă de coordonare a eforturilor, ea presupunând, pe de o parte, și amplificarea rolului pe care UE îl joacă pe scena internațională, încercarea UE de a-și asuma statutul de actor global, iar, pe de altă parte, implică și dorința SUA de a împărți comanda și viziunea pentru a dezvolta un parteneriat mai eficient decât cel actual. În ce privește primul aspect menționat, europenii înșiși manifestă atitudini diferite, ei împărțindu-se în două tabere atunci când vine vorba despre securitatea europeană – atlantiști și europeniști⁹. Contradicțiile manifestate la nivelul Uniunii vin din caracterul *sui generis* al organizației, care funcționează atât pe fundamente supranaționale, cât și pe principii interguvernamentale. Caracterul interguvernamental al PESC/ PESA subminează de multe ori conturarea unui concept strategic coerent. Astfel, anumite state europene rămân în continuare atașate ideii asigurării securității europene prin NATO (Marea Britanie), iar altele preferă garantarea acesteia din ce în ce mai mult prin PESA (Franța, Germania, Belgia). Ultimele trei state menționate chiar au încercat crearea unui comandament general UE independent de NATO, în timpul crizei irakiene din 2003, dar s-au lovit de opoziția primeia.

4. Percepția

Hedley Bull¹⁰ identifica drept indicator al unei mari puteri recunoașterea de către ceilalți actori

internaționali ca atare, acest statut depinzând de perceperea de către liderii și de popoarele celorlalte state astfel, ceea ce îi conferă o serie de drepturi și responsabilități speciale. Dat fiind specificul hibrid al UE, problema percepției are și ea o dublă semnificație – perceperea Uniunii drept mare putere din interior, de către cetățenii europeni, și perceperea ei în acest mod din exterior, de către ceilalți actori ai scenei internaționale.

4.1. Percepția din interior

Problema percepției Uniunii ca mare putere din interior, de către proprii cetățeni, este strâns legată de cea a coeziunii interne. Studiile¹¹ au demonstrat că UE nu a reușit să dezvolte complet acest indicator. Eurobarometrele¹² arată că europenii sunt încă mult atașați identității naționale, și doar parțial celei europene. Încrederea în capacitatea Uniunii de acțiune ca mare putere este, însă, mult mai relevantă în ce privește modul în care acțiunea UE pe scena mondială este percepută din interior.

Cercetările în domeniu au dovedit că politica externă suscită un interes scăzut din partea cetățenilor și este privită ca având un impact neglijabil asupra vieții lor de zi cu zi. Atât timp cât este vorba despre PESA ca proiect, cetățenii europeni manifestă o atitudine care a fost definită drept *consens permisiv*¹³, înțeles drept poziție binevoitoare a cetățenilor europeni față de proiectul integrării europene, fără a avea, însă, și informații corespunzătoare înainte de a adopta această atitudine sau fără a avea intenția de a le dobândi. Consensusul permisiv caracterizează însă doar abordarea PESA la nivel de proiect. În cazul în care s-ar ivi necesitatea implicării armate a unui stat membru într-un conflict, interesul cetățenilor ar crește cu siguranță. Teoria impactului scăzut al politicii externe și de securitate asupra vieții cotidiene a cetățenilor nu se aplică în eventualitatea în care autoritățile le-ar cere să-și riște viețile pe câmpul de luptă. Finalmente, posibilitatea dezvoltării unui patriotism european veritabil, posibilitatea ca europenii să fie gata să-și riște viața în numele securității europene nu este verosimilă în actualul stadiu de dezvoltare al Uniunii Europene, ea continuând să funcționeze ca un mediu de cooperare, un cadru juridic pentru aceasta, legile neputând determina apariția unui patriotism autentic.

Dovezi statistice în acest sens sunt obținute de către Wolfgang Wagner, care analizează răspunsurile

date de europeni în cadrul Eurobarometrelor¹⁴ și ajunge la concluzia că susținerea lor pentru PESC scade simțitor atunci când cetățenii sunt puși să aleagă între apărarea națională și cea europeană.

4.2. Percepția din exterior

Pentru ca o entitate politică să fie o mare putere, este nevoie de recunoașterea celorlalți actori internaționali. Uniunea, prin implicarea în conflictele apărute dincolo de granițele sale, își construiește treptat acest rol, fiind din ce în ce mai des menționată în documentele oficiale ale altor state. Există câteva aspecte care demonstrează faptul că UE este recunoscută ca mare putere de către ceilalți actori internaționali, precum:

- *Implicarea în gestionarea problemelor de securitate ale altor state.* Prin acțiunile sale întreprinse în cadrul PESC/PESA, UE a depus eforturi pentru a se afirma, în mediul internațional, ca actor politic relevant. Conform lui H. Bull, o mare putere își asumă responsabilități speciale, iar celelalte state manifestă așteptări în ce privește acțiunea acestei puteri. Uniunea a pus în aplicare o serie de misiuni în Balcanii de Vest, în Africa, Orientul Mijlociu, misiuni care confirmă acest rol.

- *Relația cu vecinii apropiați.* Uniunea aplică pentru vecinii din imediata sa apropiere o Politică Europeană de Vecinătate. Astfel, Uniunea se implică în promovarea și dezvoltarea democrației în această arie de interes, în bunăstarea popoarelor din aceste state. Atitudinea sa este una specifică unei mari puteri. Susținerea unei vecinătăți stabile și prospere a devenit unul dintre obiectivele menționate în Strategia Europeană de Securitate, iar conform Tratatului de la Lisabona (articolul 7a), Uniunea „dezvoltă relații privilegiate cu statele învecinate, în vederea stabilirii unui spațiu de prosperitate și de bună vecinătate, având la bază valorile Uniunii și caracterizat de relații strânse și pașnice, bazate pe cooperare”¹⁵.

- *Acordarea unei importanțe crescute de către alte state.* Faptul că Uniunea este menționat ca un partener important în ce privește problemele economice, politice, de securitate de către celelalte state face ca ea să capete imaginea unei mari puteri. Rusia își exportă o mare parte din resursele de gaz și petrol către Uniune, dezvoltând astfel o dependență de capitalul european, în aceeași măsură în care UE este dependentă de resursele de hidrocarburi rusești¹⁶. Statele mici din apropierea

granițelor europene acordă, de asemenea, o atenție deosebită relațiilor cu Uniunea, care este percepută ca un garant al bunăstării economice, a stabilității politice, și, implicit, a stabilității statului per ansamblu, un garant al securității.

- *Ajutorul umanitar.* UE este unul dintre principalii furnizori mondiali de ajutor umanitar. Prin Departamentul pentru Ajutor Umanitar (ECHO), UE s-a implicat în managementul consecințelor în cazul unor dezastre naturale. Numai în 2007, UE a intervenit pentru minimizarea consecințelor ploilor abundente din Somalia, ale uraganului El Niño din Bolivia, al ciclonului Favio din Mozambic, ale protestelor violente din diferite state ale Africii, din Sri Lanka, ale tsunamiului din Insulele Solomon¹⁷ ș.a.m.d. În anul 2007, UE a asigurat ajutor umanitar în zone din Africa, Caraibe, Pacific, Europa de Est și CSI, Orientul Mijlociu și Africa de Nord, Asia, America Latină în valoare de peste 760 milioane de euro. Aceasta face ca UE să furnizeze mai mult de jumătate din fondurile pentru asistență internațională în dezvoltare și mai mult de 50 % din ajutorul umanitar mondial¹⁸.

Această stare a lucrurilor face a UE, chiar în absența unei coeziuni interne solide și a unei percepții complet favorabile din interior, să fie, totuși, percepută ca un actor de securitate global.

Concluzii

Uniunea Europeană are interese ample legate de securitatea zonelor din afara granițelor sale, este recunoscută de către alte state drept o mare putere, se implică activ în rezolvarea problemelor pe care aceste state le întâmpină. Aceste fapte permit ca UE să poată fi considerată un actor de securitate relevant. Uniunea este văzută, prin urmare, atât ca actor global, cât și ca o entitate lipsită de importanță pe scena internațională, din pricina lipsei ei de coerență. Trebuie luat însă în considerare faptul că UE are resursele necesare și că, atunci când statele membre au acest interes, ea chiar poate acționa ca mare putere pe scena internațională.

Având în vedere contextul internațional, politic, economic, istoric, cultural în care Uniunea Europeană a luat naștere, stadiul evoluției sale este justificabil și remarcabil în același timp. Uniunea nu beneficiază de un grad mai mare de coerență internă din pricina tradiției naționale proprii statelor membre, care este extrem de dificil de modificat.

În același timp, statele europene au pus bazele unui organism supra-național, chiar dacă au fost conduse de necesitatea de a-și urmări interesele proprii, organism care poate acționa unitar și care poate constitui embrionul unei federații europene încheiate.

În concluzie, Uniunea este o un actor de securitate global când statele membre se coalizează, cooperează strâns pentru atingerea unui obiectiv comun și, pe de altă parte, UE poate fi considerată un actor politic slab din cauza unei evidente fragmentări interne, din pricina unei coeziuni și coerențe insuficient dezvoltate și a unui imens aparat birocratic care îngreunează procesul de luare a deciziilor. Natura duală, hibriditatea UE își pune amprenta și asupra statutului ei pe scena internațională, fiind, în același timp, coerentă și fragmentată, importantă și lipsită de relevanță, o mare putere și o entitate slabă. Totul depinde de relevanța entității la care ne raportăm, pentru a o compara.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 Benjamin R. BARBER, **Războiul Sfânt contra Globalizării. Modul în care globalizarea și tribalismul remodelază lumea**, Editura Antet, București, 2004.
- 2 National Intelligence Council, „Global Trends: A Transformed World”, noiembrie 2008, disponibil on-line la http://www.acus.org/files/publication_pdfs/3/Global-Trends-2025.pdf
- 3 **Tratatul de la Paris, prin care a fost înființată Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului**, a intrat în vigoare la 23 iulie 1952 și a avut o durată de 50 de ani. În consecință, a încetat să existe la 23 iulie 2002, iar responsabilitățile și bunurile sale au fost preluate de CE.
- 4 General James L. JONES, *Transformarea structurii militare a NATO*, în Revista NATO, primăvara 2004, p. 15, accesată la <http://www.nato.int/docu/reviw/2004/issue1/romanian/military.html>
- 5 Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, **Manualul NATO**, Capitolul 4, Identitatea Europeană de Securitate și Apărare (ESDI), p. 63, Ministerul Informațiilor Publice, Office of Information and Press NATO, Brussels, 2001
- 6 The Alliance's Strategic Concept, Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 24th April 1999, Part II – Strategic Perspectives, art. 18, disponibil on-line la <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>
- 7 http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/berlinplus_/berlinplus_en.pdf
- 8 Petre DUȚU, Mihai-Ștefan DINU, **Politica Europeană de Securitate și Apărare – cadru de manifestare și dezvoltarea a intereselor de securitate națională**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2007, București, disponibil on-line la http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/pesa-cadrul_de_manifestare_si_dezvoltare_a_interese_lor_de_securitate_nationa_la.pdf
- 9 Ibidem, p. 24
- 10 Hedley BULL, **Societatea anarhică. Un studio asupra ordinii în politica mondială**, Chișinău, 1998
- 11 Alexandra SARCINSCHI, Cristina BOGZEANU, **Europa: granițe, cetățenie, securitate**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009
- 12 European Commission, How Europeans see themselves. Looking through the mirror with public opinion surveys, Belgium, 2001, disponibil on-line la http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_documentation/05/txt_en.pdf
- 13 WAGNER, Wolfgang, *The democratic legitimacy of European Security and Defence Policy*, Occasional Papers, Nr. 57, aprilie 2005, European Union Institute for Strategic Studies, Paris, p. 11.
- 14 Ibidem, p.13.
- 15 Constantin MOȘTOFLEI (coord.), **Stabilitate și securitate regională**, Cristina BOGZEANU, *Implicațiile conceptului de graniță în securitatea europeană*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009, p. 1226
- 16 Cristian BĂHNĂREANU, **Arma energetică în contextul relațiilor internaționale ale începutului de secol XXI**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I, București, 2007, p. 40.
- 17 European Commission, Humanitarian Aid, Annual Report – 2007, disponibil on-line la http://ec.europa.eu/echo/files/media/publications/annual-review_2007_en.pdf
- 18 Petre DUȚU, Mihai-Ștefan DINU, **Politica Europeană de securitate și apărare – cadrul de manifestare și dezvoltare a intereselor de securitate națională**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2007, p. 7.

Locotenent-colonelul dr. Gheorghe IORDACHE (iordache65@yahoo.com) este șeful Structurii de Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

NATO ÎN ANUL 2009 ȘI NOUL SĂU CONCEPT STRATEGIC: ÎNTRE OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI

Dr. Alexandra SARCINSCHI

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord a inițiat în anul 2009 procesul pentru elaborarea și adoptarea unui nou Concept Strategic, care să-i permită adaptarea la schimbările permanente ale caracteristicilor mediului internațional de securitate. Acest proiect ambițios poate determina pentru viitorul Alianței atât oportunități, cât și provocări ce acoperă o plajă largă: de la cooperarea între aliați, pe de o parte, și între NATO și ceilalți mari actori ai scenei internaționale, pe de altă parte, la problemele de alocări bugetare pentru apărare și chiar la cele de migrație și opinie publică. Miza este însemnată: justificarea afirmației conform căreia NATO este în continuare soluția pentru securitatea spațiului euroatlantic și a întregii lumi.

Cuvinte-cheie: criza economică și financiară; Noul Concept Strategic al NATO; oportunități; provocări; Articolul 2; Articolul 5.

Anul ce tocmai s-a încheiat poate fi caracterizat, cel puțin în ceea ce privește dimensiunea sa de securitate, prin evenimente și etape care au inițiat, pentru actorii internaționali, atât oportunități de dezvoltare și întărire a statului și rolului lor în lume, cât și pericole la adresa existenței acestora. Este evident că una dintre etapele prin care trece omenirea este criza economică și financiară ce a influențat toate componentele sistemului relațiilor internaționale. Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și celelalte organizații internaționale de securitate nu s-au putut sustrage evenimentelor ce au urmat declanșării crizei, dată fiind incontestabila lor dependență de starea politică, economică și financiară a statelor membre.

Sintetizând activitatea Alianței în anul 2009, enumerăm principalele puncte de pe agenda de

lucru a acesteia: lărgirea cu două noi state membre (Albania și Croația), demararea procesului de elaborare a unui nou Concept Strategic, ajustarea structurii de comandă și aprobarea concepției strategice pentru Faza 4 (tranziție) a ISAF, predarea ștafetei de Secretar General de la Jaap de Hoop Scheffer la Anders Fogh Rasmussen. Dintre toate acestea, remarcăm lansarea dezbaterilor pentru Noul Concept Strategic (NCS) al NATO, ca element central al răspunsului la nevoia de adaptare a Alianței la schimbările permanente ale caracteristicilor mediului internațional de securitate.

Criza economică și financiară și noua concepție de securitate a NATO

Directorul Informațiilor Naționale al SUA, țară principal aliat și partener al NATO, afirma la începutul anului trecut, într-o declarație susținută în fața Comitetului senatorial pentru informații, că principala preocupare de securitate pe termen scurt pentru SUA este criza economică globală¹. În evaluarea comunității de informații americane, în prezent, SUA nu se confruntă cu niciun adversar dominant care să le amenințe prin forță militară existența, însă criza economică și financiară globală a exacerbât ceea ce deja constituia un set de provocări politice și economice. Cu cât refacerea este mai târzie, cu atât interesele strategice ale SUA sunt mai puternic afectate.

Alți analiști consideră că efectele acestei crize sunt similare celor ale unui atac terorist: destabilizează state, distrug vieți și proprietăți, impun costuri economice și sociale uriașe, contribuie la scăderea creșterii economice și sporirea instabilității politice².

Pentru NATO, așadar, impactul crizei economice poate fi considerat drept agregarea efectelor asupra tuturor statelor membre, deoarece fiecare dintre acțiunile acestei organizații depind de buna funcționare a mecanismelor instituționale naționale și internaționale.

Mai puțin comentat, Articolul 2 al Tratatului de la Washington aduce în discuție importanța pentru existența Alianței a bunei funcționări a economiilor naționale și a cooperării economice între statele membre: „Părțile vor contribui la dezvoltarea continuă a relațiilor internaționale de pace și prietenie prin consolidarea instituțiilor libere, printr-o mai bună înțelegere a principiilor pe baza cărora aceste instituții sunt create și prin promovarea condițiilor pentru stabilitate și bunăstare. Ele vor căuta să elimine conflictul din cadrul politicilor lor economice internaționale și vor încuraja cooperarea economică între oricare dintre ele sau toate”³. Relația dintre, pe de o parte, bunăstarea statelor membre și cooperarea economică dintre ele și, pe de altă parte, realizarea și conservarea unui nivel ridicat de securitate națională și internațională este evidentă. Este vorba, în principal, despre o relație de complementaritate dintre economie și securitate ce se poate observa cel mai bine atunci când puterea economică este convertită în putere militară și vice-versa⁴. NATO, ca alianță politico-militară, constituie exemplul clar pentru existența acestui tip de relație. Totuși, pentru realizarea obiectivului său de a fi „furnizor de securitate globală”⁵, Alianța trebuie să ia în calcul și faptul că economia globală este în continuă depreciere, deci nu doar cea a statelor membre, ceea ce sporește potențialul conflictual al lumii și, în același timp, scade capacitatea de intervenție a celor care dețin explicit acest rol. Astfel, NATO va putea răspunde din ce în ce mai greu nevoilor de stabilizare și de gestionare a crizelor pe măsură ce mediul internațional de securitate va deveni tot mai instabil. Afirmatia experților Centrului de Studii Strategice (Haga), conform căreia NATO se confruntă cu o dilemă strategică, sintetizează cel mai bine situația în care se află Alianța: criza financiară și recesiunea economică globală vor crea pentru Vest provocări de securitate mai mari, dar, în același timp, vor submina credibilitatea Vestului și vor slăbi capacitatea NATO de a acționa⁶.

Unul dintre pașii prin care Alianța răspunde provocărilor lansate de criza economică este adoptarea de către Adunarea Parlamentară a NATO

a Rezoluției nr. 377 - „Depășirea crizei economice globale” („Moving beyond the Global Economic Crisis”), prin care guvernele și parlamentele țărilor membre sunt îndemnate să implementeze un set de măsuri anticriză bazat pe: menținerea de lichidități masive în sistemul economic; dezvoltarea strategiilor de retragere a stimulentei, odată ce există bazele pentru refacere, și adoptarea unor măsuri pe termen mediu pentru restabilirea „sănătății” bugetare; încurajarea economiilor în perioadele de creștere pentru a diminua riscul de boom și a stimula ciclicitatea, dar și pentru a genera alte resurse pentru viitoare probleme economice; elaborarea strategiilor pentru păstrarea ocupării avantajoase a forței de muncă, iar dacă acest lucru nu reușește, recalificarea acesteia și menținerea ei peste pragul de sărăcie; intensificarea eforturilor de coordonare internațională a strategiei economice, lărgirea angajării în acest proces a țărilor în curs de dezvoltare și asigurarea sustenabilității ecologice a strategiilor de refacere economică; rezistență în fața tentației protecționismului, deoarece comerțul liber oferă mijloace deja testate pentru generarea creșterii și prosperității; depășirea obstacolelor ce blochează finalizarea cu succes a runde de negocieri pe teme comerciale de la Doha; coordonarea inițiativelor bancare de reformă pentru a nu crea noi vulnerabilități economiei internaționale; garantarea faptului că bugetele naționale pentru securitate nu sunt complet compromise de recesiune și recunoașterea cooperării consolidate în domeniul achizițiilor ca modalitate de a genera economii fără a sacrifica capacități; protejarea fondurilor de ajutor internațional destinate luptei cu efectele crizei, mai ales în cazul statelor fragile; recunoașterea faptului că acele condiții de bază ce au cauzat actuala criză alimentară nu s-au schimbat semnificativ și că este nevoie, în continuare, de politici care să asigure hrană pentru sutele de milioane de oameni aflați în pragul foametei⁷.

Măsurile anticriză sugerate de către Adunarea Parlamentară a NATO sunt similare celor deja stabilite de către guvernele statelor membre, însă una dintre ele se remarcă prin aceea că este complet opusă unei tendințe ce s-a manifestat pregnant în întreaga lume în ultimul an. Alianța se exprimă împotriva protecționismului, în timp ce, conform analizelor recente⁸, măsurile de acest tip s-au accentuat. Respingerea acestuia de către regulile economiei de piață nu înseamnă că, totuși, intervenția statului în economie nu a constituit

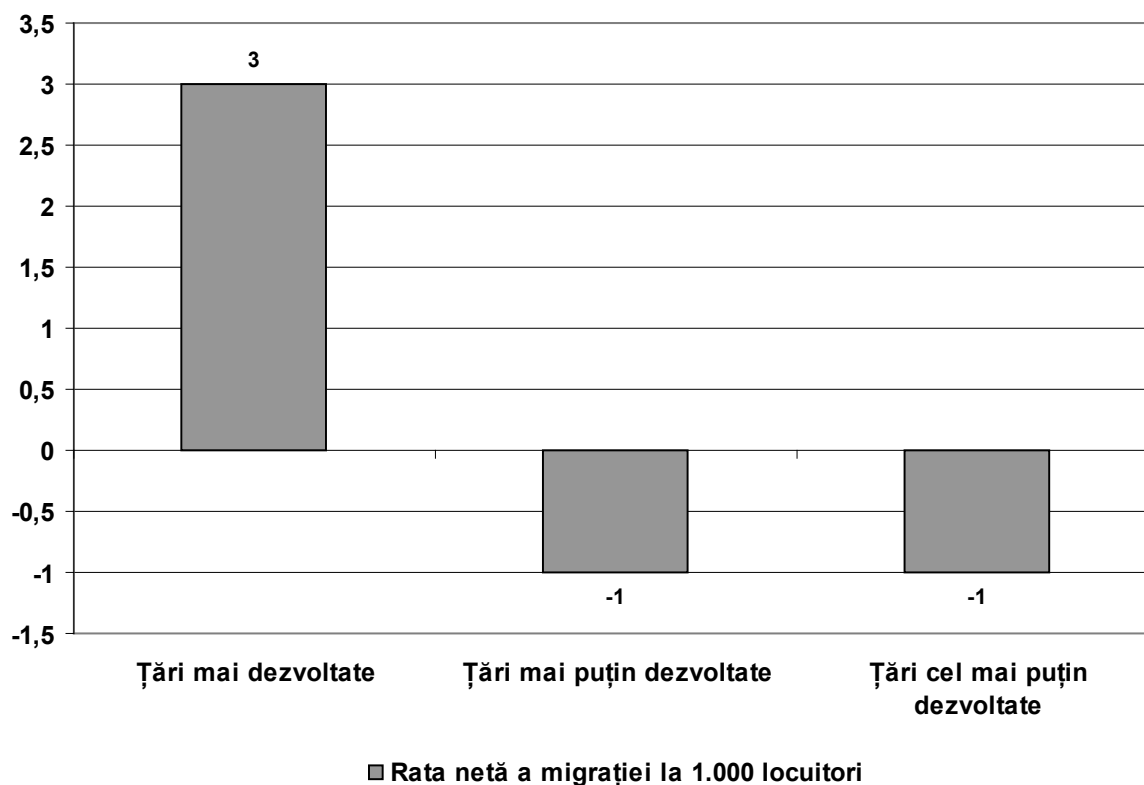

Figura nr. 1: Rata netă a migrației la 1.000 locuitori pe regiuni de dezvoltare¹³

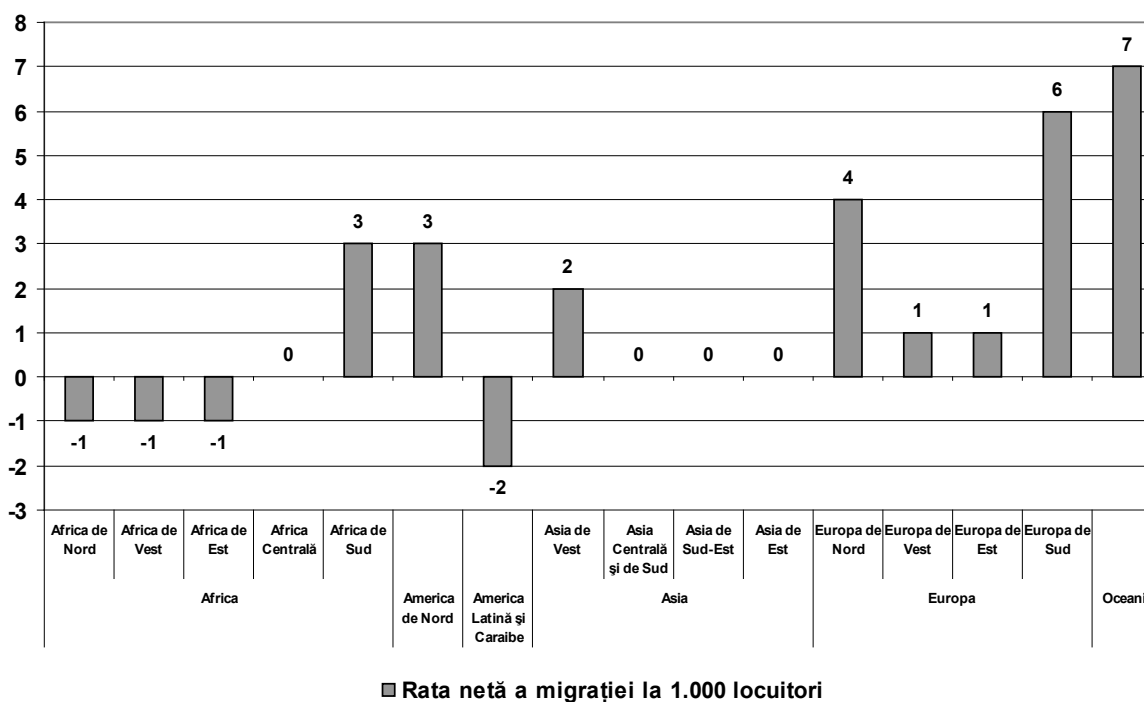

Figura nr. 2: Rata netă a migrației la 1.000 locuitori pe continente¹⁴

dintotdeauna o pârghie prin care guvernele diferitelor țări ale mapamondului își protejează sectoarele strategice ale sistemului economic național⁹. Chiar și SUA promovează măsuri anticriză cu un pronunțat caracter protecționist, de tipul „cumpără american” („Buy American”), iar în alte țări, statul a devenit proprietar majoritar de acțiuni în domeniul bancar sau comercial¹⁰. Prevederile Rezoluției nr. 377 sunt, totuși, cu titlul de recomandări, deoarece este evident faptul că mecanismele economiei de piață nu au fost pregătite pentru a face față unor astfel de provocări, economia și sistemul financiar depinzând încă de intervenția statului.

Oportunități și provocări legate de un Nou Concept Strategic

În același context al crizei economice și financiare cu efecte imediate în planul securității naționale și internaționale, oficialii NATO recunosc nevoia de reformare a organizației¹¹. Astfel, în luna iulie 2009, este lansat procesul de elaborare a Noului Concept Strategic (NCS), anunțat încă de la Summit-ul de la Strasbourg-Kehl din aprilie 2009 prin „Declarația referitoare la securitatea Alianței”. Lansarea unui nou concept nu reprezintă doar un răspuns la nevoia de adaptare la caracteristicile în schimbare ale mediului internațional de securitate, ci, mai ales, o reafirmare a unității membrilor Alianței. Semnarea în 2010, în cadrul Summit-ului din Portugalia, de către toate cele 28 state membre a documentului referitor la NCS va constitui o adevărată provocare pentru noul Secretar General al NATO, Anders Fogh Rasmussen.

Oficialii NATO doresc ca NCS să elimine ideea conform căreia există o distincție clară și irevocabilă între securitatea internă și cea de peste hotare. Premisa de la care pleacă această afirmație este aceea că protecția oferită în fața crizelor de granițe și de izolarea geografică a fost anulată de globalizare, astfel încât Articolul 5 al Tratatului de la Washington a devenit aplicabil atât pe teritoriul NATO, cât și în afara acestuia. Conform afirmațiilor fostului Secretar General, Jaap de Hoop Scheffer, provocarea constă nu în apărarea teritoriului propriu, ci a populației proprii, a cetățenilor din țările membre NATO care se deplasează în întreaga lume¹². Corelația dintre migrație și cetățenie este adusă ca argument, oferind Alianței parte din justificările necesare

asumării rolului de furnizor de securitate globală. Totuși, în opinia noastră, aceste considerente pot deveni deosebit de periculoase în condițiile în care cel mai consistent flux migratoriu nu se manifestă dinspre țările NATO spre restul lumii, ci în sens opus (Figurile nr. 1 și nr. 2), creând, astfel, oportunitatea ca țări nemembre, în special cele cu potențial conflictual, să invoce aceleași argumente pentru acțiuni împotriva membrilor Alianței.

De exemplu, din figurile de mai sus se observă că rata netă a migrației la 1.000 locuitori este pozitivă pentru „țările mai dezvoltate” și negativă pentru restul lumii¹⁵. Corelând aceste date cu clasificarea celor mai importante țări cu potențial conflictual și terorist, după cum reiese din raportul Departamentului de Stat al SUA, „Rapoarte de țară pe probleme de terorism” („Country Reports on Terrorism”), se observă că fluxul migraționist este dinspre aceste țări spre Europa și America de Nord. Sensul fluxurilor este dinspre „sponsorii statali ai terorismului”¹⁶ (Cuba, Iran, Siria și Sudan) și state care sunt „adăposturi pentru teroriști”¹⁷ (Afganistan, Columbia, Filipine, Irak, Liban, Pakistan, Somalia, Venezuela, Yemen) spre restul lumii, după cum se observă și din Figura nr. 2.

Totuși, scenariul în care țări din afara Alianței justifică astfel intervenția militară asupra unor țări NATO, deși foarte puțin probabil datorită potențialului descurajant al puterii militare agregate a membrilor săi, există și nu trebuie ignorat.

Un alt argument în favoarea elaborării unui nou concept strategic se referă la nevoia de a transforma și reforma Alianța, în special forțele sale și misiunile Art. 5 și non-Art. 5. O analiză a fostului Secretar General arată că NATO continuă să cheltuiască mari părți din bugetele pentru achiziții pentru capacități și echipament care nu sunt direct destinate operațiilor aliate și nici protecției trupelor din Afganistan, devenind, astfel, necesar ca planificarea apărării și capacitățile să fie mult mai legate de lecțiile învățate din operațiile NATO¹⁸. De asemenea, Jaap de Hoop Scheffer a militat pentru un NCS care să stabilească balanța dintre forțele terestre, aeriene și navale, ținând cont de faptul că, în ultimii ani, dimensiunea navală a securității a căpătat amploare. Au fost luate în considerare noi provocări precum pirateria, protecția rețelelor maritime de transport al energiei, prevenirea transferurilor clandestine de tehnologie balistică și arme de distrugere în masă și, nu în ultimul rând, divergențele dintre cele patru țări

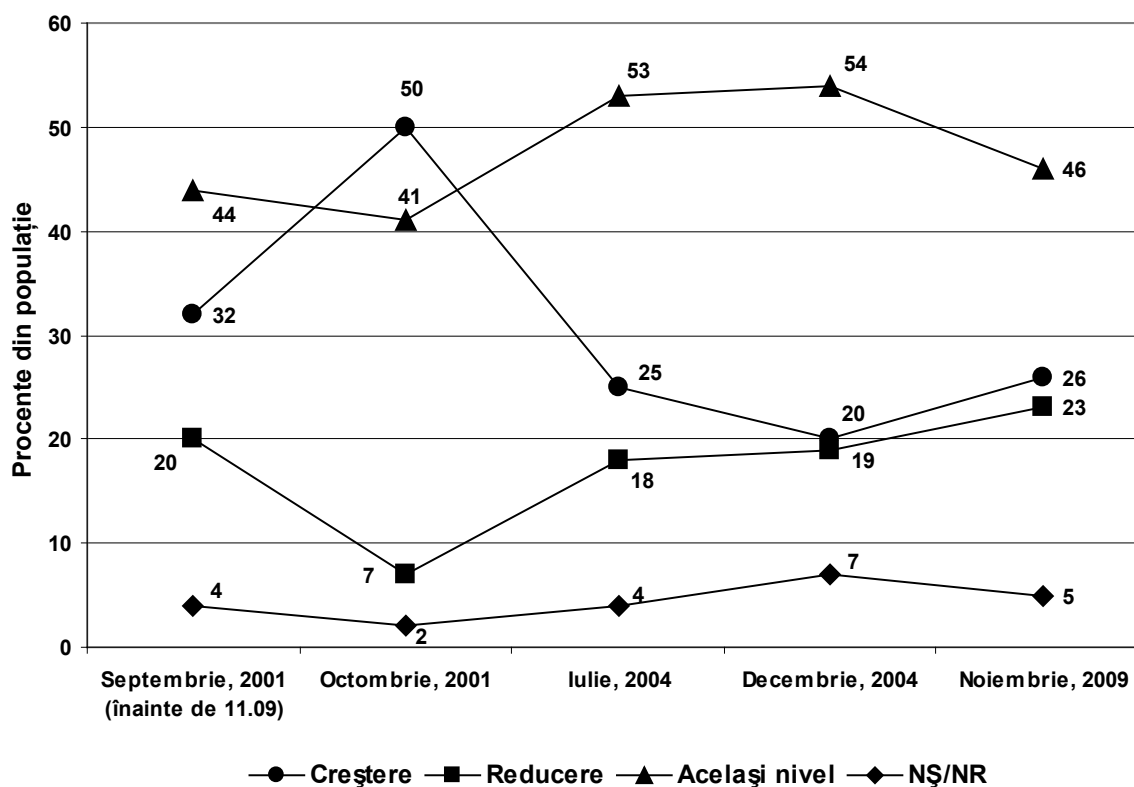

Figura nr. 3: Ce credeți că ar trebui să facă SUA în ceea ce privește cheltuielile pentru apărare?²¹

membre NATO riverane Oceanului Arctic (SUA, Canada, Danemarca, Norvegia) și Federația Rusă referitoare la jurisdicția asupra Arcticii.

Din păcate, dorința de a reforma procesul de planificare și dezvoltare a capacităților Alianței este îngreunată de constrângerile bugetare cauzate de criza economică și financiară. Conform raportului către Adunarea Parlamentară a NATO intitulat „Criza financiară globală și impactul său asupra bugetelor Apărării” („The Global Financial Crisis and its Impact on Defence Budgets”), multe dintre țările membre NATO din Europa Centrală și de Est consideră că este necesar să reducă atât bugetele militare, cât și personalul militar, iar unele dintre ele își centrează atenția pe capacitățile de nișă, cu scopul de a eficientiza din punct de vedere financiar cheltuielile de apărare. De asemenea, în Europa Occidentală și SUA, este posibil ca programele de achiziții de mare amploare să fie reduse pentru a transfera fonduri către realizarea altor priorități politice¹⁹.

Totuși, pentru ca aceste măsuri să nu afecteze funcționarea Alianței, este nevoie de o mai bună și strânsă cooperare între membrii săi. Altfel, se vor naște dezbateri aprinse asupra raportului dintre

contribuțiile și beneficiile țărilor membre, inclusiv asupra schimbării balanței de putere din interiorul NATO prin primirea de către Franța a două poziții-cheie în infrastructura de comandă integrată (Comandantul Suprem Aliat pentru Transformare și Comandantul Comandamentului Aliat Întrunit de la Lisabona).

O altă provocare ce se poate naște din discrepanțele crescânde dintre nevoile specifice statutului și rolului Alianței în lume, pe de o parte, și dificultățile economice și financiare prin care trec țările membre, pe de altă parte, este pierderea masivă a sprijinului populației pentru participarea țării respective la activitățile Alianței, mai ales în ceea ce privește alocările bugetare și de resurse umane pentru operațiile non-Articol 5.

De exemplu, în cazul SUA, principalul contributor cu resurse financiare și umane la NATO, remarcăm deja, în anul 2009, o tendință de scădere a sprijinului populației atât pentru creșterea cheltuielilor pentru apărare, cât și pentru operațiile militare peste hotare²⁰.

Dacă în anul 2001, înainte de 9/11, cea mai mare parte a populației se pronunța pentru păstrarea aceluiași nivel al cheltuielilor pentru apărare ca în

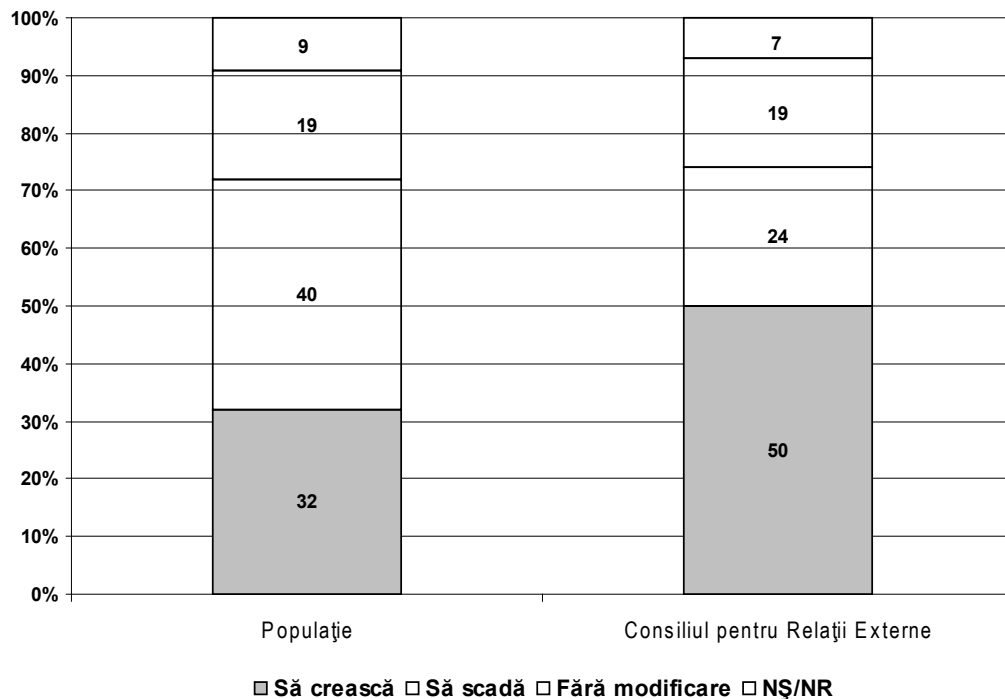

Figura nr. 4: În următorul an, ce credeți că ar trebui să se întâmple cu numărul militarilor americani din Afganistan?²²

anii anteriori, la nici o lună după atacurile teroriste se înregistrează o creștere puternică a numărului celor care susțin creșterea acestor cheltuieli, iar în anii următori - o stabilizare a opiniilor, urmată în 2009 de creșterea numărului celor în favoarea

scăderii cheltuielilor pentru apărare (Figura nr. 3).

În ceea ce privește participarea militarilor americani în Afganistan și Irak (atât în cazul operațiilor sub egida organizațiilor internaționale de securitate, cât și în coaliții ad-hoc), observăm

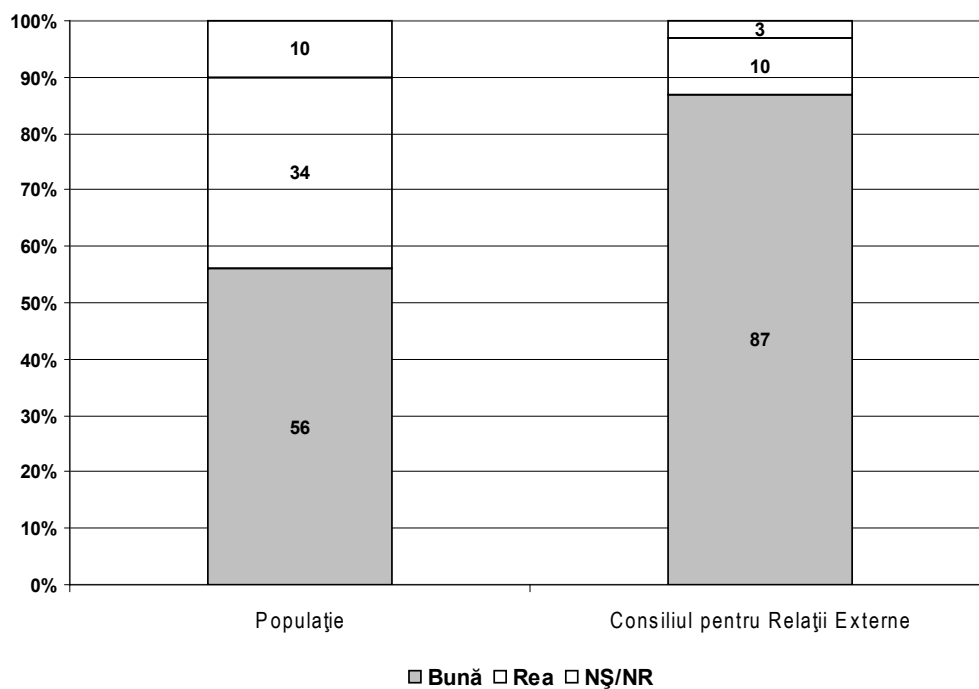

Figura nr. 5: Credeți că decizia inițială a SUA de a folosi forța militară în Afganistan a fost bună sau rea?²³

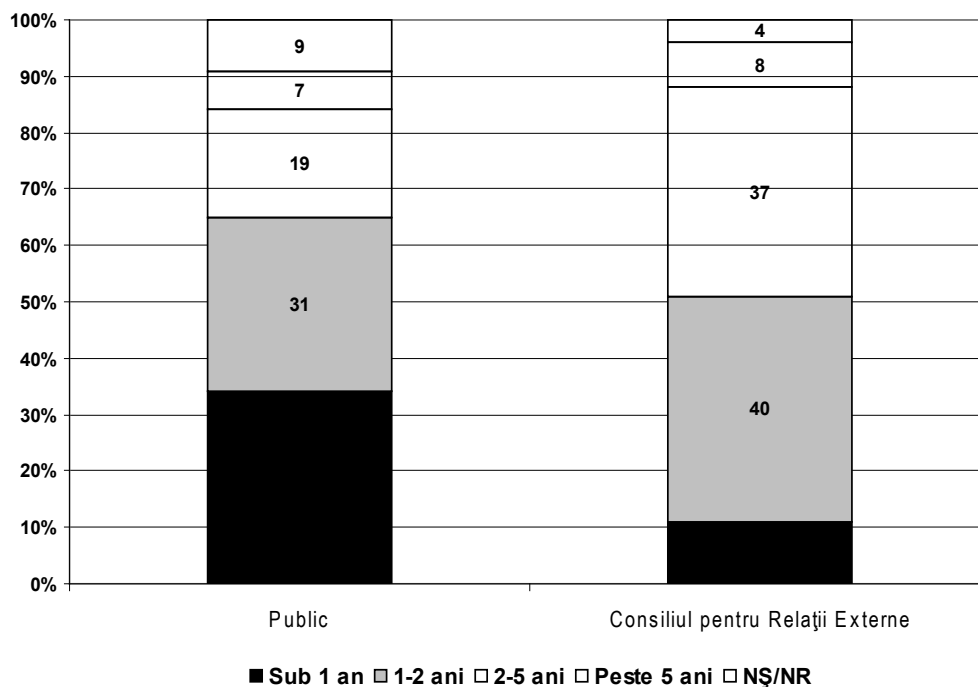

Figura nr. 6: Cât timp credeți că ar trebui să mai rămână în Irak un număr semnificativ de militari americani?²⁴

sprijinul scăzut al opiniei publice comparativ cu cel al experților în relații internaționale de la Consiliul pentru Relații Externe, o organizație independentă și nepartizană formată din experți americani pe probleme de relații internaționale (Figura nr. 4 și Figura nr. 6), deși, în cazul Afganistanului, ambele grupuri consideră că decizia de folosire a forței militare este corectă (Figura nr. 5).

Pierderea susținerii publice pentru operațiile militare de peste hotare poate constitui un risc de securitate atât pentru oricare dintre țările Alianței, cât și pentru NATO prin delegitimizarea procesului decizional, crearea condițiilor pentru mișcări sociale interne și, nu în ultimul rând, deteriorarea relațiilor dintre partenerii statali și internaționali.

Unul dintre aspectele cărora se adresează NCS este cel al parteneriatelor dintre NATO și ceilalți mari actori ai scenei internaționale, precum Uniunea Europeană (UE) și Rusia.

Desfășurarea unei relații bune între NATO și UE este îngreunată de faptul că aceste două organizații sunt caracterizate prin teritoriu, membri, misiuni și capacități similare, chiar identice la anumite niveluri. În plus, revenirea Franței în structura de comandă militară a Alianței, corelat cu obținerea de către aceasta a recunoașterii formale pentru crearea unei identități de apărare independente la nivelul UE, dă naștere unor dezbateri aprinse referitoare

la „europenizarea” Alianței și transformarea UE în actorul principal în spațiul securității europene, limitând rolul NATO²⁵.

O altă provocare pentru NATO este constituită de relațiile cu Rusia. Subiectele de dezbatere se întind pe o plajă largă: de la extinderea spre Est a Alianței la supremația în Oceanul Arctic. Viziunea noului Secretar General al NATO asupra acestei probleme pornește de la premisa că Rusia este o parte esențială a arhitecturii de securitate europeană, iar relația NATO cu Federația trebuie să reflecte acest lucru²⁶.

Concluzii

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord trece printr-o perioadă de redefinire în care problemele vin nu numai din interiorul său, ci și din exterior. De la lărgirea cu două noi țări membre (Albania și Croația) și până la decizia de redefinire a Conceptului Strategic, NATO s-a întâlnit în anul 2009 atât cu oportunități, cât și cu provocări legate de problemele regionale și globale (relațiile cu „competitorii” tradiționali, criza economică și financiară, încălzirea globală, amploarea infectării populației cu virusul A/H1N1 etc.). Una dintre oportunități, cea mai importantă, constă în sporirea coeziunii între țările membre și întărirea relațiilor

de cooperare cu ceilalți actori statali și nonstatali ai scenei internaționale, ca efect al mobilizării pentru a răspunde la crizele începutului de secol al XXI-lea.

De asemenea, dacă va răspunde eficient nevoii de reformare, NATO va putea beneficia de accentuarea statutului său în lume ca furnizor de securitate globală, deși un asemenea statut implică și un rol important ce necesită pentru susținerea sa resurse financiare, umane și materiale de mare amploare pe care nu toate statele membre vor fi capabile sau dispuse să le furnizeze. Mai mult, un astfel de rol ar putea da naștere și chiar spori rivalități cu alți actori internaționali importanți care ar putea considera că statuturile și rolurile lor ar fi afectate de Alianță.

Adoptarea Noului Concept Strategic, ca punct central al întregii activități a NATO, constituie o sarcină dificilă pentru aliați, deoarece trebuie elaborat și aprobat de către toți 28 membri ale căror interese nu sunt întotdeauna uniforme, dar, cel mai important, trebuie să ofere întregii opinii publice din aceste țări răspunsul la întrebarea de ce NATO este în continuare soluția pentru securitatea spațiului euroatlantic și a întregii lumi.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 BLAIR, Dennis C., *Annual Threat Assessment of the Intelligence Community for the Senate Select Committee on Intelligence*, 12 February 2009, p. 2, varianta electronică http://www.dni.gov/testimonies/20090212_testimony.pdf, accesat la 14 ianuarie 2010.

2 MELESE, François, *The Financial Crisis: A Similar Effect to a Terrorist Attack?*, în *NATO Review*, nr. 4/2009, varianta electronică <http://www.nato.int/docu/review/2009/FinancialCrisis/Financial-terrorist-attack/EN/index.htm>, accesat la 14 ianuarie 2010.

3 *The North Atlantic Treaty*, varianta electronică http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, accesat la 14 ianuarie 2010.

4 BĂHNĂREANU, Cristian, *Influența factorului economic în realizarea securității*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009, p. 15.

5 RASMUSSEN, Anders Fogh, *NATO as a Guarantor of Territorial Defence and a Provider of Global Security*, Speech by NATO Secretary General at the Conference „NATO Talk around the Brandenburger Tor” in Berlin, 26 November 2009, varianta electronică: www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_59491.htm, accesat la 14 ianuarie 2010.

6 KORTEWEG, Rem și Richard PODKOLINSKI, *New Horizons. Finding a path away from NATO's de-*

solidarisation, The Hague Centre for Strategic Studies (HCSS), Olanda, 2009, p. 43.

7 NATO Parliamentary Assembly, *Resolution 377 on Moving beyond the Global Economic Crisis*, 17 November 2009, Edinburgh, UK, varianta electronică www.nato-pa.int/Default.asp?SHORTCUT=1953, accesat la 14 ianuarie 2010.

8 BĂHNĂREANU, Cristian, *op. cit.*, 2009, p. 35.

9 *Idem.*

10 *Ibidem*, p. 36.

11 RASMUSSEN, Anders Fogh, *art. cit.*, 2009.

12 de HOOP SCHEFFER, Jaap, *Launching NATO's New Strategic Concept. Introductory remarks by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer at the opening of the strategic concept seminar*, 7 July 2009, varianta electronică www.nato.int/cps/.../natolive/events_55992, accesat la 16 ianuarie 2010.

13 Date preluate din statistica realizată de Biroul de referințe pentru populație, US Aid, *2009 World Population Data Sheet*, August 2009, varianta electronică: www.prb.org/pdf09/09wpds_eng.pdf, accesat la 16 ianuarie 2010.

14 *Idem.*

15 Conform *2009 World Population Data Sheet*, categoria „țări mai dezvoltate” cuprinde toată Europa, America de Nord, Australia, Japonia și Noua Zeelandă, în timp ce categoria „țări cel mai puțin dezvoltate” include 33 țări africane (RD Congo, Etiopia, Eritreea, Somalia, Sudan etc.), 15 țări asiatice (Afganistan, Yemen etc.) și 1 țară din America Latină și Caraibe (Haiti). Categoria „țări mai puțin dezvoltate” cuprinde celelalte țări ale lumii.

16 United States Department of State Publication Office of the Coordinator for Counterterrorism, *Country Reports on Terrorism 2008*, April 2009, pp. 181-186, varianta electronică www.state.gov/s/ct/rls/crt/2008/index.htm, accesat la 12 ianuarie 2010.

17 *Ibidem*, pp. 196-205.

18 de HOOP SCHEFFER, Jaap, *art. cit.*, 2009.

19 BAYLEY, Hugh, *The Global Financial Crisis and its Impact on Defence Budgets*, NATO PA - 178 ESC 09 E rev 1, November 2009, p. 12, varianta electronică <http://www.nato-pa.int/Default.asp?SHORTCUT=1928>, accesat la 16 ianuarie 2010.

20 Această concluzie reiese din analiza datelor puse la dispoziția publicului de către Centrul de Cercetare a Populației și Presei Pew, realizatorul unui sondaj de opinie publică pe tema „Locul Americii în lume în 2009” („America's Place in the World 2009”) ce poate fi accesat la adresa <http://people-press.org/reports/questionnaires/569.pdf>. Sondajul a fost realizat atât pe un eșantion de populație reprezentativ (2.000 locuitori ai SUA cu vârsta peste 18 ani), cât și pe un eșantion alcătuit din formatori de opinie (642 membri selectați aleatoriu dintre cei ai Consiliului pentru Relații Externe). Sondajul a fost realizat în lunile octombrie și noiembrie

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

2009 pe baza chestionarelor administrate prin telefon și online.

21 Întrebarea nr. 22 din sondajul menționat anterior, p. 77.

22 Întrebarea nr. 30 din sondajul menționat anterior, p. 79.

23 Întrebarea nr. 28 din sondajul menționat anterior, p. 78.

24 Întrebarea nr. 26 din sondajul menționat anterior, p. 78.

25 McNAMARA, Sally, *Europeanizarea NATO slăbește apărarea Europei*, în *Adevărul*, 22 iunie 2009, ediția electronică http://adevarul.ro/international/foreign_policy/NATO-Europenizarea-Europei-Sally-slabeste_0_65993414.html, accesat la 19 ianuarie 2010.

26 RASMUSSEN, Anders Fogh, *art. cit.*, 2009.

Dr. Alexandra SARCINSCHI (alex_sarcinschi@yahoo.com) este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

PROGRESE ȘI OBSTACOLE ÎN PROCESUL DE INTEGRARE EUROPEANĂ A STATELOR DIN BALCANII DE VEST

Cristina BOGZEANU

Lucrarea de față își propune să illustreze și să analizeze evenimentele marcante ce s-au petrecut în spațiul vest-balcanic, pe parcursul anului 2009. Plecând de la premisa că acest spațiu este unul cu vocație europeană, am supus realitățile interne și comportamentul pe scena internațională ale acestor entități statale unei analize succinte, care are drept țel evaluarea progreselor înregistrate către integrarea lor euro-atlantică.

Considerăm că eforturile de aderare și integrare a acestor state constituie firul roșu al majorității evenimentelor ce s-au petrecut în acest areal, pe parcursul anului trecut, influențând politicile interne dar și acțiunea lor externă. Aceiași aspirație a statelor vest-balcanice scoate în evidență și vulnerabilitățile, riscurile și amenințările cărora trebuie să le facă față, dar și progresele pe care le-au făcut pe calea consolidării instituțiilor democratice.

Cuvinte-cheie: Kosovo; Serbia; Bosnia-Herțegovina; Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei; Muntenegru; Albania; Croația; integrare europeană; securitate.

1. Tendințe generale

Întreaga lume a fost marcată, în timpul anului ce s-a încheiat, de efectele crizei economico-financiare globale, care și-a lăsat vizibil amprenta asupra dimensiunii economice, sociale, politice și de securitate ale statelor și ale vieții indivizilor, astfel încât, majoritatea preocupărilor acestora s-au axat pe micșorarea sau eliminarea efectelor acestei crize. În cazul statelor din Balcanii de Vest, paralel cu această situație de criză economico-financiară, au evoluat o serie de crize politice și sociale, dar

s-au înregistrat și progrese pe calea integrării euro-atlantice. Practic, în ceea ce privește această problemă-cheie a statelor vest-balcanice, putem aprecia că există o serie de state, care au înregistrat o evoluție notabilă pe această cale și o altă serie de state, care au stagnat în ce privește mersul către acceptarea lor în clubul euro-atlantic. Aceste țări, din proximitatea imediată a Uniunii Europene și a Organizației Nord-Atlantice, par a fi înainta separat pe calea integrării, ridicându-și reciproc piedici.

Totodată, integrarea este condiționată și de relațiile dintre ele, astfel încât, aceste obstacole sunt depășite doar atunci când statele ajung la compromisuri, când dovedesc că își construiesc, puțin câte puțin, o cultură a relațiilor de bună vecinătate. Totuși, acest deziderat se vedește a fi greu de atins într-un mediu în care, actorii statali încă revendică teritorii sau continuă să se afle în căutarea unei identități naționale și în care, comunitatea internațională are un rol extrem de important, în ce privește menținerea stabilității și securității. Mai mult, atitudinea pe care alți actori, în principiu cei cu o influență considerabilă pe scena internațională, se dovedește a fi un catalizator al proiectului dezvoltării unor democrații mature, a statului de drept, a capacității de auto-guvernare în acest spațiu.

2. Croația și Albania – membre NATO, aspirante la UE

În 2008, Comisia Europeană confirma și reafirma perspectiva europeană oferită statelor din Balcanii de Vest. De atunci, statele au evoluat diferit, pe drumuri distincte către Europa, existând, totuși, interdependețe și influențe între ele. Poate

că cel mai important progres, pe această linie, este obținerea de către Croația și de Albania statutul de stat membru NATO. Membre ale MAP (Membership Accession Plan) din 1999 (Albania), respectiv 2002 (Croația), cele două state au colaborat cu NATO într-o gamă largă de domenii, în special, în ce privește reforma sectorului de securitate și apărare dar și reforma democratică și instituțională. Ambele au semnat Protocolul de Aderare în 2008 și au devenit, oficial, membre la 1 Aprilie 2009.

Acest eveniment are implicații foarte importante în ce privește aderarea lor la UE. Tradițional, NATO este cunoscut drept principalul furnizor de stabilitate și securitate pe continentul european și a contribuit substanțial la integrarea Europei. În plus, istoria recentă a demonstrat că aderarea la NATO a constituit o veritabilă cale de acces a statelor est-europene către Uniune. Totuși, în cazul Balcanilor, procesul de aderare poate fi tergiversat de relațiile pe care statele din acest spațiu le au unele cu altele.

Spre exemplu, în cazul **Croației**, țara vest-balcanică ce a înregistrat cele mai mari progrese către UE, procesul de aderare a fost blocat timp de aproape zece luni (Decembrie 2008 – Septembrie 2009) de către Slovenia, stat membru UE, din cauza unui diferend legat de graniță – delimitarea graniței maritime în Golful Piran și a unei mici porțiuni de graniță terestră –, diferend care a debutat după destrămarea Iugoslaviei în 1991. Astfel, de la deschiderea negocierilor în urmă cu patru ani, integrarea a fost foarte mult încetinită de această chestiune. În luna septembrie a anului 2009, cele două părți au soluționat problema granițelor, iar negocierile de aderare au fost redeschise în octombrie. Comisia Europeană estimează că acestea vor fi încheiate la mijlocul anului 2010.

Însă, diferendul cu Slovenia nu a constituit singurul impediment pe care Croația l-a cunoscut, în ce privește efortul de a atinge standardele cerute de UE. Subiectul granițelor a servit, adesea, și ca instrument de distragere a atenției publice de la scandalurile de corupție și a unor crime care au șocat opinia publică¹. Dincolo de problemele de natură economică, corupția rămâne, în cazul Croației, una dintre vulnerabilitățile interne cele mai mari. Deși cel mai recent raport al Comisiei Europene cu privire la progresul Croației în ultimul an apreciază că statul în cauză a făcut progrese în lupta împotriva corupției, aceasta este

încă o realitate în multe domenii, în special în cel politic. În consecință, lupta împotriva corupției s-a transformat într-unul din cele mai importante obiective ale politicianilor croați, astfel încât, au existat voci care au apreciat că, pe parcursul alegerilor prezidențiale care au avut loc spre finalul anului, lupta împotriva corupției a luat locul naționalismului și a devenit un nou tip de patriotism și chiar un instrument de câștigat voturi². Crima organizată, corupția și reforma sistemului judiciar constituie cele mai urgente probleme de rezolvat, în care îmbunătățirile se fac cu dificultate.

În ce privește relațiile Croației cu celelalte state vest-balcanice, considerăm că esențiale sunt raporturile cu Serbia. Aceasta deoarece putem aprecia că de destinul acestora depinde soarta întregii regiuni. Poate cel mai tensionat aspect al relațiilor dintre cele două îl reprezintă problema recunoașterii independenței provinciei Kosovo³. Totuși, anul 2009 s-a remarcat, în această privință, prin eforturi, făcute de ambele părți, de detensionare a relațiilor și de comunicare. Au existat o serie de vizite oficiale bilaterale la nivel înalt. În ciuda faptului că aceștia nu au ajuns încă la o poziție comună față de statusul provinciei, cele două state par a fi identificat puncte comune, în care cooperarea este posibilă. Este vorba despre semnarea unui acord privind cooperarea polițienească, asupra primirii imigranților ilegali și, poate cea mai importantă dimensiune a politicii externe a celor două state – cooperarea în domeniul integrării europene.

Dacă, după primirea statutului de stat membru NATO, Croația a făcut progrese vizibile către integrarea europeană, aceasta fiind așteptată în viitorul relativ apropiat, nu același lucru l-am putea spune despre **Albania**, care este încadrată în rândul statelor potențial candidate. Totuși, și în acest caz, au existat progrese. Spre exemplu, Acordul de Stabilizare și Asocieră, care stabilește un cadru de cooperare mutual, între Albania și UE, în aria politică, economică și comercială, a fost ratificat de Franța, Germania și Grecia în luna februarie a anului 2009 și a intrat în vigoare la 1 aprilie 2009. Următorul pas este elaborarea unei opinii a Comisiei asupra acestei candidaturi. Dar, acest stat continuă să fie marcat de vulnerabilități interne, care devin veritabile obstacole în calea integrării europene. Poate cel mai evident a fost eșecul Albaniei de a obține dreptul de a circula fără vize în spațiul Schengen. Dacă autoritățile sârbe, macedonene și

muntenegrene au reușit să îndeplinească condițiile cerute de Bruxelles – introducerea pașapoartelor biometrice, întărirea controalelor la frontiere, intensificarea luptei împotriva corupției și a crimei organizate – albanezii, alături de bosniaci, au întârziat implementarea acestor solicitări, primind un nou termen-limită în vara anului 2010.

Această problemă ascunde, în realitate, o serie vastă de alte vulnerabilități interne cu care Albania se confruntă. Este vorba despre corupție și criminalitatea organizată. Statul de drept, în special, lupta împotriva corupției, independența puterii juridice, funcționarea instituțiilor publice continuă să fie aspecte-cheie al raporturilor dintre Albania și UE, aspecte în care oficialii de la Brussels consideră că statul albanez trebuie să continue reformele. În ciuda acestor slăbiciuni interne, de a căror eliminare sau atenuare depinde primirea în clubul european, Albania a fost apreciată pentru reformele politice și pentru derularea alegerilor parlamentare din iunie 2009, în conformitate cu majoritatea standardelor internaționale.

Totodată, relația dintre Albania, pe de o parte, cu NATO sau UE, pe de alta, poate fi considerată bună, având în vedere faptul că aceasta a trimis mai multe contingente militare în misiuni de menținere a păcii. Astfel, dacă la finele anului 2008, Albania și-a retras trupele din operațiunea *Iraqi Freedom*, în iunie 2009, alege să dubleze numărul militarilor din cadrul misiunii *International Security Assistance Force* (ISAF), din Afganistan. În plus, Albania și-a asumat un rol și în menținerea stabilității regionale, având în continuare trupe în cadrul misiunii EUFOR ALTHEA (Bosnia-Herțegovina).

Un alt aspect, care influențează relația Albaniei cu celelalte state vest-balkanice și cu UE deopotrivă, se referă la poziția acesteia față de comunitățile de albanezi din restul regiunii, în special cu cea din Kosovo. Aici, comunitatea albaneză alcătuiește majoritatea populației, și, de multe ori, ideea unei „Albanii Mari” a marcat activitatea unor politicieni naționaliști. Discursul pro-european a luat, însă, locul celui naționalist, remarcându-se un consens între politicienii de la Tirana, indiferent dacă fac parte din guvernare sau din opoziție. Aceștia par să fi înțeles că menținerea unui discurs favorabil acestei idei naționaliste va submina perspectiva europeană a Tiranei, dar și a întregii regiuni.

Cu toate acestea, Albania s-a raliat la poziția Statelor Unite și a majorității statelor vest-europene, în ce privește statusul provinciei

Kosovo, recunoscându-i independența. Discursul naționalist a pierdut teren în fața unuia care promovează unitatea albanezilor în cadrul Uniunii Europene, în virtutea ideii că frontierele naționale vor avea o relevanță redusă, și a unei uniuni economice. Integrarea economică continuă să facă parte din politica externă de la Tirana și de la Priștina⁴. Totuși, relația cu Serbia a fost afectată negativ de recunoașterea independenței Kosovo de către Albania, anul ce s-a încheiat nefiind marcat de o evoluție în acest raport. Nu au existat vizite politice bilaterale, deși, în luna martie, a fost semnat un Memorandum de Cooperare între Camerele de Comerț ale celor două state. În plus, relația a fost și mai mult tensionată de declarația prim-ministrului albanez, din august, care afirma că unificarea națională ar trebui să fie ideea principală a politicienilor albanezi și kosovari⁵, ceea ce a stârnit reacții dure la Belgrad. Tensiunea este atenuată o lună mai târziu, când Tirana a reafirmat importanța raporturilor cu Serbia, dat fiind că aceasta continuă să rămână un partener important pentru Albania, mai ales în ce privește stabilitatea în regiune, o prioritate în politica regională a Tiranei.

3. Statutul controversat al Kosovo

Observăm că, deși problema recunoașterii independenței provinciei *Kosovo* față de Serbia a trecut în umbra crizei economico-financiare globale, această rămâne încă un punct central al relațiilor vest-balkanice. Până la finalul anului 2009, 64 de state recunoscuseră independența Republicii Kosovo⁶, printre care și Statele Unite, Canada și o mare parte a statelor membre ale UE, cu excepția Spaniei, Ciprului, României, Greciei și Slovaciei. Serbia continuă să își mențină poziția față de Kosovo – considerând, în continuare, că acesta face parte din teritoriul său național, aflat însă, sub administrația Națiunilor Unite, conform Constituției Republicii Serbiei, din 2006.

Recunoașterea independenței acestuia a dus la împărțirea comunității internaționale în două tabere, fiecare având argumente în favoarea poziției adoptate, dar și motivații care țin de politica externă națională. Astfel, Statele Unite consideră că procesul politic derulat în conformitate cu Rezoluția 1244 a ONU este încheiat și că independența Kosovo este singura soluția rezonabilă și fezabilă⁷. Poziția Uniunii Europene este similară. Rezoluția Parlamentului European din 5 februarie 2009

menționează clar disponibilitatea UE de a oferi asistență în dezvoltarea economică și politică a Kosovo, prin oferirea unei perspective clare de integrare europeană, fapt valabil pentru întreaga regiune. În plus, încurajează statele membre să recunoască independența acestuia. În cealaltă tabără, pe lângă cele cinci state membre UE care nu recunosc Republica Kosovo ca independentă, se află și Rusia și China. Acestea susțin Serbia, care consideră că declarația de independență este, de fapt, un act de secesiune etnică, care subminează chiar fundamentele dreptului internațional. Mai mult, atât timp cât Rusia și China nu vor recunoaște independența Kosovo, acesta nu va fi primit în ONU sau în orice alt for, unde cele două au puterea să împiedice acest lucru. Totuși, în anul 2009, Kosovo a reușit să devină membru al Băncii Mondiale și al Fondului Monetar Internațional.

Problema recunoașterii independenței Kosovo a fost pusă, la finalul anului 2009, pe masa Curții Internaționale de Justiție, care trebuie să decidă dacă declarația unilaterală de independență este legală sau nu. O decizie finală a acesteia este așteptată în cursul anului 2010.

Însă, deși comunitatea internațională tinde să aibă o poziție favorabilă față de acest eveniment, deși Kosovo și-a creat propriile autorități naționale, o gamă largă de instituții internaționale sunt încă implicate în rezolvarea celor mai serioase probleme ale acestuia – corupție, democratizare, instaurarea statului de drept, securitate, sărăcie, șomaj, construirea unei societăți multiculturale. Ne referim la EULEX, care are ca scop asistarea și susținerea autorităților kosovare în domeniul instaurării statului de drept, în special, poliție, sistem juridic și control vamal. Alături de aceasta continuă să funcționeze și Reprezentantul Special al UE (EUSR), Biroul Civil Internațional (ICO – International Civilian Office), Biroul de Legătură al Comisiei Europene (ECLO – European Commission Liaison Office), dar și KFOR (misiunea NATO în Kosovo) și UNMIK (Interim Administration Mission in Kosovo – misiunea ONU).

În ultimul an, KFOR și-a continuat misiunea de asigurare a stării de securitate în Kosovo și a supravegheat crearea Forței de Securitate Kosovo (FSK). Până în acest moment, Kosovo deținea doar un Corp de Protecție (CPK), care nu avea misiuni de apărare, ci doar de răspuns la situații de urgență. După declararea independenței în 2008, Kosovo,

împreună cu KFOR, a început pregătirile pentru înființarea FSK, forță de securitate înzestrată cu armament ușor, conform solicitărilor NATO, care să poată duce misiuni de răspuns la situații de criză în Kosovo și în străinătate, operațiuni de protecție civilă și susținerea autorităților civile în gestionarea altor urgențe. Deși, conform definiției sale, FSK este o forță de securitate multiethnică, înființarea ei a declanșat reacții negative din partea sârbilor kosovari, pe motiv că va contribui la creșterea stării de insecuritate în provincie. Deși lansată oficial pe 4 ianuarie 2009, FSK nu a înlocuit încă întru totul CPK.

Începutul anului 2009 a fost marcat și de dezbaterile asupra planului în șase puncte elaborat de Națiunile Unite, la 26 noiembrie 2008, pentru a reglementa relațiile dintre Serbia și Kosovo, acordând mai multe competențe minorității sârbe din Kosovo și punând EULEX sub autoritatea UNMIK, conform Rezoluției 1224. Planul constă într-un set de propuneri, în ce privește relația dintre Belgrad și Priștina, referitoare la poliție, control vamal, justiție, transport și infrastructură, granițe și patrimoniul sârbesc⁸. Formal, autoritățile kosovare s-au opus planului declarând că acesta ar putea contribui la amplificarea disensiunilor între comunitățile țării și că încalcă suveranitatea și independența statului. Totuși, Priștina nu s-a opus și *de facto* implementării planului lui Ban Ki-Moon, Secretarului General al ONU, după ce UE și SUA au cerut aceasta, motivând că planul va contribui la îmbunătățirea stării de securitate în Kosovo.

Anul ce tocmai s-a încheiat a însemnat, pentru Kosovo, și anul primelor alegeri locale, primele după declarația de independență. Comunitatea internațională a apreciat că acestea au fost bine organizate și că au întâlnit majoritatea standardelor internaționale, în ciuda opoziției Belgradului, care le-a considerat ilegale. În plus, deși au existat încercări de boicotare a scrutinului din partea minorității sârbești, la acestea au luat parte și 22 de partide sârbe, există doi miniștri sârbi în Guvern, iar minoritatea sârbă are zece locuri rezervate⁹, fiind, astfel, evidente eforturile autorităților kosovare de a determina minoritatea sârbă de a participa la alegeri.

Susținut de comunitatea internațională, înregistrând progrese în ce privește instaurarea statului de drept, statutul Kosovo rămâne, însă, unul controversat. La aceasta se adaugă o serie

de vulnerabilități interne evidente. Securitatea pe teritoriul Kosovo continuă să fie asigurată de către comunitatea internațională, ceea ce face din acesta un spațiu stabil, fără a fi rezolvat însă probleme care subminează eforturile de instaurarea a statului de drept. Este vorba, în speță, despre sărăcia populației, ratele mari ale șomajului, corupția la nivel înalt, rețelele de criminalitate organizată. Sunt tare, care afectează întreg spațiul vest-balcanic, dar care, în Kosovo, devin cu atât mai nocive, cu cât statutul său este, încă, unul controversat, cu cât relațiile cu Belgradul rămân tensionate, iar relațiile dintre comunitățile etnice se mențin încordate.

4. Situația de criză din Bosnia-Herțegovina

Dacă am putea defini situația din Kosovo ca fiind relativ stabilă, deși minată de problema statusului, situația din *Bosnia-Herțegovina* s-a conturat, în perioada recentă, drept una a crizelor. Deși nu este singurul stat vest-balcanic care întâmpină probleme în procesul de integrare europeană, Bosnia se confruntă, cu siguranță, cu cele mai mari probleme în acest sens. Stat potențial candidat la UE, Bosnia a fost marcată de o gravă criză politică internă, poate cea mai gravă de la finalul războiului bosniac, caracterizată de un discurs naționalist agresiv.

Procesul de la Prud, lansat la finele anului 2008, în cadrul căruia reprezentanții principalelor partide politice erau reuniți pentru a decide inițierea unei reforme constituționale, prin care să se obțină o apropiere mai mare a Constituției de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, a eșuat în cursul anului ce tocmai s-a încheiat. Liderii politici au dovedit viziuni atât de diferite asupra viitorului țării lor, încât nu s-a putut ajunge la un acord, la o concluzie comună.

Integrarea europeană implică aplicarea unui set de reforme în domeniile în care Bosnia continuă să fie deficitară, însă, această necesitate a fost, de multe ori, împiedicată de disensiunile adânci dintre comunitățile etnice. Actuala ordine constituțională oferă multiple instrumente, care permit oprirea deciziei politice. În virtutea unor prevederi precum „votul pe entități”¹⁰, reprezentanții Republicii Srpska (RS) au reușit să blocheze adesea promulgarea unor legi importante. Așa s-a întâmplat, de exemplu, cu un set de legi necesare pentru a obține dreptul de a călători în spațiul Schengen fără vize.

Discursul naționalist este, însă, o caracteristică a ambelor tabere politice. Pe de o parte, sârbii din Republica Srpska au cerut adesea dreptul la autodeterminare și s-au opus sistematic înzeștrării nivelului central al statului cu noi competențe, chiar și în cadrul Acordului de Stabilitate și Asocieră. Pe de altă parte, și croato-bosniacii au elemente vădite de naționalism în discursul politic, mai ales dacă luăm în considerație faptul că anumiți politicieni continuă să pună sub semnul întrebării legitimitatea Republicii Srpska, susținând că aceasta este rezultatul genocidului întreprins de sârbi. Divergențele dintre cele două entități ale Bosniei-Herțegovinei au fost abordate de comunitatea internațională, încercând, în repetate rânduri, să obțină un compromis.

Criza politică a debutat în septembrie, când Înaltul Reprezentant a impus un set de legi, uzitând puterile Bonn¹¹, legi pe care premierul RS le-a respins, amenințând că va retrage toți reprezentanții sârbi din guvern, dacă măsurile vor fi implementate. Criza nu a fost determinată de natura legilor, ci de lupta pentru autoritatea de impune legi dintre OHR (Office of High Representative -Biroul Înaltului Reprezentant) și premierul RS. Retragerea sârbilor din instituțiile de stat ar atrage după sine și o criză constituțională, prin blocarea oricărei activități legislative.

Totuși, Adunarea Parlamentară a reușit să adopte un amendament la Constituție, stabilind că Districtul Brčko (inclus, până în acest moment, în cadrul RS) este o unitate teritorială a Bosniei-Herțegovinei, cu drept de auto-guvernare, ceea ce reprezintă un pas către terminarea perioadei de supraveghere a acestuia de către Biroul Înaltului Reprezentant. Acesta pare a fi singurul punct din lista de condiții enumerate de Consiliul Implementării Păcii¹² (CIP - corpul internațional care supraveghează implementarea Acordului de Pace de la Dayton). Însă, în situația în care guvernul este, practic, paralizat, nu se pot face progrese în acest sens. Comunitatea internațională a răspuns acestei crize politice prin organizarea unor negocieri la nivel înalt, la Camp Butmir, care urmăreau găsirea unei soluții de compromis pentru reforma constituțională, care să permită închiderea OHR.

Situația dată este cauzată de atitudinile, pe care cele trei comunități etnice le nutresc unele față de celelalte. Bosniacii, spre exemplu, se tem că Bosnia nu va putea funcționa în conformitate

cu Constituția de la Dayton, fără supraveghere internațională, pentru că RS va continua să blocheze funcționarea instituțiilor statului. Pe de altă parte, aceștia se tem și de faptul că RS va încerca să ducă la capăt amenințările de secesiune, dacă nu va fi controlată de comunitatea internațională sau dacă Bosnia-Herțegovina nu va deveni un stat suficient de puternic. Această ipoteză este, totuși, puțin realistă, întrucât nici măcar principalii susținători ai RS – Serbia și Rusia – nu agreează această variantă.

Sârbii bosniaci se tem că autonomia RS va fi subminată de acțiunea comunității internaționale, ceea ce va duce la slăbirea acestei entități și chiar la dizolvarea ei. Astfel se explică reticența lor puternică față de eforturile comunității internaționale de a construi un stat puternic, crescând funcționalitatea instituțiilor la nivel central.

În ciuda faptului că actuala criză politică este determinată de reprezentanții sârbilor, există un conflict ireconciliabil și în cadrul federației croato-bosniace, dat fiind că țelul principal al croaților este autonomia teritorială, în cadrul unei entități separate sau în orice altă formă. Subiectul este atât de sensibil, încât nici nu a fost abordat în cadrul negocierilor de la Camp Butmir.

Reprezentanții UE și SUA au încercat să identifice, la Butmir, un set de prevederi acceptabile pentru toate părțile, bazate pe ideea progresării către primirea statutului de stat membru NATO și UE de către Bosnia-Herțegovina, singura aspirație care pare să tranșeze conflictele interetnice și să unească cele trei comunități. A fost, astfel, stabilit că legea fundamentală trebuie amendată, astfel încât Bosnia să poată avea un reprezentant la Brussels, care să negocieze aderarea. Aceasta presupune acordarea, la nivel central, de mai multe competențe statului, căruia îi va reveni responsabilitatea negocierii acordurilor și asumarea obligațiilor. Al doilea punct al pachetului se referă la respectarea Convenției Europene asupra Drepturilor Omului, sistemul electoral urmând a fi reformat până la data alegerilor din aprilie 2010. Cel de-al treilea punct al pachetului implică îmbunătățirea funcționalității statului, prin mărirea numărului de locuri în legislativ, măsură care va mări capacitatea acestuia de a adopta aquis-ul comunitar, fiind în același timp atractivă și pentru politicieni, din moment ce oferă mai multe locuri pentru reprezentanții partidelor. Conform acestei măsuri, Camera Reprezentanților va crește de la 42

de delegați la cel puțin 100 de membri. Însă, piatra unghiulară a întregului pachet este constituită de problema proprietății statului, a cărei rezolvare este necesară pentru închiderea OHR. Dificultatea acesteia constă în faptul că partidele bosniace nu vor aproba propunerea pentru proprietatea statului până când RS nu va aproba reforma constituțională, iar RS nu va face acest lucru, decât atunci când aceasta va include terminarea mandatului OHR¹³.

Deși în schimbul acceptării solicitărilor din pachetul Butmir, UE și SUA au oferit Bosniei posibilitatea de primi dreptul la circulație în spațiul Schengen fără vize, precum și promisiunea de a grăbi aderarea la NATO și la includerea acesteia în categoria statelor candidate la UE, negocierile nu s-au finalizat cu angajamentul reprezentanților entităților bosniace de a implementa prevederile propuse. Sârbii bosniaci le-au considerat prea drastice, iar musulmanii și croații insuficiente. Practic, nicio amenințare sau promisiune din partea SUA sau UE nu i-au putut convinge pe sârbii bosniaci să renunțe la drepturile și privilegiile, care le sunt acordate prin Acordul de la Dayton. Sârbii din RS vor să aibă control deplin asupra destinelor lor și se tem că, dacă vor continua să transfere autoritate către un guvern central, bosniacii musulmani, care sunt mult mai numeroși, vor ajunge să dețină acest control. Rezultatul constă în menținerea Bosniei-Herțegovinei ca stat disfuncțional, care stagnează în procesul său de modernizare. Poate cel mai clar mesaj în acest sens a fost faptul că, după ce Bosnia a aplicat pentru aderarea la Planul de Acțiune pentru Aderare NATO (NATO Membership Action Plan – MAP), în luna octombrie, a fost, două luni mai târziu, refuzată, aderarea fiind condiționată de implementarea unui set de reforme. Comunitatea internațională a decis să amâne discuțiile asupra viitorului OHR până în februarie 2010.

Situația de față face ca Bosnia-Herțegovina să stagneze în drumul ei spre integrarea europeană, fiind prea puțin probabil ca CIP să decidă încheierea mandatului OHR în Bosnia. Prezența unui corp internațional cu puteri de guvernare foarte mari nu este compatibilă cu aspirațiile europene ale Bosniei. Însă, pe de altă parte, disensiunile grave dintre reprezentanții celor trei comunități etnice fac imposibilă închiderea OHR, care garantează integritatea teritorială și constituțională a Bosniei. Totodată, este posibil ca, anul următor, an electoral, să cunoască o adâncire a disensiunilor etnice și politici determinate de criza politică și o slăbire

a coeziunii sociale determinate de efectele crizei economico-financiare globale.

5. Politica externă activă a Serbiei

Atât în cazul Bosniei-Herțegovinei, cât și în cel al Kosovo, principala provocare pentru autoritățile centrale și pentru comunitatea internațională este raportul dintre comunitatea majoritară (albanezii în Kosovo și musulmanii și croații în Bosnia-Herțegovina) cu cea minoritară – etnicii sârbi. Poziția Serbiei este, prin urmare, factorul-cheie în ecuația de stabilitate și securitate a Balcanilor de Vest. Stabilitatea politică, economică și socială a Serbiei contribuie la menținerea stării de stabilitate și securitate în întreaga regiune.

Dacă, în ce privește Kosovo, Serbia susține că este o provincie autonomă din cadrul teritoriului ei, nu la fel se pune problema și în cazul declarațiilor oficialilor din RS referitoare la secesiunea de Bosnia-Herțegovina. Deși RS are o populație majoritar sârbească, Serbia fiind și unul dintre cei mai importanți susținători ai acesteia, Belgradul se opune secesiunii, considerând-o contrară interesului național al Serbiei, dat fiind că separarea nu ar fi avantajoasă pentru nicio țară din regiune și nici chiar pentru resortisanții Bosniei¹⁴. În plus, principiile invocate de Serbia și de susținătorii săi, în ce privește problema Kosovo, ar fi antinomice celor care ar susține recunoașterea independenței Republicii Srpska.

Serbia s-a remarcat, totuși, printr-o politică externă deosebit de activă, bazată pe trei piloni prioritari: UE, SUA, China și Rusia. Aceste axe prioritare par a fi, în anumite circumstanțe, contradictorii și au fost interpretate adesea ca o încercare a Serbiei de a restabili rolul pe care îl deținea în timpul Războiului Rece, de pod de legătură între Est și Vest. Astfel, politica externă de la Belgrad acordă o atenție deosebită solicitărilor UE pentru a evolua către aderare, dar și relațiilor cu Rusia sau cu China. Poate că cel mai dificil aspect al acestor relații îl reprezintă problema Kosovo. Uniunea Europeană, pe de o parte, susține și promovează recunoașterea independenței acestuia, iar Rusia și China, pe de altă parte, sunt cei mai de seamă aliați ai Serbiei în menținerea Kosovo în cadrul granițelor naționale sârbești, așa cum sunt ele definite prin Constituție. În prezent, Serbia așteaptă opinia Curții Internaționale de Justiție, care e posibil să fie una ambiguă, dat fiind că

dreptul internațional nu are prevederi clare asupra dreptului la secesiune și autodeterminare. Spre exemplu, majoritatea statelor occidentale acceptă independența Kosovo, dar nu și pe cea a Abkhaziei sau a Osetiei de Sud, față de Georgia.

Totuși, Serbia a reușit să înregistreze recent o seamă de progrese vizibile către aderarea la UE. Acordul de Stabilizare și Asociere fusese semnat încă din 2008, dar implementarea lui a fost blocată de opoziția danezilor, care au condiționat punerea în aplicare a acestuia de arestarea lui Ratko Mladić, generalul bosniac sârb, care a fost acuzat de către Tribunalul Penal Internațional pentru Fosta Iugoslavie de genocid în timpul războiului din 1992-1995, și a lui Goran Hadžić, despre care se crede că se ascund în Serbia. Deși nu au fost încă găsiți, danezii au fost satisfăcuți de faptul că Serbia a cooperat deplin cu autoritatea juridică responsabilă pentru arestarea acestora și au ridicat veto-ul, la finalul anului ce tocmai s-a încheiat. A urmat, imediat, aplicarea formală a Serbiei la statutul de stat membru, urmând să aștepte acordul Consiliului UE. Acceptarea cererii este foarte probabilă, dat fiind că președintele Consiliului este deținută, din ianuarie 2010, de către Spania, stat cu care Serbia a întreținut relații bune, cu care are anumite obiective comune de politică externă și care susține poziția acesteia, în ce privește statutul Kosovo. În plus, Serbia a obținut, pentru cetățenii săi, și dreptul de a circula liber, fără vize, în spațiul Schengen.

Totodată Serbia a făcut progrese și către integrarea în Alianța Nord-Atlantică. Membră a Parteneriatului pentru Pace încă din 2006, Serbia a semnat, în 2009, primul Program de Parteneriat Individual cu NATO, care trasează prioritățile pentru cooperarea dintre cele două entități. Acestea se referă la intensificarea cooperării în domeniul securității, în domeniul științei și mediului, al informației publice și reforma sectorului de apărare și securitate.

Această orientare către integrarea euro-atlantică se datorează, în mare parte, guvernării pro-europene de la Belgrad, dar nu echivalează, după cum am văzut, cu trecerea relației cu Rusia sau cu China în plan secund. Relația cu acestea este deosebit de importantă pentru Serbia în special pe plan economic, dar și în ce privește susținerea pe care acestea o acordă în problema Kosovo. Cele două state au susținut poziția Serbiei în fața Curții Internaționale de Justiție. Dimensiunea economică

a acestor raporturi este una cât se poate de pregnantă – guvernul sârb poate beneficia de promisiunea chinezilor de a investi 200 milioane de euro într-un nou pod în Belgrad, sau de împrumutul de un miliard de euro din partea rușilor, în condiții deosebit de avantajoase.

Putem remarca, astfel, activitatea a două orientări politice, una pro-europeană și cealaltă tradiționalistă, care, spre deosebire de cazul Bosniei-Herțegovinei, reușesc să coopereze și chiar să facă din această politică externă ambiguă, duală o politică avantajoasă pentru Serbia.

6. Dificultățile de integrare ale Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei și a Muntenegrului

La fel ca și restul statelor vest-balkanice, și **Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (FRIM)** și **Muntenegru** și-au stabilit din integrarea euro-atlantică un obiectiv-cheie al politicii externe. Muntenegru a semnat Acordul de Stabilizare și Asocieră în 2007 și a depus cererea de aderare în decembrie 2008, iar Consiliul a invitat Comisia să elaboreze o opinie asupra candidaturii, opinie, care este așteptată în 2010. Totuși, Muntenegru a înregistrat progrese în atingerea criteriilor politice de aderare, dar trebuie să-și îmbunătățească capacitatea administrativă. Alături de FRIM, Muntenegru a obținut, pentru cetățenii săi, dreptul de a circula fără vize în statele din spațiul Schengen. Totuși, lupta împotriva corupției rămâne o problemă serioasă, ultimul raport al UE asupra progreselor înregistrate de Muntenegru menționând că autoritățile muntenegrene nu au implementat în totalitate legislația aferentă.

FRIM a evoluat constant în aplicarea reformelor necesare aderării la UE, cea mai mare problemă a sa fiind reprezentată de disputa cu Grecia asupra numelui Macedoniei. Diferendul tergiversează și primirea invitației de aderare la NATO, Grecia fiind cea care a blocat în 2008 intrarea FRIM în cadrul Alianței Nord-Atlantice, pe motiv că numele acesteia implică revendicări teritoriale asupra provinciei de nord a Greciei, care poartă tot numele de Macedonia.

Concluzii

Aspirația de integrare euro-atlantică se conturează ca singurul punct comun al preocupărilor autorităților din statele vest-balkanice, dar și ca

un important catalizator al menținerii stabilității și securității în regiune. Dacă după finalul confruntărilor violente din regiune, statele vest-balkanice au beneficiat de asistența comunității internaționale, începe să se stabilizeze, menținerea stării de securitate, construirea fundamentelor unor state moderne, cu capacitate de autoguvernare, eforturile de impunere a statului de drept, putem aprecia că progresul către acest ideal s-a făcut în mod diferit în cazul fiecărei entități naționale. Cu alte cuvinte, chiar dacă integrarea euro-atlantică a fost principala preocupare a statelor vest-balkanice și unicul punct comun al politicii lor externe, ele nu au mers pe același drum. Divizarea societății, menținerea unui discurs naționalist vehement în anumite cazuri, diferendele iscate și întreținute între statele acestei regiuni au constituit tot atâtea piedici în calea lor spre Europa și spre NATO.

Reformele necesare integrării europene, consolidarea bunei guvernări și a statului de drept, lupta împotriva corupției, respectul pentru minoritățile etnice au constituit, pentru multe dintre statele în discuție, probleme greu de depășit, pentru a căror rezolvare, atât ele, cât și comunitatea internațională trebuie să depună în continuare eforturi susținute.

Totodată, trebuie să apreciem că, în ciuda faptului că Balcanii de Vest au intrat în anul ce s-a încheiat, minate de conflictele intraregionale, aderarea lor părând să fi atins un punct mort – Croația era blocată de Slovenia, Serbia de către Danemarca – la finalul anului situația lor pare a fi îmbunătățită considerabil, cel puțin în cazul celor două state mai sus menționate. Evoluția acestora poate influența situația din întreaga regiune, astfel încât, deși Muntenegru, Macedonia, Albania, Bosnia și Kosovo au de trecut mult mai multe piedici către aderare, progresul Croației și al Serbiei poate aduce beneficii și în cazul lor. Totuși, cu excepția Croației, restul statelor mai au de parcurs un drum lung până la aderare. Aceasta și din cauză că, poate unul dintre cele mai serioase obstacole pentru aderarea Balcanilor de Vest, emerge chiar din sânul construcției europene – oboseala extinderii. Considerăm, însă, că, în cazul regiunii vest-balkanice, eforturile de depășire a acesteia și de continuare a procesului de integrare sunt absolut necesare. În ciuda faptului că integrarea Balcanilor de Vest poate fi văzută ca acceptare a unor state instabile în clubul european și, deci, integrarea unor posibile surse de insecuritate chiar în sânul

construcției europene, extinderea în această regiune echivalează cu asigurarea unui mediu stabil pe continent, prin abordarea comprehensivă a tarelor care pot deveni posibile surse de amenințare atât pentru regiune, per ansamblu, cât și pentru întreg spațiul european.

În plus, date fiind diferențele destul de puternice dintre aceste țări, prezervarea discursului naționalist, revendicările teritoriale, susținem că este, de asemenea, necesar ca întreaga peninsulă balcanică să fie integrată, pentru că, doar astfel, se va putea construi un cadru de dialog politic, în care problemele vor fi rezolvate pe cale diplomatică. Deși, în opinia noastră, un viitor conflict armat în Balcani nu este probabil, statele vest-balcanice trebuie să își construiască o cultură a rezolvării pașnice a diferendelor, a cooperării, fapt la care UE poate avea un aport substanțial. Indiferent de cât de mult vor dura negocierile de aderare, perioada pre-aderare de stabilizare a regiunii, considerăm că ea este absolut necesară pentru garantarea securității pe termen lung a UE.

În concluzie, în ce privește progresele statelor vest-balcanice către primirea în clubul vest-european au fost lente, dar indiscutabile. Deși, în cea mai mare parte a lor, rămân state sărace, puternic afectate de actuala criză economico-financiară, caracterizate încă de vulnerabilități interne puternice, cum ar fi corupția, disensiunile etnice și constituie încă un spațiu de manifestare a criminalității organizate, implementarea reformelor și eforturile de asimilare a aquis-ului comunitar fac ca plasarea lor pe calea europeană să nu mai poată fi, astăzi, pusă sub semnul întrebării.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 *The Economist*, Ediția din 16 Aprilie 2009, *A Balkan state in balk. Hopes for early European Union accession recede in Croatia*, ediția on-line, disponibilă la http://www.economist.com/displaystory.cfm?story_id=13497022&source=log_in_pay_barrier

2 *The Economist*, Ediția din 30 Decembrie 2009, *The Balkans and the European Union, Lightning the gloom?*, ediția on-line, disponibilă la http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=15180906

3 **Kosovo și-a declarat independența față de Serbia** în februarie 2008. Aceasta din urmă continuă să îl considere parte a teritoriului său suveran, aflat sub administrația Națiunilor Unite, folosind denumirea Provincia Autonomă Kosovo și Metohija, conform

Constituției din 2006 a Serbiei. Croația a recunoscut independența Kosovo în martie 2008, stabilind relații diplomatice cu acesta în cursul aceluiași an.

4 În acest sens, sunt semnificative cuvintele unui analist din Tirana – Gjergj Erebara – „viitorul va aparține statelor-piață nu statelor-națiuni, iar, în acest context, întreaga regiune a Balcanilor ar putea deveni un singur stat-piață, cu Albania și Kosovo ca zone de hinterland”, citat în *Foreign Policy România*, Ianuarie/Februarie 2010, Besar Likmeta, „*Albania Mare*”, *doar economică*, p. 71.

5 *Albanian Times*, 27 august 2009, Erind Kurti, *National Unification between Albania and Kosovo*, ediția on-line, articol disponibil la <http://www.albaniantimes.com/2009/08/national-unification-between-albania.html>.

6 **La acestea se adaugă Mauritania, care a recunoscut independența Kosovo** la 13 ianuarie 2010.

7 **Written Statement of the United States of America, Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-government of Kosovo, Request for an Advisory Opinion**, April 2009, Disponibil on-line pe site-ul oficial al Curții Internaționale de Justiție <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15640.pdf>

8 **Elementele-cheie ale planului pot fi accesate on-line** la <http://www.kosovocompromise.com/cms/item/topic/en.html?view=story&id=1571§ionId=1>

9 *Adevărul*, 20 noiembrie 2009, Ion M. Ioniță, *Fatmir Sejdiu: „Kosovo nu poate fi văzut ca un precedent”*, ediția on-line, disponibilă la http://www.adevarul.ro/actualitate/eveniment/Fatmir_Sejdiu_-_Kosovo_nu_poate_fi_vazut_ca_un_precedent_0_154784575.html

10 Din punctul de vedere al sistemului de guvernare, Bosnia-Herțegovina este o federație democratică, alcătuită din două entități – Federația Bosnia-Herțegovina (spațiu unde predomină bosniacii și croații) și Republica Srpska (unde predomină etnicii sârbi).

11 Permit acestuia să acționeze în locul guvernului, să impună legi și să demită oficiali.

12 Lista, care e cunoscută sub numele de „5+2”, prevede că, pentru ca Biroul Înaltului Reprezentant să fie închis este nevoie ca: a) Rezolvarea acceptabilă și durabilă a problemei împărțirii competențelor între stat și celelalte entități guvernamentale; b) Rezolvarea acceptabilă și durabilă a proprietății apărării; c) Stabilirea statutului Districtului Brčko; d) Sustenabilitate fiscală; e) Consolidarea statului de drept (demonstrat prin adoptarea Strategiei Naționale pentru Crimele de Război, adoptarea Strategiei Naționale pentru Reforma Sectorului Juridic, adoptarea Legii asupra Străinilor și Azilului; f) Semnarea Acordului de Stabilitate și Asocierii și o evaluare pozitivă a situației din Bosnia-Herțegovina de către Grupul de Control al CIP, care să ateste aplicarea completă a acordului de la Dayton; g) Declarația Grupului de Control al CIP.

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

13 International Crisis Group, *Bosnia's Dual Crisis*, Europe Briefing No. 57, Sarajevo/Brussels, 12 November 2009, disponibil on-line la <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=6386&l=1>

14 Serbianna, 27.11.2009, *Bosnia breakup against Serbia interests*, disponibil on-line la <http://serbianna.com/news/?p=3571&cpage=1>

Cristina BOGZEANU (cristina_bogzeanu@yahoo.com) este asistent de cercetare științifică la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

LOCUL ȘI ROLUL ARMATELOR ÎN NOILE DEMOCRAȚII

Dr. Constantin MOȘTOFLEI

*În conformitate cu definițiile date în dicționare de referință, **armata** reprezintă totalitatea forțelor militare ale unui stat sau, într-o formă mai nuanțată, totalitatea unităților militare și a serviciilor lor, dintr-un stat. Frecvent, se folosește și sintagma **forțe armate**, între cei doi termeni fiind subînțelese relații de sinonimie.*

Întrebuițarea ambilor termeni în literatura de specialitate, în mass-media, chiar și în textele oficiale, cărora li se asociază conținuturi diferite, mai mult sau mai puțin nuanțate, creează confuzie conceptuală, greșeli de interpretare, inclusiv în stabilirea de roluri, de misiuni și, de aici, de competențe și de responsabilități.

Fenomenul menționat se regăsește, potrivit analizelor noastre, în țările care și-au propus și acționează pentru a deveni, potrivit modelului democrației occidentale, ceea ce se numește un stat de drept. Nedeterminările conceptuale se referă la stabilirea tipurilor de forțe militare, organizarea și dotarea lor cu armament și tehnică de luptă, la relațiile dintre acestea, la misiunile pe care le pot îndeplini și modul cum este fundamentată, din punct de vedere juridic, legalitatea funcționalității lor.

În cele ce urmează, ne-am propus să prezentăm unele concluzii din analiza comparativă a unor aspecte de interes privind armatele din țări aparținând noilor democrații ori din cele tradiționale și cele din Armata României.

Cuvinte-cheie: armate; forțe armate; instituții de forță; securitate internă; siguranță națională.

Fundamente teoretice pentru analiza evoluției armatelor

Analiza evoluțiilor armatelor naționale, de după 1989, ne-a condus la formularea câtorva elemente, pur teoretice, referitoare la descrierea contextului

în care au fost inițiate și s-au desfășurat demersurile de transformare și modernizare ale acestora.

Dacă trebuie să învățăm ceva din istorie - afirma Henry Kissinger în memoriile sale - acel ceva este că fără echilibru nu există pace¹. Acest echilibru se referă, desigur, la doi protagoniști ai unei posibile confruntări. Este un principiu pe care îl cunosc bine politicienii și îl aplică cu sprijinul consilierilor lor militari, care văd acest echilibru prin intermediul valorii unitare a raportului de forțe (potențialelor militare) corespunzătoare posibilităților adversari dintr-un conflict armat.

Redimensionarea zonelor de influență reprezintă pentru marile puteri mondiale, în evoluția ciclului lor de putere, un obiectiv major. Dacă acesta nu se realizează în urma unui conflict armat dintre ele, se poate obține doar în urma unui proces de durată ce va cuprinde mai multe etape. Obligatorietatea existenței lor, succedarea ori simultaneitatea, precum și ordinea parcurgerii acestora nu constituie un imperativ. Acestea ar putea fi:

- creșterea potențialelor militare naționale proprii și ale aliaților fermi / luarea de măsuri ce conduc la diminuarea potențialelor militare naționale ale statelor considerate ca posibili adversari;

- atragerea de noi membri în alianța politico-militară al cărui lider este (crearea alianțelor, în cazul absenței acestora) / diminuarea cantitativă și calitativă (destructurarea) alianței adverse;

- modificarea spectrului geopolitic al zonei de interes prin destructurarea statală a țărilor din regiune / refacerea, chiar și parțială și sub alte forme, a structurilor statale anterioare.

Diminuarea potențialului militar al unei țări se poate realiza prin impunerea (inducerea autoimpunerii), mai mult sau mai puțin mascată, a următoarelor modalități:

- adoptarea unor plafoane limită pentru

Statul	MILITARIA	ARMATA	FORȚELE AERIE	FORȚELE TERESTRE	FORȚELE NAVALE	FORȚELE AEROMARITIME	FORȚELE DE SUSTINERE	FORȚELE DE PROTECTIE	FORȚELE DE SECURITATE	FORȚELE DE PĂRĂȘIRE
1984	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1985	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1986	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1987	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1988	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1989	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1990	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1991	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1992	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1993	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1994	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1995	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1996	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1997	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1998	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
1999	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
2000	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
2001	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
2002	170000	200000	70000	200000					700000	1000000
2003	170000	200000	70000	200000					700000	1000000

Tabelul nr. 1
Sursa: <http://first.sipri.org>

dimensionarea cantitativă și calitativă a forțelor armate;

- adoptarea unor bugete de apărare mici, care să permită asigurarea supraviețuirii organismului militar național cu foarte mari eforturi și nicidecum dezvoltarea lui;

- reducerea duratei stagiului militar, acțiune cu repercusiuni directe asupra apariției și creșterii deficitelor la recrutare, în cazul conșcripției, și al formării unor forțe de rezervă slab pregătite profesional;

- adoptarea unor rate înalte de profesionalizare a armatei, în ciuda costurilor substanțiale ce le presupune;

- participarea la operațiuni militare internaționale, cu efective numeroase, cu suportarea unor cheltuieli foarte ridicate, în defavoarea satisfacerii priorităților propriului organism militar;

- participarea la activități militare comune, mari consumatoare de resurse materiale și financiare, corespunzătoare unor acțiuni ne semnificative pentru misiunea de bază a armatei;

- diminuarea potențialului industriilor naționale de apărare, până la destructurarea și eliminarea acestora.

În cele ce urmează, ne vom ocupa exclusiv de aspectele ce privesc locul și rolul armatelor.

Armată sau forțe armate? Locul armatei între instituțiile de forță

Încheierea perioadei Războiului Rece a determinat opțiunea țărilor din Europa Centrală și de Est pentru modernizarea acestora conform

modelelor reprezentate de state occidentale în care principala caracteristică era subsumată sintagmei de „o nouă democrație”. Unul dintre primele obiective ale demersurilor realizării statului de drept a fost proiectarea armatelor acestora, în cadrul forțelor militare naționale, chiar dacă mai făceau parte din Tratatul de la Varșovia, ca elemente distincte, împreună cu alte instituții de forță.

Un aspect ce a creat confuzie conceptuală este folosirea termenilor **armată**, **forțe armate** și **forțe militare** ca fiind sinonimi din punct de vedere al conținutului acestora. Confuzia este generată, în primul rând, de către toate dicționarele românești, în care se regăsesc definiții de genul: „**Forțe militare** = subunitățile, unitățile, marile unități și formațiile care intră în compunerea forțelor armate”; „forțe armate (*sau* militare) = armată”; „forță (de obicei la plural și urmată de determinarea „armată”) = Totalitatea unităților militare ale unui stat; armată”; „forțe armate = armată, unități militare”.

Se apreciază că termenul **forțe armate** are domeniu distinct de aplicare, dar și subdiviziuni corespunzătoare, de exemplu: *Belgia – Forțe armate*, *Statele Unite – Garda națională*, *Ohio (Statele Unite) – Miliție*, precum și pentru colectivitățile care desemnează diferite arme (*terestre, aeriene, marine* și uneori forțe autonome, cum ar fi *jandarmeria* sau, în Statele Unite, *Corpul de Marină*). De asemenea, în cazul organizațiilor internaționale care dispun de forțe militare, acestea apar urmate de subdiviziunea „Forțe armate”, de exemplu: *Națiunile Unite – Forțe armate*, *Organizația Tratatului Atlanticului de Nord – Forțe armate*².

În legislația românească se face distincție între forțele armate și armată. Astfel, atât în Constituția României din 1991, cât și în cea modificată și completată, cunoscută drept Constituția României 2003, articolul 117, respectiv 118, poartă titulatura de **Forțele armate**. În interiorul acestor articole se face trimitere la *Armata, poliție, servicii de informații ale statului și alte componente ale forțelor armate* (1991), respectiv *alte componente ale forțelor armate* stabilite conform legii.

Legea apărării naționale a României (L.45/1994) la articolul 11 menționează că „**Forțele armate** cuprind **armata**, mari unități și unități din subordinea Ministerului de Interne, cele ale serviciilor de informații ale statului și alte formațiuni de apărare armată organizate potrivit legii”.

Pe un site al unei instituții oficiale românești se scrie că „Armata Română este formată din trei categorii de arme: Forțele Terestre, Forțele Aeriene și Forțele Navale, aflate sub comanda Statului Major General, direct subordonat Ministerului Apărării Naționale. Pe timp de război, Președintele României este comandatul suprem al Forțelor Armatei”³. În formularea prezentată sunt semnalate câteva erori care generează confuzii conceptuale. Corect este că Armata României este are trei categorii de forțe, că Statul Major General este o componentă a Ministerului Apărării Naționale și că Președintele României este comandantul forțelor armate (nu comandant suprem), atribuție valabilă inclusiv pe timp de pace, nu numai pe timp de război.

O altă definiție discutabilă este dată în Catalogul Ocupațiilor din România: „Forțele armate cuprind persoanele care, în baza obligațiilor de serviciu sau în virtutea obligației stabilite de legislația în vigoare, prestează activități în cadrul diferitelor arme sau servicii auxiliare, fără permisiunea de a cumula și alte activități din viața civilă. În această grupă se încadrează cadrele permanente ale armatei terestre, marinei, aviației sau ale altor arme sau servicii, precum și cele recrutate pentru o perioadă reglementară, în vederea îndeplinirii serviciului militar sau a altor servicii. Nu se cuprind în această grupă persoanele ocupate în instituții publice cu atribuțiuni de apărare: vameșii și membrii altor servicii civile înarmate; persoanele temporar chemate pentru îndeplinirea unei scurte perioade reglementare de instrucție sau exercițiu militar; cadrele militare în rezervă (rezerviști), care nu mai sunt în serviciul militar activ”⁴.

Evoluția efectivelor armatelor naționale

În țările care, după terminarea Războiului Rece, au optat pentru modernizarea statului pe baze noi, democratice, armata a fost proiectată ca o componentă distinctă a forțelor militare naționale, coexistând alături de alte instituții de forță, cu denumiri diferite.

Evoluția efectivelor armatelor dintr-un grup de state supuse analizei noastre este prezentată în tabelul nr.1. Valorile prezentate, corespunzător anului 1989, sunt diminuate față de cele reale, cel puțin în cazul României, a cărei armată avea în decembrie 1989 un efectiv de aproape 320.000 oameni. Diferența se datora faptului că în sursa citată nu se includeau trupele de apărare antiaeriană a teritoriului, trupele de grăniceri, efectivele unităților militare constituite pentru îndeplinirea de misiuni exprese în economia națională, unitățile disciplinare etc.

Demararea restructurării și modernizării armatelor a vizat de la bun început reducerea efectivelor și limitarea deținerilor de armament convențional din cinci categorii: avioane de luptă, elicoptere de atac, vehicule blindate și artilerie de peste 100 mm, aparținând celor 22 state-părți care au semnat la Paris, la 19 noiembrie 1990, Tratatul privind Forțele Armate Convenționale din Europa (CFE).

În Actul final de negociere privind forțele armate staționate în Europa, încheiat la Helsinki la 10 iulie 1992, fiecare stat participant se angaja să-și limiteze efectivele propriilor armate sau ale trupelor staționate în Europa, la 40 de luni după intrarea în vigoare a Tratatului CFE, la valorile înscrise în tabelul nr.2.

Restructurarea armatelor naționale, în țările central și sud-estice europene, foste membre ale Tratatului de la Varșovia, a urmărit atingerea unor obiective cum ar fi:

- diminuarea efectivelor armatelor naționale la limitele impuse prin Tratatul CFE;
- încadrarea în limitele alocațiilor bugetare destinate domeniului militar;
- atingerea de către organismele militare naționale a standardelor impuse de aderarea și integrarea în NATO;
- adoptarea structurilor și variantelor de dotare a forțelor armate care să permită interoperabilitatea cu forțele militare ale forțelor militare NATO;

- transformarea și modernizarea forțelor armate corespunzătoare noilor misiuni ce le-ar fi revenit în contextul apărării colective sau al acțiunilor în alianțe multinaționale.

În România, restructurarea armatei a înregistrat rezultate marcate prin reducerea efectivelor armatei la niveluri inferioare celor stabilite prin Tratatul CFE. După zece ani de restructurare, Armata României avea, în 1999, 144.000 de militari și 36.000 de civili, iar în prezent aproximativ 75.000 militari și 15.000 de civili. Aceste valori au fost atinse prin desființarea multor structuri militare, a căror misiune nu era specifică unor armate moderne. Ne referim aici, în primul rând, la toate structurile militare care aveau ca unică misiune prestarea de muncă în economia națională (în construcții de obiective industriale, de transport de orice natură, de obiective civile etc.). Facem precizarea că la aceste activități participau și efectivele structurilor operaționale ale armatei.

Efectivele armatei au fost diminuate și prin transferarea trupelor de grăniceri către Ministerul

de Interne⁵. De asemenea, o diminuare a efectivelor s-a realizat prin desființarea trupelor de apărare a teritoriului, reorganizate în cadrul forțelor aeriene.

Revenind la restructurarea forțelor militare, reținem că se face o delimitare a forțelor aparținând de armată și cele subsumate altor componente ale sistemului militar (de apărare) al statului. Se apreciază că, în ansamblul forțelor militare naționale, cele aparținând armatei, cu misiuni ce vizează exclusiv acțiuni externe, sunt sub nivelul celor care privesc manifestările ostile pe plan intern. Mai mult, în rândul forțelor militare nu se includ acele efective considerate civile, gen poliție, dar se adaugă structuri de forțe aparținând de serviciile de informații.

Misiunile noilor armate

Din perspectiva clausewitziană potrivit căreia războiul este continuarea politicii cu alte mijloace, dar și a adevăratei definiții date războiului de către Carl von Clausewitz, armatei, respectiv forțelor

Statul-parte în Tratatul CFE	Efectivele maxime
<i>BELARUS</i>	<i>100.000</i>
<i>BELGIA</i>	<i>70.000</i>
<i>BULGARIA</i>	<i>104.000</i>
<i>CANADA</i>	<i>10.660</i>
<i>CEHOSLOVACIA</i>	<i>140.000</i>
<i>DANEMARCA</i>	<i>39.000</i>
<i>FRANȚA</i>	<i>325.000</i>
<i>REPUBLICA FEDERALĂ GERMANIA</i>	<i>345.000</i>
<i>GRECIA</i>	<i>158.261</i>
<i>UNGARIA</i>	<i>100.000</i>
<i>ISLANDA</i>	<i>0</i>
<i>ITALIA</i>	<i>315.000</i>
<i>LUXEMBURG</i>	<i>900</i>
<i>REGATUL ȚĂRILOR DE JOS</i>	<i>80.000</i>
<i>NORVEGIA</i>	<i>32.000</i>
<i>POLONIA</i>	<i>234.000</i>
<i>PORTUGALIA</i>	<i>75.000</i>
<i>ROMÂNIA</i>	<i>230.248</i>
<i>FEDERAȚIA RUSĂ</i>	<i>1.450.000</i>
<i>SPANIA</i>	<i>300.000</i>
<i>TURCIA</i>	<i>530.000</i>
<i>UCRAINA</i>	<i>450.000</i>
<i>REGATUL UNIT AL MARIII BRITANII ȘI IRLANDEI DE NORD</i>	<i>260.000</i>
<i>STATELE UNITE ALE AMERICII</i>	<i>250.000</i>

Tabelul nr. 2

armate li se asociază efectul distructiv al acțiunilor acestora, ca rezultat al luptei armate. Dar armatele există din timp de pace, se antrenează și acționează în situații de război, de conflict armat, de pace, de situații excepționale, dar și de criză, ultima fiind specifică atât stării de pace, cât și celei de război.

În funcție de politica militară a statelor, misiunile stabilite forțelor armate, respectiv armatei, pot fi caracterizate, astfel:

- armata are, în ansamblul activităților desfășurate, rol de mijloc (instrument) al acțiunii, pentru îndeplinirea scopurilor stabilite de factorul politic;

- sunt vizate activități realizate prin acțiuni diverse, atât violente, cât și non-violente;

- oponentul acțiunilor armate aparține forțelor din afara propriului teritoriu, dar nu sunt excluse situațiile în care adversarii provin din interiorul statului;

- alianțele și coalițiile militare constituie cadrul principal operațional, fără a exclude acțiunile din perspectivă națională.

Pornind de la misiunile stabilite armatelor în statele aparținând democrațiilor consacrate, occidentale, amintim aici următoarele cazuri:

Statele Unite ale Americii

Congresul Statelor Unite ale Americii definește misiunile armatei astfel:

- prezervarea păcii și a securității, apărarea SUA;

- susținerea politicilor naționale;

- implementarea obiectivelor naționale;

- înfrângerea oricărei națiuni care, prin acțiuni agresive, pun în pericol pacea și securitatea SUA.

Armata îi revin misiuni pe timp de pace, în timpul conflictelor militare sau războaielor vizând acțiuni în afara teritoriului SUA.

Marea Britanie

Armata îndeplinește misiunile care îi sunt date de Guvern, iar principala sa misiune este de a apăra interesele Marii Britanii, în spațiul său, dar ar putea implica misiuni derulate și dincolo de granițele naționale, ca parte a forței NATO sau orice altă derulare de forțe multinaționale. Soldații pot fi, de asemenea, trimiși în operații sub egida ONU și folosiți pentru rezolvarea altor stări de urgență.

Armata trebuie să facă față noilor amenințări internaționale – terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, state slabe și state eșuate.

Franța

Armata îi revin următoarele misiuni:

- prezervarea intereselor vitale ale Franței
- menținerea integrității teritoriului național al Franței, liberul exercițiu al suveranității și protejarea populației și a resortisanților;

- contribuția la securitatea și apărarea spațiului european și mediteranean;

- contribuția la acțiunile pentru pace și a dreptului internațional.

Angajarea forței în situații de criză poate varia de la simpla prezență, la demonstrația de forță cu acțiuni de represalii, cu arme moderne de la mare distanță, iar protejarea se referă la asigurarea permanentă a securității interne de către forțele de jandarmerie (care aparțin de forțele armate), a securității spațiului maritim și aerian.

Italia

Forțele armate sunt însărcinate cu:

- apărarea teritoriului național împotriva oricărei agresiuni;

- apărarea spațiului euro-atlantic;

- susținerea rezolvării pozitive a crizelor internaționale;

- prezervarea instituțiilor naționale și furnizarea de asistență în caz de dezastru natural sau orice altă situație de urgență.

Germania

Bundeswehr, termen ce definește forțele armate împreună cu personalul civil administrativ, are doar rol defensiv și se manifestă în cadrul prezervării securității statului în tot ansamblul său. Bundeswehr asigură capacitatea de acțiune exterioară, contribuie la stabilitatea în cadrul european și global, garantează securitatea și apărarea națională, furnizează asistență în apărarea aliaților, sprijină cooperarea și integrarea multinațională, iar, pe plan intern, asigură asistență subsidiară, în cazul dezastrelor și accidentelor.

Turcia

Misiunile și responsabilitățile Forțelor Armate Turce sunt menționate în Constituția Turciei și sunt definite prin legi și includ reacția la noile provocări de securitate și crize, pregătirea de a face față anumitor surse de insecuritate și asigurarea securității Turciei în fața riscurilor interne și externe⁶.

Consiliul Național de Securitate, apreciat drept un simbol al implicării militarilor în politică, consideră armata ca gardianul noii ordini și ideologii – Kemalismul. Prin Consiliul Național de Securitate, armata continuă să aibă o influență mare asupra politicului, deși a fost redusă, în ultimii ani prin reforme consecutive, determinate de necesitatea îndeplinirii criteriilor necesare aderării la UE⁷.

În 2007, când Abdullah Gül, fost membru al unui partid islamist, a fost ales președinte al Turciei, armata a făcut publică o declarație a propriilor interese politice, prin care subliniază că datoria ei este de a apăra sistemul secular al statului. Declarația se finalizează cu un avertisment clar că, în cazul în care natura seculară a Constituției Turcei va fi încălcată, Armata va fi pregătită să intervină: „Forțele Armate Turce își mențin determinarea puternică de a-și îndeplini datoriile prevăzute de legi de a proteja caracteristicile de neschimbat ale Republicii Turce.

Loialitatea Forțelor Armate față de această determinare este absolută”⁸.

Grecia

Principala misiune a Forțelor Armate⁹ este apărarea independenței și integrității statului, a teritoriului național, dar și contribuția la atingerea obiectivelor politice ale statului.

Pe timp de pace, forțele armate au următoarele obiective principale:

- vigilență continuă față de securitatea teritoriului național;
- menținerea unui nivel de pregătire operațional înalt pentru prevenirea și combaterea eficientă a pericolelor și amenințărilor, dar și asigurarea unei capacități de răspuns rapid;
- contribuția la pacea și securitatea internațională;
- contribuția la activități de ajutor social și susținerea serviciilor statului în cazul unor situații de urgență.

În statele aparținând noilor democrații, amintim că misiunile stabilite armatelor au urmărit modelul statelor membre NATO, cu luarea în considerare a specificului național.

Bulgaria

Misiunile forțelor armate corespund obligațiilor constituționale, intereselor naționale pe termen lung în domeniul securității și apărării, tendințelor

din mediul strategic și priorităților de integrare ale Bulgariei și pot fi rezumate astfel:

a) Contribuții la securitatea națională pe timp de pace, prin: menținerea pregătirii și capabilității de luptă a forțelor armate; garantarea securității statului în ce privește spațiul aerian și maritim; protejarea populației și conducerea de misiuni în situații de urgență și de salvare în cazul producerii unor dezastre naturale, accidente industriale, catastrofe și contaminare periculoasă; asistență militară pentru ministere și agenții; participare în prevenirea și eliminarea efectelor contaminării cu agenți NBC; participarea la pregătirea populației statului, a economiei naționale, a rezervelor pentru timp de război și a infrastructurii pentru apărare; sarcini publice (de exemplu, ceremonii oficiale).

b) Contribuții la pacea și securitatea globală, prin: participarea în contingente ale forțelor multinaționale de susținere a păcii; participarea în operațiuni de menținerea a păcii și de răspuns la crize; participarea în operațiuni umanitare și de salvare dincolo de granițele naționale; controlul armamentelor, neproliferarea armelor de distrugere în masă, măsuri de construire a încrederii și securității; asistență militară pentru alte state.

c) Participare la apărarea națională, prin: participare în răspunsul la crize care reprezintă o amenințare directă pentru securitatea națională; apărarea teritoriului statului; participarea în coalitiții de forțe de apărare.

Ungaria

Conform principiilor politicii de securitate, Forțele Ungare de Apărare contribuie la întărirea stabilității și securității naționale prin cooperare militară bilaterală și multilaterală, îndeplinind următoarele misiuni:

- apărare armată a independenței, teritoriului, spațiului aerian, a populației, a bunurilor materiale ale Ungariei împotriva atacurilor externe;
- îndeplinirea obligațiilor militare – în special cele de apărare colectivă, menținerea păcii și misiuni umanitare, specificate în tratatele încheiate cu NATO și cu alte organizații internaționale;
- protejarea și apărarea construcțiilor care necesită măsuri de protecție suplimentare;
- furnizarea de sarcini militare pentru asistența în națiuni-gazdă;
- participarea la prevenirea actelor violente întreprinse cu arme, conform specificațiilor din arti-

colul 40/B, paragraful 2 din Constituție: „Forțele armate pot fi folosite doar în caz de urgență, declarată în conformitate cu prevederile constituționale, în caz de acțiune armată menită să răstoarne ordinea constituțională sau să preia puterea absolută, dar și în caz de violențe comise cu ajutorul armelor, sau în cazul utilizării forței într-un mod care pune în pericol viața și proprietatea cetățenilor la scară mare, și doar atunci când desfășurarea forțelor de poliție nu este suficientă”;

-eliminarea muniției explozive găsite și completarea altor sarcini de eliminare a muniției explozive, contra cost;

-contribuție la îndeplinirea sarcinilor de prevenire a dezastrelor;

-îndeplinirea sarcinilor care necesită expertiză militară și instrumente speciale pentru organele publice, contra cost;

-participarea în îndeplinirea îndatoririlor de protocol public.

Cehia

Misiunea esențială a forțelor armate cehe este de a se pregăti pentru apărarea statului și de a-l apăra împotriva unui atac din exterior. Simultan, îndeplinesc și alte misiuni ce derivă din angajamentele de apărare colectivă pe care Cehia și le-a asumat prin semnarea unor tratate cu organizații internaționale. Armata cehă are obligația de a asigura interese de securitate ale statului, care sunt definite în strategia de securitate a Cehiei:

- interese vitale – garantarea existenței Republicii Cehe, suveranitatea, integritatea teritorială și independența politică, **apărarea democrației și a statului de drept** (sublinierea noastră), protejarea drepturilor umane fundamentale și a libertăților resortisanților;

- interese strategice – securitatea și stabilitatea spațiului euro-atlantic, păstrarea rolului global de stabilizare al ONU, legătura transatlantică solidă în cadrul NATO și construirea parteneriatului strategic dintre NATO și UE, dezvoltarea complementarea a capabilităților NATO și UE, dezvoltarea rolului OSCE în prevenirea conflictelor armate, stabilizare și democratizare, lupta împotriva terorismului internațional, reducerea riscurilor legate de proliferarea armelor de distrugere în masă, inclusiv a celor legate de persoanele care le transportă, eliminarea criminalității organizate și a migrației ilegale, susținerea cooperării regi-

onale, asigurarea securității economice a republicii, întărirea competitivității industriei de apărare a Cehiei, asigurarea unui nivel optim de rezerve, susținerea libertății, democrației și a statului de drept;

- Alte interese importante – prevenirea și pregătire pentru dezastre și accidente neprevăzute, naturale, ecologice, protejarea mediului, conștientizarea posibilelor schimbări climatice globale, lipsa apei și a hranei, lipsa potențialului industrial și energetic etc.

Polonia

Misiunile forțelor armate sunt precizate în Carta Apărării – 2001:

- apărarea teritoriului național împotriva agresiunii armate și asigurarea inviolabilității spațiului aerian, maritim și al granițelor terestre;

- apărarea și protejarea cetățenilor;

- participarea în apărarea comună a teritoriilor statelor membre NATO conform articolului 5/ Tratatul de Washington;

- susținerea instituțiilor și organizațiilor internaționale în acțiunile de răspuns la crize și în măsurile de stabilizare politică și militară;

- dezvoltarea unui mediu sigur în jurul Poloniei prin cooperarea cu alte state, în special, cu vecinii.

Misiunile Armatei României

Destinația de bază a Armatei României este foarte clar formulată în Constituția din 1991, la art. 117, alin. (1): „pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale”.

Constituția revizuită (2003) stabilește pentru Armată, alături de misiunile de bază menționate mai sus, alte două misiuni:

- contribuirea la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară;

- participarea la acțiuni privind menținerea sau restabilirea păcii.

Deci, Armata reprezintă, de fapt, un instrument prin intermediul căruia cineva poate interveni pentru apărarea și restabilirea valorilor enunțate.

În cadrul unor limite de risc acceptabile, armata are capacitatea să protejeze și să garanteze securitatea națională a României¹⁰.

În Carta Albă a Securității și Apărării Naționale, plecându-se de la misiunea fundamentală a Armatei

României, sunt prezentate detaliat misiunile acesteia¹¹.

Misiunea fundamentală a Armatei României constă în apărarea intereselor naționale ale României, în condițiile democrației constituționale și ale controlului democratic și civil asupra forțelor armate. Armata trebuie să fie pregătită să prevină, să descurajeze și să contracareze o eventuală agresiune armată împotriva României și aliaților săi.

Pentru îndeplinirea acestui rol, Armatei României îi sunt formulate patru misiuni care au determinat cerințele specifice ale restructurării și modernizării acesteia.

1. Contribuția la securitatea României pe timp de pace, prin:

- asigurarea controlului și protecției spațiului aerian, precum și îndeplinirea obligațiilor asumate în cadrul NATO privind contribuția la NATINEADS;

- acordarea de sprijin Poliției de Frontieră, în scopul asigurării integrității apelor maritime teritoriale, zonelor contiguoasă și economică exclusivă, iar în anumite circumstanțe, să asigure sprijinul necesar pentru supravegherea, paza și protejarea intereselor României în aceste zone;

- desfășurarea de activități de culegere de date și informații, de procesare, analiză și diseminare a informațiilor din domeniul apărării, pentru punerea la dispoziția factorilor de decizie politică, politico-militară și militară a datelor necesare exercitării actului de conducere și comandă, precum și pentru schimbul de date cu aliați și parteneri;

- desfășurarea sau participarea la acțiuni specifice de extragere și evacuare a cetățenilor români din străinătate, a căror viață este în pericol, în cazul în care aplicarea măsurilor de intervenție cu mijloace nonmilitare se dovedește insuficientă;

- asigurarea securității bazelor/facilităților și comunicațiilor militare puse la dispoziția Alianței prin Sprijinul Națiunii-Gazdă, precum și asigurarea protecției transporturilor de echipament, tehnică și personal militar pe teritoriul României.

- asigurarea personalului specializat pentru ceremonii militare și activități de protocol de stat, precum și pentru protecția personalităților militare, române și străine, pe teritoriul României.

1. Apărarea României și a Aliaților săi prin:

- respingerea unei agresiuni armate împotriva României sau aliaților săi, în cadrul apărării colective a NATO;

- acordarea de sprijin instituțiilor abilitate ale statului pentru asigurarea continuității capacităților vitale de comunicații și protecția elementelor de infrastructură, precum și a obiectivelor economice cu grad ridicat de risc bacteriologic, chimic, radiologic sau nuclear;

3. Promovarea stabilității regionale și globale, inclusiv prin utilizarea diplomației apărării, prin:

- participarea la operații de răspuns la crize conduse de NATO, UE, OSCE și ONU, cu contingente naționale sau contingente în cadrul formațiunilor multinaționale și inițiativelor regionale;

- participarea la operații de asistență umanitară, căutare-salvare și de înlăturare a efectelor dezastrelor, individual sau în cadrul unor formațiuni multinaționale, în afara teritoriului României;

- participarea la operații militare în cadrul unor coaliții ad-hoc, alături de alte state, pentru a sprijini aliații și partenerii în lupta împotriva terorismului și pentru asigurarea stabilității internaționale;

- contribuții la creșterea încrederii și stabilității la nivel subregional, regional și al securității europene, prin promovarea diplomației apărării și participarea la aranjamente și procese de cooperare în aceste domenii;

- oferirea de asistență militară și sprijin pentru alte state prin acțiuni de cooperare bilaterală și multilaterală cu statele aliate, precum și cu alte state, inclusiv prin oferte de instruire și învățământ în facilități de pe teritoriul național, donații de echipamente și altele;

- contribuția la eforturile naționale și internaționale de control al armamentelor și de combatere a proliferării armelor de distrugere în masă.

4. Sprijinirea instituțiilor statului și a autorităților locale în caz de urgențe civile, prin:

- participarea cu forțe și sprijin logistic pentru limitarea și înlăturarea efectelor dezastrelor, la solicitarea autorităților civile;

- oferirea, la cerere, de asistență autorităților civile în caz de accidente la instalațiile și laboratoarele biologice, chimice și nucleare;

- sprijinirea acțiunilor de căutare și salvare în sprijinul populației civile, în funcție de resursele disponibile, complementar și în coordonare cu alte instituții responsabile.

Reforma organismului militar românesc include demersuri ce vizează transformarea Armatei României dintr-o armată de apărare, într-o armată de securitate, dintr-o armată națională, într-o armată de alianță.

În cadrul summit-ului de la Praga, din noiembrie 2002, națiunile membre ale Alianței și cele invitate au convenit asupra unui pachet de capabilități operaționale de bază, focalizate “pentru eficientizarea executării întregii game de misiuni, a conducerii, inclusiv împotriva terorismului¹²”. Implementarea celor 400 capabilități vizate, pe termen scurt, mediu și lung, dincolo de 2009¹³, urmărește “dezvoltarea unei forțe integrate, coerente”, orientate pe introducerea priorităților pe termen lung.

La nivelul Armatei României accentul va fi pus pe:

- transformarea capabilităților militare proprii;
- pregătirea, sprijinul și susținerea operațiilor;
- implementarea capabilităților de desfășurare.

Specialiștii militari români apreciază că aceste schimbări vor necesita noi abilități, noi instrumente și o nouă mentalitate. Realizarea simultană a celor trei cerințe va contribui la perfecționarea pregătirii trupelor în cadrul misiunilor în care forțele sunt angajate în prezent, oferind astfel un exemplu coerent în ceea ce privește beneficiul implicării României în realizarea intereselor globale de securitate.

Forțele armate ale României pot participa la următoarele tipuri de misiuni, în conformitate cu obligațiile asumate de țara noastră prin tratate, acorduri și alte înțelegeri internaționale:

1. operații de apărare colectivă;
2. operații în sprijinul păcii;
3. misiuni de asistență umanitară;
4. operații militare de tip coaliție;
5. exerciții comune;
6. misiuni individuale;
7. ceremoniale.

Armata României și securitatea internă / siguranța națională

Dacă rolul armatei în apărarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării împotriva amenințării externe a fost întotdeauna definit precis, ca rațiune a principalei ei misiuni, nu aceeași situație este

când ne referim la rolul pe care îl are în problema securității interne, mai concret, în garantarea democrației constituționale.

Ambiguitatea conceptuală determinată de sinonimia indusă de dicționarele românești între termenii de **securitate** și **siguranță**, de diferențierile impuse de texte legislative și dezvoltate incomplet în literatura de specialitate poate crea confuzii în stabilirea misiunilor și a modului de îndeplinire a acestora de către armată, dar și de celelalte structuri de forțe ale sistemului național de apărare, în cazul în care se răspunde amenințărilor din interiorul teritoriului național, asupra valorilor corespunzătoare democrației constituționale.

În Carta Albă a Securității și Apărării Naționale, într-o abordare sistemică și cuprinzătoare a securității interne (acesta fiind chiar titlul capitolului VII), se menționează că securitatea internă privește, deopotrivă, siguranța cetățeanului și securitatea publică, securitatea frontierelor, a energiei, a transporturilor și a sistemelor de aprovizionare cu resurse vitale, precum și protecția infrastructurii critice. Ea include, din punct de vedere structural, securitatea societală și asigurarea stării de legalitate, contracararea terorismului și a criminalității organizate, securitatea activităților financiar-bancare, a sistemelor informatice și a celor de comunicații, protecția împotriva dezastrelor și protecția mediului¹⁴. De asemenea, se precizează că sarcina asigurării securității interne implică responsabilități din partea unui număr mare de instituții și agenții, aparținând preponderent: administrației publice și structurilor de ordine publică, precum și celor care se ocupă cu prevenirea și gestiunea urgențelor civile, securitatea frontierelor și garda de coastă; structurilor de informații, contrainformații și securitate; organismelor de prevenire a spălării banilor și de control al importurilor și exporturilor strategice; structurilor militare, în situații deosebite, pentru unele activități. (s.n. - fără a preciza cui aparțin structurile, care sunt situațiile deosebite respective). Totodată, se mai arată că, având în vedere amplificarea riscurilor generate de posibilitatea producerii unor acțiuni teroriste, contracararea pro-activă și eficientă a terorismului pe teritoriul național constituie principala prioritate a securității interne.

Responsabilitățile privind securitatea internă revin Ministerului Administrației și Internelor, prin

instituțiile sale specializate, Jandarmeria Română și Poliția Română, precum și Serviciului Român de Informații.

Astfel, Jandarmeria Română exercită, în condițiile legii, atribuțiile ce îi revin cu privire la apărarea ordinii și liniștii publice, a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, a proprietății publice și private, la prevenirea și descoperirea infracțiunilor și a altor încălcări ale legilor în vigoare, precum și la protecția instituțiilor fundamentale ale statului și combaterea actelor de terorism¹⁵.

Poliția Română exercită atribuții privind apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, a proprietății private și publice, prevenirea și descoperirea infracțiunilor, respectarea ordinii și liniștii publice, în condițiile legii¹⁶.

Atribuțiile și competențele Serviciului Român de Informații vizează, printre altele, și apărarea democrației și ordinii constituționale, a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor - garantate constituțional, precum și protejarea exercitării neîngrădite a acestora¹⁷.

Din rațiuni psihologice și istorice, legate de implicarea armatei la evenimentele din decembrie 1989, și, parțial, în cele din 13-15 iunie 1990, în urma cărora vinovații condamnați sunt doar din Armată, participarea Armatei României la securitatea internă poate provoca numeroase reticențe, nu atât din partea oamenilor politici, cât din partea militarilor înșiși sau a opiniei publice. Angajarea Armatei României în acțiuni ce presupune folosirea forței, excluzându-le pe cele care privesc ajutorul în cazul situațiilor de urgență, trebuie examinată prin prisma a trei criterii: legitimitatea, eficacitatea și oportunitatea¹⁸. Mai mult, intervenția ei implică definirea prealabilă, în mod strict, a regulilor de angajare și de comportament.

Democrația, lovitură de stat și armata

Statul de drept se organizează, potrivit Constituției României, pe baza principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale¹⁹. O condiție și o garanție a democrației constituționale, în societatea românească este determinată de pluralismul partidelor politice care au obligația constituțională să contribuie la definirea și la exprimarea voinței

politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democrației²⁰.

Lovitura de stat reprezintă preluarea puterii, cu forța, într-un stat, răsturnarea violentă a conducerii statului²¹. Partea a doua a aserțiunii, având originea tot într-un dicționar explicativ, a introdus deja o stare confuzională, pentru că făcând trimitere la conducerea statului, include în rândul puterilor statului și pe Președintele României care, potrivit art. 80, alin. (2) din Constituție, „exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate”.

Analizând evenimentele desfășurate începând cu 1989 și până în prezent, se observă că sintagma „lovitură de stat” a devenit o marotă a unor reprezentanți de partide politice, instituții guvernamentale ori nonguvernamentale, ai mass-media și, mai nou, ai unui sindicat aparținând militarilor în rezervă și retragere. Nu s-a clarificat dacă în decembrie 1989 a fost revoluție sau lovitură de stat, se continuă să se asocieze numelui fiecărui Președinte al României și perioadei de exercitare a mandatului acestora termenul de „regim”, iar atunci când s-a pus problema suspendării Președintelui se vorbea despre o încercare de lovitură de stat ... de catifea. Pe fondul discuțiilor privind proiectul Legii unitare a pensiilor, pentru păstrarea unor drepturi se avansează, ca soluție, lovitură de stat ... judiciară.

O lucrare deosebită privind subiectul abordat în studiul de față este cartea „Despre lovitură de stat și apărarea împotriva ei” a dr. Victor Strâmbeanu, general în Armata României și semnalată în numărul anterior al revistei „Impact strategic”²². Autorul consideră că inițiatorii unei lovituri de stat vizează conducerea în exercițiu sau conducerea curentă, aflată la putere în momentul de referință, dar și regimul politic curent²³, iar caracteristica de violență este asigurată de o grupare de forțe, de obicei, armata. Totodată, autorul prezintă și definiția dată de The Concise Oxford Dictionary al limbii engleze curente potrivit căruia lovitură de stat este o „schimbare violentă sau ilegală în guvernare”²⁴.

În studiul de față am plecat de la premisa că lupta pentru putere în stat se dă între reprezentanți ai celor trei puteri constituționale, în care este implicată, în mod obligatoriu, și armata, iar dintre acestea, subiectul loviturii de stat ar putea fi puterea executivă reprezentată de guvern.

Din analiza fenomenelor înregistrate în două țări membre NATO, în care s-au desfășurat lovituri de stat, Turcia și Grecia, au rezultat aspecte ce trebuie luate în seamă.

Astfel, în Turcia, în ultimele cinci decenii, armata a răsturnat sau a provocat căderea unui număr de patru guverne, interpretate și ca lovituri de stat, dintre care în doar două cazuri s-a folosit forța armată.

Prin tradiție, armata este în Turcia apărătoarea laicității și chiar a instituțiilor democratice. După cel de-al Doilea Război Mondial, generalii s-au revoltat de trei ori, la interval de câte un deceniu, începând din 1960. Ultima lovitură de stat s-a petrecut în septembrie 1980, reinstaurarea puterii civile fiind posibilă abia după trei ani. De asemenea, în 1997, a avut loc un puci indirect, o „lovitură ușoară” când, pe căi în aparență legale, folosind o combinație de presiune publică, dar și din interior, generalii au înlăturat de la putere un guvern pe care armata îl considera islamist. În fine, la sfârșitul lunii februarie 2010, armata turcă a intrat în conflict deschis cu executivul de la Ankara, care acuză ierarhia militară de tentativă de lovitură de stat. Ofițeri de rang înalt, în activitate sau retragere, au fost inculpați de un tribunal pentru apartenență la o organizație clandestină care ar fi complotat, în 2003, pentru răsturnarea guvernului conservator. Armata respinge acuzațiile zicând că, în realitate, ceea ce autoritățile numesc un complot era un scenariu pus pe hârtie pentru un seminar militar.

În Grecia, în 1967, o lovitură de stat militară a dus la instaurarea „dictaturii coloneilor”, respectiv, a unui regim politic extremist care a scos din scena politică toate partidele politice, iar regele a fost obligat să părăsească țara, un guvern civil revenind în 1974.

Se observă că, în toate cazurile, în care a fost prezentă armata, că nu s-a recurs la violență întotdeauna, iar scopurile urmărite vizau atât schimbarea guvernului, cât și regimul politic.

BIBLIOGRAFIE:

- ***, Constituția României, București, 2003.
- ***, *Carta Albă a Securității și Apărării Naționale*, București, 2004.
- ***, *Strategia de transformare a Armatei României*, București, 2007.
- DUȚU, Petre, *Dinamica misiunilor Armatei*

României, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004, 24p.

- DUȚU, Petre, SARCINSCHI Alexandra, *Determinări sociale, psihosociale și juridice ale misiunilor Armatei României*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004, 19p.

- DUȚU, Petre, *Perspective în evoluția armatelor naționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, 44p.

- DUȚU, Petre, BĂHNĂREANU, Cristian, *Determinări ale misiunilor Armatei României în condițiile integrării în NATO și Uniunea Europeană*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, 36p.

- W. EHLER, W., *Kein Frieden ohne Macht (Nu există pace fără putere militară)*, în *Truppenpraxis, RFG, nr.5, sept.-oct. 1990*.

- MOȘTOFLEI, Constantin, DUȚU, Petre, *Armata României și garantarea democrației constituționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, 38p.

- MOȘTOFLEI, Constantin, SARCINSCHI, Alexandra, *Tipuri de misiuni asumate de Armata României în cadrul Alianței Nord-Atlantice și implicațiile pentru învățământul desfășurat în Universitatea Națională de Apărare „Carol I”*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, 32p.

- STRĂMBEANU, Victor, *Despre lovitură de stat și apărarea împotriva ei*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2009, 238p.

- VIDAL, J., *Armata și securitatea internă*, în *Armées d'aujourd'hui, Franța, an 54, nr. 3, mar. 1998, p.89-94*

- <http://www.romania.gov.ro/index.php?page=for-ele-armate>

- <http://www.bibnat.ro/>

- http://www.rubinian.com/cor_2_subgrupa_majora.php?id=0

- <http://www.tsk.tr/eng>

- <http://www.mgk.gov.tr>

- <http://news.bbc.co.uk>

- <http://www.mod.mil.gr>

- <http://www.mapn.ro>

- <http://www.jandarmeriaromana.ro>

- <http://www.politiaromana.ro>

- <http://www.sri.ro>

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 Conf. W. Ehler, *Kein Frieden ohne Macht (Nu există pace fără putere militară)*, în *Truppenpraxis*, RFG, nr.5, sept.-oct. 1990.
- 2 http://www.bibnat.ro/dyn-doc/ghid-lives/subd_flotante_fortearmate.pdf
- 3 <http://www.romania.gov.ro/index.php?page=for-ele-armate>
- 4 http://www.rubinian.com/cor_2_subgrupa_majora.php?id=0
- 5 Facem precizarea că transferul trupelor s-a realizat împreună cu fondul de pensii corespunzător rezerviștilor proveniți din această categorie de trupe.
- 6 Vezi, site-ul oficial al Statului Major al Forțelor Armate Turce http://www.tsk.tr/eng/genel_konular/gorevi.htm
- 7 Vezi pagina web oficială a Consiliului Național de Securitate
- 8 **Articol de pe BBC NEWS** (*Extrase din Declarația Armatei Turce*), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/6602775.stm>
- 9 Vezi pagina web oficială a Ministerului Apărării din Grecia.
- 10 Vezi, site-ul M.Ap.N., [ww.mapn.ro](http://www.mapn.ro).
- 11 **Carta Albă a Securității și Apărării Naționale**, București, 2004, pp. 30-31.
- 12 Raportul asupra Angajamentului de la Praga privind capabilitățile, p. 1-1.
- 13 *Ibidem*, p. 1-2.
- 14 **Carta Albă a Securității și Apărării Naționale**, București, 2004, pp. 39-40.
- 15 <http://www.jandarmeriaromana.ro/ro/intro.htm>
- 16 http://www.politiaromana.ro/prima_pagina/index.aspx
- 17 <http://www.sri.ro/categorii/22/apararea-constitutiei.html>
- 18 Vezi, VIDAL, J., *Armata și securitatea internă*, în *Armées d'aujourd'hui*, Franța, an 54, nr. 3, mar. 1998, p.89-94
- 19 Constituția României, art. 1 alin. (4).
- 20 *Ibidem*, art. 8.
- 21 Vezi, în acest sens, Dicționarul explicativ al limbii române – DEX și Noul dicționar explicativ al limbii române – NODEX.
- 22 Despre lovitura de stat și apărarea împotriva ei, Note de lectură, *Impact strategic/Strategic Impact*, nr. 4/2009.
- 23 STRĂMBEANU, Victor, *Despre lovitura de stat și apărarea împotriva ei*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2009, pp. 25-30.
- 24 *Ibidem*, p. 23.

Dr. Constantin MOȘTOFLEI (c_mostoflei@yahoo.com) este directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

SCHIMBĂRILE CLIMATICE ȘI SECURITATEA MEDIULUI, NOUA PARADIGMĂ A MILENULUI TREI

Dr. Francisc TOBĂ

*La ora actuală, evoluțiile civilizației umane tind să genereze cel mai mare conflict și cea mai importantă sursă de dezechilibru global: modificările climatice. Conceptele curente, care se referă la protecția mediului sau la securitatea ecologică, sunt limitate din perspectiva abordării holistice a fenomenelor actuale. Supunem atenției noțiunea de **securitatea mediului** – care trebuie văzută atât sub aspect profilactic, cât și punitiv – care se constituie în expresia de maximă generalitate privind evoluția civilizației pământene și cea de **mediu înglobant**.*

Cuvinte-cheie: securitatea mediului; mediul înglobant; ecotransologia; dezvoltarea verde.

Evoluția lui *homo sapiens* a fost marcată și de modalitatea în care el s-a raportat la **mediul înglobant**, adică la ceea ce, reduționist, numim astăzi „mediul înconjurător”. Relația lui cu acesta, de-a lungul secolelor, a fost redusă la absorbția resurselor necesare vieții și, în era industrială și post-industrială, la rejecția surplusului tehnologic și depozitarea/aruncarea produselor cu ciclul de viață expirat, denumite deșeuri.

Omul, în evoluția sa de până acum câteva decenii, nu a fost preocupat de consecințele directe sau perverse ale acestei atitudini. Dezechilibrele determinate de atitudinea lui au evoluat încet dar implacabil. La ora actuală, natura desenează tot mai violent „nota de plată” a atitudinii, uneori sfidătoare, a omului în raport cu ea. Arsenalul distructiv al naturii este, uneori, dincolo de capacitatea omului de a sesiza primejdiile, iar modul în care el a fost obișnuit să proceseze informațiile, privind echilibrele ecologice, se dovedește astăzi cel mai mare handicap, chiar pentru supraviețuirea ființei umane.

Schimbările climatice au fost sesizate fie de către locuitorii planetei, prin consecințele devastatoare ale forțelor naturii, fie de oamenii de știință, care încep să sesizeze modalitățile discrete în care dezechilibrele evoluează spre praguri critice. Natura începe, tot mai des și în modalități tot mai violente, să impună reconsiderarea raporturilor omului cu mediul care îl înglobează. Ecosistemele naturale acționează ca subsisteme ale unui megasistem, care este natura, având ca finalitate refacerea echilibrelor. Acest demers al naturii poate fi fatal pentru însăși existența ființei umane pe Pământ.

Modificările climatice sunt megaprocese care evoluează la o altă scară a timpului, în raport cu ceea ce civilizația consumatoristă a înțeles ca sistem de referință temporală. Globalizarea proceselor economice a determinat intercondiționări la nivel planetar, în care tot mai puțini sunt beneficiarii profitului și tot mai mulți sunt zdrobiți de consecințele dezastrelor naturale. Natura impune, tot mai sever, reconceptualizarea raporturilor omului cu natura, nevoia tot mai stringentă de a trece de la o civilizație a profitului la o civilizație bazată pe resurse.

Omenirea trebuie să se centreze pe analiza cost/profit sub aspectul raporturilor cu **natura înglobantă**. În acest sens, propunem analiza aprofundată a conceptului de **securitate a mediului**. Această noțiune ia în considerare abordarea holistică a raporturilor om-natură, a sistemului global civilizație-mediul înglobant.

Securitatea mediului permite conștientizarea limitelor acestor raporturi, a modalităților adecvate de reducere a dezechilibrelor existente și reorientarea activității umane spre raporturi de cooperare și nu de confruntare cu mediul înglobant.

Activitățile de „terapie”, de genul refacerii unor medii naturale grav afectate sau a reciclării deșeurilor, trebuie acompaniate de activități de tip „profilaxie”, de prevenire, de anticipare și de minimizare a consecințelor nefavorabile ale activităților umane asupra mediului înglobant.

Parteneriatul om-natură este singura soluție de tip win-win, este unica opțiune a rasei umane, dacă își propune să mai ființeze pe Pământ. **Securitatea mediului are în vedere atât securitatea biosului, cât și modalitatea în care resursele naturale, ca urmare a activității umane, susțin existența biosului pe glob.** Dezvoltarea civilizației umane nu trebuie să determine fragilizarea mediului înglobant.

Decidenții strategici ai fiecărei națiuni și ai tuturor organismelor internaționale trebuie să depășească faza de analiză a mediului de securitate spre o viziune integratoare, pe care doar analiza securității mediului o poate oferi. Mediul de securitate este, la ora actuală, o consecință a incapacității de gestionare adecvată a domeniului securității mediului căruia îi aparținem. Spre exemplu, securitatea alimentară sau energetică, sunt consecința directă a limitelor de abordare a problematicii resurselor naturale și a intercondiționărilor dintre ele și biosul planetar.

Exploatarea forestieră haotică determină mari mutații în biodiversitatea unei regiuni, antrenând consecințe uneori devastatoare asupra florei și faunei, asupra fertilității solului și a calității habitatului, asupra calității aerului și a apei. De cele mai multe ori, aceste procese sunt ireversibile, iar refacerea dezechilibrelor reclamă eforturi și timp. Sorbul degradării climatice trage la fund întreaga omenire, indiferent de regiune, de statut internațional sau de potențial financiar.

Secolul trecut, caracterizat prin două conflagrații mondiale, a determinat statele puternice să aloce resurse umane și materiale uriașe pentru cercetare și dezvoltare în domeniul arsenalelor militare. La un moment dat, omenirea a atins masa critică a propriei distrugerii, voluntare sau accidentale, de câteva mii de ori ca o consecință a arsenalului nuclear deținut. Potențialul de cunoaștere al omenirii a ajuns într-un punct în care vulnerabilitatea sa a atins cote maxime. Liderii superputerilor nucleare au avut înțelepciunea să facă pasul înapoi.

Astăzi, „butonul nuclear” nu mai este în mâna unei singure puteri, sau persoane, ci în mâna fiecăruia dintre miliardele de ființe umane ale

globului. Așa cum ciuperca nucleară a conștientizat omenirea că se află în pragul autodistrugerii, astăzi, este nevoie, mai mult ca oricând, ca omenirea să fie conștientizată că se confruntă cu un alt gen de catastrofă, care poate șterge de pe fața Pământului, în timp relativ scurt și inexorabil, chiar ființa umană și întreaga civilizație creată de ea.

Paradigma de **securitate a mediului** nu poate fi operaționalizată fără reconsiderarea și altor concepte privind chiar esența civilizației umane. Cucerirea spațiului extra-atmosferic impune alocarea unor resurse semnificative, iar utilizarea sa în scopuri pașnice este o necesitate socială evidentă. În egală măsură, trebuie să ne aplecăm și asupra solului, a oceanului planetar și a calității aerului pe care îl respirăm în fiecare clipă. Instituțiile de decizie globală, împreună cu mediile științifice, academice și cu mediul de afaceri, trebuie să redeseneze lista de obiective ale cercetării și dezvoltării tehnologice, permițând gestionarea performantă a marilor dezechilibre naturale. Omenirea are o nouă listă de priorități, pe care evoluția ei haotică a definit-o în secole de existență.

Activismul civic a revenit din nou în primul planul deciziilor strategice, iar reorientarea spre dezvoltarea energiilor verzi a devenit un vector de prim rang în familia soluțiilor favorabile unei dezvoltări sustenabile. Capacitatea tot mai limitată a naturii de a face față exploatărilor resurselor de tot genul a determinat identificarea soluțiilor care au la bază resursele regenerabile de energie. În acest sens, organismele internaționale precum Uniunea Europeană sau statele dezvoltate au alocat sume semnificative în acest domeniu.

România, din păcate, dovedește incapacități manageriale la nivelul instituțiilor fundamentale, întrucât, nici la finele anului 2009, fondurile europene dedicate promovării resurselor regenerabile de energie nu pot fi accesate din cauza lipsei legislației secundare, a ghidurilor și a normelor metodologice adecvate. Pentru intervalul 2008-2013, sunt alocate României 200 de milioane de euro pentru proiecte de energie regenerabilă, din care 169,7 milioane de euro **nerambursabili**, asigurați prin Fondul European de Dezvoltare Regională și 30,3 milioane de euro aferente cofinanțării asigurate din bugetul de stat.¹ La cele 200 de milioane de euro, trebuie adăugați alți 100 de milioane de euro, asigurați de Ministerul Mediului, dedicați creșterii eficienței energetice.

Energia verde devine tot mai importantă și, în același timp, tot mai atractivă pentru mediul de afaceri. Stagnarea în acest domeniu este, pur și simplu, o problemă de management al afacerilor publice, capitol la care România a dovedit și dovedește în continuare serioase deficiențe structurale și instituționale.

Criza economică, care domină lumea la ora actuală, poate fi gestionată favorabil și prin „dezvoltarea verde”, întrucât experții apreciază că modificările climatice pot avea consecințe devastatoare comparativ cu actuala criză economică globală. În acest sens, trebuie semnalat că, în prezent, piața disponibilă pentru energie regenerabilă este de două-trei ori mai mare decât piața de energie care are la bază combustibilii fosili. *Decuplarea de la tehnologia bazată pe cărbune nu este determinată doar de rațiuni climatice, ci și de rațiuni economice.*

Resursele energetice sunt considerate, pentru majoritatea statelor dezvoltate, dar tot mai mult și pentru economiile emergente, vitale pentru securitatea națiunii. Majoritatea strategiilor de securitate ale națiunilor dezvoltate consideră *accesul la resursele energetice* – înțeles drept componentă a securității energetice – un obiectiv fundamental al securității naționale. Din această perspectivă, resursele regenerabile descurajează conflictele care vizează accesul la resursele energetice, eliminând dependența de o singură resursă sau de un singur furnizor, care devine un determinant al politicilor națiunii în domeniul securității.

Prin dezvoltarea tehnologiilor verzi și creșterea eficienței energetice, se reduce necesarul de resurse energetice și, implicit, scade vulnerabilitatea națiunii în domeniul securității energetice. Începutul de mileniu a demonstrat că, în politica internațională, praful de pușcă a fost înlocuit cu hidrocarburile, iar butonul nuclear cu robinetul de gaz. Sunt realități care impun atât reconsiderări conceptuale, cât și reorientări ale cercetării și dezvoltării tehnice și tehnologice.

Sub coordonarea lordului Nicolas Stern, a fost elaborat un Raport de 600 de pagini (2006), privind impactul economic al schimbărilor climatice având la bază studiile IPCC², de până în anul 2001. În conformitate cu concluziile raportului, riscurile și costurile asociate schimbărilor climatice sunt echivalente cu o pierdere anuală între 5%– 20% din PIB-ul global, în timp ce costurile reducerii

poluării reprezintă 1% din PIB-ul global. Raportul Stern susține că fenomenele meteo extreme se vor amplifica și agrava, determinând afectarea gravă a producției agricole și scăderea dramatică a resurselor de apă.

Organizația Națiunilor Unite avertizează că viitorul umanității ar putea fi în pericol dacă problema **securității mediului**, mai ales privind schimbările climatice, dispariția unor specii și creșterea populației pe glob, nu vor fi gestionate adecvat. În cadrul unei conferințe ONU privind biodiversitatea, organizată la Bonn în anul 2008, a fost prezentat studiul *Economia sistemelor ecologice și a biodiversității*. Autorul, Pavan Sukhdhev, înalt oficial al Deutsche Bank în India, a afirmat în acest studiu: „încercăm să navigăm pe ape tulburi, fără hartă și cu un compas defect”³.

Studiul susține că anumite ecosisteme nu mai pot fi restaurate, fiind distruse iremediabil, iar altele vor dispărea, dacă nu se acționează responsabil până în anul 2050. Studiul avertizează asupra faptului că 11% din spațiile naturale (de la nivelul anului 2000) vor dispărea, fiind transformate fie în terenuri agricole, fie vor fi distruse de modificările climatice; în plus, 40% din terenurile cultivate tradițional vor deveni zone de exploatare intensivă, iar 60% din recifulurile de corali pot dispărea, antrenând consecințe greu de estimat. Pavan Sudhev susține că 150 de specii din floră/faună dispar zilnic! Este o rată a unei dinamici de 100-1000 de ori mai mare decât rata de dispariție naturală.

Bunăstarea lumii depinde de ecosisteme dar omenirea le consideră, încă, doar bunuri publice, fără piață și fără preț. Omenirea plătește un preț exorbitant pentru distrugerea biodiversității: anual pierdem 1.350-3.500 de miliarde de euro la nivel global.⁴

În ianuarie 2009, la începutul mandatului său, președintele SUA, Barack Obama, a afirmat că America intenționează să devină independentă din punct de vedere energetic susținând că, pentru administrația actuală, dependența de resursele petroliere străine, alături de încălzirea globală, reprezintă amenințări reale la adresa securității statului american. Pentru a gestiona cât mai bine acest domeniu, el l-a numit pe Todd Stern, negociatorul protocolului de la Kyoto⁵, din partea administrației Bill Clinton, „emisar pentru încălzirea climatică”, „consilier principal” și „negociatorul șef” al administrației Obama, în problematica schimbărilor climatice.

În timp ce liderii lumii, sub presiunea intereselor economice naționale sau transnaționale, trenează luarea unor decizii globale, oamenii de știință au identificat o serie de orizonturi noi ale cunoașterii în acest domeniu. Securitatea mediului, cu problematica sa de gradul zero – „schimbările climatice”, a determinat reconsiderarea vieții cotidiene, atât sub aspectul atitudinii omului față de natură dar, mai ales, al modului în care proiectează și realizează habitatul său cotidian.

Mitchell Whitney Joachim⁶ a susținut teza sa de doctorat, în anul 2006, în domeniul *proiectării integrate pentru mobilitate urbană*, avansând un concept nou: **ecotransologia**. Din perspectiva omului de știință, ecotransologia este un concept care integrează ecologia, mobilitatea și spațiul. El este considerat un pionier în domeniul proiectării ecologice și al proiectării urbane, susținând necesitatea regândirii mobilității urbane din perspectiva proiectării ecologice. Soluțiile sale avansează o viziune critică despre urbanismul verde, iar concepția sa modifică practica actuală de planificare și proiectare urbană, promovând abordarea integrată, holistică și interdisciplinară a procesului de proiectare.

Acest nou domeniu, **ecotransologia**, este într-o fază incipientă și se dovedește un mix de mai multe discipline precum: ecologia șoselelor (drumurilor), proiectarea urbană, planificarea transportului, ingineria auto și evaluările energetice.

În anul 1970, profesorul Charles M. Eastman⁷ a introdus conceptul de Building Product Model, care în inginerie se definește „product model” și este identic, ca înțeles, cu „data model” sau „information model”. La ora actuală, în urma evoluției domeniului respectiv, întâlnim sintagma Building Information Modeling (BIM), care este un proces de generare și administrare/ gestionare/ management al parametrilor unei clădiri pe durata existenței sale fizice.

În mod tradițional, proiectanții apelează la softuri 3D (tridimensionale), în timp real, pentru creșterea productivității în proiectarea construcțiilor (clădirilor) și în realizarea acestora. Procesul de generare BIM include geometria clădirilor, relațiile spațiale, informații geografice, proprietățile și cantitățile componentelor. BIM este capabil de asemenea dezvoltări performante, prin modelarea reprezentărilor părților și componentelor actuale, utilizate în realizarea construcției. BIM reprezintă un salt semnificativ în raport cu proiectarea

asistată de computer. Institutul American al Arhitecților definește BIM astfel: „o tehnologie bazată pe modelare, susținută de o Bancă de Date de informații ale proiectului”. *Modelarea include variabile precum poluarea aerului, poluarea apei sau informații privind comportamentul oamenilor și al naturii.*

The Buckminster Fuller Institute (BFI), un institut orientat spre gândirea globală și futuristă, a propus, la cea de-a 12-a aniversare (2007), instituirea unui premiu de 100.000 de dolari americani, pentru cel care va propune variante de susținere a dezvoltării și implementării soluțiilor care dețin un potențial semnificativ de rezolvare a celor mai presante probleme ale umanității, în cel mai scurt timp, privind *integritatea ecologică a Pământului*.

Mintea celor mai creativi oameni de știință din lume este stimulată de societățile democratice responsabile să identifice soluții pentru ceea ce omenirea a distrus în decenii de consumatorism exagerat. Este un proces contratimp, complex și costisitor. Să fim optimiști și să credem că rațiunea va învinge lăcomia și iresponsabilitatea sclavilor Zeului profit.

BIBLIOGRAFIE:

Mariana, STELIAN și Petru, ȚĂGOREAN, **Protecția mediului în Uniunea Europeană**, Editura Detectiv, București, 2009.

Mircea, ȘTEFAN ș.a, **Securitatea mediului și mediul de securitate**, Editura PRINTECH, 2008.

The World Bank, *Integrating Environment into Agriculture and Forestry. Progress and Prospects in Eastern Europe and Central Asia*.

Guvernul României, *Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României. Orizonturi 2013-2020-2030*, București, 2008.

Nicolae, HEREDEA, *Considerații asupra conceptului de securitate ecologică*, noiembrie 2003, www.nhn.ro.

Boris, KHRAMTSOV, *A Primer on Ecological Security*, 2006, www.thecommonwealth.org

Dennis, PIRAGES și Ken, COUSINS, **From Resources Scarcity to Ecological Security**, MIT Press, Cambridge, 2005.

Annual Report 2005/2006, Foundation for Ecological Security, www.fes.org.in

SIWI Report 17, *Balancing Human Security and Ecological Security Interests in a Catchment* –

Towards Upstream/Downstream Hydrosolidarity,
www.siwi.org, 2002

Gerald, O. BARNEY, *Ecological security: a „more imaginative” response involving youth*,
ISYP Journal on Science and World Affairs, vol.2,
nr.2, 2006.

www.worldbank.org/eca/environment-integration

www.greentech.ro

www.ecologic.rec.ro

www.romaniadurabila.net

www.sustainablesocietyindex.com

www.infomediou.eu

www.panda.org

www.unep.org

www.iucn.org

www.global-vision.org

www.interpol.int/Public/Environmental Crime/Default.asp

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Programul Național de Reforme. Raport de implementare, www.ec.europa.eu/growthandjobs/pdf

2 IPCC – Grupul Interguvernamental pentru Schimbări climatice.

3 La întâlnirea miniștrilor mediului statelor G8 și ai primelor cinci state importante, recent industrializate, care avut loc la Potsdam în luna martie 2007, Guvernul

german a propus un studiu cu titlul „Importanța economică a pierderilor globale în domeniul diversității biologice”, ca parte a așa-numitei „Inițiativa Potsdam” pentru biodiversitate. La Potsdam, s-a agreeat ca, în cadrul unui studiu global, să se inițieze procesul de analiză a beneficiilor economice globale, datorate diversității biologice, a pierderilor generate de distrugerea biodiversității și a eșecului de implementare a măsurilor de protejare versus costurile de conservare efectivă. Propunerea a fost acceptată de G8+5, în cadrul reuniunii de la Heiligendamm, din 6-8 iunie 2007. În urma acestei decizii, Ministerul German Federal pentru Mediu și Comisia Europeană au inițiat condițiile de realizare a unui studiu global, cu titlul „Economia ecosistemelor și a biodiversității” (The Economics of Ecosystems & Biodiversity – TEEB), iar Pavan Sukhdev, înalt funcționar al Deutsche Bank și director-fondator al organizației „Green Accounting for Indian States Project”, a fost numit ca lider independent al studiului, asistat de un grup de experți de renume mondial. Detalii sunt disponibile pe site-ul www.ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/economics

4 www.ecomagazin.ro/**distrugerea-biodiversitatii**-produce-anual-pagube-de-miliarde-de-euro/ -

5 Pe care SUA nu l-au ratificat!

6 Lucrează la Massachusetts Institute of Technology, departamentul pentru arhitectură, a fost inclus, în anul 2008 pe lista celor 15 persoane, pe care președintele SUA ar trebui să le asculte și face parte din lista celor 100 de persoane care au schimbat America.

7 Georgia Institute of Technology.

Dr. Francisc TOBĂ (francisc@securitatenationala.ro) este inginer militar în rezervă. Până în anul 1990, a lucrat în industria de apărare, iar, după anul 1990, a fost membru al Parlamentului României (1992-1996), consilier diplomatic la OSCE (1996-1997), consilier personal al fostului prim ministru Adrian Năstase (1997-2001), CEO al companiei aviatice ROMAERO S.A. (2001-2003) și CEO al companiei de explozivi NITRAMONIA S.A. (2003-2004). La ora actuală, este consilierul personal al Comisarului General al Gărzii Naționale de Mediu. Este doctor în științe militare (2001) și lector universitar la facultatea de Relații Internaționale și Studii Europene din Universitatea „Spiru Haret”. Este, de asemenea, autor al lucrărilor „Decizia politică și securitatea națiunii” și „Spionajul high-tech și afacerile”.

CONSIDERAȚII PRIVIND PERSPECTIVELE MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ÎN SECOLUL XXI

Ionel STOICA

În contextul globalizării, dinamica migrației internaționale a înregistrat schimbări semnificative, având un impact major asupra statelor și societăților afectate.

Lucrarea de față prezintă, pe scurt, dezvoltările care vor stimula migrația internațională și semnaleză câteva schimbări ce au intervenit în actualul profil al imigrantului. Deși migrația este un fenomen care antrenează efecte negative evidente pe termen lung, la momentul de față, ea reprezintă și o condiție sine qua non pentru menținerea securității economice și sociale în societățile europene.

Cuvinte-cheie: migrație internațională; motivațiile imigranților; tendințe demografice; schimbare climatică; piața muncii; imigranți; globalizare.

Comisia Europeană a declarat că secolul XXI va fi “era migrației”. Într-adevăr, astăzi ne confruntăm cu diferite tipuri de migrații; pe măsură ce lumea devine tot mai mult un “sat global”, mobilitatea oamenilor crește. Migrația a jucat un rol crucial în geografia globului, în istoria și economia multor state, a contribuit la creșterea economiei mondiale, la evoluția statelor și societăților, a îmbogățit culturile și civilizația. În contextul globalizării, migrația internațională a devenit unul din factorii cheie care modelează lumea în care trăim. Ea joacă un rol central în cadrul procesului global actual de schimbări sociale, economice și politice, dar este și modelată de aceste transformări și, în același timp, contribuie la modelarea lor.

Dat fiind faptul că migrația este o componentă a globalizării, dinamica sa va fi strâns legată de direcțiile în care va evolua globalizarea. Sistemul migrației internaționale este astăzi mai integrat decât în trecut. Este de așteptat ca globalizarea să intensifice migrația internațională în secolul

XXI deoarece, așa cum afirma și P. Stalker „libera circulație a bunurilor și capitalurilor a adâncit inegalitatea între venituri și a zguduit piețele muncii tradiționale”¹. Această evoluție își va pune amprenta asupra caracteristicilor sistemelor migraționale viitoare, modelându-le, acestea fiind, la rândul lor, modelate de forțele globalizării, dar și de actorii mai vechi, care participă la procesul migrației internaționale.

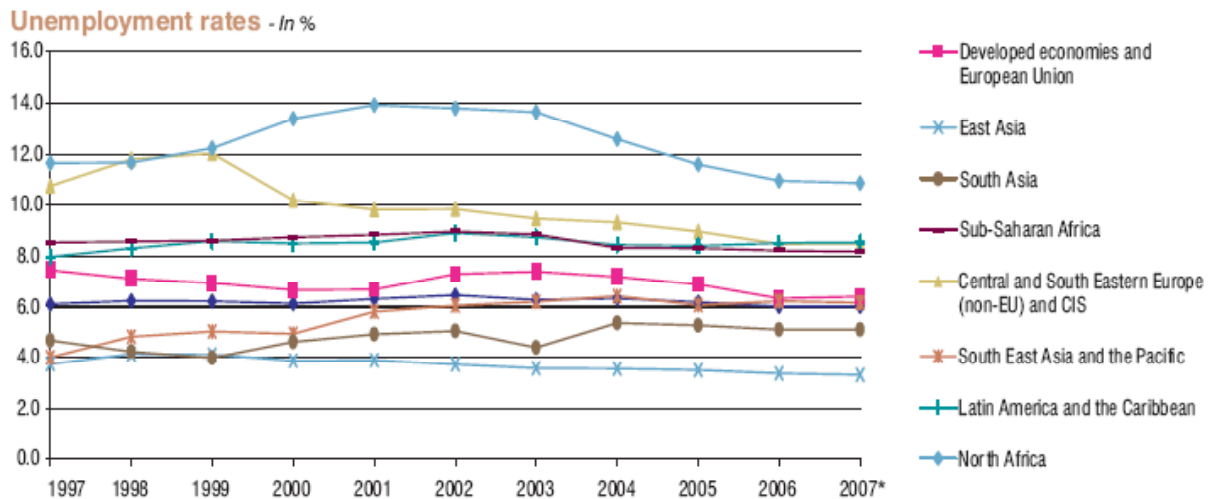
Migrația internațională actuală este deopotrivă rezultatul discrepanțelor sociale între diferite regiuni ale globului și al realităților piețelor muncii din țările cele mai industrializate. Țările de destinație ale migrației internaționale sunt profund implicate în acest proces (inclusiv în migrația ilegală), oferind condiții și circumstanțe în care migrația internațională supraviețuiește și chiar înflorește - o perspectivă care adesea lipsește din literatura de specialitate.

Migrația pentru condiții economice mai bune rămâne o constantă a ființei umane, însă nu trebuie ignorat nici potențialul migrației forțate. Oamenii vor fi motivați să emigreze pentru a se proteja pe ei înșiși sau familiile lor sau pentru a evada din declinul economic al societății în care trăiesc la un moment dat. Migrația internațională va continua să fie stimulată de intoleranța politică, socială și culturală sau de violarea drepturilor omului, dar și de eșecul guvernelor din țările sursă ale migrației de a rezolva probleme sociale ale cetățenilor lor.

În afara acestor motivații, migrația internațională va fi stimulată de următoarele evoluții:

- **Tradiția migrației.** Preexistența unor relații politice, sociale și economice între țările de origine și cele de destinație, care includ și o tradiție a migrației, reduce costurile migrației, ceea ce echivalează cu o încurajare a procesului.

- **Extinderea sectorului serviciilor la nivel mondial.** Migrația temporară dinspre țările în curs

Notes: The composition of the groups of the table 'Employment-to-population ratio' and graph 'Unemployment rates' corresponds to that used in ILO, *Global Employment Trends January 2008*
 * 2007 are preliminary estimates
 Sources: ILO, *Global Employment Trends Model 2008*, ILO, *Global Employment Trends January 2008* and ILO, *Key Indicators of the Labour Market, 5th Edition, Geneva (2005)*.

Figura nr. 1 - Rata șomajului pe regiuni geografice, 1997 - 2007;
 Sursa: World Bank, *Migration and Development*, 2008.

de dezvoltare către cele dezvoltate va continua să fie necesară în comerțul cu servicii, unde producătorul trebuie să se deplaseze la consumator pentru a-i livra serviciul. Pe de altă parte, migrația temporară a persoanelor cu expertiză profesională sau aptitudini manageriale din țările dezvoltate către cele în curs de dezvoltare va continua fie necesară pentru furnizarea serviciilor intensive în capital sau tehnologie.

- **Subvențiile acordate fermierilor de către statele dezvoltate.** Prin această măsură, se va continua distrugerea agriculturii țărilor în curs de dezvoltare, ceea ce va conduce la emigrația populației din aceste țări ocupate în agricultură. Concomitent, va crește cererea de forță de muncă în agricultura țărilor dezvoltate;

- **Tendența de fragmentare care se manifestă în cazul mai multor țări de pe glob va fi însoțită de migrații transfrontaliere** masive, așa cum s-a întâmplat și în trecut în cazul Germaniei, al fostei Iugoslavii sau în Sudan;

- **Ratele scăzute de creștere a natalității în țările dezvoltate.** Proiecțiile demografice actuale indică un declin al populației în țările dezvoltate, concomitent cu o creștere semnificativă a acesteia în țările în curs de dezvoltare. Aceasta face din migrație o forță demografică importantă în țările dezvoltate. Spre exemplu, în a doua jumătate a anilor 1980, imigranții internaționali reprezentau circa un

sfert din creșterea populației în aceste țări; cifra a crescut la 45% în prima jumătate a anilor 1990, iar, în prezent, se estimează că această creștere este de 75%². În prezent, migrația internațională conduce la o creștere demografică de 85% în Uniunea Europeană (UE)³. Desigur, media ascunde întotdeauna variații naționale sau regionale mari, dar tendința este evidentă.

Dacă, la cele de mai sus, adăugăm ratele mari ale șomajului care se înregistrează în țările și regiunile unde creșterea populației va fi cea mai numeroasă (vezi *Figura nr. 1*), ne putem aștepta la o creștere a presiunii migrației către țările dezvoltate.

Odată cu creșterea speranței de viață și în condițiile reducerii ponderii forței de muncă în totalul populației (și, implicit, al colectării unui volum mai mic al taxelor și impozitelor), va crește rata de dependență în aceste țări. Chiar dacă fertilitatea ar crește foarte mult pe termen scurt, ea nu ar fi suficientă pentru că ar avea un efect prea mic asupra ratei de dependență în următoarele două decade, datorită timpului necesar pentru ca cei tineri să intre pe piața muncii.

În cazul unui astfel de scenariu, apare întrebarea firească, cum poate ajuta migrația aceste țări? Conform unui raport al Comisiei Europene, intitulat *Viitorul demografic al Europei* (publicat în octombrie 2007), pentru a compensa declinul populației active în UE-27 este nevoie de 56 de

milioane de lucrători imigranți până în anul 2050⁴. La nivel individual, țările care se confruntă cu rate scăzute ale natalității și cu fenomenul emigrației vor avea nevoie de un număr mai mare de imigranți.

Diferite simulări evidențiază că, pentru a compensa declinul forței de muncă active la nivelul Europei după anul 2020 și pentru a menține constant nivelul ocupării, sunt necesare circa patru milioane de imigranți anual. De altfel, estimările actuale sugerează că într-un număr mare de țări europene modificările demografice se vor realiza în cea mai mare parte grație migrației internaționale (Anexa 1). **În prezent, rata medie de imigrare în spațiul UE este de circa un milion anual⁵. Imigrația singură nu poate rezolva toate problemele structurale cu care se confruntă țările europene.** În plus, țările care au primit fluxuri migraționale importante în ultimele decade vor începe să se confrunte cu modificări ale compoziției etnice și rasiale a forței de muncă, pe măsură ce o parte tot mai mare a noilor intrași pe piața muncii în aceste țări sunt imigranți sau descendenți ai acestora. De aceea, un astfel de scenariu nu este viabil nici din punct de vedere social, nici politic.

O rezolvare parțială a acestei probleme ar consta în majorarea vârstei de pensionare în aceste țări. Însă o soluție durabilă ar viza elaborarea unor politici coerente în privința ocupării, reforme în sistemele de pensii și măsuri de creștere a productivității muncii.

-Îmbătrânirea populației⁶ în țările dezvoltate. Îmbătrânirea populației active și creșterea speranței de viață conduc la o creștere fără precedent a populației vârstnice în țările dezvoltate⁷. În plus, îmbunătățirea tehnologiilor de control al nașterilor și o serie de alți factori sociali, culturali și economici concură la menținerea unui nivel redus al populației tinere în aceste țări. Împreună, aceste realități vor genera dileme (contradicții) politice, sociale și economice greu de rezolvat, care vor deveni în scurt timp subiecte fierbinți pe agendele politice ale tuturor acestor state. Intensitatea acestor provocări și momentul producerii lor vor depinde de contextul intern și regional (ceea ce înseamnă că vor fi diferite de la țară la țară), dar tendința este implacabilă și, cel puțin pentru următoarele două decade, rezultatul este practic, predeterminat.

Implicațiile de natură demografică asupra pieței muncii vor fi resimțite în mod direct în sectorul economic prin faptul că, deși cererea pentru

unele activități economice va continua să crească substanțial, natura slujbelor oferite (solicitări fizice mari și/sau program de lucru prelungit), standardul social și nivelul salariilor pentru aceste slujbe le vor face și mai neatractive decât în prezent pentru populația nativă.

Nici o țară nu va fi imună la efectele tranziției care se manifestă într-o altă țară sau regiune. Diferențele demografice vor influența, probabil, tipurile de producție, modul în care se vor obține acestea (spre exemplu, utilizând mai multă muncă sau mai mult capital), produse ce se vor exporta sau importa. Diferențele în momentul producerii tranziției și ritmul acesteia vor face unele regiuni mai atractive decât altele pentru forța de muncă din țările cu excedent la acest factor de producție. O delimitare a influenței tendințelor demografice de influența altor tendințe asupra fluxurilor migraționale internaționale este dificil de realizat, însă este cert că regiunile în curs de dezvoltare vor continua să reprezinte surse, iar cele dezvoltate, destinații ale migrației internaționale.

Un impact deosebit asupra migrației internaționale îl vor avea schimbările climatice. Estimările actuale referitoare la dislocările de persoane ca urmare a schimbărilor climatice prevăd între 200 de milioane (*Stern Review*⁸) și 250 de milioane de persoane (Christian Aid⁹), până în anul 2050. O situație tipică cu privire la complexitatea acestei probleme este oferită de experiența Bangladeshului, unde inundațiile din Delta Gange-Brahmaputra au subminat capacitatea de subzistență a 35 de milioane de persoane în ultimii 30 de ani. Aceasta a constituit o motivație critică pentru 11-15 milioane de cetățeni ai acestei țări, care au imigrat ilegal în India și pentru 600.000 de persoane care au imigrat în districtul Chittagong¹⁰. În ambele cazuri, migrația a condus la instabilitate politică și adesea la conflicte de joasă intensitate.

Schimbările climatice vor crește, probabil, incidența frontierelor fortificate, ceea ce va spori tensiunile internaționale și va conduce la solicitări legate de modificări ale legislației internaționale actuale referitoare la asumarea responsabilității în cazul refugiaților.

În raportul ONU asupra Dezvoltării (World Development Report), din anul 2007, se susține că o creștere a temperaturii globale cu 3-4° C poate avea ca efect dislocarea, permanent sau temporar, a 330 de milioane de persoane, ca urmare a

inundațiilor. Ar putea fi afectate mai mult de 70 de milioane de persoane în Bangladesh, șase milioane în sudul Egiptului și 22 de milioane în Vietnam¹¹. Estimările cu privire la secetă pe termen scurt pot avea un impact și mai mare asupra migrației internaționale. Chiar și un nivel moderat al schimbărilor climatice va avea ca efect creșterea frecvenței condițiilor extreme în mediile rurale, ceea ce va accelera migrația internă (rural - urban), adesea, un prim pas spre emigrație.

Potențialul schimbărilor climatice de a amplifica diferențele economice între țări, accentuate în condițiile lipsei unui răspuns adecvat la nivel global, va crește și mai mult presiunea migrației. Unele țări dezvoltate au deja pe teritoriul lor comunități importante de imigranți proveniți din țări foarte vulnerabile la schimbările climatice, precum Pakistan, Bangladesh, Jamaica sau Nigeria. Presiunea pentru a accepta un mare număr de refugiați din aceste țări, în baza unor motive umanitare, poate deveni intensă și, dacă se va concretiza, va face ca o parte importantă a resurselor din bugetul alocat dezvoltării pe termen lung a acestor țări să fie utilizată în scopuri umanitare sau de prevenire a dezastrelor. Va crește probabil presiunea pentru o nouă categorie de refugiați, *refugiați de mediu*, care va induce responsabilitatea acceptării și adăpostirii lor și de către alte state decât cele aflate în proximitatea celor afectați sau a celor cu tradiție în această privință.

Prefacerile din sistemul internațional actual fac ca prognozele referitoare la migrație să fie însoțite de un grad mare de incertitudine. Schimbările profunde, care au marcat recent societățile contemporane, au condus la mutații importante în privința motivațiilor pentru migrație. Prin urmare, explicațiile cu privire la migrație vor trebui revizuite și reevaluate pentru ca analiza acestui proces să cuprindă toți factorii sociali, politici și economici care au impact important în contextul global actual. Noile teorii ale migrației internaționale vor trebui să se concentreze asupra factorilor individuali și a celor societali, precum și asupra interacțiunilor dintre aceștia.

Asistăm în prezent la o modificare a profilului imigranților în unele țări. Spre deosebire de imigranții din trecut, cei din prezent au un nivel educațional superior. Astfel, în Italia, Grecia și Spania, imigranții legali au un nivel al educației egal sau chiar superior celui al cetățenilor autohtoni¹². Noul profil al imigranților este, în

principal, rezultatul expansiunii rapide, după Al Doilea Război Mondial, a sistemelor educaționale în țările în curs de dezvoltare, precum și a unor politici guvernamentale, prin care tinerii din aceste țări sunt ținuti mai mult timp în școală, ca măsură de prevenire a creșterii șomajului.¹³ Faptul că aceste țări, care dispun de forță de muncă excedentară, practică niveluri ale salariilor cvasi-egale indiferent de profesia exercitată, echivalează cu protejarea lucrătorilor necalificați sau a celor semicalificați, ceea ce stimulează emigrarea celor calificați¹⁴.

În prezent, se conturează atitudini și comportamente noi ale imigranților, în paralel cu cele tradiționale. Astfel, noii imigranți, la fel ca cei vechi, manifestă disponibilitate pentru orice loc de muncă, acordând o mai mare importanță câștigurilor pe termen scurt decât considerațiilor legate de statutul social, de prestigiul în societate sau chiar de perspectivele de avansare profesională. De aceea, ei acceptă slujbe chiar sub nivelul pregătirii lor intelectuale, pe care cetățenii autohtoni nu le-ar accepta. Pe măsură ce învață limba țării gazdă, atitudinea lor față de muncă și preferințele în alegerea acesteia se transformă, fiind tot mai mult influențate de populația autohtonă. Încep să caute slujbe dorite și de localnici, iar calitatea lor de substituenți (și nu de complementari) pe piața muncii devine mai evidentă. Totodată, ei creează noi locuri de muncă ce pot fi ocupate de noii veniți în țara de destinație, perpetuând astfel nevoia de imigrație. În special în țările cu tradiție în migrația internațională, unde există imigranți la a doua sau chiar a treia generație, aceștia și-au modificat preferințele și așteptările inițiale. Aceasta explică, în parte, decizia acestor imigranți de a rămâne definitiv în țările în care au migrat.

Din perspectiva țărilor europene dezvoltate, putem identifica mai multe argumente în favoarea acceptării și stimulării migrației internaționale. Un prim argument se referă la faptul că, în economia bazată pe cunoaștere, pe care țările europene și-au propus să o promoveze, capitalul uman a devenit elementul esențial al productivității muncii și dezvoltării. Forța de muncă performantă este fundamentală pentru inovație și pentru crearea de noi locuri de muncă. Spre exemplu, un studiu asupra programului *Green Card*, aplicat de Germania lucrătorilor din domeniul tehnologiei informației, estimează că fiecare imigrant calificat a creat în medie 2,5 noi locuri de muncă în această țară¹⁵.

Un alt argument este acela că, în pofida șomajului înregistrat în țările europene, mulți lucrători autohtoni sunt încă selectivi în alegerea locului de muncă și/sau a locației (situația generată de actuala criză economico-financiară globală, în care cetățenii acestor țări sunt dispuși să accepte slujbe pe care altădată nu le luau în calcul, este una conjuncturală) și sunt mai calificați decât erau în urmă cu o decadă. Astfel că, deși ponderea ocupațiilor care reclamă un nivel de calificare scăzut s-a redus, există un deficit substanțial în privința ocupării acestor locuri de muncă, în special în industria agro-alimentară sau în sectorul serviciilor la domiciliu¹⁶. Deficit există, de asemenea, și în sectorul administrației publice, pentru locurile de muncă ce necesită calificare superioară, ca urmare a nivelului scăzut al veniturilor în domeniu. Toate aceste deficite vor fi acoperite de lucrătorii imigranți.

Un alt treilea argument are în vedere creșterea ratei de dependență în aceste țări, ceea ce va induce noi presiuni asupra sistemului de asigurări sociale, pe măsură ce serviciile medicale vor deveni tot mai scumpe. Îmbătrânirea populației va conduce și la modificări în structura consumului, în special creșterea cererii pentru servicii medicale și activități de petrecere a timpului liber, creând, în schimb, o cerere suplimentară pentru munca în aceste sectoare de activitate¹⁷.

Pe de altă parte, în multe dintre țările europene, subiecte precum migrația (sub diferitele sale forme), dreptul la azil și integrarea imigranților au devenit tot mai contestate/controversate, guvernele acestor țări confruntându-se cu presiuni pentru includerea intereselor minorităților etnice pe agenda politică internă, în contextul în care aceste societăți au devenit multietnice. Mobilizarea populistă pune sub presiune până și guvernele de orientare liberală pentru a adopta măsuri restrictive în domeniu.

Chiar dacă guvernele europene, aparent, doresc să restricționeze migrația (ceea ce nu este chiar atât de sigur, având în vedere beneficiile pe care aceasta le aduce economiilor acestor țări), ele se vor confrunta cu o serie de constrângeri normative și instituționale. Ca democrații liberale și state ale bunăstării (așa cum, de altfel, se autointitulează), guvernele depind de voturile propriilor cetățeni. Aceștia, în schimb, așteaptă de la guvernanți nu doar securitate și drepturi civile, ci și acces la bunăstare, servicii sociale și oportunități pe piața muncii. În plus, înseși principiile liberale și democratice

subliniază că aceste sisteme se bazează pe logica egalității și a nediscriminării. Extinderea acestor drepturi la cetățenii străini rezidenți pe teritoriul acestor state a fost promovată chiar de către aceste state. În acest sens, contradicțiile în politica migrației reflectă ambiguitate în logica statelor liberale democratice, dar și tensiuni și dezechilibre între considerentele de natură economică și cele de natură politică.

Politica actuală a UE în domeniul migrației este marcată de câteva contradicții pe care le putem grupa pe patru paliere distincte: migrația pentru muncă, controlul migrației, integrarea imigranților în societățile gazdă și sistemele de protecție și azil.

Luând în considerare tendințele și proiecțiile actuale, putem considera că lumea va arăta foarte diferit peste 30-40 de ani. O comparație între dinamica demografică în Europa și Africa este ilustrativă în acest sens. În 1800, Europa avea 20% din populația de un miliard a globului, iar Africa numai 8% din această populație. În anul 2000, populația celor două continente era aproximativ egală (Europa avea 728 milioane, iar Africa 800 de milioane). Proiecțiile pentru anul 2050 indică o populație de 660 milioane în Europa (reprezentând 7% din populația globului la acel moment) și de 1,8 miliarde în Africa (20% din populația globului)¹⁸.

Din punct de vedere strict economic, cel mai probabil, transformarea unor țări din spații de origine în spații de destinație pentru migrația internațională va avea loc numai într-un număr mic de cazuri; țările în curs de dezvoltare care au realizat acest salt au putut să profite de costul redus al forței de muncă și de exporturi intensive în forța de muncă¹⁹. Majoritatea țărilor în curs de dezvoltare vor suferi însă efecte negative asociate proceselor de dezvoltare și vor crește exportul de forță de muncă pe termen scurt. Strategiile țărilor dezvoltate și ale societăților transnaționale de a-și îmbunătăți competitivitatea vor eroda stocul de forță de muncă calificată din țările în curs de dezvoltare, adâncind astfel și mai mult decalajul economic actual între țările și regiunile globului²⁰.

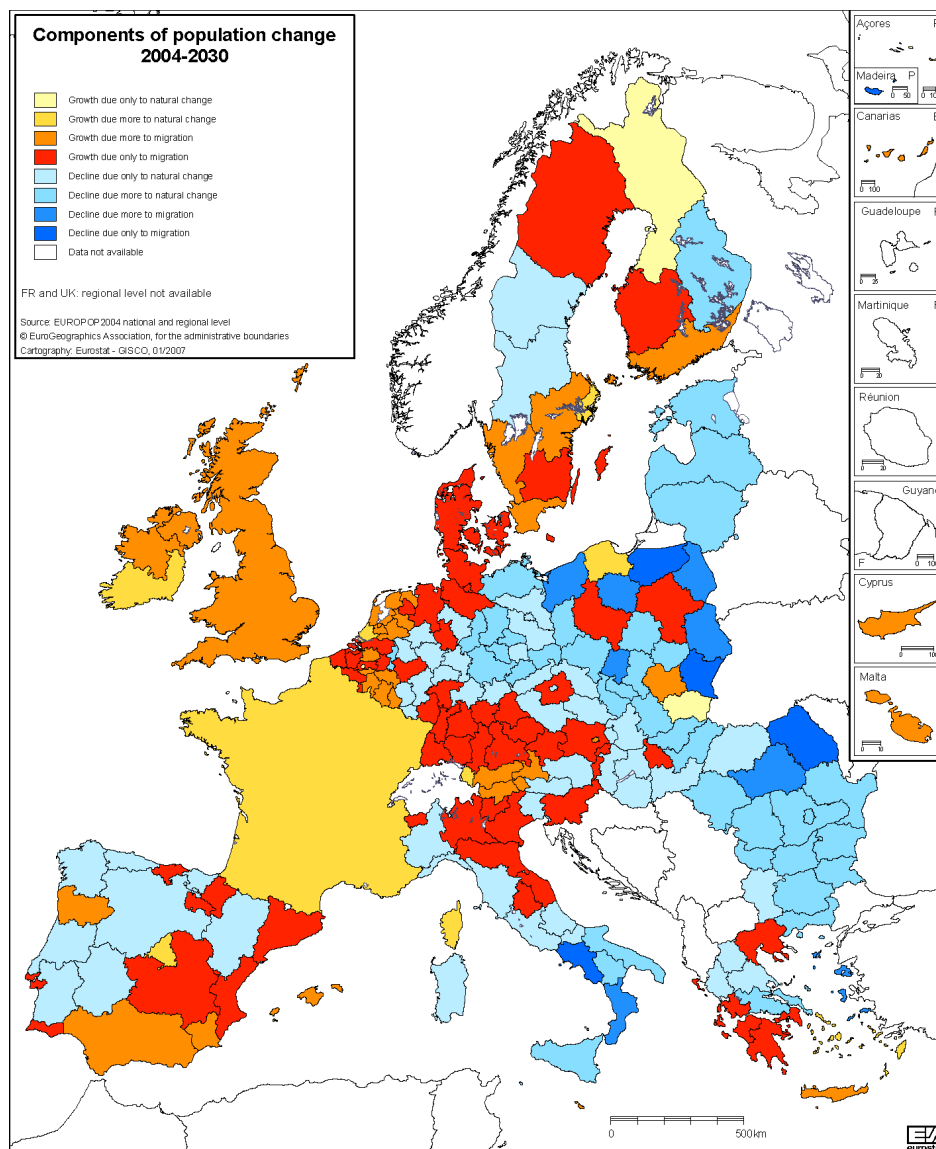
Creșterea diferențelor demografice, economice și de securitate între statele și regiunile lumii și expansiunea tehnologiilor moderne în comunicații și transporturi vor favoriza migrația internațională, contribuind la întărirea rolului rețelelor de imigranți și la reducerea costurilor migrației internaționale. În acest context, există premisele necesare

pentru a reconsidera percepția asupra migrației internaționale, în sensul transformării acesteia dintr-un proces care se desfășoară, în mare parte, aleatoriu într-o afacere internațională organizată care, însă, implică un buget foarte vast, angajează aproape toate statele lumii și este condusă de un grup de persoane, organizații, agenții și instituții, toate având interesul de a-și promova propria afacere.

Se poate afirma că migrația internațională pentru muncă reprezintă o dimensiune incomplet dezvoltată a globalizării, fiind totodată un exemplu al modului în care a fost promovată globalizarea până în prezent. În contextul intensificării migrației internaționale, stabilirea unor mecanisme transparente, care să canalizeze migrația spre

modalități sigure, legale și umane, va deveni stringentă pentru maximizarea beneficiilor care rezultă din acest proces. Un eșec în această direcție nu numai că va afecta negativ creșterea economică și prosperitatea globală, dar va alimenta migrația ilegală, creând totodată condiții favorabile pentru traficul cu ființe umane și alte activități ilicite.

Modul în care migrația va fi dirijată în interesul securității statelor, dar și al indivizilor, va reprezenta una dintre cele mai mari provocări ale secolului XXI. Migrația, fie ea voluntară sau forțată, este tot mai evident legată de alte aspecte presante, precum dezvoltarea, comerțul sau drepturile omului, dar și de considerarea că acestea trebuie să constituie parte integrantă, atât în managementul conflictelor, rezolvarea conflictelor cât și în construirea păcii.

Anexa 1 - Componentele schimbării demografice, 2004 - 2030

La începutul secolului XXI, rămân o serie de întrebări fără răspuns. Cum ar trebui să acționeze statele în gestionarea acestei provocări? Care sunt amenințările reale de securitate pe care migrația internațională le induce? Până la ce punct legislația, politicile și practicile în domeniul migrației fac societățile democratice vulnerabile la riscurile de securitate? Care ar trebui să fie drepturile și responsabilitățile migranților? Cum pot politicile în domeniul migrației realiza echilibrul între diferitele interese aflate în competiție? Care trebuie să fie rolul societății civile în influențarea politicilor și a managementului migrației internaționale? Care trebuie să fie rolul ONU (prin organismele sale specializate) în gestionarea aspectelor conexe securității care derivă din migrația internațională?

BIBLIOGRAFIE:

1. BOSWELL, Christina (2005), *Migration in Europe*, <http://www.gcim.org/attachements/RS4.pdf>.
2. *The Human Tide* (2007), Christian Aid, London, http://christianaid.org.uk/images/human_tide3_tcm15-23335.pdf
3. FAKIOLAS, Rossetos (1999), *Socio-Economic Effects of Immigration in Greece*, *Journal of European Social Policy*, Vol. 9, No. 3, 211-229
4. LEGRAIN, P., (2006), *Immigrants - your country needs them*, Little Brown, London.
5. PHILIP, Martin; ZÜRCHER, Gottfried (2008), *Managing Migration: The Global Challenge*, Vol. 63, No.1, www.prb.org/pdf08/63.1migration.pdf
6. MARTIN Philip (2003), *Sustainable migration policies in a globalized world*, Geneva. <http://www.ilo.org/public/englis/bureau/inst/download/migration.pdf>.
7. GEORGE, Martine, *State of World Population 2007: Unleashing the Potential of Urban Growth* (New York: United Nations, 2007; www.unfpa.org/swp/2007/english/introduction.html).
8. MANORANJAN, Mohanty, *Globalization, new labour migration and development in Fiji Islands*, http://epress.anu.edu.au/ssgm/global_gov/mobile_devices/ch06.html.
9. MABEY, Nick (2008), *Delivering climate security, International security response to a climate change world*, Royal United Service

Institute, Whitehall Paper 69, Routledge, Taylor&Francis Group. p. 85.

10. DORNEANU, Valer; DOBRESCU, Smaranda, *Migrația forței de muncă*, în revista *Raporturi de muncă*, nr. 6/2008, pp. 22-25.
11. STALKER P. (2000), *Workers Without Frontiers, The Impact of Globalisation on International Migration*, Geneva: ILO.
12. *Stern Review on the Economics of Climate Change*, http://www.hm-treasury.gov.uk/sternreview_index.htm.
13. *International migration and globalization*, http://www.eclac.org/celade/noticias/paginas/6/11186/LCG_2157_chap8_i.pdf.
14. *World Migration Report, Facts and Figures (2008)*, World Bank.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 P. Stalker (2000), *Workers Without Frontiers, The Impact of Globalisation on International Migration*. Geneva: ILO, citat de Manoranjan Mohanty, în *Globalization, new labour migration and development in Fiji Islands*, http://epress.anu.edu.au/ssgm/global_gov/mobile_devices/ch06.html.
- 2 *World Migration Report, Facts and Figures (2008)*, IOM.
- 3 Idem.
- 4 Valer Dorneanu; Smaranda Dobrescu, *Migrația forței de muncă*, în revista *Raporturi de muncă*, nr. 6/2008, p. 23.
- 5 Idem.
- 6 Divizia ONU pentru Populație estimează că numărul persoanelor cu vârste peste 60 de ani va crește de la circa 600 de milioane la finele anilor 1990, la două miliarde în anul 2050. Pentru prima dată în istorie, numărul populației vârstnice îl va depăși pe cel al copiilor. Totodată, va scădea și numărul populației apte de muncă.
- 7 Nu doar țările dezvoltate se vor confrunta cu îmbătrânirea populației, ci și cele în curs de dezvoltare. Până în anul 2050, se așteaptă ca 79% din populația cu vârstă de 60 de ani și peste să trăiască în aceste țări. (A se vedea Vasile S. Cucu, *Fragmente din geopolitica României*, Editura Transversal, Târgoviște, 2007, p. 147).
- 8 *Stern Review on the Economics of Climate Change*, http://www.hm-treasury.gov.uk/sternreview_index.htm.
- 9 Christian Aid, *The Human Tide*, London, 2007, http://christianaid.org.uk/images/human_tide3_tcm15-23335.pdf
- 10 Nick Mabey (2008), *Delivering climate security, International security response to a climate change world*, Royal United Service Institute, Whitehall Paper

69, Routledge, Taylor&Francis Group, p. 85.

11 Idem.

12 Fakiolas Rossetos (1999), *Socio-Economic Effects of Immigration in Greece*, în *Journal of European Social Policy*, Vol. 9, No. 3, p. 211-229.

13 Idem.

14 Ibidem.

15 Christina Boswell (2005), *Migration in Europe*, <http://www.gcim.org/attachements/RS4.pdf>.

16 Idem.

17 Ibidem.

18 Philip Martin (2003), *Sustainable migration policies in a globalized world*, Geneva, <http://www.ilo.org/public/englis/bureau/inst/download/migration.pdf>

19 International migration and globalization, http://www.eclac.org/celade/noticias/paginas/6/11186/LCG2157_chap8_i.pdf

20 Idem.

Maior inginer Ionel STOICA (jstoica2001@yahoo.com) este analist pe probleme politico-militare în cadrul Statului Major General. Licențiat în domeniile tehnic (Academia Tehnică Militară, București) și economic (Universitatea Lucian Blaga, Sibiu), este doctorand al Facultății de Geografie din Universitatea București. De asemenea, este autor al mai multor lucrări în domeniul securității naționale și internaționale, publicate în țară și străinătate, preocupat în mod special de problematica migrației internaționale.

DESPRE STRATEGIA NAVALĂ

Dr. Marius HANGANU

Articolul prezintă câteva opinii privind locul strategiei navale în cadrul artei militare navale, plecând de la considerentul că, la toate nivelurile artei militare generale (componentă a științei militare), există, într-o anumită măsură, corespondență în forțele navale, așa cum poate fi analizată o astfel de problemă și pentru celelalte categorii de forțe ale armatei.

Este argumentată necesitatea unei strategii navale pentru România, care se poate referi la elementele puterii maritime a țării noastre, și anume: marina militară, marina comercială, porturile, infrastructura navală, relațiile internaționale etc. Puterea maritimă a unui stat poate fi mai mare sau mai mică și se referă la modul în care statul respectiv folosește marea.

Cuvinte-cheie: strategie; artă militară; strategie navală; principiile strategiei navale; tactică; putere maritimă.

Introducere

Luptele navale își găsesc originile scrise în perioada antichității și, probabil, cele nescrise se pierd în istoria omenirii, sau, mai bine zis, în istoria navigației, deoarece acolo unde se află omul este puțin probabil să lipsească conflictul, iar deplasarea omului pe apă a fost necesară din totdeauna.

Luptele navale de amploare mai mare sau mai mică au avut aceleași scopuri ca și marile sau micile lupte terestre și anume, cucerirea de noi teritorii și acumularea de bogății.

Învățămintele acestor lupte navale au fost transmise din generație în generație sub formă scrisă sau orală, ajungând să devină știință. O știință cu principii, reguli, calcule, metode etc. care au intrat sub „umbrela” strategiei.

Istoria consemnează ca pionier în domeniul scrierilor asupra strategiei maritime pe anticul Tucidide (460-404 î.Hr.) care, în memoriile sale de

război, intitulată „Istoria războiului peloponezian”, a evidențiat o serie de concepte ale strategiei maritime și, totodată, a oferit mai multe exemplificări despre importanța puterii maritime. Teoriile asupra strategiei maritime au fost dezvoltate și în epocile următoare și, bineînțeles, aplicate.

Sunt cunoscute, în domeniul celor care se ocupă cu teoria navală, numele spaniolului Alonso de Chaves cu lucrarea „Espejo de Navegantes” (Istoria navigației) din 1530, a englezilor Sir Walter Raleigh și Sir Francis Bacon (în sec. XVII) sau francezului Paul Hoste în 1691 („Tratat de operațiuni navale”). De altfel, se pare că francezii și-au dat seama cel mai devreme că în marină trebuie introdusă știința, iar ofițerii au nevoie să fie pregătiți în școli pentru profesia lor.

Strategia navală este strâns legată de puterea maritimă a unui stat, indiferent cât de mare sau mică este această putere (putere care se exprimă prin modul de folosire a mării în interesul statului).

Istoria a demonstrat că o țară care a avut ieșire la mare și nu a știut să o exploateze, adică a exploatat-o puțin, nu a cunoscut progresul sau, cum plastic se exprima un renumit profesor de geografie prin anii 1930, „o țară fără ieșire la mare este ca o casă fără ieșire la stradă”.

1. Locul strategiei navale în cadrul artei militare

Puterea maritimă a unui stat este strâns legată de strategia maritimă. *Dacă analizăm înțelesul modern al cuvântului strategie, adică stabilirea unui plan de perspectivă pentru realizarea unui scop deosebit*, vom vedea că toate componentele puterii maritime, adică marină militară, marină comercială, șantierele navale, porturile, sistemul de relații maritime ș.a. pot face obiectul strategiei maritime.

Dacă analizăm însă noțiunea de strategie, ca parte a artei militare, situându-ne, deci, în domeniul

științei militare, va trebui să ne înclinăm în fața evidenței și să admitem că vechiul concept grecesc de strategie, adică arta de a comanda sau arta de a pregăti și conduce războiul, nu mai poate fi tratat astăzi la fel. Adică, este greu de stabilit scopuri strategice de război pentru un stat sau mai multe, care să fie atinse doar de o categorie de forțe: marină, aviație sau forțe terestre, indiferent în ce proporție sunt reprezentate categoriile de forțe din cadrul armatei.

Dacă, în antichitate, strategia militară putea fi considerată modalitatea de a conduce forțele într-o bătălie, apoi, în evul mediu, se referă la operațiunile de pe un teatru, iar, în conflictele mondiale din secolul trecut, își găsea justificarea în imensele fronturi strategice de sute de kilometri, astăzi, se folosește tot mai mult conceptul de geostrategie, care angrenează continentele și poate fi considerată o strategie la scară mondială, iar tendința este de a se extinde, de a se dezvolta tot mai mult, ajungându-se la planuri destul de avansate în domeniul strategiei spațiale.

Totuși, subiectul pe care îl analizăm aici, strategia maritimă, are rolul său, este încă de actualitate pe un anumit segment al strategiei militare și, mai mult, el va trebui studiat întotdeauna, deoarece știința militară, ca orice știință, pleacă de la fapte concrete care au avut loc, mai aproape de noi sau mai departe, în timp și spațiu.

Dintre cele trei laturi ale artei militare, respectiv tactica, arta operativă și strategia, tactica este cea mai ancorată în „specialitate”, adică este specifică fiecărei categorii de forțe ale armatei. Acțiunile executate de unitățile sau de marile unități tactice de marină nu au fost și nici nu vor putea fi asemănătoare cu acțiunile la nivel tactic ale forțelor terestre sau aeriene.

La nivelul artei operative, deci al pregătirii și ducerii operațiilor, acțiunile militare ale unei singure categorii de forțe sunt mai puțin probabile, chiar dacă analizăm, de exemplu, operația de apărare a comunicațiilor maritime, care este, în cele mai multe cazuri, înfăptuită de forțele navale în proporție de peste 80%. Această considerație este pentru acțiunea militară clasică. Pentru ce se întâmplă astăzi și pentru ce se prefigurează, problemele care stau în fața teoreticianului militar sunt altele. În acest sens vom reaminti că, de mai bine de jumătate de secol acțiunile militare au fost dezechilibrate sau asimetrice, zonele de conflict intrând în focul opiniei publice internaționale

prin organismul ei cel mai autorizat, Organizația Națiunilor Unite, iar rezolvarea situațiilor conflictuale a presupus, cel puțin declarativ, acțiunea unei forțe multinaționale, având mandatul O.N.U.

Acest tip de acțiune militară, multinațională, face să se acorde o importanță tot mai mare a misiunilor ce revin categoriilor de forțe pe timp de pace și în situații de criză, dar aceasta nu va schimba principiile de bază ale luptei armate. Căci, așa cum arăta Mahan, în opera sa de bază, „Influența puterii maritime asupra istoriei, 1660 – 1783”, publicată în 1890 la Boston, „în timp ce multe din condițiile de ducere a războiului variază de la epocă la epocă, în funcție de evoluția armamentului, există anumite învățături ale istoriei, care rămân neschimbate, fiind, prin urmare, universal valabile. Acestea pot fi ridicate la rang de principii”.

Dacă la aceste două paliere, tactică și artă operativă, putem aborda problemele în cadrul categoriei de forțe, la nivel strategic, este limpede că tratarea pe categorii de forțe a principalelor probleme este imposibilă, cel puțin la nivelul acțiunilor militare.

Principiile strategiei își păstrează valabilitatea în orice perioadă istorică. Ele sunt mai puțin influențate de evoluția tehnicii și armamentului în comparație cu principiile tacticii. Căci așa cum sublinia amintitul Mahan, în urmă cu peste 100 ani, „...din timp în timp, suprastructurile tacticii trebuie modificate, iar uneori întreaga sa concepție este răsturnată. Dar, vechile fundamente ale strategiei rămân neschimbate și neclintite precum stâncile”.

2. Necesitatea unei strategii navale românești

S-ar părea, la prima vedere, că amploarea pe care o implică noțiunea de strategie, pe mai multe planuri, să facă abordarea subiectului „Strategie navală” o problemă destul de delicată și cu un foarte mare grad de teoretizare în situația unei țări cu litoralul redus, cum este România.

Argumente în favoarea necesității abordării acestei teme sunt destule, după cum probabil sunt și argumente care pot pune sub semnul întrebării posibilitatea existenței „strategiei navale românești”.

Înainte de a enumera câteva din argumentele favorabile dezvoltării acestui subiect, prezint un motiv valabil nu numai pentru pledoaria noastră, ci pentru stimularea, în general, a curajului de a aborda orice fel de astfel de subiecte. Acest argument,

general valabil, care nu este o noutate, constă în necesitatea dezvoltării laturii teoretice a artei militare și stimularea ei, concomitent cu aplicarea ideilor teoretice în activitatea practică la trupe.

O astfel de întrepătrundere a teoriei cu practica bine dirijată și încurajată nu poate avea decât efecte benefice asupra instituției pe care o slujim: „Armata României”.

Personalitățile militare intrate în istoria neamului au făcut parte din amândouă categoriile: comandanți și teoreticieni.

Personalitățile practice, respectiv comandanții, au rămas în istorie dacă au obținut victorii pe câmpul de luptă, iar personalitățile din domeniul teoretic au rămas în istorie dacă, prin scrierile lor au influențat concepțiile, legile și principiile luptei armate.

Iată deci, că subiectul nostru teoretic „strategia navală” trebuie cunoscut și analizat realist, pentru ca să poată fi pus în operă, în practică.

Modul în care este pusă în practică teoria strategiei navale, ca, de altfel, și a operațiilor și a tacticii navale, este o artă, care poate fi frumoasă sau mai puțin frumoasă, în funcție de personalitatea și pregătirea, din toate punctele de vedere, a comandanților.

Arta militară, în general, ca parte a științei militare, conține și arta navală, cu cele trei paliere: tactic, operativ și strategic. Strategia navală, ca forma cea mai înaltă de pregătire și ducere a războiului pe mare este necesară, indiferent de mărimea puterii maritime a unui stat.

În trecut, toate studiile și opiniile despre strategia maritimă aveau ca idee principală necesitatea concentrării forțelor navale pentru a da bătălia decisivă, în urma căreia să se obțină stăpânirea mării sau, cel puțin, controlul acesteia. După ultimul război mondial, gândirea strategică a suferit importante modificări.

Navele de suprafață nu se mai luptau între ele, iar inamicii principali deveneau avioanele, rachetele și submarinele. În schimb, navele mari de suprafață aveau ca misiune principală să distrugă obiectivele de pe uscat, misiune nesemnificativă în trecut, dar dominantă la momentul respectiv.

Gândirea strategică maritimă a evoluat continuu ajungând ca, în zilele noastre, să preocupe utilizarea flotelor mai mult în timp de pace, decât în război.

Pentru cei mai mulți planificatori ai acțiunilor navale, lupta directă cu flotele adverse a devenit o excepție, în schimb, cunoașterea modului în care este

folosită forța navală pe mare, în timp de pace, este mult mai necesară și actuală. Menținerea mărilor deschise pentru traficul comercial și protecția acestuia împotriva terorismului, contrabandei etc., dar și posibilitatea aplicării puterii maritime sunt cele două misiuni de bază, în timp de pace, pe care flotele trebuie să le îndeplinească.

Putem spune că strategia maritimă poate fi definită ca acea parte a artei militare care studiază ducerea războiului pe mare, în întregul său, cât și a campaniilor, operațiilor și luptelor duse pe teatrele maritime, pentru atingerea obiectivelor încredințate.

Pentru a realiza obiectivele războiului maritim, care, o bună perioadă de timp, s-au confundat cu stăpânirea mării, apoi cu controlul mării, în vederea utilizării acesteia pentru scopurile statului, strategia maritimă are ca obiect de studiu caracterul viitorului război dus pe mare, pregătirea și organizarea forțelor și fundamentarea planurilor de campanie.

O strategie bună va oferi posibilitatea alegerii uneia dintre multiplele alternative ale modului de acțiune într-o situație dată. În timp de război, strategia maritimă reprezintă ghidul acțiunilor de planificare operativă și tactică, iar, la pace, ea trebuie să găsească modalitatea de alegere a forțelor celor mai potrivite pentru realizarea scopurilor și intereselor maritime ale statului.

Strategia apărării naționale se aplică atunci când țara face obiectul unei agresiuni, care vizează suveranitatea, independența și integritatea teritoriului național.

Strategia maritimă, parte a strategiei apărării naționale, se aplică în timp de pace și de război, cu specificația că, în timp de pace, componenta de acțiune poate fi mult mai amplă. Dacă o țară insulară sau peninsulară poate fi atacată în principal de pe mare, o țară cu granițe preponderent terestre – cum este și cazul României – poate fi supusă agresiunii fără a se acționa de pe mare. În schimb, foarte multe activități comerciale, industriale, științifice ș.a., care se desfășoară pe mare, pot fi agresate fără ca statele respective să fie în stare de război. De aici se naște nevoia ca orice țară cu ieșire la mare și care desfășoară activități maritime să posede o strategie de apărare a acestor activități, adică o strategie maritimă.

Principali factori care se iau în considerare când se elaborează strategia maritimă sunt: interesele maritime ale națiunii, poziția geografică

a statului, apărarea intereselor maritime la pace, deținerea unor poziții geostrategice importante, bazele maritime și folosirea forțelor navale ca instrument al diplomației navale.

3. Câteva trăsături ale unei strategii maritime

Prima trăsătură a strategiei maritime este claritatea care va face ca operațiile și modul de gândire în rândul forțelor care luptă pe mare să aibă un caracter coerent. Strategia războiului maritim trebuie bine înțeleasă de toți ofițerii deoarece, atunci când fiecare are o idee clară asupra rolului său în război, se va strădui să-și îmbunătățească performanțele și să fie motivat în această direcție.

A doua trăsătură a strategiei maritime este dată de termenul de aplicare. Ea trebuie să fie pe termen lung, pentru a constitui baza alegerii și realizării unui program de înzestrare și pregătire a personalului. O dată adoptată strategia maritimă, ea va reprezenta baza stabilirii programului de înzestrare, întrucât varietatea tehnologică pentru nave, pe plan mondial, este foarte mare și diversificată, pe când posibilitățile tehnologice interne și puterea economico-financiară ale fiecărui stat sunt limitate.

În măsura în care strategia maritimă oferă direcționări clare pentru adoptarea programelor de înzestrare, acestea trebuie să aibă caracter de continuitate și să nu fie modificate de fiecare conducere politico-militară.

În al treilea rând, strategia maritimă trebuie să prezinte costuri și priorități, pentru că, numai astfel, programarea strategică va putea ține cont de constrângerile financiare, industriale și tehnologice.

Dacă nu se adoptă acest criteriu, al costurilor, atunci strategia va fi numai un document politic, cu obiective, deziderate și scopuri, dar nu va putea prevedea modalitățile concrete de acțiune pentru îndeplinirea și realizarea scopurilor strategice ale acțiunii pe mare. Fără costuri și priorități, nu se poate face o analiză a programelor de înzestrare și pregătire a forțelor și atunci strategia, chiar dacă ar fi perfectă, rămâne o simplă utopie.

4. Strategie maritimă și strategie navală

Întâlnim de multe ori (când ne referim la marină), alături de cuvântul „strategie”, și cuvintele „maritimă” sau „navală”.

La prima vedere s-ar părea că noțiunile de „strategie maritimă” și „strategie navală” nu sunt diferite sau, prin extrapolare, în ce privește operațiile navale și maritime, am putea spune că strategia maritimă se referă doar la folosirea spațiului mărilor și al oceanelor, pe când strategia navală include și folosirea fluviilor, canalelor interioare sau lacurilor și mărilor închise.

Totuși, pot fi și alte interpretări. Una din acestea poate fi dedusă, prin extindere, din noțiunea de putere maritimă. Realizarea legăturii dintre puterea maritimă și strategia maritimă, se face prin politica statului. Astfel, puterea maritimă este, în primul rând, opera organelor de conducere ale statului (legislativă și executivă), ea fiind necesară pentru stabilirea unor relații politice, economice și de altă natură, pe calea mării. Crearea și dezvoltarea unei puteri maritime presupune elaborarea și realizarea unei strategii maritime și, în amândouă domeniile, rolul hotărâtor îl are politica statului, modul în care organele de conducere ale țării privesc și înțeleg rolul și importanța ieșirii la mare.

În lucrările de specialitate, se întâlnește noțiunea de strategie navală, care se referă în mod direct la utilizarea tuturor forțelor și mijloacelor, inclusiv militare pentru realizarea unor scopuri, având ca teatru de desfășurare marea. Aceste scopuri sunt percepute, în general, ca urmare a unui conflict. Însă, așa cum am definit puterea maritimă nu doar din punct de vedere militar, și strategia maritimă poate fi mijlocul de realizare a scopurilor puterii maritime pe timp de pace.

Cu alte cuvinte, putem vorbi de o strategie maritimă având ca obiect dezvoltarea factorilor puterii maritime (în principal, marina militară, marina comercială, porturi, relații internaționale) și de o strategie navală, care se referă la știința și arta de a folosi forțele maritime militare pentru obținerea victoriei într-un război.

Primul înțeles, cel de strategie maritimă este analizat și aplicat în cazul tuturor statelor care au ieșire la mare, deci și în situația țării noastre.

Al doilea înțeles – strategia navală – folosit în special pe timp de război, poate fi aplicat în cazul statelor care au forțe maritime militare puternice. Aceste state își pot propune realizarea scopurilor politice printr-o confruntare pe mare, aplicând o anumită strategie navală. Cu alte cuvinte, în acest caz, strategia militară își găsește corespondența în strategia navală. Însă, statele care au forțe maritime militare mai puțin dezvoltate nu-și pot pro-

pune realizarea scopurilor politice ale unui război numai pe mare.

Putem spune că noțiunea de strategie maritimă poate fi folosită cu înțeles de artă de a pregăti și coordona acțiunile forțelor economice, militare, diplomatice și politice pentru exploatarea tuturor resurselor mării, iar noțiunea de strategie navală, ca parte a strategiei maritime, care stabilește acțiunile navelor flotei maritime militare în raport cu cele ale trupelor de uscat și forțelor aeriene militare. Strategia navală, în acest sens, este parte integrantă a strategiei militare, exprimând cerințele strategiei militare, limitate la acțiunile desfășurate cu forțele și mijloacele specifice marinei militare și comerciale.

După cum strategia militară operează cu „procedee de acțiune strategică”, și strategia navală

folosește termenul de „procedee navale de acțiune strategică” întâlnite în lucrările de specialitate drept „părți constitutive ale strategiei navale”, sau concepte ale strategiei maritime.

Strategia navală, cea care se referă la activitatea navelor, ca și strategia maritimă, care se referă la toate elementele puterii maritime ale României, sunt domenii extrem de interesante, iar stabilirea acestora și cunoașterea lor nu numai de către cei care sunt legați de activitățile maritime, ci de o mare parte a populației nu poate avea decât efecte benefice pentru țară.

În concluzie, studiul problemelor referitoare la puterea maritimă ca și a strategiei navale trebuie să fie o preocupare constantă a teoreticienilor militari, iar teoriile trebuie să-și găsească efectul în activitatea practică.

Contraamiralul (r) prof.univ. dr. Marius HANGANU (mhanganu@unap.ro) este locțiitorul Comandantului pentru cercetare științifică (prorector) din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

CRIZA ECONOMICĂ. REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE ALE ECONOMIEI MONDIALE

Dr. Cristian BĂHNĂREANU

Criza ce a perturbat întreg sistemul economic mondial este în continuare o sursă importantă de vulnerabilități și, implicit, de insecuritate la nivel național, regional și global. Dereglarea sau prăbușirea unei economii naționale produce efecte la toate nivelurile de manifestare a securității. Gravitatea și extinderea acestora sunt fără precedent, cu efecte destabilizatoare ce se fac simțite în toate structurile și domeniile, astfel că sistemul financiar și economia, în general, depind încă de intervenția statului.

Cuvinte-cheie: criză economică; recesiune; relansare; securitate; vulnerabilități.

Anul 2009 a debutat cu o economie mondială aflată în cea mai dezastruoasă situație, comparabilă cu Marea Recesiune din anii '30, și s-a sfârșit într-o notă pozitivă, cu majoritatea economiilor puternice ale lumii în creștere. Economii emergente de pe continentul asiatic, precum China și India, au rezistat mai bine la efectele crizei, spre deosebire de cele americană și europeană care au intrat treptat în recesiune. Astfel, eforturile marilor actori ai lumii s-au axat pe identificarea și aplicarea celor mai eficiente măsuri de restructurare și reglementare a activităților economice și financiare internaționale, reducerea amplitudinii recesiunii și crearea premiselor de relansare.

Pași importanți în ceea ce privește procesul de consolidare a arhitecturii financiare globale și de redresare a economiei mondiale au fost făcuți de liderii G20 la întâlnirea din 2 aprilie 2009 de la Londra¹. G20 estimează că va fi necesară cheltuirea a circa 5.000 mld. dolari pentru redresarea economiei mondiale până la sfârșitul anului 2010. Măsurile adoptate aici vizează: respingerea protecționismului; alocarea a 1.000 mld. dolari instituțiilor financiare internaționale, dintre care

750 pentru Fondul Monetar Internațional (FMI); finanțarea cu 250 mld. dolari a comerțului la nivel mondial; scoaterea în afara legii a paradisurilor fiscale care nu se conformează reglementărilor fiscale internaționale; transformarea FMI și Băncii Mondiale, pentru a reflecta modificările produse în economia globală; stabilirea de noi reguli în ceea ce privește secretul bancar, dar și pentru plata salariilor și bonusurilor acordate directorilor de mari companii; punerea în vânzare de către FMI a unor rezerve de aur pentru a ajuta țările sărace; adoptarea de măsuri urgente pentru a finaliza așa-numita runda de la Doha.

De asemenea, la Summit-ul de la Pittsburgh din 24-25 septembrie 2009, liderii G20 au propus o altă serie de măsuri care să evite o nouă criză economică la nivel planetar. În Declarația finală² se stipulează că G20 va deveni principalul for de coordonare și cooperare economică internațională, conferind unor puteri emergente – ca Brazilia, India și China – mai multă influență privind deciziile care se vor lua. În plus, s-a hotărât: reformarea arhitecturii economice globale; încheierea unui acord-cadru pentru creștere solidă, sustenabilă și echilibrată; reglementarea internațională mai strictă a sectorului bancar în ceea ce privește majorarea bazei de capital, descurajarea îndatorării excesive, uniformizarea salariilor și limitarea bonusurilor; tranziția de la sursele publice de cerere și consum la cele private; sprijinirea săracilor prin facilitarea accesului la hrană, energie și finanțare; combaterea protecționismului etc.

Punerea în operă a acestor măsuri demonstrează voința de colaborare marilor actori economici ai lumii cu scopul de a realiza un nou echilibru între măsurile direcționate pe sprijinirea sectorului financiar și a cererii globale, pe de o parte, și cele concentrate pe furnizarea noilor standarde

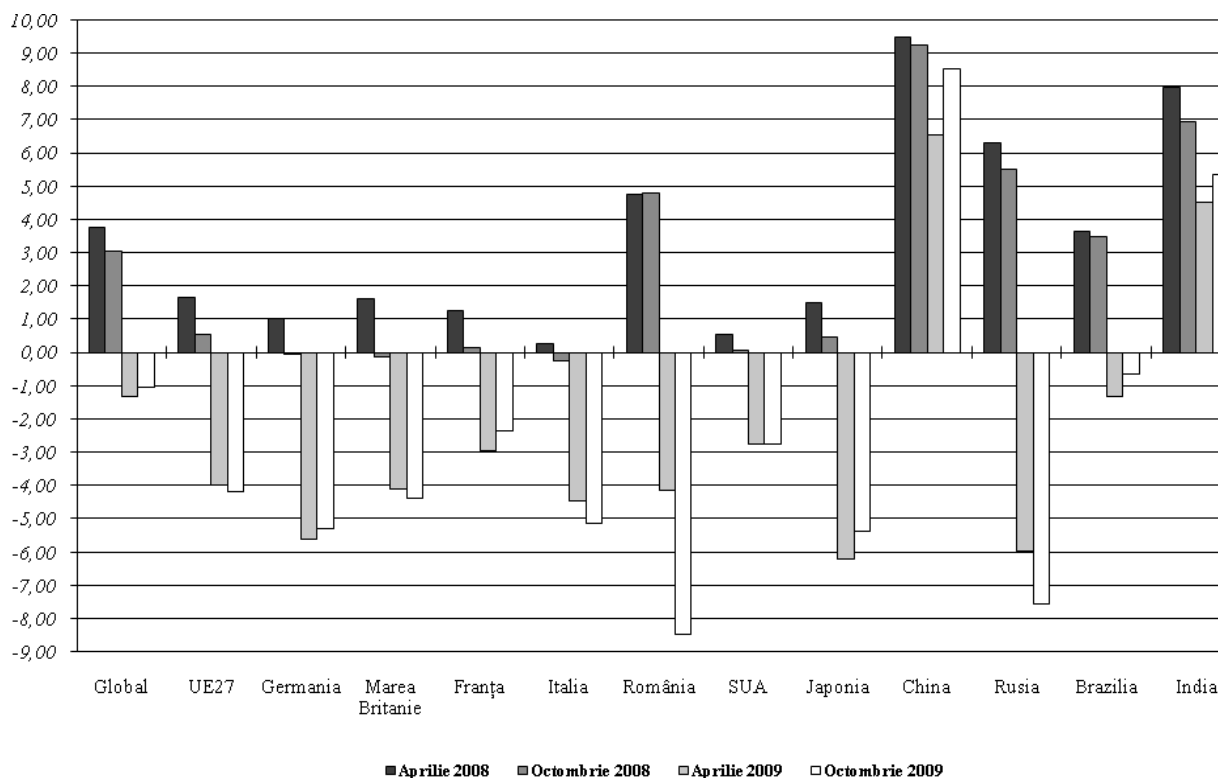

Figura nr. 1 Estimări ale ratei de creștere a PIB-ului pentru anul 2009

Sursa: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 2008-2009

de reglementare și supraveghere a sistemului financiar, pe de altă parte.

Economia mondială între recesiune și relansare

Pe parcursul anului 2009, pe măsură ce contagiunea și efectele crizei s-au extins și amplificat, dezechilibrele au continuat să se mențină, astfel încât multe țări au trebuit să facă față unei perioade de maximă amplitudine a crizei economice. Astfel, cronicizarea crizei a dus treptat la dereglarea indicatorilor macroeconomici, la prăbușirea unor instituții financiare, la noi scăderi ale burselor, la prețuri extrem de volatile, la accentuarea măsurilor protecționiste etc. Băncile centrale au continuat să injecteze și să garanteze miliarde de dolari pentru susținerea sistemelor financiare și a activității economice și, chiar, să reducă dobânzile de politică monetară la minime istorice. Potrivit ONU³, salvarea sectorului financiar a costat guvernele din întreaga lume circa 20.000 mld. dolari (30% din PIB-ul mondial), în timp ce măsurile introduse în cadrul planurilor de relansare economică au atins 2.600 mld. dolari în perioada 2008-2010.

În prezent, economia mondială se află în plin proces de tranziție de la un ciclu economic dominat de accentuarea fenomenului globalizării și de politicile macroeconomice de susținere a cererii agregate la un nou ciclu economic. Ajustarea ciclică se face pe fondul măsurilor de stimulare adoptate de autoritățile monetare și bugetare, ceea ce a redus la maxim marja de manevră a guvernelor lumii. Creșterea va trebui susținută în continuare prin măsuri și politici guvernamentale, idee împărtășită și de Directorul general al Fondului Monetar Internațional, Dominique Strauss-Kahn: „recomandăm cea mai mare prudență, pentru că este mai costisitor să retragem măsurile de stimulare prea devreme, decât mai târziu”⁴.

Dacă pe parcursul anului 2008 și începutul lui 2009, previziunile organizațiilor economice internaționale erau din ce în ce mai pesimiste, majoritatea statelor lumii consemnând scăderi importante ale indicatorilor macroeconomici, spre sfârșitul anului trecut estimările arătau o îmbunătățire a situației. Astfel, economia mondială a înregistrat o contracție destul de serioasă a PIB-ului, de la circa 60.917 mld. dolari în 2008 la 57.228 mld. dolari în 2009⁵, scăderea fiind favorizată de degradarea sistemului financiar,

scăderea încrederii populației și a mediului de afaceri, creșterea șomajului, adâncirea deficitelor bugetare, majorarea datoriilor publice etc.

Analizele anterioare, care arătau că anul 2009 va constitui perioada de apogeu a crizei economico-financiare, s-au adevărat aproape în totalitate, recesiunea punându-și pregnant amprenta pe creșterea economică globală care a înregistrat rate din ce în ce mai scăzute: de la 5,17% în 2007 și 2,99% în 2008 la -1,06% în 2009⁶. Începând cu a doua jumătate a anului trecut, redresarea economiei globale a înregistrat progrese vizibile, proces ce a fost susținut inițial de o creștere a investițiilor în țările în curs de dezvoltare, precum China și noile economii industrializate din Asia de Est. De asemenea, contribuția țărilor bogate la redresarea economiei mondiale s-a accentuat odată ce ajutoarele de stat și măsurile de stimulare au început să-și producă efectele, mai ales în ceea ce privește creșterea cererii interne, a importurilor și producției. Pentru anul în curs, cele mai recente prognoze arată o redresare a economiei mondiale, însă pericolul unei reveniri a recesiunii (așa-numita recesiune de tip W) este încă destul de real.

Pentru prima dată începând cu 1960, creșterea estimată a economiilor dezvoltate s-a contractat în anul 2009 cu circa 3,3%⁷. Deși se vorbește tot mai intens despre respingerea protecționismului și de strategii de retragere a sprijinului statului, adoptarea unor astfel de planuri de relansare a economiei a continuat și în anul ce s-a încheiat: Germania – 50 mld. euro (ianuarie); Canada – 40 mld. dolari (ianuarie); SUA – 787 mld. dolari (februarie); Franța – 26 mld. euro (februarie); Japonia – 184 mld. euro (decembrie) etc.

Anul trecut, per ansamblu, economiile puternice ale lumii au înregistrat diminuări importante ale creșterii economice, ca de exemplu: SUA cu -2,73% în 2009 față de 0,44% în 2008; Japonia cu -5,37% față de -0,71%; Germania cu -5,30% față de 1,25%⁸. Totuși, după o perioadă de numeroase dificultăți și regres, începând cu al doilea sau al treilea trimestru din 2009, economiile dezvoltate, precum SUA, Japonia, Germania sau Franța, au trecut pe plus. Deși Uniunea Europeană a reușit la rândul ei să depășească recesiunea, spre sfârșitul anului trecut situația economică și financiară a unor state precum Irlanda, Grecia, Spania, Portugalia, țările baltice continuă să preocupe oficialii de Bruxelles.

Cu toate că în trimestrul al treilea al anului trecut s-a consemnat ieșirea din recesiune cu o creștere pozitivă de 0,6%, economia Rusiei a fost grav afectată de criză cu un declin de la 5,60% în 2008 la -7,55% în 2009⁹. Scăderea cererii și ieftinirea prețurilor internaționale ale petrolului au dus la diminuarea exporturilor rusești de resurse

energetice, ce au o pondere de circa 60% în totalul exporturilor țării.

China și economiile emergente de pe continentul asiatic au trecut rapid peste perioada de criză datorită stării bune a sistemului financiar și a bugetelor publice, dar și capitalurilor uriașe acumulate în timp, ca urmare a colapsului investițiilor după criza financiară din 1997-1998, a creșterii prețurilor petrolului și politicii monetare. Astfel, statele din Asia și exportatorii petrolieri controlează active financiare în valoare de circa 7.000 mld. dolari, majoritatea rezerve valutare și fonduri suverane, cu care au putut contracara efectele negative ale crizei economico-financiare globale. China, cu o creștere economică de 8,50% în 2009, și India, cu 5,36%¹⁰, au reprezentat principalele „motoare” care au repornit economia mondială.

Majoritatea țărilor în curs de dezvoltare și a economiilor în tranziție au fost inițial mai puțin expuse riscurilor asociate crizei financiare, dar și aici activitatea economică a fost grav afectată. Conform datelor oferite de Banca Mondială¹¹, încă din primul trimestru al anului 2009, 25 de țări în curs de dezvoltare au raportat creșteri economice negative. Scăderea drastică a cererii interne și externe, a producției și a exporturilor, precum și blocarea fluxurilor financiare dinspre țările dezvoltate, scăderea investițiilor și încasărilor la buget și, nu în ultimul rând, creșterea deficitelor și costului împrumuturilor au pus guvernele țărilor respective într-o situație extrem de dificilă. S-a trecut la reducerea cheltuielilor prin concedieri, diminuări/înghețări de salarii și pensii, descreșterea importurilor, concomitent cu apelarea la asistența organismelor internaționale specializate. În anul 2009, FMI¹² a încheiat sau avea în derulare o serie de acorduri stand-by cu Ungaria, România, Armenia, Belarus, Georgia, Islanda, Letonia, Serbia, Ucraina etc. Mai mult, FMI a adoptat anul trecut o măsură fără precedent în istoria instituției prin anularea până în 2011 a plății dobânzii la împrumuturile acordate țărilor sărace.

Pe fondul recesiunii în care se găsește economia globală, comerțul internațional a scăzut anul trecut, potrivit Organizației Mondiale a Comerțului¹³, cu circa 10%. Mai mult, criza de lichidități și diminuarea drastică a cererii au îngreunat activitățile comerciale internaționale. Reducerea s-a resimțit mult mai acut în țările dezvoltate (-14%), spre deosebire de țările în curs de dezvoltare care își bazează într-o măsură mult mai mare creșterea economică pe activitățile comerciale (-7%).

La nivelul întregului an 2009, China se pare că a devenit cel mai mare exportator al lumii, ceea ce reflectă capacitatea producătorilor la prețuri foarte

mici de a menține vânzările externe în pofida prăbușirii cererii globale. Ea a depășit liderul ultimilor ani, Germania, cu circa 30 mld. dolari¹⁴. În ceea ce privește importurile, SUA continuă să se mențină pe prima poziție a clasamentului mondial. Înălăturarea tendințelor protecționiste și liberalizarea comerțului, prin încheierea negocierilor în cadrul Rundeii Doha, reprezintă condiții indispensabile pentru relansarea economiei.

Creșterea șomajului reprezintă una dintre marile probleme generată de criza ce a destabilizat economia mondială. Reducerea tot mai accentuată a producției, consumului și comerțului a avut un impact sever asupra cererii de forță de muncă. Condițiile de pe piața muncii s-au înrăutățit permanent de la începutul crizei, astfel încât numărul șomerilor la nivel mondial ar putea crește cu 33,8 milioane de persoane în 2009 față de 2007, ceea ce ar echivala cu un total de 211,5 milioane de persoane (6,6%)¹⁵. În aceste condiții, Organizația Internațională a Muncii a adoptat în iunie 2009 un Acord¹⁶ pentru crearea de noi locuri de muncă, protecția forței de muncă și stimularea refacerii economice. De asemenea, una din principalele priorități ale UE se referă la dezvoltarea unei Strategii¹⁷ prin care să se găsească cele mai bune mijloace și soluții de creare de noi locuri de muncă în oricare stat membru.

Anul trecut, majoritatea statelor lumii au înregistrat creșteri ale numărului de șomeri, unele cu un nivel record al șomajului din ultimii ani. Astfel, SUA a încheiat anul 2009 cu o rată de 9,3% față de 5,8% în 2008¹⁸. În noiembrie 2009, UE27 înregistra o rată de 9,5% față de 7,5% în aceeași lună a anului precedent¹⁹, adică un plus de 4,978 milioane persoane. Cele mai mari creșteri ale șomajului s-au consemnat în: Irlanda – cu o medie de 11,7% pe primele 11 luni ale lui 2009; Spania – medie de 18% pe primele 11 luni; Estonia – medie de 13,1% pe primele 9 luni; Letonia – medie de 17,2% pe primele 11 luni; Lituania – medie de 13% pe primele 9 luni etc. În perioada următoare este de așteptat ca numărul de șomeri din statele în curs de dezvoltare să crească semnificativ, ceea ce va alimenta și accentua tensiunile sociale și mișcările de protest.

Reducerea cererii pe plan mondial și scăderea accentuată a prețurilor alimentelor și combustibililor începând cu al doilea semestru din anul 2008 a dus la o descreștere treptată a presiunilor inflaționiste. Riscul inflaționist s-a redus drastic și pe parcursul

anului trecut, astfel încât țările dezvoltate au înregistrat o rată de doar 0,6% în noiembrie 2009 comparativ cu 5,2% la mijlocul lui 2008, iar țările în curs de dezvoltare o rată de 2,6% față de 12,4% la jumătatea anului 2008. În țările cu venituri scăzute, inflația a fost 1,2% în octombrie 2009 față de 15,4% la mijlocul lui 2008²⁰. Cu toate că prețurile internaționale ale produselor alimentare au scăzut semnificativ, o mare parte din milioanele de persoane aflate sub pragul sărăciei nu au putut beneficia pe deplin de acest efect pozitiv al crizei economice.

Pe fondul crizei economice și financiare mondiale, conform estimărilor Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD) pentru primele două-trei trimestre ale anului trecut, investițiile străine directe (ISD) au scăzut cu 38,7%, de la aproximativ 1.697,4 mld. dolari în 2008 la 1.040,3 mld. dolari în 2009²¹. Trendul negativ al fluxurilor ISD în țările dezvoltate început în anul 2008 a continuat și în 2009, cu o diminuare de circa 41,2%. Spre deosebire, țările în curs de dezvoltare și tranziție au înregistrat o creștere a investițiilor în 2008 și apoi o scădere puternică în 2009 cu 34,5% și, respectiv, 39,4%.

Cele mai afectate state de reducerea investițiilor par a fi: Ungaria cu -165,2%; Marea Britanie cu -92,7%; Malaiezia cu -66,6%; Suedia cu -64,4%; Republica Cehă cu -63%; Spania cu -60,6% etc. Per ansamblu, UE ar putea înregistra în anul 2009 un minus de 146,8 mld. dolari al ISD față de 2008 (-29,2%). Poate cu excepția Chinei cu -2,6%, nici SUA cu -57%, Japonia cu -53,4% sau Rusia cu -41,1% nu vor înregistra o situație mai bună.

Dificultățile pe piețele financiare, în special în ceea ce privește creditarea, au continuat și în anul 2009, iar multe țări au epuizat deja soluțiile anticriză, atât în plan fiscal, cât și pe frontul monetar. De la debutul crizei, băncile centrale ale statelor lumii au injectat sute de miliarde de dolari în sistemul bancar și au extins lista activelor pe care le-au acceptat în schimbul fondurilor împrumutate. Multe bănci au fost recapitalizate, însă reluarea creditării către mediul de afaceri și gospodăria nu a revenit la normalitate.

În condițiile în care canalele de finanțare sunt, încă, parțial blocate, măsurile adoptate de băncile centrale au vizat ameliorarea incapacității financiare și rezolvarea problemelor de pe piața de credit, în special prin relaxarea politicilor monetare și reducerea ratei dobânzilor. Astfel,

Rezerva Federală a SUA (Fed) a operat la 16 decembrie 2008 o reducere drastică a dobânzii de referință cu 75-100 puncte procentuale, dobânda-cheie ajungând la o marjă de fluctuație între 0-0,25%²², cel mai scăzut nivel din istorie. Prin aceasta măsură, Fed a epuizat posibilitatea de a manevra politica monetară prin intermediul ratei dobânzilor, dar va continua să cumpere obligațiuni guvernamentale pentru a pune mai mulți bani în circulație. Și în cazul Japoniei, rata de politică monetară stabilită la sfârșitul anului 2008 (0,1%)²³, s-a menținut pe parcursul anului 2009. Dobânda de referință în zona euro a urmat în general un trend descendent, de la 2,5% în 10 decembrie 2008 la 1% în 13 mai 2009²⁴, în încercarea de a da un nou impuls economiei europene.

Cei care mizau pe aprecierea dolarului nu au avut dreptate, iar faptul că Statele Unite s-au aflat printre primele state care au ieșit din recesiune nu a demonstrat faptul că moneda americană este capabilă să resusciteze economia mondială. Dolarul a pierdut în anul 2009 circa 14% în fața euro²⁵ pe baza măsurilor agresive ale guvernului de a combate recesiunea și creșterii deficitului. Această situație a scumpit prețurile materiilor prime și a mărfurilor, în special ale petrolului ce a ajuns la aproximativ 80 dolari barilul. În raport cu yenul și yuanul, moneda americană s-a menținut relativ constantă.

După unele opinii, China este, de departe, cel mai mare câștigător în urma crizei, iar în 7-10 ani yuanul ar putea deveni a treia monedă de referință la nivel internațional, după dolar și euro.

De asemenea, deficitele bugetare în creștere rămân o problemă presantă a etapei actuale de reșezare a sistemului economic și financiar mondial. SUA rămân în topul statelor care, an de an, cheltuiesc cu mult mai mult decât produc, în anul 2009 înregistrând un minus de 1.841 mld. dolari (12,9% din PIB)²⁶ pe fondul costurilor noului plan de stimulare economică. Și EU27 va înregistra un deficit de circa 6,89% din PIB în 2009 față de doar 2,33% din PIB în 2008²⁷. Diferențele cele mai mari dintre venituri și cheltuieli s-au înregistrat în Grecia – 12,7% din PIB, Irlanda – 12,1%, Portugalia – 9,3%, Spania – 8,4%, ce au depășit cu mult limita de 3% din PIB impusă de Uniunea Europeană. Pentru perioada următoare, din ce în ce mai multe țări anunță măsuri bugetare mai restrictive în încercarea de a reduce aceste derapaje.

Și abordarea datoriilor publice ridicate reprezintă o altă prioritate pentru multe guverne, care s-au împrumutat masiv pentru a-si salva economiile.

Previziuni pentru anul 2010

Chiar dacă economia mondială a trecut peste momentul cel mai critic al ciclului economic, va dura o perioadă destul de lungă până când economiile naționale își vor reveni complet din recesiune. Încă se manifestă o serie de riscuri asociate și de probleme nerezolvate, ceea ce va face ca procesul de redresare să fie extrem de fragil și de lent. Refacerea economiei nu se va realiza simultan și cu același ritm în toate regiunile lumii. Astfel, deși economiile dezvoltate își revin încetul cu încetul, multe din cele în curs de dezvoltare și tranziție continuă să se afle în criză.

Potrivit ultimelor prognoze ale Națiunilor Unite²⁸, economia mondială își va reveni treptat în 2010, urmând să înregistreze o creștere moderată de 2,4%. Economiiile dezvoltate ar urma să înregistreze o rată de creștere de 1,3%, în condițiile în care PIB-ul va crește cu 0,4% în zona euro, cu 0,9% în Japonia și cu 0,6% în SUA. Spre deosebire, economiile în curs de dezvoltare ar urma să înregistreze o creștere mult mai accelerată cu 5,3%, mult sub nivelurile înregistrate în anii de dinaintea crizei. Totuși, specialiștii ONU avertizează că o retragere prematură a măsurilor de stimulare și relansare ar putea provoca o recesiune de tip W. În plus, riscul creșterii deficitului Statelor Unite și a datoriei externe ar putea cauza probleme pentru dolarul american și, implicit, un nou val de instabilitate financiară.

Și cea mai recentă prognoză a Fondului Monetar Internațional²⁹ susține că economia mondială își revine mai repede decât a fost preconizat, cu o creștere estimată pentru anul 2010 de circa 3,9%, mult mai optimistă față de cea anterioară de 3,1%. Totuși, procesul de redresare nu va avea peste tot același ritm, economiile avansate fiind încă dependente de măsurile guvernamentale de stimulare. Economiiile avansate vor înregistra o creștere lentă de 2,1%, în timp ce PIB-ul economiilor emergente va spori cu circa 6%, susținut în principal de cererea internă.

Pentru SUA, FMI se așteaptă la un avans al activității economice cu 2,7% în 2010, un nivel mult mai bun decât cel de 1% ce se va înregistra

în zona euro sau 1,7% cât va avea Japonia. Pe de altă parte, China își va continua expansiunea economică cu ritm de 10%, urmată la mică distanță de India cu 7,7%.

Spre deosebire, Banca Mondială³⁰ estimează că redresarea economiei mondiale în 2010 va fi una lentă și fragilă, cu o creștere de 2,7%, pe măsură ce impactul politicilor guvernamentale de stimulare se va diminua. Problemele de pe piețele financiare vor persista, iar cererea de bunuri și servicii va scădea pe fondul șomajului tot mai ridicat. Țările în curs de dezvoltare vor fi primele care își vor reveni din recesiune și vor înregistra o creștere de 5,2% în anul curent, dar accesul la finanțare pentru investiții va fi tot mai dificil și costisitor. Spre deosebire, economiile dezvoltate vor crește într-un ritm mult mai atenuat de doar 1,8%.

Schimbările comerciale internaționale își vor reveni încetul cu încetul din scăderea puternică ce s-a consemnat anul trecut și vor înregistra în 2010 un plus de 4,3%³¹, în mare parte pe baza continuării măsurilor de stimulare, a ameliorării încrederii în rândul sectorului privat și a stabilizării financiare. De asemenea, prețurile diverselor mărfuri vor crește cu o medie de numai 3% pe parcursul anului curent, iar cel al petrolului se așteaptă să rămână relativ constant la un nivel de 76 dolari pe baril.

Potrivit directorului Organizației Mondiale a Comerțului, Pascal Lamy³², ieșirea economiei mondiale din criză în acest an nu este garantată, din cauza „bulelor” create de investițiile masive de fonduri publice în sistemele financiare pentru evitarea colapsului acestora. De altfel, numeroși analiști economici avertizează că, în ciuda dorinței de reformare, persistă încă vechile practici, ceea ce ar putea duce la formarea de noi „bule” pe piața de acțiuni, pe piețele emergente sau pe piața materiilor prime. Pentru a evita transformarea procesului de redresare a economiei mondiale din V în W, factorii de decizie statali și internaționali trebuie să aibă în vedere o serie de măsuri și soluții³³:

- contracararea deflației, concomitent cu ține-rea sub control a inflației;
- curățarea sistemului bancar de activele toxice, fără a întrerupe liniile de finanțare;
- acordarea de stimulente fiscale, concomitent cu reducerea datoriei publice.

Deși regulile economiei de piață exclud implicarea statului în deciziile din economie, se pare că actuala conjunctură a readus în prim-plan necesitatea intervenției acestuia. Pe de o parte,

venind în ajutorul băncilor și sectorului auto pentru a le proteja de faliment prin ajutoare de miliarde de dolari, statul pare să fi dobândit un drept de ingerință în lumea afacerilor, care ar putea dura și după trecerea actualei crize. Pe de altă parte, momentul lansării strategiilor de ieșire va depinde de condițiile specifice fiecărui stat, iar atâta timp cât cererea din sectorul privat nu este suficient de solidă pentru a elimina nevoia de intervenție a autorităților, nu trebuie să se renunțe la sprijinirea economiilor.

Pe baza datelor de mai sus, se poate spune că economia mondială a reușit să iasă din recesiune, iar procesul de recuperare a început. Din păcate, pentru majoritatea economiilor dezvoltate, această recuperare va una treptată și extrem de fragilă. Tendințele favorabile, precum politicile de stimulare, îmbunătățirea condițiilor financiare și cererea în creștere sunt parțial neutralizate de alte tendințe la fel de puternice, precum creșterea ratei șomajului, efectele prelungite ale crizei imobiliare și a celei financiare și diminuarea stimulării fiscale.

Pentru anul 2010, principalele predicții se referă la:

- refacerea și relansarea economiei americane și, mai ales, a celei europene și japoneze se va realiza într-un ritm lent;
- majoritatea economiilor emergente, mai ales din Asia, își vor continua expansiunea;
- stimulentele fiscale se vor diminua și vor dispărea treptat;
- prețurile mărfurilor vor intra pe un trend descendent, inclusiv cele ale petrolului;
- inflația va fi scăzută în majoritatea regiunilor lumii, cu excepția țărilor emergente din Asia sau a celor din Orientul Mijlociu;
- șomajul va continua să crească și să atingă cifre record în unele țări;
- ratele dobânzii de referință vor rămâne foarte scăzute;
- costurile creditării vor fi din ce în ce mai ridicate;
- dolarul american s-ar putea aprecia în raport cu euro.

Probabil, după o anumită reducere a dezechilibrelor globale, vulnerabilitățile deja create vor spori potențialitatea ca acestea să se agraveze din nou, ceea ce face ca riscul unei crize economice și mai grave să fie încă destul de ridicat.

Actuala criză economică, de o complexitate și amploare fără precedent, bulversează semnificativ

relațiile internaționale, intensifică bătălia pentru resurse și piețe, mărește deficitele, distruge structuri și infrastructuri, agravează unele tensiuni și generează altele noi. În plus, vulnerabilitățile statului, fie ele politice, economice, sociale sau militare, se accentuează peste măsură, iar capacitatea de reacție și acțiune a statului respectiv în caz de tensiuni, crize sau conflict se diminuează.

Însă, această situație economică dificilă are ca efect și o cooperare mai strânsă între actorii lumii pentru salva și redresa sistemul economic național și, prin extensie, a celui regional și internațional. Probabil că în condiții de criză accentuarea interdependenței economice și cooperării între statele lumii constituie cea mai bună metodă de atingere a acelui echilibru care să asigure și să mențină la cote acceptabile securitatea pe toate palierele sale de manifestare.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

- 1 G20, *London Summit – Leaders' Statement*, 2 April 2009.
- 2 G20, *Leaders' Statement – The Pittsburgh Summit*, 24-25 September 2009.
- 3 United Nations, *World Economic Situation and Prospects 2010*, New York, January 2010, pp. xii-xiii.
- 4 International Monetary Fund, *IMF Managing Director Strauss-Kahn Says Policymakers Globally Must Remain Committed to Collaboration to Effectively Face Key Challenges Ahead*, Press Release No. 09/424, 23 November 2009.
- 5 International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database*, October 2009.
- 6 *Idem*.
- 7 The World Bank, *Global Economic Prospects 2010: Crisis, Finance, and Growth*, 21 January 2010, p. 23.
- 8 International Monetary Fund, *op. cit.*, October 2009.
- 9 *Idem*.
- 10 *Idem*.
- 11 The World Bank, *op. cit.*, 21 January 2010, p. 25.
- 12 International Monetary Fund, *Table 2a. Current Financial Arrangements (GRA) as of December 31, 2009*, în *IMF Financial Activities*, www.imf.org/external/np/tre/activity/2009/123109.htm#tab1.
- 13 World Trade Organization, *Overview of Developments in the International Trading Environment, Annual Report by the Director-General, WT/TPR/OV/12*, 18 November 2009, p. A-7.
- 14 The New York Times, *China Becomes World's No. 1 Exporter, Passing Germany*, The Associated Press, 10 January 2010.
- 15 International Labor Office, *Global Employment Trends*, January 2010.
- 16 International Labor Office, *Recovering from the crisis: A Global Jobs Pact*, adopted by the International Labour Conference at its Ninety-eighth Session, Geneva, 19 June 2009.
- 17 European Commission, *European Employment Strategy*, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&langId=en>.
- 18 Bureau of Labor Statistics, *Labor Force Statistics from the Current Population Survey*, 26 January 2010.
- 19 Date preluate din baza de date statistice Eurostat a Comisiei Europene, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>.
- 20 The World Bank, *op. cit.*, 21 January 2010, p. 35.
- 21 United Nations, *Global and Regional FDI Trends in 2009*, în *UNCTAD Global Investment Trends Monitor*, no. 2, Geneva, 19 January 2010, p. 2.
- 22 The Federal Reserve Board, *Intended federal funds rate (Change and level, 1990 to present)*, www.federalreserve.gov/fomc/fundsrate.htm.
- 23 Bank of Japan, *Statements on Monetary Policy*, www.boj.or.jp/en/theme/seisaku/kettei/index.htm.
- 24 European Central Bank, *Key ECB interest rates*, www.ecb.int/stats/monetary/rates/html/index.en.html.
- 25 2009 – *American Dollars to 1 EUR*, www.x-rates.com/d/USD/EUR/hist2009.html.
- 26 The White House, *Table S-4. Proposed Budget by Category și Table S-5. Proposed Budget by Category as a Percent of GDP*, în *The President's Budget*, www.whitehouse.gov/omb/budget/fy2010/assets/summary.pdf.
- 27 International Monetary Fund, *op. cit.*, October 2009.
- 28 United Nations, *op. cit.*, January 2010, p. 2.
- 29 International Monetary Fund, *A Policy-Driven, Multispeed Recovery*, *World Economic Outlook Update*, 26 January 2010.
- 30 The World Bank, *op. cit.*, 21 January 2010.
- 31 *Idem*, p. 37.
- 32 ABC News, *No guarantee on global 2010 recovery: WTO*, 8 January 2010.
- 33 John Micklethwait, *The hard slog ahead*, în „The World in 2010”, *The Economist*, 13 November 2009.

Dr. Cristian BĂHNĂREANU (crisibahnareanu@gmail.com) este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

EVOLUȚIA ACTORILOR INTERNĂȚIONALI IMPORTANȚI ÎN ANUL 2009

Mihai-Ștefan DINU

Prezentul articol analizează evoluția actorilor internaționali majori în anul 2009. Pe fondul general al crizei economice mondiale sunt surprinse aspecte de referință ale scenei globale, precum problema nucleară iraniană, dezvoltarea procesului de construcție europeană, interesele strategice ruso-chineze în regiunea Asiei, eforturile Turciei îndreptate atât în direcția integrării în UE, cât și în aceea a normalizării vechilor relații tensionate din regiune.

Cuvinte-cheie: securitate; politică externă; Rusia; China; Asia Centrală; exerciții militare; UE; Turcia; PKK; kurzi.

Debutul anului 2009 a readus cu sine evenimente relaționate domeniului care, din punct de vedere al specialiștilor, este considerat drept prioritate a Uniunii Europene. Este vorba despre dependența energetică a Europei față de Rusia. Deși furnizarea de gaze naturale a fost reglementată printr-un acord între UE și Rusia, zone întregi europene s-au văzut lipsite de livrarea gazelor rusești. Această disfuncționalitate a adus la masa discuțiilor reprezentanți ai UE, Rusiei și Ucrainei. După șapte zile, procesul de livrare a gazelor din Rusia a fost reluat, ca urmare a discuțiilor dintre cele trei părți. Dincolo de rezolvarea urgentă, pe termen scurt a acestei disfuncționalități, situația în sine a subliniat urgentarea identificării de către UE a unei noi alternative energetice (atât a unor furnizori de energie alternative, cât și a unor mijloace alternative de obținere a energiei). Acest fapt ar putea însemna reorientarea UE către furnizori din Orientul Mijlociu, Caucaz sau Asia Centrală. O astfel de reorientare trebuie să țină cont, însă de câteva aspecte, dintre care:

- mediul instabil de securitate din regiunea Orientului Mijlociu;

- concurența pentru resurse din partea Chinei în regiunile Caucazului și Asiei Centrale, unde China pare a deține un avantaj puternic susținut de doi factori importanți: parteneriatul strategic cu Rusia pe de o parte și relațiile de cooperare dezvoltate de China cu statele din Asia Centrală în cadrul Organizației de Cooperare de la Shanghai;

- stabilirea unor rute sigure de transport a petrolului și gazelor naturale din aceste regiuni;

- necesitatea dezvoltării cooperării cu SUA în regiunile menționate, având în vedere atât interesul american pentru resursele energetice din aceste regiuni, precum și avantajul pe care SUA par a-l fi căpătat din punct de vedere tehnologic în domeniul forajului și extracției petroliere¹ în defavoarea Gazpromului rusesc;

- efectele crizei financiare globale.

Potrivit lui George Friedman, fondator al diviziei *Strategic Forecasting* din cadrul renumitei agenții STRATFOR, actuala criză financiară, ale cărei origini s-au plasat chiar în SUA, nu este cea mai gravă, acesta considerând că privitor la SUA „în anii '70 piața imobiliară a fost afectată similar din cauza dobânzilor ridicate, iar șomajul în SUA era de peste 10% din populație”². Previzuniile strategice ale aceluiași specialist indică faptul că istoria secolului XXI se va concentra în jurul a două forțe opuse, una constituită de puterile secundare care vor forma coaliții pentru a înfrâna și controla SUA, cea de a doua vor fi SUA care vor acționa în sensul prevenirii unor astfel de alianțe³.

Deși atitudini caracteristice perioadei Războiului Rece încă își mai fac simțită prezența pe scena internațională, și, într-adevăr, se întrevide consolidarea unor centre de putere în special în Asia, SUA pare a face pasul de la statutul de putere dominantă la acela de partener în rețea, ceea ce le va asigura, însă, în continuare statutul de națiune indispensabi-

UE	SUA
<ul style="list-style-type: none"> • <i>multilateralismul eficient</i> • <i>situația din Orientul Mijlociu</i> • <i>situațiile din Afganistan și Pakistan</i> • <i>relațiile cu Rusia</i> • <i>relațiile cu China</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>situațiile din Irak, Afganistan și Pakistan</i> • <i>programul nuclear al Iranului</i> • <i>relațiile cu Rusia</i> • <i>relațiile cu China</i> • <i>problemele climatice</i>

Tabel nr.1. Comparația priorităților de politică externă ale UE și SUA

lă. Evident că această tendință are influență asupra relațiilor transatlantice, acestea constituind un element important în ecuația stabilității și securității globale.

Temerile că Europa nu va fi capabilă de a-și operaționaliza instrumentele necesare pentru eficientizarea procesului decizional unificat trebuie, din acest an, îndepărtate, din moment ce, odată cu aprobarea Tratatului de la Lisabona de către toți membrii UE și implementarea acestuia, Europa dispune de mijloace instituționale care îi pot facilita activitatea pe scena internațională. Europa și-a ales un președinte, belgianul Herman Van Rompuy, și un ministru de externe, în persoana britanicei Catherine Ashton⁴. Cu toate acestea rămân aspecte a căror rezolvare trebuie înfăptuită cât mai curând, și anume:

- Securitatea Europeană, care încă depinde de mijloace americane, la nivel militar, iar din punct de vedere energetic de Rusia;

- Creșterea gradului de colaborare între Europa și SUA la nivel de politică externă, apărare, și securitate energetică.

În principal, rezolvarea acestor aspecte țin de abordarea pe care fiecare dintre cele două părți o au față de trei elemente fundamentale ale agendei de securitate internaționale: Afganistan, Rusia și Orientul Mijlociu. Odată cu evidențierea Chinei ca nouă putere economică, dar și militară – prin parteneriatul strategic pe care îl are cu Rusia – , precum și apariția unor actori emergenți, precum Iranul, pe scena globală conduc la necesitatea unei mai eficiente cooperări transatlantice, în special în ceea ce privește politica externă (*tabelul nr. 1*).

O scurtă comparație între agendele de politică externă ale UE și SUA conduce la sesizarea unor diferențe de responsabilități, care, la rândul lor, antrenează interese disimetrice, prin urmare, ar putea fi un indicator al diferențelor de interese și opțiuni.

În privința relației cu UE-Rusia, deși multe scenarii previzionau o apropiere a Rusiei de UE,

cu o perspectivă nu foarte apropiată, dar existentă, a includerii Rusiei în UE (o Uniune Europeană în care și-ar regăsi drept membrii și Ucraina și Turcia), în realitate, lucrurile nu stau deloc așa. Prin dependența de gazul rusesc al cărui robinet este plasat în Ucraina, UE depinde major de Rusia. Disputele energetice din ultimii doi ani au îndemnat la o reorientare a Europei, așa cum menționam anterior, către alte regiuni care îi pot furniza un nivel stabil al securității energetice.

Acestor aspecte ale politicii externe li se adaugă cele existente la nivel intern în cadrul Uniunii:

- provocările demografice: îmbătrânirea populației, scăderea forței de muncă și imigrația;
- depășirea crizei financiare globale;
- identificarea unei noi paradigme energetice;
- schimbările climatice.

În aceste condiții, procesul de extindere europeană a cunoscut o etapă de aparentă stagnare. Considerăm, însă, că stagnarea procesului de extindere nu demonstrează un pas înapoi sau o disfuncționalitate în cadrul uniunii, ci o etapă necesară dezvoltării eficiente a proiectului european, în sensul în care în acest an, așa cum menționam, a fost aprobat Tratatul de la Lisabona de către toți membrii UE, au fost aleși un președinte și un ministru de externe ai Uniunii. Totodată, această etapă a însemnat și un prilej pentru statele aflate în negocieri de aderare, de a îndeplini obiectivele necesare parcursului către integrare europeană.

Este și cazul Turciei, a cărei dorință de a accede la construcția europeană datează încă din 1959, când înregistrează prima cerere de membru asociat al Comunității Economice Europene, un acord fiind semnat în 1963. Viitoarele cereri au fost respinse de către Comisia Europeană, pe fondul economiei neperformante și înregistrărilor privind respectarea drepturilor omului, cu mențiunea că rămâne în continuare eligibilă. Progrese semnificative în acest sens au fost înregistrate însă, în timp, iar Consiliul European de la Helsinki din 1999 și-a menținut declarația conform căreia Turcia poate candida la

UE pe aceleași baze ca oricare alte state candidate, prin îndeplinirea criteriilor de la Copenhaga. În 2002 se confirmă declarația, avansându-se ideea începerii negocierilor de preaderare, dacă Consiliul consideră că în decembrie 2004 aceste criterii politice sunt îndeplinite. Reformele politice inițiate de guvernul Erdogan au continuat, fiind ratificat cel de-al 6-lea protocol al Convenției Europene privind Drepturile Omului, și semnat cel de-al 13-lea protocol, privitor la abolirea pedepsei cu moartea. De asemenea, s-au înregistrat progrese în ceea ce privește minoritatea kurdă (în special aspectele legate de învățarea și folosirea limbii kurde).

Având în vedere toate acestea, în 2005, în data de 3 octombrie, s-a semnat începerea negocierilor de aderare, cu recomandări ale Comisiei asupra perspectivelor financiare ale Turciei. Este un reper important pentru Turcia, nu doar din punct de vedere al relațiilor cu Uniunea Europeană, dar și pentru rolul său în regiunea Orientului Mijlociu și a Asiei Centrale. O Turcie care este deja membru al NATO, devenită membră UE, ar putea fi un actor important în stabilitatea și securitatea acestor regiuni, dispunând de instrumentele și tradiția necesară asumării acestui rol. Rolul de actor important în regiune al Turciei poate fi concurat doar de cel al Iranului, binecunoscută fiind concurența în ceea ce privește influența, cel puțin culturală, pe care fiecare dintre aceste două state doresc să o manifeste în regiunile anterior menționate. Vechile aspecte ce țin de religie, secularismul turc versus islamul shiia al Iranului, sprijinul Azerbaidjanului de către Turcia în conflictul cu Armenia, aspecte interne și transnaționale ale naționalismului kurd, și problema grupărilor islamiste.

În planul politicii externe, fidelă principiului care prevede zero probleme cu statele vecine, Turcia reușește în 2009 încheierea unui acord cu Armenia asupra rezolvării disputelor existente și deschiderea graniței comune ce fusese închisă de către Turcia datorită conflictului azero-armean privind provincia Nagorno-Karabakh⁵.

Acordul este semnat la 10 octombrie, în Zurich, Elveția, în cadrul unei ceremonii⁶ la care au luat parte secretarul de stat SUA, Hillary Clinton, ministrul de externe rus, Serghei Lavrov, ministrul de externe francez, Bernard Kouchner, și șeful politicii externe a UE la acea dată, Javier Solana.

Acordul presupune ridicarea blocadei impusă Armeniei, blocadă ce a durat aproape 16 ani, fiind

instituită din cauza conflictului azero-armean. De asemenea, s-a stabilit înființarea unor comisii guvernamentale al căror obiect va fi atât dezvoltarea relațiilor bilaterale în domeniile economic și comercial, cultural, cât și studiul evenimentelor din trecut care stau la baza disensiunilor istorice dintre cele două state vecine.

În direcția menținerii aceleași politici de zero probleme cu statele vecine Turcia a abordat și relația cu Siria și a anunțat organizarea pe viitor a unor exerciții militare întrunite⁷, ca parte a dezvoltării relațiilor de cooperare dintre cele două state vecine.

În plan intern, Turcia a făcut primii pași concreți în ceea ce privește politica privind minoritatea kurdă prin adoptarea unui plan guvernamental privind extinderea drepturilor acestei comunități. Deși întâmpinat cu rezistență de către naționaliștii turci, precum și de partide aflate în opoziție (care l-au considerat drept o concesie făcută teroriștilor), planul inițiat de partidul Primului Ministru Tayyip Erdogan (Partidul Dreptății și Progresului), în luna august a anului 2009, reprezintă un semn de schimbare a atitudinii cu care a fost abordată relația cu minoritatea kurdă. Urmare a acestei schimbări de atitudine, un grup de separatiști kurzi s-a predat⁸ autorităților turce, în semn de sprijin al noilor intenții ale guvernului turc. În opinia noastră, prin adoptarea noii atitudini de către guvernul turc – atitudine care a generat un răspuns pozitiv din partea separatiștilor kurzi – , a fost începută o nouă etapă în procesul de normalizare a relațiilor dintre guvern și minoritatea kurdă, ceea ce ar putea conduce la scăderea acțiunilor violente ale PKK și deschiderea unor noi orizonturi de negociere diplomatică destinate să pună capăt celor 25 de ani de conflict în urma cărora au rezultat peste 45000 de victime⁹.

Îmbunătățirea relației cu minoritatea kurdă, în plan intern, precum și instituirea unui dialog deschis cu Armenia, reprezintă repere pozitive ale drumului spre integrare europeană a Turciei.

Totodată, îmbunătățirea relațiilor turco-armene, deblocarea frontierei comune și dezvoltarea de relații comerciale reprezintă și un semn de deschidere către o mai bună colaborare cu Rusia, în condițiile în care aceasta din urmă a dezvoltat progresiv un parteneriat strategic cu China, ceea ce le-a facilitat, atât Rusiei, cât și Chinei, o poziție dominantă în regiunea Caucazului și a Asiei Centrale, regiuni în care, așa cum menționam,

Turcia are puternice interese pe filiație culturală.

Apropierea relațiilor ruso-chineze nu mai este o noutate pentru specialiștii studiilor de securitate, acțiunile acestora fiind analizate atent, în măsura în care pot furniza indicii privind viitorul strategic și de securitate al regiunilor în care cele două state acționează.

Majoritatea analizelor ce au ca subiect relațiile ruso-chineze s-au centrat în general pe vânzările de arme ale Rusiei către China sau pe cooperarea acestora în cadrul Organizației de Cooperare de la Shanghai (OCS). Din punct de vedere al analizei noastre, ne-am îndreptat atenția asupra exercițiilor militare executate în cooperare de aceste două state. Desfășurate începând cu anul 2005, cu o periodicitate de doi ani, aceste exerciții ne pot dezvălui nu doar preocuparea separată a celor două state de a-și verifica reciproc puterea militară la fiecare doi ani sau aceea comună privind eficiența cooperării militare, care ar semnifica, în opinia multor specialiști, dorința acestora de a forma o alianță militară viabilă în cadrul OCS ca o contrapondere la alianța occidentală NATO.

În anul 2009, Rusia și China au desfășurat exercițiile militare în perioada 22-27 iulie. Acestea au avut un caracter întrunit, obiectivul principal al desfășurării lor fiind îmbunătățirea cooperării în cazul răspunsului la acțiuni teroriste și separatism etnic. Începute la puțin timp după izbucnirea la 5 iulie a violențelor din provincia Xianjiang, care s-au soldat cu 197 de victime, exercițiile au dispus de 3000 de militari, 300 de unități de echipament militar, peste 40 de avioane și elicoptere¹⁰.

Desfășurarea acestor exerciții ar putea arăta voința celor două state de a fi pregătite în cazul unor probleme interne (în cazul Chinei) sau apărute în imediata vecinătate a frontierelor (în cazul Rusiei). De asemenea, o alianță militară ruso-chineză constituie oricând un factor semnificativ în jocul relațiilor de putere mondiale în cazul apariției unei crize în oricare din regiunile în care fiecare dintre ele reprezintă un actor important: Caucaz, Asia Centrală, sau Peninsula Coreeană. Prin urmare, dincolo de spectacolul de forțe desfășurate de cele două puteri militare de-a lungul unui segment al frontierei comune, din punct de vedere strategic, suntem de părere că se pot trage câteva concluzii privind interesele acestora în regiunile menționate anterior.

Este vorba, în primul rând, despre dorința Rusiei de a-și păstra un statut dominant față de fostele state

sovietice, atât în Caucaz (Armenia, Azerbaidjan și Georgia), cât și în Asia Centrală (Kârgâstan, Kazahstan, Turkmenistan și Tadjikistan). Acest statut dominant i-ar permite Rusiei deținerea controlului în aceste regiuni, astfel că, din punct de vedere strategic ar reprezenta o zonă-tampon, atât în fața intereselor occidentale, cât și a statelor importante în regiune, cum ar fi Turcia, Iran și de ce nu, chiar China.

La rândul său China își urmărește realizarea intereselor de securitate internă, acțiunile violente izbucnite în anul 2009 în care a fost implicată minoritatea uigură, precum și istoria tendinței acestei minorități către obținerea independenței, venind în sprijinul acestei idei. Autoritățile chineze arată astfel că sunt conștiente de implicațiile pe care prezența comunităților de uiguri ce totalizează aproape 8 milioane de indivizi, de pe teritoriul Kazahstanului și Kârgâstanului, le pot avea asupra securității sale interne.

În plan extern, așa cum menționam anterior, alianța militară poate fi pregătită să intervină în cazul escaladării crizei nord-coreene, pe de o parte, iar pe de altă parte Rusia și China transmit un semnal cât se poate de evident Japoniei, stat cu care fiecare dintre cele două are dispute teritoriale.

În sprijinul acestei idei considerăm că stă declarația generalului rus Nikolai Makarov, șeful Statului Major al Armatei Ruse, care afirma că „*Rusia și China trebuie să își dezvolte cooperarea militară, pentru a preîntâmpina o amenințare cu rachete din partea Coreei de Nord, aceasta antrenând la rândul ei pregătiri militare de amploare ale Japoniei și Coreei de Sud*”¹¹. Din partea Chinei, colonelul Li Jiang, director adjunct al Biroului de afaceri externe din cadrul Ministerului Apărării, declara: „*Ordinea globală trebuie să fie multipolară, excluzând astfel posibilitatea oricărui dictat al vreunui stat cu privire la alți membri ai comunității internaționale*”¹², declarație similară¹³ celei făcute în trecut de către Vladimir Putin.

Stephen Blank, în articolul său „Peace mission 2009: A military scenario beyond Central Asia” încheia (folosind analogia utilizată de Bismarck cu privire la alianțe) printr-o întrebare: „cine este calul și cine călărețul în această alianță, Rusia sau China?”. Din punctul nostru de vedere, tindem să credem că această alianță este una de tip win-win, nevoia de noi resurse energetice a Chinei putând reprezenta un sprijin în păstrarea statutului de „nucă tare” al Rusiei în relația sa cu NATO, în special în

ceea ce privește extinderea către frontierele sale a acesteia din urmă.

În altă ordine de idei parteneriatul ruso-chinez funcționează și în cazul programului nuclear al Iranului, ambele sprijinind poziția Iranului de a-și dezvolta programul nuclear. În acest sens, pentru Iran, anul 2009 a fost unul mult mai tumultuos decât ar fi presupus un an aniversar al celor trei decenii trecute de la victoria Revoluției Islamice.

Deși observatorii fenomenului admiteau că 2009 va aduce o ciocnire militară fie cu SUA fie cu Israelul, aceasta nu a avut loc, problemele majore pentru Iran fiind acelea de ordin intern.

Presiunea comunității internaționale, a SUA în mod special, privind desfășurarea programului nuclear iranian, a fost însoțită de o serie de probleme interne, a căror origine s-a aflat în acțiunile ce au însoțit alegerile prezidențiale din acest an. Număratoarea voturilor a demonstrat că electoratul a fost împărțit între cei doi candidați: Mahmoud Ahmadinejad, președintele în funcție, critic al Occidentului și posesor al unui discurs puternic anti-israelian, și Mir-Hossein Mousavi Khameneh, privit drept un om politic reformist, care ar fi putut constitui partenerul unui dialog constructiv cu occidentul. Momentul anunțului câștigării alegerilor de către Ahmadinejad cu 63% din voturi a însemnat însă începutul unei perioade de proteste, care s-au întins în timp, până spre sfârșitul anului. Disputa electorală a fost astfel prelungită și transformată în proteste de stradă, care au dus la ciocniri violente între demonstrații antiguvernamentale și forțele de ordine ale statului. Intenția acestora din urmă de a pune cu orice preț capăt demonstrațiilor de stradă a avut ca rezultat un număr de 36 de victime și aproximativ 1000 de arestări de persoane, printre care și membrii ai opoziției reformiste¹⁴. Comunitatea internațională nu a întârziat să reacționeze¹⁵ și a condamnat mijloacele violente ale guvernului de la Teheran. De asemenea, relațiile cu SUA, care păreau a cunoaște o detensionare prin deschiderea la dialog direct a noului președinte american Barack Obama, se complică prin propunerea pe care SUA o fac Consiliului de Securitate al ONU, de a aplica noi sancțiuni Iranului. Statele membre ale Consiliului de Securitate la care s-a adăugat și Germania – deși dornice de a opri activitățile de îmbogățire a uraniului desfășurate de către Iran – nu s-au grăbit în a adopta noi sancțiuni, preferând varianta unor negocierilor diplomatice. Astfel, în septembrie

au loc la Geneva întrevederi între reprezentanții acestor state și negociatorul iranian desemnat în problema nucleară, Saeed Jalili. În ciuda faptului că negocierile au beneficiat și de o rundă bilaterală între acesta din urmă și subsecretarul de stat al SUA, William Burns, concluziile nu au lăsat să se întrevadă orizontul vreunui compromise, din moment ce Iranul și-a susținut vehement dreptul de a desfășura activități în domeniul energiei nucleare. În acest sens, Iranul a fost de acord să permită inspectorilor Agenției Internaționale de Energie Atomică (IAEA) să inspecteze¹⁶ locațiile unde se desfășoară activitățile presupuse de procesul de îmbogățire a uraniului, pentru a îndepărta orice temere legată de obținerea și dezvoltarea de arme nucleare.

Lipsa de rezultate concrete a discuțiilor de la Geneva¹⁷, precum și descoperirea unei a doua locații destinate activităților de îmbogățire a uraniului, nedezvăluită până atunci de către autoritățile iraniene, au condus în decembrie la propunerea de către SUA, în cadrul Consiliului de Securitate ONU, de a se aplica sancțiuni suplimentare¹⁸ Iranului. Nu s-a ajuns la un acord în acest sens, însă Rusia, China, Marea Britanie, SUA și Germania au propus Iranului varianta de a transfera activitățile presupuse de procesul de îmbogățire a uraniului în scopul obținerii energiei nucleare către facilități similare din Rusia, pentru a asigura o supraveghere mai transparentă a programului nuclear iranian de către comunitatea internațională. Varianta nu a fost încă agreată de către Iran¹⁹, astfel încât programul nuclear iranian va continua să rămână o problemă prioritară pe agenda de securitate a comunității internațională și în anul 2010, în viitorul apropiat neîntrezărindu-se nicio cale rapidă de compromis amiabil, care să pună capăt tensiunilor generate de acest subiect.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Gazpromul pierde teren în favoarea companiilor americane furnizoare de gaze naturale. Acestea, prin adoptarea unor noi tehnici de forare și extracție au eficientizat procesul de exploatare a zăcămintelor de gaze naturale, ceea ce a condus la ieftinirea costurilor și acapararea unei piețe de desfacere tot mai largi, conform <http://economie.hotnews.ro/stiri-energie-6846380-gazprom-pierde-piete-favoarea-statelor-unite-fondul-noilor-tehnici-extractie-dezvoltate-americani.htm>

2 http://www.nypost.com/p/news/opinion/books/item_EZhbOkKqCW7WWgEebVRreL;jsessionid=

07E1015F48371 BE0A7F6401C92C03A03;+ă

3 Idem

4 <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,662732,00.html>

5 www.nytimes.com/2009/07/12/world/middleeast/black-garden-products-id-3613.html

6 www.rferl.org/content/Turkey_Armenia_To_Sign_Landmark_Agreement_To_Normalize_Ties/1848293.htm

7 <http://english.aljazeera.net/news/middleeast/2009/10/200910141059701561.html>

8 Pe larg la <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8315088.stm>; www.opendemocracy.net/terrorism/article/security_briefings/201009

9 <http://www.amnestyusa.org/amnestynow/leyla.html>

10 http://english.pravda.ru/russia/politics/20-07-2009/108250-russia_china-0

11 Stephen Blank, Peace mission 2009: A military scenario beyond Central Asia, în China Brief, vol.9, nr 17, august 2009, p.7

12 Idem.

13 “The Universal, Indivisible Character of Global

Security”, prezentare a fostului președinte rus Vladimir Putin la Conferința privind politica de securitate, desfășurată la Munchen, în data de 11 februarie 2007 (www.securityconference.de-konferenzen-rede.php?menu_konferenzen=&sprache=en&id=179&)

14 Pe larg la <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8432297.stm>

15 http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8432884.stm

16 <http://www.alarabiya.net/articles/2009/10/02/86737.html>

17 <http://www.reuters.com/article/idUSL1771615820080719>

18 Prima rundă de sancțiuni împotriva Iranului a fost adoptată prin rezoluția 1737 a Consiliului de Securitate ONU din anul 2006, a doua rundă de sancțiuni prevedea blocarea tuturor exporturilor iraniene de arme, potrivit rezoluției 1747/2007, iar cea de a treia din luna martie 2008 prevedea restricții financiare și comerciale.

19 <http://www.hotnews.ro/stiri-international-6837438-ministrul-rus-externe-regretam-iranul-respins-aparent-oferta-imbogati-uraniu-strainatate.htm>

Mihai-Ștefan DINU (mihaidinu@yahoo.co.uk) este cercetător științific în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

CHESTIUNEA PAȘAPOARTELOR BIOMETRICE ȘI LIBERTĂȚILE DE GÂNDIRE, DE OPINIE ȘI CEA RELIGIOASĂ

Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU

În prezentul articol încercăm să arătăm câteva din dimensiunile violării aduse, în opinia noastră, drepturilor și libertăților fundamentale consacrate în Constituția română, în tratatele internaționale ratificate de România, în tratatul de la Lisabona, în Carta UE a drepturilor fundamentale, încălcări făcute de autoritățile române competente să elibereze persoanelor trăind pe teritoriul UE (în speță, pe teritoriul român) pașaport de tip electronic.

În ciuda identității naționale și majoritare ortodoxe a României, în ciuda obligațiilor juridice pe care statul român și le-a asumat pe plan internațional și european de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, România, ca stat membru UE, se află la începutul sec. XXI, după părerea noastră, plasată în ciudata situație de a fi primul stat din lume care, în același timp, a încorporat în pașaportul electronic imaginea facială a persoanei, amprente digitale ale acesteia și un cip electronic purtând datele sale personale. Aceasta o considerăm nu doar o practică abuzivă și ne-constituțională adoptată de autoritățile române, nu doar o violare flagrantă a drepturilor omului dar totodată, o ignorare voită a identității majoritare ortodoxe a acestei țări, care este profund opusă utilizării biometriei.

Articolul arată modalitățile și gradul în care a operat această violare a drepturilor omului, atât prin actele normative interne (emise de autoritățile române) cât și prin actele instituțiilor UE emise în această materie, prezintă câteva din căile democratice de apărare a libertăților încălcate prin aceste acte (în speță, libertatea de opinie, de conștiință și de religie, discutate aici), căi de atac disponibile atât la nivelul jurisdicțional național,

în sistemul UE de jurisdicție cât și înaintea Curții Europene a Drepturilor Omului.

Cuvinte-cheie: Drepturile și libertățile fundamentale ale omului, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Carta Drepturilor Fundamentale ale UE, Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice, Convenția Europeană privind Drepturile Omului, pașapoarte biometrice, documente electronice, cip electronic, tratatul de la Lisabona, Uniunea Europeană, acordul Schengen, ortodoxie, identitate națională, stat membru UE, drept european.

De la 1 ianuarie 2010, autoritățile statului român competente pentru eliberarea pașapoartelor și a documentelor de călătorie au început să elibereze, chipurile, la cerere, pașapoarte de tip biometric¹. În cele ce urmează, vom analiza ilegalitatea, non-constituționalitatea acestor măsuri și non-conformitatea lor cu tratatele internaționale și ale UE la care România este parte, spre a demonstra **lipsa lor reală de temei juridic și nulitatea absolută² a unor astfel de măsuri care încalcă grav** drepturile omului și pe cele ale cetățeanului european într-o Europă unită, care se dorește a fi democratică și liberă³.

1. Non-compatibilitatea actelor normative interne privind pașapoartele biometrice cu alin. 1, art. 1 din Constituția României

Încă de la începutul textului constituțional, în art. 1, alin. 1, observăm **încălcarea flagrantă de către autoritățile statului român, în invocarea abuzivă a unor regulamente și decizii ale instituțiilor UE⁴, pe care ele „se bazează” atunci**

când impun cetățenilor români să primească pașapoarte de tip biometric. Dincolo de pretextele penibile cum că pașapoartele în cauză ar fi prevăzute cu mai multe elemente de securitate față de cele de tip clasic⁵, de parcă întreaga societate europeană a secolului XXI nu ar avea alt scop decât cum să găsească noi moduri de restrângere a libertății persoanei umane și de întărire a măsurilor de securitate, aspect care este indiciul cel mai clar de golire de conținut a caracterului democratic al UE și implicit, al statelor ce o compun și al derivei Uniunii către o formă nouă de totalitarism (pe care o vom numi *totalitarism de tip electronic*, diferită de celelalte forme istorice de totalitarism ca forme de încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului), trebuie remarcate și alte aspecte.

Astfel, deși autoritățile de stat precizează că vor elibera **la cerere** pașapoarte de tip biometric, astfel încât să arate faptul că **nu este o obligație pentru cetățean să aibă un astfel de tip de pașaport**, el putând „opta” între unul de tip clasic și unul nou, de tip biometric, tot autoritățile vin cu o precizare menită să arate **la ce nivel de gravitate se situează încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului** (în speță, libertatea, demnitatea umană, libertatea de circulație a persoanei și libertatea religioasă), atunci când spun că pașapoartele de tip vechi *se vor elibera doar temporar*⁶, adică, pe perioade de câte *un an*, în timp ce pașapoartele de tip biometric, fiind mai sigure, în concepția autorităților de stat, se eliberează pentru *o perioadă de cinci ani*. Desigur, nimic nu împiedică cetățeanul, chiar dacă a optat la început pentru un pașaport biometric, să revină asupra hotărârii sale și să opteze, la expirarea termenului de cinci ani, pentru unul clasic, fără elemente biometrice, însă **el este deja luat în baza de date biometrică și deja datele sale personale stocate pe acest pașaport sunt introduse acolo în mod abuziv**, cu toate asigurările autorităților de stat că aceste date vor fi protejate (autorități al căror interes este, de fapt, cum istoria a înregistrat de multe ori, să crească nivelul de control al individului în defavoarea libertății sale).

Biometria pune nenumărate probleme legate de libertatea persoanei umane, inclusiv sub aspectul protecției datelor personale, deoarece crește periculos nivelul de control al autorității de stat asupra persoanei umane, indiferent de calitatea sa de cetățean, prin datele personale stocate în

baze de date cărora nu li se garantează o protecție națională și care pot fi accesate de oricine sau de un grup privilegiat, în interes propriu și în defavoarea individului respectiv. Este aici limita de rezistență a democrației în sine, a statului de drept, deoarece este, în opinia noastră, un conflict între tendința autorității de stat de a crește permanent controlul asupra individului și acesta din urmă, care are interesul să fie legat de stat doar prin obligații fundamentale și să își păstreze libertatea sa, mai mult, făcând statul ca, prin toate autoritățile sale și prin toate acțiunile sale să îi respecte și să îi garanteze această libertate.

Pașapoartele biometrice sunt ilegale, deoarece, prin folosirea biometriei se încalcă libertățile fundamentale ale omului (libertatea de circulație și libertatea religioasă), dar și demnitatea umană (omul fiind tratat ca un infractor potențial, deoarece societatea biometrică nu are cum să fie liberă și democratică, ci una coercitivă, a suspiciunii instituționalizate și totalitaristă, adică, de încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului). Dacă aceasta se pare că este o tendință a societăților occidentale în așa-zisa confruntare cu primejdii internaționale de tipul terorismului internațional, pretext prin care se restrâng de fiecare dată libertățile și drepturile omului în favoarea unei preeminențe a motivului de asigurare a securității publice (care trebuie privită ca o excepție, ca o măsură excepțională, aplicabilă în situații clar prevăzute de lege și cu un caracter temporar), societățile europene răsăritene abia ieșite din experiențele totalitariste de tip comunist trebuie să fie mai circumspecte și critice la noile forme de restrângere a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Mai mult, opinăm că ele trebuie să își asume în fața societăților occidentale deja atinse de acest morb al biometriei, **un rol de gardian al democrației și al spiritului real al democrației, care este acela al garantării statului de drept și al drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.** Societățile europene răsăritene sunt cele mai în măsură să facă societățile occidentale aflate sub trendul biometric să își recapete încrederea în democrație, să nu cedeze impulsului de a se transforma în societăți ale suspiciunii generalizate, în niște societăți de tip Big Brother, în care cetățeanul devine un potențial suspect și în care autoritatea de stat își auto-arogă prerogative specifice unui stat polițienesc, restrângând întruna

exercițiul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, până când le lasă fără de conținut.

În art. 1, alin. 1 din Constituția României se prevede în mod clar și lipsit de orice dubii caracterul **național** al statului român. Vorbim aici **despre România, o țară cu o identitate națională specifică, în sensul contopirii istorice a ortodoxiei și a spiritului național românesc pe acest teritoriu milenar**⁷. România nu este orice tip de stat, ci este un stat aparținând unui popor care, **de la originile sale, a fost unul creștin**: nașterea poporului român în matca sa milenară, carpato-danubiano-pontică a fost o naștere în primul rând creștin-ortodoxă⁸. Acest lucru este fundamental pentru înțelegerea corectă a **tipului de identitate națională românească, văzută esențial și indisolubil ca una creștin-ortodoxă, ca o simbioză indestructibilă între ideea de neam și ideea de Dumnezeu**⁹. Orice alt popor și orice alt stat, precum și orice alianță sau organizație sau entitate de integrare precum UE **trebuie să respecte acest dat istoric și spiritual care formează identitatea națională românească**. România este mai mult decât un stat, este *un neam* iar acest *neam* este unul creștin-ortodox¹⁰, chiar dacă acest lucru pare pentru unii postmoderniști sau globaliști ca fiind ceva anacronic sau ridicol. Identitatea națională¹¹, și în cazul românilor, identitatea creștin-ortodoxă nu sunt deloc ridicole, iar cel care consideră ridicolă însăși *esența unui neam* este, de fapt, o ființă fără orizont spiritual, fără cultura neamului din care se trage sau despre care vorbește și o ființă ridicolă prin însăși negliobla sa pretențioasă de a trece cu vederea ideile mari pe care se întemeiază orice popor ca ființă spirituală¹².

Art. 1, alin. 1 din Constituție nu este deloc unul negliob sau anacronic pentru că afirmă caracterul național al statului român; dimpotrivă, este un articol **care recunoaște indubitabil această esență spirituală a poporului român**, de la nașterea sa în acest spațiu până în ziua de azi. Poporul român este un popor născut creștin-ortodox, spre deosebire de alte popoare care fie s-au creștinat mai târziu, fie nu au fost creștinate, și **acesta este specificul poporului român, care nu se discută, ci se respectă, inclusiv în cadrul Uniunii Europene, ca o comunitate a țărilor democratice, bazată pe relația de respect cu statele membre**¹³.

Uniunea Europeană nu poate emite niciun fel de directive, decizii sau vreun alt tip de legislație europeană, prin nicio instituție de-a sa, **care**

să contravină identității naționale a vreunui stat membru. Când este vorba despre România, Uniunea Europeană trebuie să fie **prima care să respecte și care să asigure România de respectul său necondiționat și real** al identității naționale creștin ortodoxe a acestui stat, membru cu drepturi depline în Uniune din 2007. **România nu poate fi tratată ca un membru de categoria a doua în Uniune, considerată în mod fals și tendențios că ar fi un stat dez-creștinat, unul în care nu există vreo religie majoritară, și de care nu trebuie să se țină cont**. România nu este un stat născut de ieri, de azi, adică unul fără trecut; vedem cum, în tot cursul istoriei sale frământate, aflată la cumpăna imperiilor, amenințată cu fărâmițarea permanentă, **România și-a apărât valorile naționale și ideea sa de creștinism ortodox ca făcând parte din însăși ființa sa națională**¹⁴.

Uniunea Europeană și niciun alt stat sau popor, nici instituțiile UE prin directivele sau deciziile lor, nu au dreptul de a pune în discuție identitatea românească, adică identitatea în care ortodoxia se împletește cu caracterul național ; este o identitate în care neamul românesc este împletit indisolubil cu ortodoxia, încă de la nașterea sa ca neam în acest spațiu. Dispariția caracterului ortodox al acestui neam duce la dispariția neamului în sine, deoarece nașterea și formarea acestuia, dezvoltarea sa de-a lungul veacurilor și rezistența a sa în acest spațiu au fost toate strâns împletite cu păstrarea ortodoxiei, care este o identitate religioasă. Deci, Uniunea Europeană nu are dreptul de a pune în discuție identitatea românească, adică o identitate specifică, una simultan națională și religioasă, prin încercări de relativizare sau de discreditare a acesteia sub cuvânt că nu ar fi „democratică”.

Uniunea Europeană trebuie să respecte identitatea unui stat membru așa cum s-a format aceasta de-a lungul veacurilor, și nu să încerce să o modeleze conform intereselor sale, deoarece statele pot fi constructe artificiale, însă neamurile sunt constructe organico-spirituale, în care aspectul religios (raportarea omului la Dumnezeu) joacă un rol esențial. Identitatea românească este una ortodoxă, deoarece România, să ne amintim, este o țară cu populație majoritar ortodoxă¹⁵. În plus, aceasta nu este o identitate formată de ieri, de azi, ci una istorică¹⁶, venită pe filonul unei tradiții religioase de aproape 2000 de ani¹⁷. Uniunea Europeană trebuie să țină seama, deci, de majoritate și de identitatea religioasă a majorității unei țări,

deoarece acesta este spiritul real democratic, dacă alegem să ne raportăm la democrație.

Uniunea Europeană trebuie să respecte (și aici vorbim de o **obligație juridică expresă**, impusă de tratatul de la Lisabona) identitatea națională a unei țări membre, în speță, a României ca țară majoritar ortodoxă. **Ortodoxia României este una perfect compatibilă cu democrația și cu exercitarea de către cetățeni a libertății religioase**, astfel încât orice cetățean să fie liber să adere sau nu la o credință religioasă sau filosofică. Însă, acest lucru **nu trebuie folosit de Uniunea Europeană ca o modalitate de a ignora, de a distorsiona și de a încălca, prin actele juridice ale instituțiilor sale** (acte de drept european cu efect direct și aplicabilitate generală, în unele cazuri), **identitatea de neam a României, care este una profund ortodoxă**¹⁸. Dacă UE își asumă obligația de a respecta prin instituțiile sale atât identitatea națională a statelor care o compun, dar și libertatea religioasă, printre libertățile fundamentale pe care le recunoaște cetățenilor europeni, atunci UE trebuie să aibă în mod clar în vedere **când se raportează la identitatea națională românească faptul că aceasta este un tot indisolubil, simbolic și spiritual, în care neamul se împletește cu ortodoxia** și aceasta nu dintr-un capriciu sau împrejurare istorică izolată, ci de aproape 2000 de ani, încă de la nașterea poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic.

Deci, art. 1, alin. 1 din Constituția României, când afirmă caracterul **național** al statului român, trebuie să avem în vedere că acesta este **un caracter implicit creștin ortodox**, deoarece ortodoxia este și rămâne religia majoritară a acestui popor, care continuă să se definească în funcție de ea. Chestiunea libertății religioase în cazul emiterii pașapoartelor biometrice devine și mai acută în cazul României, a cărei identitate națională este simultan și profund una majoritar ortodoxă¹⁹.

2. Non-compatibilitatea actelor normative interne privind pașapoartele biometrice cu art. 29 din Constituția României

Coroborat cu art. 1, alin. 1 din Constituția României, emiteria de către autoritățile de stat române a pașapoartelor biometrice în temeiul unor regulamente și decizii europene încalcă și art. 29 din Constituție, referitor la **libertatea conștiinței**. Acest articol este unul cadru, în care, alături de

libertatea gândirii și a opiniilor, este inclusă și libertatea credințelor religioase. Conform acestui articol, **libertatea religioasă nu poate fi sub niciun fel îngrădită**, deci, textul constituțional impune o prohibiție expresă la adresa **oricărei forme de îngrădire** a acestui tip de libertate.

Alin. 1, art. 29 din Constituție este o **garanție constituțională** de care orice cetățean român și european, totodată, se poate prevala în apărarea drepturilor și a libertăților sale fundamentale într-un stat de drept ca România (art. 1, Constituție) și într-o comunitate a statelor democratice, precum se vrea Uniunea Europeană (art. 1 a/TUE, modif. prin tratatul de la Lisabona). Prin urmare, **nicio autoritate de stat și de pe teritoriul UE nu poate supune vreun cetățean român** (care aparține de o țară nu doar cu o identitate națională și majoritar ortodoxă, dar care este și stat de drept, democratic și social) **vreunei restricții, discriminări sau încălcări a libertății religioase a acestuia**. Or, tocmai libertatea religioasă vedem cum este încălcată de autoritățile de stat române în așa-zisa „aplicare” a regulamentelor și deciziilor europene (pentru că **orice decizie, regulament european sau vreun alt tip de act normativ emis de vreo instituție UE trebuie să fie emis cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor europeni, în speță, a libertății de opinie, de gândire și religioase**), atunci când ele se grăbesc să emită pașapoarte biometrice considerate de creștinii ortodocși ca fiind contrarii credinței lor.

Este ca și cum într-o zi, instituțiile UE ar impune comunităților de musulmani trăind pe teritoriul său și având membri cetățeni europeni de credință islamică (prin cetățenia unui stat membru UE), să accepte emiteria unui act care se află în profundă contradicție cu percepțiile Coranului, lucru de natură să încalce libertatea religioasă a acestor cetățeni europeni de credință islamică.

Deci, în oricare din acțiunile sale și în oricare din actele normative emise de instituțiile sale, care au sau nu efect direct și aplicabilitate generală, UE trebuie să fie atentă să respecte libertatea religioasă, de opinie și de gândire a persoanelor de pe teritoriul său și să înlăture imediat acele măsuri sau acte care produc asemenea încălcări. În caz contrar, Uniunea (având personalitate juridică, întocmai ca și statul român) **poate fi acționată de persoană trăind pe teritoriul UE, dar și de statul român, în**

speță, în justiția europeană și în cea națională (care constituie un întreg ansamblu jurisdicțional în concepția tratatului de la Lisabona), pentru încălcarea acestor libertăți fundamentale.

Emiterea pașapoartelor biometrice, care lezează, în esența lor, credința ortodoxă și libera exercitare a acesteia în afara spațiului european²⁰ (deoarece creștinul ortodox se vede îngădit în libera sa circulație în spațiile statelor terțe Uniunii, tocmai datorită credinței sale religioase care nu îi permite să solicite un pașaport biometric) este o măsură internă²¹ a statului român pornind de la o normă europeană²² prin care se încalcă art. 29 din Constituția României și, totodată, tratatele internaționale în materie de drepturile omului la care România este parte și care fac parte din dreptul intern.

Art. 29 din Constituție spune foarte clar și fără posibilitate de răstălmăcire, că nu este permisă nicio îngădire, sub nicio formă, a libertății religioase. Deci, creștinul ortodox este protejat la nivel constituțional, pe baza art. 1, alin. 1 și 3 și a art. 29 din constituția țării sale, în relația cu autoritățile publice ale statului român și cu instituțiile UE care nu pot relativiza și nici restrânge o libertate fundamentală la a cărei respectare se obligă Uniunea prin însăși tratatul de la Lisabona.

Mai mult, art. 29 din Constituție **completează prohibiția expresă și totală** la adresa îngădirilor **de orice fel** ale libertății religioase, prin a spune că „*nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ... contrar convingerilor sale*”. Acest text constituțional vine să instituie **o dublă garanție juridică în favoarea cetățeanului**, anume că statul român va respecta libertatea sa religioasă și că nu îl va constrânge, prin nicio măsură a autorităților sale, să adopte o opinie contrară convingerilor sale. Deci, emiterea pașapoartelor biometrice, care sunt profund contrarii credinței ortodoxe prin însăși esența lor, este o măsură prin care **o autoritate de stat vine și impune practic cetățeanului, să adopte opinia sa asupra acestor pașapoarte** (o opinie **favorabilă lor**, dar, care este **contrară convingerilor religioase ale cetățeanului**). Prin aceasta se încalcă flagrant, în litera și în spiritul său, textul constituțional al art. 29, „**măsura**” autorităților de stat privind emiterea pașapoartelor biometrice într-o țară majoritar ortodoxă (în care identitatea națională este una specifică, adică simultan una istorică și profund ortodoxă) **fiind o măsură neconstituțională,**

deci, afectată, în opinia noastră, de nulitate absolută, deoarece avem de-a face cu **încălcarea unei libertăți fundamentale a omului, care este valoare supremă și garantată de statul român** (art. 1 din Constituție, alin. 3).

3. Non-compatibilitatea actelor normative interne privind pașapoartele biometrice, cu tratatele internaționale la care România este parte

Din punct de vedere al tratatelor internaționale ratificate de România (și care, potrivit Constituției, fac parte din dreptul intern), eliberarea pașapoartelor biometrice²³ încalcă prevederile legate de libertatea religioasă consacrată **la nivelul acestor tratate.**

Astfel, art. 18 din **Declarația Universală a Drepturilor Omului**²⁴ consacră faptul că **orice persoană are dreptul la libertatea gândirii, a conștiinței, a religiei.** Acest drept, potrivit DUDO, implică libertatea de a-și schimba religia sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile sale, individual sau în colectiv, atât în public sau în privat, prin învățământ, practici, cult și îndeplinirea de rituri. La fel, trebuie amintim aici și art. 19 /DUDO, conform căruia **orice individ are dreptul la libertatea de opinie și de exprimare, inclusiv dreptul de a nu fi tulburat pentru opiniile sale.**

Deci, coroborat cu art. 29 /DUDO, care permite doar îngădiri **stabilite de lege**, însă unele care să fie aduse în **scopul exclusiv al asigurării recunoașterii și respectului drepturilor și libertăților celorlalți** și în vederea satisfacerii cerințelor juste ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale, într-o societate **democratică**, rezultă că Declarația, ca document fundamental în materia drepturilor omului, la care orice stat democratic trebuie să se raporteze cu necesitate, **permite pe cale de excepție, doar un anumit tip de îngădiri acestor libertăți.** Astfel, îngădirile trebuie să fie stabilite prin **lege** (și nu prin alte tipuri de acte normative, fie interne, fie ale instituțiilor UE) și trebuie să aibă un scop exclusiv, precizat mai sus.

Întotdeauna cadrul politic și juridic în care îngădirea are loc pe cale de excepție, este amintit în art. 29/DUDO: cadrul este acela **al unei societăți democratice, adică al unei societăți care respectă în litera și în spiritul lor, toate normele juridice referitoare la drepturile omului**²⁵, la care statul

respectiv este parte sau care fac parte din ordinea sa constituțională.

Mai mult, art. 30 /DUDO interzice o interpretare tendențioasă sau cu rea credință, făcută pentru a permite ca un stat, un grup sau o persoană să aibă vreun drept de a se deda la vreo activitate sau de a săvârși vreun act care să conducă la desființarea drepturilor și libertăților enunțate în DUDO. Cu alte cuvinte, art. 30 este cea mai puternică garanție juridică instituită de DUDO, prin care nici statul român, niciun grup, nicio persoană nu pot avea dreptul de a se deda la o activitate sau de a săvârși vreun act care să conducă la desființarea libertăților în cauză (de gândire, de opinie, religioasă). Prin urmare, raportat la art. 29 și la art. 30 /DUDO, autoritățile de stat române nu sunt în drept să *îngrădească exercitarea* acestor libertăți, altfel decât cele precizate în art. 29 și *nici să emită* pașapoarte biometrice, ca tip de activitate ce duce la *desființarea* în sine a libertății religioase, de opinie sau de gândire (pentru liber cugetătorii ce nu sunt de acord sau care se simt prejudiciați sau lezați în convingerea lor de emiterea acestor pașapoarte), așa cum sunt acestea consacrate prin art. 18 și 19 /DUDO.

Mai departe, coroborat cu dispozițiile de mai sus, observăm cum, prin **discriminarea între cetățenii români în privința emiterii pașapoartelor**, de către autoritățile de stat române, în punerea în aplicare a unor acte comunitare, **se încalcă Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice**²⁶, mai precis art. 2, alin. 2, prin care este instituită obligația expresă a statelor părți de a garanta că drepturile enunțate în acest Pact se vor exercita **fără nicio discriminare**. Este vorba de o obligație universală și imperativă, opozabilă *erga omnes*, cât și de o obligație de respectare efectivă și cu bună credință a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în speță a **libertăților de opinie, de gândire și religioasă, deoarece acestea au caracter de *ius cogens* în dreptul internațional**.

Astfel, art. 18 din Pact prevede expres dreptul oricărei persoane la libertatea gândirii, a conștiinței și a religiei. De asemenea, se prevede că nimeni nu va putea fi supus vreunei constrângeri putând aduce atingere libertății sale de a avea sau de a adopta o religie sau o convingere la alegerea sa. Deci, statul român care este parte la acest Pact este obligat prin însăși calitatea sa de stat semnatar, dar și prin caracterul de *ius cogens* al libertăților de

gândire, de conștiință și religioasă, de a respecta acest articol din Pact. Nici Uniunea Europeană și nicio instituție de-a sa nu pot obliga statul român să aducă restricții sau derogări de la drepturile fundamentale ale omului recunoscute sau în vigoare în orice stat parte la acest Pact, atunci când statul aplică norme juridice de orice fel (legi, convenții, regulamente, cutume)²⁷, sub pretextul că Pactul nu recunoaște aceste drepturi sau că le recunoaște într-o măsură mai mică.

De asemenea, UE nu se poate prevala de pretextul caracterului de integrare al normelor sale de drept european (efect direct, aplicabilitate imediată și generală) pentru a aduce restricționări sau derogări la adresa drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Prioritatea normei de drept european nu este valabilă decât în raport cu o normă de drept intern, **însă nu cu o normă de *ius cogens*, care este în plan internațional imperativă și opozabilă *erga omnes*** (tuturor statelor și UE, considerăm noi, entitate care are elemente de statalitate, dar și personalitate juridică²⁸, putându-și angaja responsabilitatea juridică inclusiv pe plan internațional pentru încălcarea normelor de *ius cogens*).

În al doilea rând, UE nu poate să folosească acele caractere de integrare ale dreptului său, pentru a impune statelor membre să restricționeze pe plan intern exercitarea libertăților fundamentale ale omului (în speță, a libertății de gândire, de conștiință, de religie) sau să facă derogări de la acestea menite să le afecteze în exercițiul și în chiar esența lor. Art. 18 permite doar restricții prevăzute de lege și (condiție cumulativă) care să fie necesare pentru ocrotirea securității, ordinii și sănătății publice ori a moralei sau a libertăților și drepturilor fundamentale ale altora. Însă, trebuie să le vedem ca pe niște excepții, deoarece restricțiile aduse libertăților fundamentale ale omului nu pot avea decât un caracter temporar, excepțional și proporțional cu situațiile care le justifică; în primul rând, ele trebuie să fie niște restricții legale, adică, să se producă doar în cadrul stabilit de legea internă a statului respectiv (iar aici este competent cu prioritate Parlamentul Român ca parlament național și nu vreo altă autoritate de stat internă și nici instituțiile UE, deoarece restricțiile nu pot fi aduse decât prin lege, spun art. 18 și 19 și nu prin acte ale unor instituții exterioare statului semnatar al Pactului, precum sunt normele de drept comunitar emise de instituțiile UE).

Autoritățile de stat române, când au emis pașapoartele biometrice, nu au avut în vedere toate aceste considerații de mai sus, procedând la măsuri care nu au legalitate nici constituțională și nici internațională, deoarece privesc exercitarea și însăși esența unor drepturi și libertăți fundamentale ale omului, care au caracter prioritar, ca *ius cogens*, în raport cu normele interne ale statului și cu normele de drept comunitar (cu atât mai mult cu cât UE se declară o comunitate democratică de stat, adică tocmai una bazată pe principiul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului).

Invocarea de către autoritățile de stat române a faptului că, prin eliberarea pașapoartelor biometrice s-ar aduce o limitare „legală” în sensul articolului de mai sus ar fi, în opinia noastră, una abuzivă și chiar tendențioasă, ieșită din contextul stabilit clar de către art. 18 și art. 19 /Pact cu privire la exercitarea libertății gândirii, a conștiinței, a libertății religioase sau de opinie. Deoarece nu este vorba de o limitare „legală”, ea fiind o limitare venită **în aplicarea unei norme de drept european** (prin apartenența statului român la o entitate cu caracter de integrare politică și juridică), deci, nu este o limitare venită din partea Parlamentului Român, ca autoritate **reprezentativă supremă** a poporului român (supremitate valabilă și în raport cu instituțiile UE), nu este o limitare care să fie necesară pentru respectarea drepturilor și a reputației altora și nici pentru apărarea securității naționale, a ordinii publice, a sănătății și a moralității publice. Chiar dacă, prin absurd ar fi așa, emiterea pașapoartelor biometrice reprezintă **în sine** o activitate de **încălcare a esenței, nu doar a exercițiului** libertății de gândire, de conștiință și religioasă a persoanei care nu este de acord cu acest tip de pașaport, prelevându-se de o asemenea libertate, prin simplul fapt că **biometria în sine este o modalitate de controlare a persoanei umane și de desființare a drepturilor și libertăților sale fundamentale, specifică unui regim totalitarist și nu democratic, în care persoana devine un potențial infractor și suspiciunea este generalizată, instituționalizată ridicată la nivel de politica de stat.**

Biometria folosește **excepția securității publice deturnată de la scopul său firesc**, acela de a avea caracter **temporar și excepțional și de a nu afecta esența**, ci doar exercițiul unui drept sau

libertăți fundamentale a omului, și aceasta doar în mod limitat și expres prevăzut de legea unui stat. Societatea biometrică, spre deosebire de cea democratică, **folosește biometria ca modalitate de sporire a controlului asupra individului, de permanentizare a acestui control și de desființare a drepturilor și libertăților sale fundamentale pe care societatea democratică i le respectă și i le garantează.**

Între societatea biometrică, a suspiciunii generalizate, în care prevalează dreptul auto-arogat și mereu crescut al autorității de stat, de a controla viața individului în toate detaliile, sub pretextul asigurării securității publice și, de cealaltă parte, **societatea democratică**, în care statul se obligă să îi asigure individului deplina exercitare a drepturilor și libertăților sale fundamentale, **există o opoziție deplină și de netrecut**, pe care este bine ca juriștii secolului XXI să o înțeleagă în sensurile sale reale și în consecințele la adresa acestor drepturi și libertăți.

În fine, un alt document juridic regional pe care autoritățile de stat române l-au încălcat, putând fi trase la răspundere de către **orice persoană fizică, organizație nonguvernamentală sau grup de particulari**²⁹ ce se pretinde victimă a vreunei încălcări de către statul român (ca parte la Convenție sau la Protocoalele sale) a drepturilor recunoscute de Convenție și de Protocoalele aferente, este Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. Astfel, **orice persoană** (apatrid, bipatrid, cetățean străin, cetățean român, cetățean european sau cetățean al unui stat terț față de Uniune) care își consideră lezată libertatea de gândire, de conștiință sau de religie prin eliberarea pașapoartelor biometrice, poate acționa în judecată statul român (după caz, dacă este liber cugetător sau un om religios, dacă religia sa nu îi permite să dețină un act biometric sau dacă propria sa convingere sau gândire nu îi permite acest lucru) la Curtea Europeană a Drepturilor Omului cu sediul la Strasbourg.

Statul român are obligația, prin art. 9 și art. 10 din Convenție, să respecte libertatea de gândire, de conștiință de religie, libertatea de exprimare **a oricărei persoane, indiferent dacă este sau nu cetățean european.** Acest lucru este de mare importanță, deoarece, pentru concepția CEDO, **nu are relevanță cetățenia, ci calitatea de persoană umană, adică, în materia drepturilor omului, prioritară este întotdeauna calitatea de**

persoană umană care produce efecte juridice³⁰, față de orice altă calitate (de cetățean al unui stat sau al unei entități de integrare precum UE).

Potrivit art. 13 din Convenție, orice persoană (deci, nu doar cetățenii europeni sau cei din România, unde s-a introdus această măsură) care consideră că drepturile și libertățile sale recunoscute de această Convenție sunt încălcate prin eliberarea unui pașaport biometric, prin simpla existență a pașaportului de tip biometric (în speță, libertatea de convingere, de opinie³¹ și/sau cea religioasă) se poate adresa efectiv unei **instanțe naționale**. Acest drept de a-și proteja în orice **instanță competentă din România** dreptul sau libertatea încălcată este permis pe art. 13 din Convenție, inclusiv când **încălcarea se datorează unor persoane ce au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale**. Legea permite ca persoana umană să își apere, pe baza art. 13 din Convenție, libertatea de opinie, de convingere și/sau cea religioasă, **întorcându-se împotriva persoanelor care au acționat cu încălcarea acestor drepturi și libertăți în exercitarea atribuțiilor lor oficiale** (principiul răspunderii personale a funcționarului pentru un act care încalcă un drept sau o libertate consacrată de Convenție).

Potrivit **Protocolului 11 la Convenție**, prin care s-au restructurat mecanismele de control stabilite prin aceasta (noul titlu II din Convenție, art. 34 referitor la Curtea Europeană a Drepturilor Omului), se oferă oricărei persoane fizice, ONG sau oricărui grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una din înaltele părți contractante (în speță, de statul român, dar și de UE, când ea va adera ca atare la CEDO) a drepturilor recunoscute de Convenție și de Protocoalele sale, **dreptul de a sesiza Curtea Europeană a Drepturilor Omului**. Sesizarea se poate face prin cerere adresată Curții, după ce persoana sau grupul de particulari a epuizat căile de recurs interne și într-un termen de șase luni, care începe să curgă de la data deciziei interne definitive. Nu se vor reține cererile anonime.

Curtea va respinge cererea **dacă ea este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior sau dacă este deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare și dacă nu conține fapte noi**. De asemenea, va fi respinsă ca inadmisibilă de către Curte, cererea individuală care este considerată de Curte ca incompatibilă cu prevederile Convenției sau ale

Protocoalelor sau în mod vădit nefondată sau abuzivă.

Pe temeiul altui articol din Protocolul 11 la Convenție (art. 33), orice **stat parte la Convenție și la Protocolul 11** poate sesiza Curtea asupra oricărei pretinse încălcări a prevederilor Convenției și ale Protocoalelor sale (în speță, încălcarea libertății de opinie, de convingere sau a libertății religioase de către autoritățile statului român prin eliberarea pașapoartelor biometrice) de către o altă parte contractantă. Este vorba de competența Curții de a se pronunța cu privire la **cererile interstatale**, prin care statul român poate fi adus în fața sa de către orice alt stat parte la Convenției și la Protocolul 11. De asemenea, **chiar statul român poate aduce** pe temeiul art. 33, în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, **Uniunea Europeană** când aceasta va avea calitatea de parte contractantă a Convenției și a Protocolului 11.

4. Non-compatibilitatea actelor normative interne privind pașapoartele biometrice cu tratatul de la Lisabona

Toate actele normative interne emise de autoritățile statului român cu invocarea că „sunt măsuri de aplicare a unor acte de drept european”, privite din perspectiva **tratatului de la Lisabona³²** nu sunt compatibile cu acesta.

Pornind de la prevederile TUE (tratatul privind Uniunea Europeană, adică tratatul de la Maastricht), modificat prin tratatul de la Lisabona, **statul român și instituțiile UE care au emis acte privind eliberarea pașapoartelor biometrice în România, stat membru cu drepturi depline în UE, încalcă în opinia noastră, art. 1a**. Prin acest articol, UE, care are personalitate juridică, își ia obligația expresă **de a respecta valorile demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului**. Uniunea nu doar că trebuie să le respecte, dar se și **întemeiază pe ele**, ceea ce înseamnă o garanție juridică asemănătoare art. 1, alin.3 din Constituția României (art. 1a/TUE fiind coloana vertebrală a democrației în Uniune și cea mai puternică garanție juridică împotriva derivei totalitariste a UE spre un stat polițienesc).

Menționarea drepturilor omului în acest articol arată în mod clar că intenția Uniunii și a statelor membre care au devenit părți la acest tratat este una de a respecta democrația și de plasa în toate

acțiunile și actele lor normative, de orice fel, persoana umană, drepturile și libertățile sale și nu îngrădirea sa.

Actele instituțiilor UE, prin care se prevede eliberarea pașapoartelor biometrice, aplicate în România ca stat majoritar ortodox și, deci, cu încălcarea libertății religioase care nu permite actele biometrice, **încalcă și art. 3a/TUE** (în modificarea tratatului de la Lisabona), deoarece **Uniunea își asumă aici obligația juridică** (pentru care poate fi trasă la răspundere în fața Curții de Justiție a UE, în sistemul jurisdicțional propriu) **de a respecta identitatea națională a statelor membre, inerentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale**. Nu trebuie să interpretăm alin. 3, care consacră principiul cooperării loiale între statele membre și Uniune³³, ca implicând o relativizare sau o ignorare de către state sau de către Uniune a alin.2 din același articol.

Potrivit art. 52, alin. 3/Carta Drepturilor Fundamentale ale UE, se prevede că, în măsura în care Carta conține drepturi garantate de Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, înțelesul și dimensiunea acestor drepturi vor fi **aceleași precum cele din Convenție**. Însă, aceste prevederi nu pot împiedica dreptul european să prevadă **o mai extinsă protecție** a acestora. Deci, prin alin.3, art. 53/Cartă (document de drept european de aceeași valoare juridică precum tratatele Uniunii)³⁴, **Uniunea poate spori nivelul de protecție juridică a libertății de opinie, de convingere sau religioasă** (în speță), fiind obligată însă să acorde **cel puțin același nivel de protecție juridică** precum cel asigurat pentru aceste libertăți (la care facem referire în articolul de față) **de către Convenția de mai sus**. De aici, înțelegem că **Uniunea își asumă o obligație expresă, prin art. 53 din Cartă, să garanteze și să respecte aceste libertăți, deci, orice act al vreunei instituții UE (Comisie, Consiliu, Parlament European etc.) nu trebuie să încalce libertățile prevăzute la art. 10 din Cartă** (libertatea de gândire, de conștiință, religioasă) prin impunerea eliberării pașapoartelor biometrice. Mai mult, prin art. 53/Cartă, aceste acte trebuie să asigure o protecție cel puțin **egală** cu cea oferită în Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Deci, instituțiile UE pot fi trase la răspundere **în sistemul jurisdicțional al UE** nu doar în caz de **încălcare** a acestor drepturi și libertăți, așa cum sunt ele protejate în Cartă și în Convenția de mai sus, dar

și pentru faptul că nu au asigurat o protecție cel puțin egală a acestor libertăți și drepturi (cele de la art.10/Cartă, în speța noastră) cu protecția oferită de Convenție (CEDO).

Mai mult, încălcând libertățile de la art.10/Cartă, prin impunerea de acte biometrice în țări în care cetățenii nu sunt de acord cu așa ceva (mai ales în virtutea unei identități naționale și ortodoxe, în același timp, cum este cea specifică poporului român), **instituțiile UE și autoritățile statului român încalcă și art. 6/TUE, în modif. Tratatului de la Lisabona**. Potrivit acestui articol, **drepturile fundamentale**, așa cum sunt garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale și așa cum rezultă din tradițiile constituționale comune ale statelor membre, **constituie principii generale ale dreptului Uniunii**. Iată, deci, o consacrare clară în TUE (la nivel suprem în ierarhia juridică a dreptului Uniunii) **că nici măcar o ordine juridică de integrare nu poate face abstracție, nu poate ignora, nu poate relativiza, nu poate încălca drepturile omului**. Uniunea preia și încorporează în dreptul său (de integrare) un nivel de protecție juridică cel puțin egal cu cel asigurat acestor drepturi și libertăți **de CEDO și de tradițiile constituționale comune ale statelor membre** (deci, și de constituțiile acestor state, prin care se asigură protecția juridică drepturilor omului). Cu alte cuvinte, **dreptul Uniunii, deși este un drept de integrare (în care actele instituțiilor UE care au prioritate, aplicabilitate directă, efect direct etc.) trebuie să fie permanent compatibil cu aceste constituții ale statelor membre, cu prevederile CEDO și cu celelalte convenții internaționale la care statele membre sunt părți**.

Dreptul UE, deși este un drept de integrare, se bazează pe niște principii generale, care sunt tocmai drepturile fundamentale, protejate la nivelul juridic oferit de CEDO și de tradițiile constituționale comune din statele membre (inclusiv Constituția României). Niciun act al vreunei instituții UE nu poate afecta libertatea de opinie, de religie, de convingere a vreunei persoane trăind pe teritoriul UE (în speță, al persoanelor care trăiesc în România, ca stat membru UE și care nu sunt de acord cu emiterea acestor pașapoarte, deoarece le lezează, le pun în discuție, sunt susceptibile să le desființeze în esența lor, pe libertățile de la art. 10/Cartă).

Orice act al instituțiilor UE, indiferent că este sau nu un act cu caracter de integrare (efect direct,

prioritate față de actele interne, aplicabilitate directă etc.) nu poate încălca sau restrânge exercițiul sau afecta esența libertăților de gândire, de convingere sau religioasă ale persoanelor trăind pe teritoriul întregii UE, deoarece acestea fac parte din categoria *drepturilor fundamentale*, care constituie *principii generale ale întregului drept de integrare al UE*, în virtutea art. 6, alin.3/TUE, în modific. tratatului de la Lisabona.

Dreptul UE, deși este drept de integrare, este întemeiat pe drepturile și libertățile fundamentale ale omului, deci, art.6, alin.3/TUE apare ca o **garanție importantă privind obligația UE de a respecta drepturile omului**. Este o prevedere a TUE, care, ca tratat ce pune bazele noii UE, are **poziția supremă în ierarhia dreptului de integrare al UE, alături de Carta Drepturilor Fundamentale ale UE** (care are aceeași valoare juridică precum tratatele).

Concluzii

Chestiunea eliberării pașapoartelor biometrice **este în sine**, în opinia noastră, o **activitate care încalcă drepturile și libertățile fundamentale ale omului**, ducând la **golirea de conținut a acestora**, care, pentru orice societate democratică și stat de drept (cum sunt și statele membre UE, cum este și România, cum este și UE) reprezintă **valori supreme, garantate de statele comunității democratice**. Deci, asistăm, la începutul secolului XXI, în loc de un proces de **consolidare** a comunității democratice (în speță, în cadrul UE), **dimpotrivă, la o relativizare clară, dacă nu chiar la o negare fățișă** a democrației, a drepturilor omului și libertăților sale fundamentale pe care constituțiile democratice și dreptul internațional în vigoare continuă să le considere de maximă importanță și să se întemeieze pe acestea.

Nicio autoritate de stat din statele membre UE nu poate fi obligată de nicio instituție UE și de către nimeni să adopte măsuri de încălcare a esenței drepturilor omului (în speță, a libertăților de opinie, de gândire și religioase). **UE nu poate trece peste spiritul și litera art. 1 a/TUE în modif. tratatului de la Lisabona și nici peste art. 10/Carta Drepturilor Fundamentale a UE**, deoarece ar însemna că, nici bine constituită (prin tratatul de la Lisabona) ea începe să pună statele membre într-o situație periculoasă, de a trebui să aplice sau să respecte diferite acte ale instituțiilor UE care încalcă flagrant

drepturile omului (în speță, eliberarea pașapoartelor biometrice). **Reamintim că nicio instituție UE nu poate obliga un stat suveran în materia drepturilor omului** (materie care nu este comunitarizată³⁵ în cadrul dreptului european, dimpotrivă, continuă să aparțină dreptului internațional și să facă parte din dreptul intern al României în măsura în care România este parte la tratatele internaționale în materia drepturilor omului): **însăși UE își asumă obligația de a respecta nivelul de protecție juridică internațională oferit în materia drepturilor omului prin CEDO și prin alte convenții internaționale la care statele membre sunt parte**. Însăși UE își asumă **obligația de a adera la CEDO**, deci, de a prelua nivelul de protecție juridică al acesteia oferit drepturilor și libertăților consacrate de Constituție și de a își angaja responsabilitatea ca atare, pentru nerespectarea lor.

Uniunea nu este **în sine** o entitate democratică, deoarece democrația în Uniune **trebuie asumată și împlinită în orice moment**, în relație cu statele membre, cu cetățenii europeni, cu orice persoană umană trăind pe teritoriul UE. Democrația nu este un cuvânt golit de conținut, nici literă moartă în tratatul de la Lisabona.

În măsura în care UE va fi dispusă sau nu să își recunoască această derivă totalitaristă foarte gravă (prin impunerea pe care o face statelor membre să elibereze acte biometrice), **se va ști natura reală a acestei entități inedite și locul pe care îl va ocupa în categoriile istorice de organizații și structuri**: fie la categoria **autenticelor societăți democratice** care au reușit să împlinească visul construcției europene, fie la categoria **structurilor totalitariste** care au folosit natura de integrare a dreptului european spre a-și impune voința în fața statelor member, însă într-un sens care duce la anularea, la lipsirea de conținut a drepturilor omului și la un stat polițienesc, al controlului, urmării, supravegherii omului și al desființării în esența lor, a libertăților și drepturilor sale fundamentale.

Statele membre, în speță România, trebuie să folosească toate mijloacele legale pentru a arăta Uniunii calea greșită spre care se îndreaptă, deoarece și România, ca și multe state nou venite în Uniune au trecut recent prin experimentul totalitarismului comunist și speranța intrării lor în Uniune a fost aceea de a regăsi familia europeană bazată pe valori democratice pe care statele membre și Uniunea sunt gata să le respecte în litera și în spiritul lor, în mod permanent.

Orice persoană umană care trăiește pe teritoriul UE (în speță, pe teritoriul României, ca stat membru UE) are la îndemână numeroase căi democratice de a ataca decizia autorităților române de a elibera pașapoarte biometrice care afectează în sine libertățile și drepturile sale fundamentale. Aceste căi legale pot fi urmărite mai multe în același timp sau nu, în funcție de instanța sau instituția sesizată și de procedurile sale specifice de sesizare:

- Adresarea cu petiție, la **Avocatul Poporului** (instituție constituțională din România³⁶), pentru încălcarea libertății sale de gândire, de opinie și religioase.

- Adresarea cu petiție la **Ombudsmanul European**³⁷, instituție consacrată prin tratatul de la Lisabona, pentru încălcarea libertății de gândire, de opinie și religioase, prin emiterea de către autoritățile române a pașapoartelor biometrice în executarea unor acte de drept european.

- Sesizarea **instanțelor interne de contencios administrativ**, pentru atacarea actelor administrative emise de autoritățile publice din România privind emiterea pașapoartelor biometrice³⁸.

- **Atacarea ordonanțelor de urgență privind emiterea pașapoartelor biometrice la Curtea Constituțională**, pe temeiul art. 114, alin. 4 bis/Constituție, care spune foarte clar că OUG-urile nu pot afecta drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de Constituție. La fel, se pot ataca la instanța constituțională română toate actele normative interne privind emiterea pașapoartelor biometrice.

- **Atacarea actelor normative interne ale autorităților române la CEDO** dar și, credem noi (de vreme ce UE are personalitate juridică și își asumă expres obligația de a adera la CEDO, prin tratatul de la Lisabona), că nu există niciun impediment de a nu putea aduce UE în fața Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, pentru emiterea prin instituțiile sale, a unor acte de drept european care desființează drepturile și libertățile prevăzute în Convenția Europeană a Drepturilor Omului - în speță, libertatea de gândire, de opinie și cea religioasă - și care cer autorităților române de stat să elibereze pașapoarte de tip biometric. Este o cale de atac ce trebuie deschisă după epuizarea căilor de atac interne (la nivel național).

- **Recursul în anulare, în cadrul sistemului jurisdicțional al UE, în fața tribunalului de pri-**

mă instanță (și apoi, la Curtea de la Luxemburg, a Uniunii Europene), pentru desființarea actelor instituțiilor UE (regulamentul Consiliului, decizia Comisiei) prin care se impune practic, autorităților române să elibereze pașapoarte biometrice într-o țară majoritar ortodoxă, cu încălcarea art. 10/Carta Drepturilor Fundamentale a UE, a art. 1 a /TUE modif. de tratatul de la Lisabona și a art. 3 a /TUE, în modif. tratatului de la Lisabona (pentru nerespectarea de către Uniune a obligației sale de a respecta identitatea națională a statelor membre, în cazul României aceasta fiind una specifică, majoritar ortodoxă, opusă fundamental biometriei și actelor biometrice).

- **Recursul în interpretare, prin care, odată sesizată instanța națională (din statul român) pentru a soluționa cererea (pe dreptul civil, nu pe contencios administrativ), de o persoană trăind în România și care se consideră lezată în drepturile și libertățile sale fundamentale garantate de Constituția Română, această instanță poate cere suspendarea cauzei și trimiterea la CJUE pentru interpretarea tratatului de la Lisabona și a Cartei cu privire la poziția Uniunii asupra chestiunii pașapoartelor biometrice și a raportului lor cu libertățile și drepturile fundamentale ale omului, inclusiv așa cum sunt garantate de Carta UE.**

- **Recurs în fața CJUE în plină jurisdicție, adică sesizarea Curții din sistemul jurisdicțional al UE pentru încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către Uniune în raport cu persoanele trăind pe teritoriul său (deci, nu contează în materia drepturilor omului calitatea de cetățean ci doar cea de persoană umană, calitate juridică). Acesta este un recurs (o cale judiciară specifică în fața CJUE) pe care Curtea nu are cum să îl respingă, deoarece Uniunea primește personalitate juridică prin tratatul de la Lisabona, deci, poate sta în justiție într-un proces cu orice particular, spre deosebire de situația anterioară. În plus, ar fi absurd ca să decline competența, din moment ce, prin tratatul de la Lisabona, Uniunea își asumă obligații foarte clare în raport cu statele membre și cu cetățenii săi, dar și în raport cu orice persoană umană trăind pe teritoriul său. Materia drepturilor omului nu trebuie să rămână în afara competenței CJUE, deoarece Uniunea se proclamă o comunitate democratică de state, bazată pe valorile de la art.1 a /TUE. Deci, prin acest tip specific și nou de recurs, pe care îl recoman-**

dăm tocmai în virtutea obligației Uniunii de a respecta drepturile și libertățile omului, CJUE nu se poate declara incompetentă, deoarece altfel s-ar produce încălcări repetate și abuzuri de putere ale instituțiilor UE și ale Uniunii în raport cu statele membre, cu cetățenii europeni și cu orice persoană umană. Cetățeanul european și orice persoană trăind pe teritoriul UE trebuie să aibă, prin tratatul de la Lisabona, garantate efectiv, real, respectarea prin instituțiile UE a drepturilor sale și a libertăților sale fundamentale, mai ales că este vorba de un drept de integrare, unde preeminentă este decizia unor autorități supranaționale, peste capul statelor membre. Aceasta se poate constitui lesne într-un motiv de abuz și de încălcare sistematică a drepturilor omului în Uniune, deoarece cum mai spus, democrația nu este un concept static ci el trebuie respectat și menținut în vigoare în fiecare moment.

Acestea sunt unele din posibilitățile de contestare legală a eliberării pașapoartelor biometrice, inclusiv prin deschiderea de procese privind respectarea drepturilor omului în societăți care se declară democratice, dar care, prin practici abuzive ale autorităților de stat, afectează în chiar esența lor aceste libertăți și drepturi ale omului, deschizând calea spre derive totalitariste de tip electronic.

*Declarație*³⁹

*Subsemnatul*⁴⁰.....domiciliat....

Declar că nu sunt de acord cu eliberarea pașaportului de tip biometric, considerând că mi se încalcă prin aceasta libertatea constituțională de gândire și/ sau de opinie (art. 29 și art.30/Constituție), deoarece mi se prezintă ca favorabilă părerea autorităților publice române despre aceste pașapoarte, în raport cu cele clasice, fără ca să fi existat o dezbatere publică și autentică asupra acestor acte și fără a se ține seama de părerea majorității locuitorilor acestei țări, de petițiile adresate autorităților competente pentru a sista eliberarea în România a acestor pașapoarte. În plus, consider că se introduce în mod voit o discriminare între cele două pașapoarte, menită să îmi afecteze dreptul la liberă opinie și opțiune privind pașapoartele biometrice, acestea fiind favorizate de autoritățile de stat române sub aspectul taxei de eliberare și al duratei de valabilitate, încălcându-se astfel, art. 16, alin.1 /Constituție.

Art. 29, alin.1/Constituție îmi garantează faptul că nimeni nu mă poate constrânge să adopt o opinie care să fie contrară convingerilor mele, în speță, nu pot fi obligat de nicio autoritate de stat română să accept, nici acum, nici mai târziu⁴¹, pașaportul biometric, care vine în contradicție cu convingerea mea personală referitoare la incompatibilitatea pașapoartelor și a oricăror acte biometrice cu societatea democratică, cu valorile supreme garantate de art. 1, alin.3/Constituție⁴².

Declar că nu sunt de acord⁴³ cu eliberarea pașaportului biometric, deoarece consider că într-o țară democratică și într-un stat de drept precum România (în temeiul art. 1, alin.3/Constituție) aceasta vine în contradicție cu libertatea mea religioasă⁴⁴ (creștin-ortodoxă, creștin-catolică, protestantă, islamică, evanghelică, luterană etc.) și, mai mult, că mi-o desființează în însăși esența sa (în condițiile în care art. 29/Constituție îmi garantează respectarea de către statul român a acestei libertăți, interzicând orice îngrădire a sa, deci, inclusiv prin eliberarea pașaportului biometric).

Declar că nu sunt de acord să mi se elibereze pașaport biometric, nici acum și nici mai târziu (am aici în vedere caracterul temporar al pașaportului clasic, stabilit arbitrar de autoritățile de stat române, autorități care nu mă pot obliga să renunț la pașaportul de tip clasic spre a îl înlocui cu cel biometric, sub niciun pretext și sub nicio formă). Consider că altfel mi se încalcă grav libertatea gândirii și a opiniei, libertatea religioasă, contrar dispozițiilor clare, imperative și neechivoce din textul juridic suprem al României.

Pun în vedere autorităților de stat competente a elibera pașapoarte sau alte acte de călătorie pentru călătoriile în state terțe Uniunii, să îmi elibereze doar pașaport de tip clasic și aceasta, ori de câte ori o voi cere⁴⁵, fără discriminări și necondiționat, adică, pun în vedere acestor autorități să îmi respecte prin aceasta, libertățile fundamentale de mai sus, în temeiul Constituției României, articolele sus-menționate, în temeiul art. 10/Carta Fundamentală a UE și a art. 1 a /TUE, în modific. tratatului de la Lisabona, precum și în temeiul tuturor tratatelor internaționale la care România este parte și care fac parte din dreptul intern, având prioritate față de legile interne, în caz de nonconcordanță cu acestea.

În caz de nerespectare a acestor acte normative care îmi apără libertățile fundamentale de mai sus, vă atenționez că veți suporta consecințele

legale, atât pe sistemul intern de jurisdicție cât și pe sistemele europene de jurisdicție, în materia drepturilor omului, inclusiv obligarea dvs. la a mă despăgubi financiar pentru prejudiciul moral pe care mi-l aduceți prin afectarea acestor libertăți.
Semnătura

Data

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Introducerea, de la 1 ianuarie 2009, în România, a pașapoartelor biometrice, cu cipuri încorporate ce conțin fotografia titularului în format electronic și amprentele acestuia.

Până la 31 decembrie 2008, România **va trebui** să se conformeze normelor europene privind elementele de securitate și cele biometrice integrate în documentele de călătorie. Prin **date biometrice** se înțelege introducerea, în fila informatizată a pașaportului, **a unui cip electronic invizibil**, care va conține fotografia color a titularului în format electronic, cu dimensiunile 35mm/45mm. Altă măsură de identificare va consta în **incorporarea în cipul electronic, lângă imaginea facială, și a amprentelor degetelor de la fiecare mână**. Cf. ziarul Cotidianul, din 26 septembrie 2008: *Pașapoartele cu cip, de la 1 ianuarie 2009*. Este vorba, deci, de **o obligație de conformitate cu norma de drept european, care încalcă drepturile omului**, nelăsând drept de opțiune persoanelor ce trăiesc în România ca stat membru UE. Prin aceasta, considerăm că **UE se depărtează de spiritul democratic autentic, îndreptându-se spre o derivă totalitară periculoasă, care trebuie sancționată ca atare de orice persoană umană ce trăiește pe teritoriul ei, în numele obligației UE de a respecta drepturile omului**, http://www.cotidianul.ro/pasapoartele_cu_cip_de_la_1_ianuarie_2009-59336.html

2 Nulitate care trebuie recunoscută de către orice instanță judiciară din România și din sistemele jurisdicționale europene cu atribuții în materia drepturilor omului.

3 La aceste fapte, venim cu o perspectivă a doctrinei răsăritene de drept european.

4 **Regulamentul** Consiliului nr. 2.252 /2004 *privind standardele pentru elementele de securitate și elementele biometrice integrate în pașapoarte și în documentele de călătorie emise de statele membre*, publicat în Jurnalul Oficial al UE nr. L 385 din 29 decembrie 2004; **decizia** Comisiei nr. C (2005) 409 *pentru stabilirea specificațiilor tehnice aferente dispozitivelor de securitate și elementele biometrice integrate în pașapoarte și în documente de călătorie emise de statele membre*.

5 România a introdus, începând de la 1 ianuarie 2009, pașapoarte biometrice. Acest tip de pașapoarte prezintă 50 de elemente de siguranță și **cuprind pentru prima dată în UE, atât elementul de iden-**

tificare facială, cât și cel al amprentelor digitale. Se preconizează aducerea de îmbunătățiri importante regulamentului, în special crearea unui **sistem european uniform pentru verificarea compatibilității dintre elementele biometrice și datele stocate în cip**. *Regulamentul prevede obligația generală de furnizare a amprentelor, care sunt stocate pe un cip în pașaport*. Parlamentul European http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles|displayArticle/article-ID_16055/Pasapoarte-biometrice-mai-sigure.html, 15 ianuarie 2009. Toate acestea ne fac să vedem cât este de gravă deriva totalitaristă care începe să se producă în cadrul UE, amenințând să lase fără conținut drepturile fundamentale ale omului garantate de constituțiile statelor membre, de tratatul de la Lisabona, de CEDO, de Carta Drepturilor Fundamentale ale UE și de alte documente internaționale în materie.

6 Prin aceasta considerăm că **nu există nici măcar opțiune veritabilă între cele două tipuri de pașapoarte**, deoarece ele **nu au același termen de valabilitate**, sub acest aspect pașaportul biometric fiind „mai convenabil”, deoarece **este în mod intenționat eliberat pentru o perioadă mai mare de timp**. De asemenea, **discriminarea între cetățeni este operată și prin taxa diferită percepută pentru fiecare tip de pașaport**, cea pentru pașaportul biometric fiind mai mare, dar **plătindu-se mai rar** (o dată la cinci ani), pe când cetățeanul care nu vrea acest tip de pașaport **este nevoit să scoată în fiecare an din buzunar o taxă cât jumătate din taxa pentru pașaportul biometric**, ceea ce duce în final, la un consum mai mare de bani (deci, la o taxă mai mare percepută pentru cel care dorește un pașaport clasic și la un deranj mai mare, în fiecare an, omul trebuind să solicite un pașaport de tip clasic). În acest fel, **se operează o discriminare între cetățeni, care încalcă art. 16 din Constituția României**, prin care cetățenii sunt egali în fața legii și în fața autorităților publice, **fără privilegii și fără discriminări**.

7 Prea Fericitul Patriarh Teoctist, *Despre rolul Bisericii Ortodoxe Române în viața poporului nostru*, în Cuvânt înainte la ed. a treia a manualului de **Istoria Bisericii Ortodoxe Române**, București, 1987. A se vedea și Nicolae DOBRESCU, **Rolul Bisericii în trecutul românesc**, București, 1909.

8 Pr. Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU, **Istoria Bisericii Ortodoxe Române**, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, pp. 17- 22.

9 Nicolae IORGA, *Despre folosul studiului Istoriei Bisericii Române*, reprodus după prefața la **Istoria Bisericii Românești**, vol. I, ed. I, Vălenii de Munte, 1908.

10 A se vedea, ca exemplu, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* (redactată între anii 1518-1521), strălucită operă medievală de instrucție și de educație religioasă și morală, breviar de ascetică

și mistică răsăriteană, care dovedește preocuparea tradițională a suveranilor creștini din acest spațiu de a respecta credința ortodoxă și de a o păstra nealterată, ca identitate a acestui neam. A se vedea, despre conceptul de neam, transistoric și îndumnezeit, diferit de cel politic ori cultural de națiune, Dan PURIC, **Cine suntem**, Platytera, București, 2008 pp. 72-82, Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAIIE, **Spiritualitate și comuniune în liturghia ortodoxă**, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, ed. II, București, 2004, pp. 18-20 (despre conceptul de *persoană* în credința ortodoxă, care se opune numărului aplicat la ființă, care îl desparte de Dumnezeu și de mântuirea sa).

11 **Obligația UE, conform art. 3 a /TUE, în modif. tratatului de la Lisabona, este de a respecta identitatea națională a statelor membre, inerentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale.** În cazul României, **UE nu poate trece cu vederea, făcându-se că nu există, identitatea de tip ortodox, istorică, împletită strâns de identitatea politică și de conștiință de neam a acestui popor.** Dacă UE respectă drepturile persoanelor aparținând minorităților diferite, atunci, cu atât mai mult, se impune ca, într-o democrație (dominată de regula voinței majorității) să respecte identitatea ortodoxă a majorității acelei țări. A se vedea Mădălina Virginia ANTONESCU, *Biometria, libertatea umană, demnitatea umană, la începutul sec. XXI*, în **Perspective ale securității și apărării în Europa**, vol. IV, Sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională, 19-20 noiembrie 2009, București, UNAP, Ed. UNAP „Carol I”, București, 2009, pp. 186- 215.

12 Dan PURIC, interviu „*Suntem un neam suferind care trebuie să învețe să se ridice în numele lui Hristos la demnitatea creștină!*”, interviu de Stelian GOMBOȘ, revista Geopolitica, anul VII, nr. 31, număr special *România între imperii*, pp. 17-29.

13 Art. 3 a/TUE, în modif. tratatului de la Lisabona, alin. 3. Obligația de cooperare loială pe care o au statele membre față de UE **nu trebuie în niciun caz interpretată în sensul că le-ar obliga pe acestea să abandoneze identitățile istorice și naționale sau religioase** pentru a deveni, în cadrul UE, niște spații fără trecut, fără memorie, fără istorie, fără spiritualitatea și credința lor milenară. Orice construcție care nu respectă aceste daturi ale ființei naționale ale unui stat membru este sortită eșecului.

14 Dan PURIC, **Cine suntem**, op. cit. A se vedea și Stelian GOMBOȘ, **Vorbirea despre biserică și stat - între curs și discurs**, col. Geopolitica, Ed. Top Form, București, 2009, pp. 22-23.

15 Din punct de vedere religios, **în România trăiesc 86,8% persoane de religie creștin-ortodoxă**, 5% romano-catolici, 1% greco-catolici, 6% protestanți și neoprotestanți, 10.000 persoane de credință mozaică. A se vedea Stelian GOMBOȘ, op. cit., p. 167, p. 174.

16 Din caracteristicile definitorii ale României, care îi compun identitatea națională la care se referă art. 3a, alin. 2/TUE, în modif. tratatului de la Lisabona, amintim, pentru o mai bună cunoaștere la nivelul decizional al UE: continuitatea istorică a instituțiilor publice; puternică omogenitate etnico-religioasă; solidă tradiție romanică; toleranță religioasă; mentalitatea populației robust anti-extremistă, uneori cu accente moderat-conservatoare (care **înlătură etichetele penibile de genul fanatismelor religioase pentru cei care vor să își apere libertatea religioasă și identitatea lor religioasă**); autentică vocație europeană într-o eră democratică, pluralistă, a dialogului și toleranței între culte și religii. A se vedea Stelian GOMBOȘ, op. cit., p. 167.

17 Pr. Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU, op. cit., pp. 17-22.

18 România este **singurul stat din lume** care emite un **model de pașaport electronic** care cuprinde, chiar de la momentul introducerii, ambele elemente de identificare, respectiv imaginea facială și impresiunile digitale, <http://www.mediafax.ro/social>. Considerăm că **aceasta nu este doar o ignorare voită, ci o adevărată sfidare la adresa identității creștine ortodoxe a României, ca stat membru UE, comunitate ce se declară democratică.**

19 **Biserica Ortodoxă Română afirmă ideea creștinismului ortodox ca element fundamental al sufletului românesc.** Drept consecință, într-un stat național prin constituție ca România, BOR este **considerată ca biserică națională.** BOR se definește ca un factor spiritual, nu politic, fiind, în același timp, interesată de păstrarea valorilor specifice neamului românesc. A se vedea Stelian GOMBOȘ, op. cit., p. 175, 22. **BOR s-a identificat de-a lungul istoriei acestui neam cu poporul român**, luptând alături de el pentru cauza națională, pentru idealurile lui, pentru civilizația lui, ca și astăzi. În toate sondajele de opinie, **încrederea românilor în BOR se situează în jurul valorii de 90%**, ceea ce denotă că românii se simt mădulare ale acestei Biserici și o consideră ca un factor de unitate, inclusiv în planul societății civile. **Biserica o formează chiar ei, românii ortodocși.** A se vedea Stelian GOMBOȘ, op. cit., p. 23. **Este, deci, de neconceput** pentru UE sau pentru alte organizații, instanțe judiciare de drept european sau de drepturile omului, atunci când participă la un litigiu sau judecă un ligiu în care sunt încălcate drepturile omului prin biometrie, **să nu țină cont de aceste realități.**

20 Mai multe ONG-uri au organizat la Palatul Patriarhiei din Capitală, un protest prin care și-au exprimat nemulțumirea față de obligativitatea introducerii de cipuri în acte, dar și față de Legea 298 din 2008. În opinia celor prezenți la protest, **obligativitatea introducerii cipurilor biometrice în toate documentele de identitate este contrară articolului 23 din Constituție**, care prevede că „libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”, dar și articolului 29 care arată că „li-

bertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nicio formă”. 1 febr. 2009, <http://www.mediafax.ro/social>.

21 Conform Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 94/2008 pentru stabilirea unor măsuri privind punerea în circulație a pașapoartelor electronice, precum și producerea altor documente de călătorie, personalizarea pașapoartelor electronice se realizează de către Centrul Național Unic de Personalizare a Pașapoartelor Electronice, care funcționează în structura Direcției Generale de Pașapoarte a MAI. Conform aceluiași act normativ, producerea blanchetelor (pașapoarte în alb) se realizează de către Compania Națională „Imprimeria Națională”, 31 dec. 2008, <http://www.mediafax.ro/social>.

22 Începând cu 31 decembrie 2008, România, ca **stat membru UE**, emite pașapoarte electronice în conformitate cu Regulamentul nr. 2.252/2004 al Consiliului privind standardele pentru elementele de securitate și elementele biometrice integrate în pașapoarte și în documente de călătorie emise de statele membre, <http://www.mediafax.ro/social/pasapoartele-biometrice-avizate-de-comisia-de-aparare-din-camera-3891638>

23 Această măsură se dorește una dintre etapele pentru aderarea la spațiul Schengen în 2011 și pentru a respecta Regulamentul CE nr. 2.252/2004 privind standardele pentru elementele de securitate și elementele biometrice integrate în pașapoarte și în documente de călătorie emise de statele membre. Prin acest act cu 18 elemente de siguranță în plus se justifică faptul că România ar putea intra în programul Visa Waiver. http://www.financiarul.com/articol_21105/pasapoartele-biometrice-de-trei-ori-mai-scurpe-decat-cele-normale.html. Însă, considerăm noi, nici aderarea la Spațiul Schengen și la niciun alt spațiu nu justifică o renunțare la identitatea națională creștin ortodoxă a românilor, așa cum se prezintă situația cu emiterea pașapoartelor de tip biometric. **Incompatibilitatea dintre biometrie și identitatea religioasă creștină, precum și manifestarea și chiar existența libertății religioase este clară, neechivocă și ea nu poate fi menținută de acte de drept european, fie ele și de integrare, dacă UE se consideră o comunitate democratică de state care respectă drepturile omului cu privire la populațiile trăind în aceste state.** UE nu are **nicio competență** cu privire la emiterea de acte de drept european în **domenii care țin direct de identitatea națională a unui stat membru**, așa cum este cazul legăturii intrinseci dintre pașapoartele sau actele de identitate și identitatea națională ortodoxă. Emiterea de pașapoarte, de acte de identitate, înainte de a ține de spațiul CPJP, este o activitate ce trebuie să țină cont de **identitatea națională a celui stat**, domeniu în care UE nu are nicio competență de decizie.

24 Semnată de România la 14 decembrie 1955, când, prin R 955 (X) a Adunării Generale a ONU, a fost admisă în rândurile statelor membre.

25 Mai multe ONG-uri, între care „Dreptate și Adevăr”, „Civic Media”, Asociația pentru apărarea libertăților publice au susținut în fața Curții de Apel, că ordonanța privind **introducerea pașapoartelor biometrice** încalcă drepturi din Constituția României, **precum cel la viață privată și dreptul la religie**. Contestatorii ordonanței au mai susținut că **Guvernul nu a anunțat public acest act normativ pe care nici nu l-a supus dezbaterii opiniei publice, cu intenția ca prin această hotărâre să îndeplinească cerințele UE fără să țină cont de opinia publică românească**. Un alt avocat a arătat că „introducerea unor **cipuri pe pașapoarte** afectează **dreptul la religie**, deoarece transformă un nume dat de la Dumnezeu într-un număr”. Avocatul a mai arătat că acest fapt este „**un semnal de alarmă**”, pentru că urmărește **răpirea libertății umane prin măsuri de urmărire și control**, <http://www.mediafax.ro/social/ordonanta-privind-pasapoartele-biometrice-merge-inainte-video-3944786>. **Ordonanța privind introducerea pașapoartelor biometrice rămâne încă aplicabilă, după ce Curtea de Apel București a respins cererea mai multor ONG-uri privind suspendarea efectelor acestui act normativ**. Deci, inexplicabil, spunem noi, Curtea de Apel a decis să nu suspende de la aplicare actul normativ intern, **deși acesta încalcă vădit libertatea religioasă și alte libertăți fundamentale ale omului în însăși esența lor, precum și tratatele internaționale la care a aderat România și care au prioritate față de dreptul intern cât și tratatul de la Lisabona**. Față de această decizie a Curții de Apel, apreciem că instanța română trebuia să țină seama de toată argumentația în materie de drepturile omului, pe care am expus-o mai sus, precum și de **obligațiile autorităților române față de normele de drepturile omului care au prioritate în legea internă (inclusiv față de o normă de drept european**, spunem noi, având în vedere obligațiile pe care însăși UE și le-a asumat prin tratatul de la Lisabona în materia drepturilor omului). Curtea de Apel trebuia să țină seama de încălcarea drepturilor omului prin biometrie **într-o țară majoritar ortodoxă**, unde nu a existat dezbateri publică, așa cum era firesc, existând o **lezare colectivă**, nu doar personală, a identității și libertății religioase ortodoxe a locuitorilor acestei țări. **Apreciem ca demersul în justiție al acestor ONG-uri este unul perfect normal într-o autentică societate democratică și europeană și că orice instanță trebuie să țină seama de caracterul democratic al statului și de identitatea națională ortodoxă a acestei țări, atunci când judecă un astfel de caz, inclusiv instanța română trebuie să vegheze la respectarea libertății religioase ca libertate fundamentală a omului, lezată în însăși esența sa de actele biometrice și să nu permită crearea de precedente periculoase pentru esența democrației și a statului de drept**.

26 Ratificat de România la 31 octombrie 1974,

prin decretul nr. 212, publicat în Buletinul Oficial al României, partea I, nr. 146 din 20 noiembrie 1974.

27 Enumerare eterogenă și exemplificativă, prin care se înțeleg **orice fel de norme juridice, interne și internaționale, stabilite pe cale convențională sau pe cale cutumiară**. Este vorba de o enumerare exemplificativă în care intră, în opinia noastră, **și actele juridice de drept european, indiferent de felul lor**, emise de oricare dintre instituțiile UE, care **nu pot fi emise cu nerespectarea normelor de *ius cogens***, coloana vertebrală a dreptului internațional public și pe care UE nu poate să le ignore sub pretextul că ar avea caracter de integrare (prioritatea normei de drept european nu are valabilitate în raport cu o normă de *ius cogens*).

28 Prin art. 46 A/TUE, în modificarea tratatului de la Lisabona

29 A se vedea art. 34, noul titlu II, privind Curtea Europeană a Drepturilor Omului, din Protocolul nr. 11 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Convenția a fost ratificată de România prin Legea nr. 30 din 18 mai 1994, publicată în Monitorul Oficial nr. 135 din 31 mai 1994. Protocolul 11 la Convenție a fost ratificat de România prin Legea nr. 79 din 6 iulie 1995, publicată în Monitorul Oficial nr. 147 din 13 iulie 1995.

30 **Statul român, pe baza art. 14 din Convenție, are obligația expresă** (inclusiv UE, care este dotată cu personalitate juridică prin tratatul de la Lisabona și care intenționează să adere ca atare la CEDO) **de a asigura exercitarea drepturilor și libertăților consacrate de Convenție fără nicio deosebire** (principiul non-discriminării). Deci, este o obligație expresă a statului român de a asigura oricărei persoane umane (nu doar cetățenilor europeni) cu aplicarea cu bună credință a principiului nondiscriminării.

31 Deoarece autoritățile române prezintă pașaportul biometric **într-un fel atractiv pentru a exista o posibilitate mai mare de a fi eliberat la cerere, în comparație cu pașaportul clasic** (în privința taxei de eliberare și a duratei de eliberare), pentru a influența opinia liberă a oamenilor în sensul favorabil pașaportului biometric, și, deci, **creând o discriminare între cetățeni**, care are la bază exercițiul libertăților de mai sus. La aceasta se adaugă nu doar o afectare a exercițiului celor trei libertăți dar apare o afectare a **esenței înseși a acestor libertăți prin natura biometrică, a pașaportului, specifică societăților de tip totalitarist**, în care accentul nu mai este pus pe protejarea drepturilor și libertăților persoanei umane și nici pe cetățean **ci pe urmărirea, supravegherea, însemnarea lui, ceea ce sunt total opuse bazei democratice autentice și a statului de drept**.

32 Care ocupă poziția supremă în ierarhia de drept european. De aici obligația de conformitate cu litera și spiritul tratatului, a oricăror acte de drept european emise de oricare din instituțiile UE.

33 Alin. 3, din art. 3a/TUE, în modif. tratatului de la Lisabona, prevede că: **statele membre adoptă orice măsură generală sau specială** pentru a asigura îndeplinirea obligațiilor ce decurg din tratate sau care rezultă din actele instituțiilor Uniunii; statele membre **facilitează** îndeplinirea de către Uniune a misiunii sale și **se abține de la orice măsură** ce ar putea pune în pericol realizarea obiectivelor Uniunii. **Dar, spunem noi, aceste două obligații ale statelor membre nu pot fi interpretate izolat sau absolutist, adică ele trebuie să fie coroborate cu alin.2 din același articol, deci, cu obligația Uniunii de a respecta identitatea națională a statelor membre** (în cazul de față, cu obligația UE de a respecta o identitate națională ortodoxă a statului român, de care nu poate face abstracție și de la care UE nu se poate eschiva, prin niciun act al instituțiilor sale). Drept urmare, **nu se pot crea ierarhizări între obligația UE din alin.2, art.3a/TUE și obligațiile statelor membre din alin.3, art.3a/TUE**. Aceste articole trebuie interpretate și aplicate **armonios, astfel încât să nu existe o favorizare a Uniunii în fața statelor membre și nici invers**. Mai mult, tot articolul 3a/TUE trebuie interpretat și aplicat **cu bună credință**, de state și de UE, și **trebuie permanent corelat cu obligațiile statelor membre și ale Uniunii de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale omului** (indiferent că este cetățean european sau nu).

34 TUE și TFUE, cele două baze convenționale ale noii UE, modificate și completate prin tratatul de la Lisabona.

35 **Nu apare în tratatul de la Lisabona (în lista de competențe menționată de TFUE) o astfel de competență a UE. Nu apare o astfel de competență a Uniunii de a hotărî în domenii legate de drepturile fundamentale și libertățile omului**. Este un domeniu care aparține competenței suverane a statelor membre, care îl respectă potrivit normelor de drept național și internațional în vigoare. Ca state membre UE, statele au obligația de a respecta și **Carta Drepturilor Fundamentale a UE** (care este act de drept european de aceeași valoare juridică cu tratatele UE). Ele pot da în judecată Uniunea (pentru emiterea de acte juridice cu depășirea competenței și care încalcă în plus drepturile omului), fie pe tărâmul dreptului intern, unde drepturile omului sunt încorporate și au prioritate față de legea internă, fie pe sistemul CEDO (în temeiul obligației UE de a adera la CEDO), fie în sistemul jurisdicțional al UE, la CJUE. Considerăm că, **odată sesizată, CJUE nu se poate desesiza, deoarece este vorba de o depășire de competență săvârșită de Uniune prin instituțiile sale și de o încălcare de către actele acestora a obligațiilor asumate de Uniune în tratatul de la Lisabona**. CJUE nu poate împiedica un stat membru sau o persoană fizică de pe teritoriul UE **să dea în judecată Uniunea sau instituțiile sale pentru încălcări ale drepturilor omului** (deoarece și UE și

instituțiile sale au personalitate juridică, deci, pot sta în justiție, indiferent că este vorba de justiția unui stat membru, de cea europeană sau de cea internațională). **Chiar dacă UE nu are competența de a reglementa în domeniile drepturilor omului** (aici, de a da acte de drept european, de integrare, care să ducă la afectări ale drepturilor omului, prin introducerea biometriei), **ea are calitate procesuală**, are personalitate juridică, deci, poate sta în justiție, indiferent de domeniu și de competențele sale de reglementare.

36 Art. 55/Constituția României, potrivit căreia funcția Avocatului Poporului este tocmai aceea de a apăra drepturile și libertățile persoanelor fizice. Art. 56/Constituție stabilește fie o competență din oficiu a acestuia, fie una la cererea persoanelor fizice care se consideră lezate în drepturile și libertățile lor.

37 Art. 195/TFUE, în modif. tratatului de la Lisabona, prin care se poate adresa Ombudsmanului European, prin plângere directă sau prezentată prin intermediul unui membru al PE, orice cetățean al UE sau orice persoană fizică sau juridică cu reședința sau sediul statutar într-un stat membru. **Plângerea trebuie să nu conțină fapte care să facă deja obiectul unei proceduri jurisdicționale.** Plângerea trebuie să privească acele cazuri de **administrare defectuoasă în activitatea** instituțiilor UE (cu excepția CJUE, TPI în exercitarea funcțiilor lor).

38 Pe baza art. 125/Constituția României, care garantează această posibilitate de atac dată persoanelor vătămate prin **acte administrative emise de autoritățile publice din România** și care le vatămă un drept legitim sau drepturile și libertățile fundamentale garantate de Constituție și care sunt valori supreme în statul democratic român. Potrivit art. 125/Constituție, alin. 6, competența instanțelor de contencios administrativ este și de a soluționa cereri ale persoanelor vătămate **prin ordonanțe sau, după caz, prin dispoziții din ordonanțe declarate neconstituționale.**

39 Model de declarație care poate fi depusă de orice doritor de pașaport clasic la autoritățile competente de stat din România, fără ca acestea să o poată respinge. În cazul contrar, se produce o încălcare a Constituției iar **tăcerea, refuzul de eliberare al pașaportului clasic sau de prelungire a acestuia pe termen nedeterminat**

(datorită invocării libertăților fundamentale ale omului, în speță libertatea religioasă, de gândire, de opinie) **duce la atacarea autorității administrative în contencios administrativ**, alături de folosirea **căilor de atac precizate mai sus**, fără ca autoritățile de stat să se poată preleva de caracterul de integrare al dreptului european pentru a relativiza sau a încălca, a restrânge aceste drepturi fundamentale ale omului.

40 Nu este obligatoriu să se menționeze nici cetățenia română, nici cea europeană, nici ambele, deoarece ceea ce contează într-o astfel de declarație este **calitatea juridică de persoană umană trăitoare pe teritoriul Uniunii și atât** (datorită universalității materiei drepturilor omului).

41 Deoarece s-a spus că pașaportul de tip clasic are caracter temporar, câtă vreme cel biometric nu ar avea. Aceasta înseamnă că se preconizează ca pașaportul de tip clasic să fie scos din circulație mai târziu, spre a fi înlocuit doar de pașaportul biometric. **Atunci se va produce desființarea libertăților fundamentale ale omului și deriva totalitaristă va fi completă, deoarece oamenii vor fi siliți să adopte pașaportul biometric, contrar opiniilor, convingerilor, religiei lor.** Va fi indiciul clar că Uniunea a devenit o putere totalitară, care nu își respectă propriile angajamente în materie de drepturile omului față de persoanele care trăiesc pe teritoriul său (în speță, România).

42 Pentru persoanele care trăiesc pe teritoriul UE (în speță, în România) care sunt liber cugetători, deci, nu au de ce invoca libertatea religioasă.

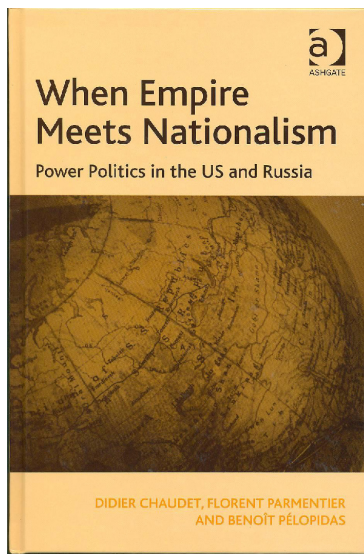
43 În declarație poate apărea, după caz, după voința semnatarului, doar un paragraf din cele trei referitoare la cele trei libertăți fundamentale ale omului (de opinie, de gândire, religioasă).

44 Paragraf din Declarație care trebuie scris de persoanele ce trăiesc pe teritoriul României și care fac parte dintr-un cult sau religie care nu permite practicile biometrice.

45 Nu doar temporar, pentru o perioadă anumită de timp, așa cum spun abuziv autoritățile de stat române, **ci în mod permanent, deoarece nimeni nu poate fi obligat să accepte un act biometric contrar voinței sale** (afectare a libertății sale individuale, care este, prin art. 23, alin. 1/Constituție, **inviolabilă**).

Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU (vam55ro@yahoo.com) este doctor în Drept European, Facultatea de Drept, Universitatea București, autoare a mai multor cărți, dintre care amintim: „Uniunea Europeană - un imperiu modern?” (2005), „Uniunea Europeană, imperiile antice și imperiile medievale. Studiu comparativ” (2008), „Uniunea Europeană și organizația internațională. Studiu comparativ de drept internațional” (2009), „Instituțiile UE în perioada post-Nisa. O perspectivă de drept constituțional” (2008).

IMPERIALISME NAȚIONALE: NEOCONSERVATORISMUL ȘI NEOEURASIANISMUL ÎN PERSPECTIVĂ COMPARATIVĂ

Lucrarea asupra căreia atrag atenția în aceste rânduri, Chaudet, Didier; Parmentier, Florent; Pélopidas, Benoît, *When Empire Meets Nationalism. Power Politics in the US and Russia*, Ashgate, 2009, Farnham, Burlington, a apărut și în traducere românească cu titlul *Imperiul în oglindă. Strategii de mare putere în Statele Unite și în Rusia* (Editura Cartier, 2008), fără a beneficia însă de o prezentare adecvată în mediul academic și nu numai, fapt care a condus la o nemeritată estompare a calităților sale științifice. Intenționând să umple, măcar parțial, acest gol, prezentul demers este axat pe descrierea cadrului analitic general propus de către cei trei autori, focusând preponderent interdisciplinaritatea acestuia și asocierile conceptuale de nișă pentru o lucrare încadrabilă, la prima vedere, în domeniul geopoliticii.

Prin densitatea și pertinenta suportului teoretic utilizat, cartea depășește fără doar și poate analizele geopolitice clasice, bazate pe argumentări gen cauză-efect în studierea distribuției spațiale ale

puterii și pe abordări pozitivistice, calchiate pe aserțiunea unei distincții ferme între cercetător și obiectul studiat, unde valorile personale și subiectivitatea sunt percepute ca prezentând o importanță redusă pentru finalitatea cercetării. Ideologiile politice, analiza de discurs și ultimele tendințe înregistrate în studiile de securitate, toate își aduc contribuția la conturarea unei cercetări complexe și, aș adăuga, de pionierat prin maniera în care resorturile ideologice ale proiectelor imperiale contemporane sunt sistematic deconstruite.

În cazul Statelor Unite, se subliniază, tentația imperială îmbracă o formă insolită, fiind polarizată între izolaționismul specific doctrinei Monroe și expansiunea globală în vederea surmontării prezumtivei insecurități naționale pe care unele think-tank-uri de la Washington nu obolesc să o vehiculeze. Cu alte cuvinte, un izolaționism atins prin hegemonie globală. Mediul academic american din primii ani ai Războiului Rece a fost martorul apariției unui nou curent de gândire asupra locului și rolului Statelor Unite în cadrul matricii de securitate globale. Neoconservatorismul s-a conturat în a doua jumătate a anilor '40, având ca predecesori teologi și istorici de marcă, dintre care cei mai importanți sunt cu siguranță Reinhold Niebuhr sau Arthur Schlesinger Jr. Animați în primul rând de marota anticomunismului, primul susținea necesitatea unei politici externe americane bazată pe un conservatorism tradițional, de genul celui expus de Edmund Burke în reflecțiile sale asupra Revoluției Franceze (precauție, moderație, realism), temperat însă de principii liberale, centrate pe „valoarea și demnitatea individului”²¹ – în timp ce ultimul, preluând de la Niebuhr concepția pesimistă asupra naturii umane și deci inexistența progresului moral, insista asupra ocupării de către Statele Unite a poziției centrale

pe arena internațională și a împlinirii „destinului” său „mondial”. Nu trebuie omisă mențiunea că, în cazul lui Niebuhr, valorile conservatoare erau aplicabile politicii externe americane doar la nivelul mijloacelor, nu și al scopului: preeminența globală.

Interesant este faptul că, observă autorii, în acea perioadă mișcarea neoconservatoare, cunoscută sub denumirea de *Vital Center*, era afiliată Partidului Democrat, revendicându-se pe cale de consecință de la o perspectivă de centru-stânga asupra spectrului politic. Și într-adevăr, membrii mișcării militau pentru extinderea valorilor tradiționale americane - încadrabile din punct de vedere doctrinar liberalismului clasic – la nivel global, prin intermediul unui demers intelectual și politic de un militantism care friza de-a dreptul troțkismul. Spre deosebire de conservatorismul clasic, căruia îi este intrinsecă o tendință paseistă, valorile naționale avansate de către neoconservatori sunt orientate spre prezent și chiar spre viitor și ar putea fi rezumate prin următoarea formulă: mândria de a fi american într-o lume cât mai vasalizată posibil. Treptat, odată cu transformările radicale experimentate de societatea americană în anii '60 și '70 (afirmarea civică a populației de culoare, a femeilor, apariția contraculturii hippote), neoconservatorii vor aluneca înspre Partidul Republican, reprezentantul tradițional al electoratului de dreapta. Motivele acestei migrații politice rezidă în încrederea insuficientă acordată democrațiilor ca autentic factor de stabilizare a turbulențelor sociale care erupseseră recent.

Noua generație de neoconservatori era profund tributară filosofiei lui Leo Strauss, bazată pe revenirea la virtuțile Antichității, putere, onoare, prestigiu – opuse egalitarismului inițiat de epoca modernă, demonetizat prin asocierea cu omogenizarea și stagnarea societății ca urmare a sufocării spiritului de competiție, considerat fundamentul oricărui progres verosimil. Totuși, Strauss se raporta la politică în manieră epicureană, considerând că nu este indicat să maculeze propriile preocupări filozofice cu activitățile cotidiene de gestionare a problemelor obștești; adepții săi îi vor utiliza însă învățăturile tocmai în acest scop.

Cu judiciozitate, lucrarea dezbate apoi pilonii principali ai neoconservatorismului în politica externă. Aceștia constau în anticomunismul fervent, pe de o parte, și suportul masiv și necondiționat acordat Israelului, pe de cealaltă

parte. Susținerea Tel Aviv-ului (o constantă a geopoliticii neoconservatoare) nu se datora atât originilor iudaice a multor membri fondatori ai mișcării, cât utilității geopolitice și culturale a Israelului ca și cap de pod a influenței occidentale în Orientul Mijlociu. Implozia Uniunii Sovietice și încheierea Războiului Rece au antrenat o redefinire a ideologiei neoconservatoare. Intervenționismul va ocupa de acum un loc central pe agenda internațională dihotomizată a neoconservatorilor, care catalogau simplist statele drept aliate, respectiv „agresive”. Ilustrativă pentru accepțiunea neoconservatoare a fenomenelor internaționale este binecunoscuta „axă a răului” afirmată de președintele Bush Jr. în 2002. În anii '90 mișcarea - recunoscutibilă în principal prin intermediul think tank-ului *Project for a New American Century* - beneficiază de adeziunea drepte creștine, dar și a „neoliberalilor”, o altă facțiune democratică care s-a apropiat de Partidul Republican și care consideră că interesele economice ale Statelor Unite sunt cel mai bine servite la nivel global de o piață totalmente eliberată de imixtiunile politicului, adică a guvernelor naționale, o piață dominabilă deci de interesele unor elitiste grupuri americane.

În continuare, Didier Chaudet, Florent Parmentier și Benoît Pélopidas reconstruiesc itinerariul ideologiei imperiale a Rusiei post-sovietice, neoeurasianismul (denumit de autori neoeurasism, respectiv eurasism). În varianta sa clasică, eurasianismul a căpătat contur în siajul revoluției bolșevice, în special ca o reacție față de aceasta. O parte a intelectualității ruse aflate în exil a repus pe tapet problema identității culturale și spirituale a Rusiei, afirmând că ethosul rus nu este integrabil nici în matricea civilizațională europeană, nici în cea asiatică, deși este tributar ambelor. Încercând să surmonteze această sciziune identitară a Rusiei, și totodată clasicul conflict purtat în cadrul inteligenței ruse între occidentalști și slavofili, respectivii intelectuali postulau Eurasia ca o entitate spiritual-culturală unică, aflată la întâlnirea dintre Europa și Asia, pe care încercau să le reconcilieze într-un fel de sinteză hegeliană, superioară. Slavofilismul și panslavismul, curente de gândire maturate în interiorul inteligenței ruse din secolul XIX, aflate într-un proces vertiginos de radicalizare – au influențat constitutiv eurasianismul, dar și-au pus amprenta și asupra a ceea ce avea să devină ulterior bolșevismul.

Denunțând influența nefastă a culturii „romano-germane” asupra Eurasiei, acești intelectuali pledau pentru eliminarea ostilității istorice dintre Rusia și lumea islamică, afirmând că identitatea rusă s-a cristalizat sub protecția *milieu*-lui mongol, tolerant și respectuos în același timp față de alteritatea culturală; în schimb, dacă ar fi avut neșansa intrării sub dominație europeană, lucrurile ar fi stat cu totul altfel. Se poate afirma deci că dimensiunea asiatică a identității eurasiene este oarecum mai importantă pentru fondatorii mișcării decât contrapondera sa europeană, în ciuda importanței fundamentale pe care aceștia o acordă creștinismului ortodox ca element definitoriu al eurasianismului. Marxismul, a cărui exacerbare comunistă a devastat Rusia, reprezenta un corpus de idei circumscris culturii „romano-germane” și deci o dovadă a perniciozității intruziunii occidentale în spațiul cultural eurasiatic.² Treptat însă, o parte a eurasieniștilor încep să își declare simpatia pentru stalinism, percependu-l, în ciuda tarelor majore care nu îi fuseseră trecute cu vederea, ca pe o binemeritată afirmare a măreției Eurasiei la nivel global. Eurasianismul clasic, având ca exponenți emblematici nume aparținând unei largi game de preocupări științifice cum ar fi economia (Nikolai Troubetskoy), geografia (Piotr Savitski), muzicologia (Piotr Surcinski), sau teologia (Gheorghe Florovski)³ - va atinge zenitul intelectual spre sfârșitul anilor '20 dar va intra într-un proces de evanescență care va culmina cu începutul celui de al Doilea Război Mondial, când, din varii motive, contactul între membrii mișcării dispare.

Ideile eurasiene reapar la finalul perioadei Brejnev și se manifestă cu precădere în timpul efervescenței reformiste gorbacioviene. Îmbracă însă o altă formă, mai degrabă fascistă, având și o orientare politică mult mai pronunțată. Chiar dacă atât în cadrul eurasiismului clasic, cât și a neoeurasiismului, au existat, respectiv există în continuare două înclinații diferite și în același timp complementare pe care le-am putea numi filosofică, axată pe teoretizare, și pragmatică, manifestând interes în principal pentru chestiunile politice practice – perioada „gestației” neoeurasiismului, pe care l-am numit în altă parte neoeurasiismul prosovietic⁴, aduce în prim plan un suflu politic

și militant care excede propensiunea culturală a fondatorilor mișcării. Orientat spre dezideratul prezervării unei Uniuni Sovietice anchilizate ideologic și politic și disfuncțională din punct de vedere economic, neoeurasiismul embrionar valoriza postura internațională sovietică drept o expresie a afirmării globale a Eurasiei, în raport cu care oricare alte considerente deveneau secundare și chiar negliabile.

Așa cum am atras atenția cu altă ocazie, între eurasiismul clasic și neoeurasiism există diferențe considerabile, nu numai de nuanță. Astfel, primul este în special un proiect de factură culturală, deoarece adoptă o atitudine defensivă față de ceea ce percepe ca fiind amenințarea culturii „romano-germane”. Nu dorește să o confrunte în arena globală, ci mai degrabă să fie lăsat în pace în geografia sa izolată, penetrată cât mai puțin posibil și preferabil deloc de către valorile occidentale. Neoeurasiismul, pe de altă parte, este un construct geopolitic, având în subsidiar un melanj ideologic agresiv orientat înspre restabilirea „adevăratei” poziții a Eurasiei în spațiul intercivilizațional global. Dughin și adepții săi denunță cu vehemență atlanticismul nu pentru a se izola în fața provocărilor emise de către acesta, ci pentru a-i lua locul pe scena internațională.⁵

E.C.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Reinhold Niebuhr, *Christian Realism and Political Problems*, Fairfield, Augustul M. Kelley Publishers, 1977, p. 71. Pentru o analiză a modului în care Niebuhr înțelege reflectarea conservatorismului și a liberalismului la nivelul politicii externe americane din prima jumătate a secolului XX, vezi întregul capitol „The Foreign Policy of American Conservatism and Liberalism”, pp. 53-73.

2 Vladimir Maximenko, „The Russia-Eurasian Idea (Pax Rossica)”, în *Russian Analytica*, nr. 6, 2005, p. 10.

3 Paul Dobrescu, Alina Bârgăoanu, *Geopolitica*, SNSPA, București, 2001, 132.

4 Emanuel Copilaș, „Cultural ideal or geopolitical project? The paradoxes of Eurasianism”, în *Strategic Impact*, nr. 3, 2009, p. 69.

5 *Ibidem*, p. 69, 73.

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IANUARIE-MARTIE 2010

În această perioadă, în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare “Carol I”, a fost publicat studiul „Evoluția mediului de securitate, riscuri, amenințări și elemente acționale în dimensiunea aerospațială”.

Ca în fiecare an, și în anul 2010, Centrul va fi implicat în organizarea Sesiunii anuale de comunicări științifice STRATEGII XXI, secțiunea Securitate și apărare care, în acest an, are tema: “Securitatea europeană în contextul crizei economico-financiare”, și se va desfășura în perioada 15 – 16 aprilie. La activitate și-au anunțat participarea și specialiști din Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Luxemburg, Spania, Republica Moldova și Ucraina. Informații despre sesiune sunt publicate pe site-ul www.unap.ro.

În acest an, Centrul va organiza seminarul cu tema “Dimensiunea spațială a mediului de securitate” în data de 28 mai 2010 și a –X-a sesiune de comunicări științifice cu participare internațională “Impactul evoluției relațiilor internaționale asupra mediului de securitate” în perioada 18 – 19 noiembrie 2010.

Informații despre activitățile Centrului vor fi publicate pe site-ul <http://cssas.unap.ro>.

Irina CUCU

ÎN ATENȚIA AUTORILOR

La selecția articolelor se au în vedere: circumscrierea în aria tematică a revistei, actualitatea subiectului, noutatea și originalitatea, conținutul științific al materialului, ca și adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă. Articolul nu trebuie să conțină conotații politice de partid.

Evaluarea științifică a textelor se va face de către doi referenți științifici cu grad profesional de profesor universitar sau cercetător științific gradul I. Conținutul textului trimis spre publicare nu trebuie să fi apărut anterior în alte reviste, în format tipărit sau online.

Articolul, elaborat în limba română și o limbă de circulație internațională (engleză, franceză), poate conține maximum 10-12 pagini (6.000 – 7.000 cuvinte) și trebuie să fie redactat în format electronic și pe hârtie A4, cu font Times New Roman, corp 12, cu spațierea la un rând, iar tabelele și schemele transpuse pe pagini separate.

Textul trebuie să fie precedat de un rezumat de maximum 250 cuvinte în limbile română și engleză și cel mult 10 cuvinte-cheie. Materialele să fie semnate cu gradul științific, numele și prenumele autorului, instituția de care aparține și să se încheie cu un curriculum vitae care să includă următoarele elemente: o scurtă biografie, listă de lucrări personale, anul și locul nașterii, adresă, oraș, cod poștal, țară, numere de telefon și fax, adresă de e-mail și o fotografie în format jpeg.

Trimiterile bibliografice se fac la sfârșitul materialului și trebuie să respecte regulile internaționale. Autorii pot publica doar un articol pe număr.

Textul trebuie să prezinte o structură ușor identificabilă, cu titluri (eventual subtitluri) reflectând această structură. Abrevierile vor fi indicate în text la prima apariție. În continuare, denumirea întreagă nu va mai fi repetată. Este de dorit ca articolele să se încheie cu câteva concluzii mai importante, privind avansul realizat în cunoaștere prin cercetarea respectivă.

Articolele nu vor conține informații clasificate.

Revista neavând scop lucrativ, articolele nu vor fi remunerate.

Adresa noastră este: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate (revista „Impact Strategic”), București, Șoseaua Panduri nr. 68-72, Sectorul 5, Telefon: (021)319.56.49; Fax: (021)319.55.93, E-mail: cssas@unap.ro; Adresă web: <http://cssas.unap.ro>; <http://impactstrategic.unap.ro>.

La nouă ani de la apariție, revista IMPACT STRATEGIC a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, se prezintă ca o publicație științifică trimestrială, recunoscută pe plan național și cunoscută pe plan internațional pentru aria tematică complexă abordată – actualitate politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, societate informațională, problematica păcii și a războiului viitorului. Cititorii găsesc în paginile ei analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere, precum și o rubrică specială, intitulată „Eveniment strategic”, în care se studiază impactul strategic al dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

IMPACT STRATEGIC numără între colaboratorii săi personalități de marcă din domeniul cercetării științifice și învățământului superior militar și civil, național și internațional, din structurile Ministerului român al Apărării Naționale, Statul Major General, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Afacerilor Externe, unități militare și alte instituții ale statului, organizații neguvernamentale, firme etc.

Recunoașterea internațională a calității revistei este confirmată de difuzarea ei pe site-urile unor prestigioase instituții de peste hotare (Defence Guide, în colaborare cu Institutul Elen de Studii Strategice; Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale Viitorul din Republica Moldova - Biblioteca virtuală „Politics – security” etc.). De asemenea, revista este inclusă în baze de date internaționale: CEEOL - Central and Eastern European Online Library, Germania, IndexCopernicus International, Polonia.

Publicația este apreciată, pentru standardul de calitate, de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior din România, prin clasificarea la categoria B+, ca revistă ce deține potențialul necesar obținerii recunoașterii internaționale.

Oglindă fidelă a gândirii militare românești și străine actuale, IMPACT STRATEGIC este un forum reprezentativ de reflecție și dezbateră aprofundată a problematicii strategiei și securității în comunitatea științifică și academică națională și internațională.

În prezent, IMPACT STRATEGIC se tipărește concomitent în două ediții: una în limba română și alta în limba engleză, și se difuzează în mediul științific și academic din țară și străinătate, ca și în principalele instituții din sfera securității și apărării.

Responsabil de număr: George RĂDUICĂ
Tehnoredactare computerizată: George RĂDUICĂ
Corectură: Corina VLADU
Tipografia Universității Naționale de Apărare “Carol I”
